

ديوان جام عشق

ڪلام

حضرت فقير سخي

بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر

تحرير و ترتيب

چنا عبدالجبار سائين "عزيز حيدري"

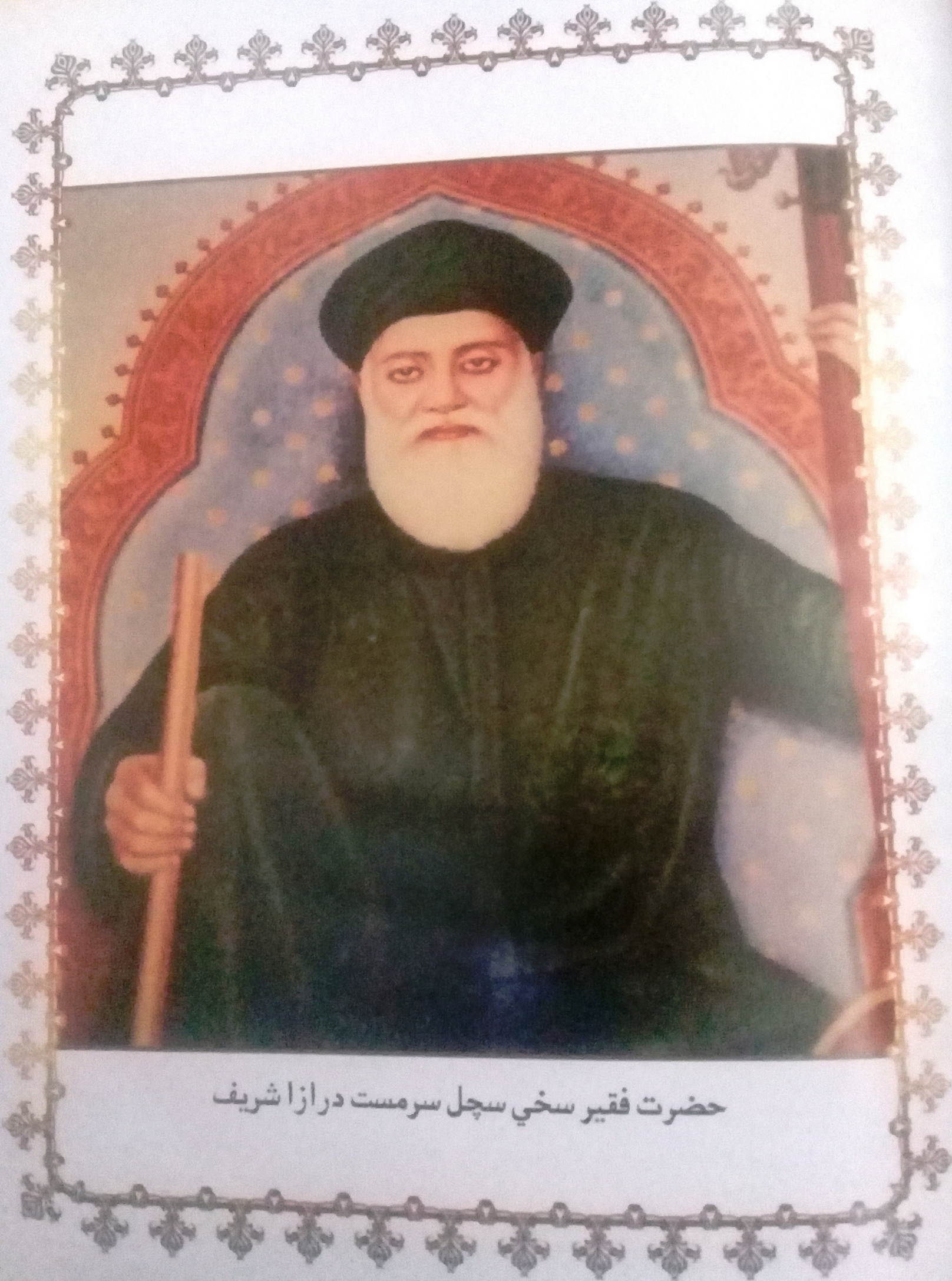
حضرت فقير سخي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر

آخري آرام گاه حضرت فقير سخي بابا نما ٹوسائين

حضرت فقیر سخی سچل سرمست درازا شریف

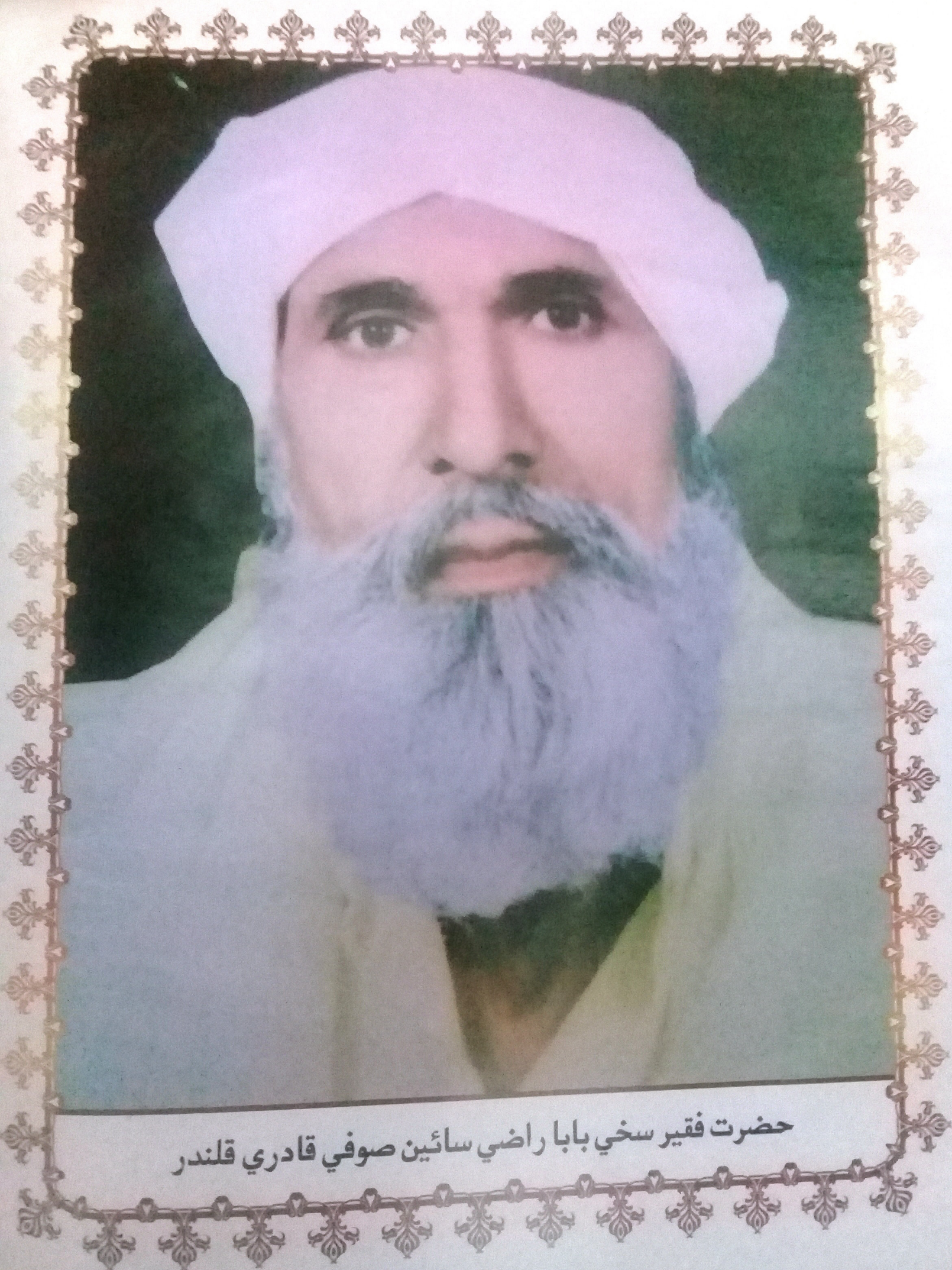
حضرت فقیر سخی قبول محمد سائین ثانی درازا شریف

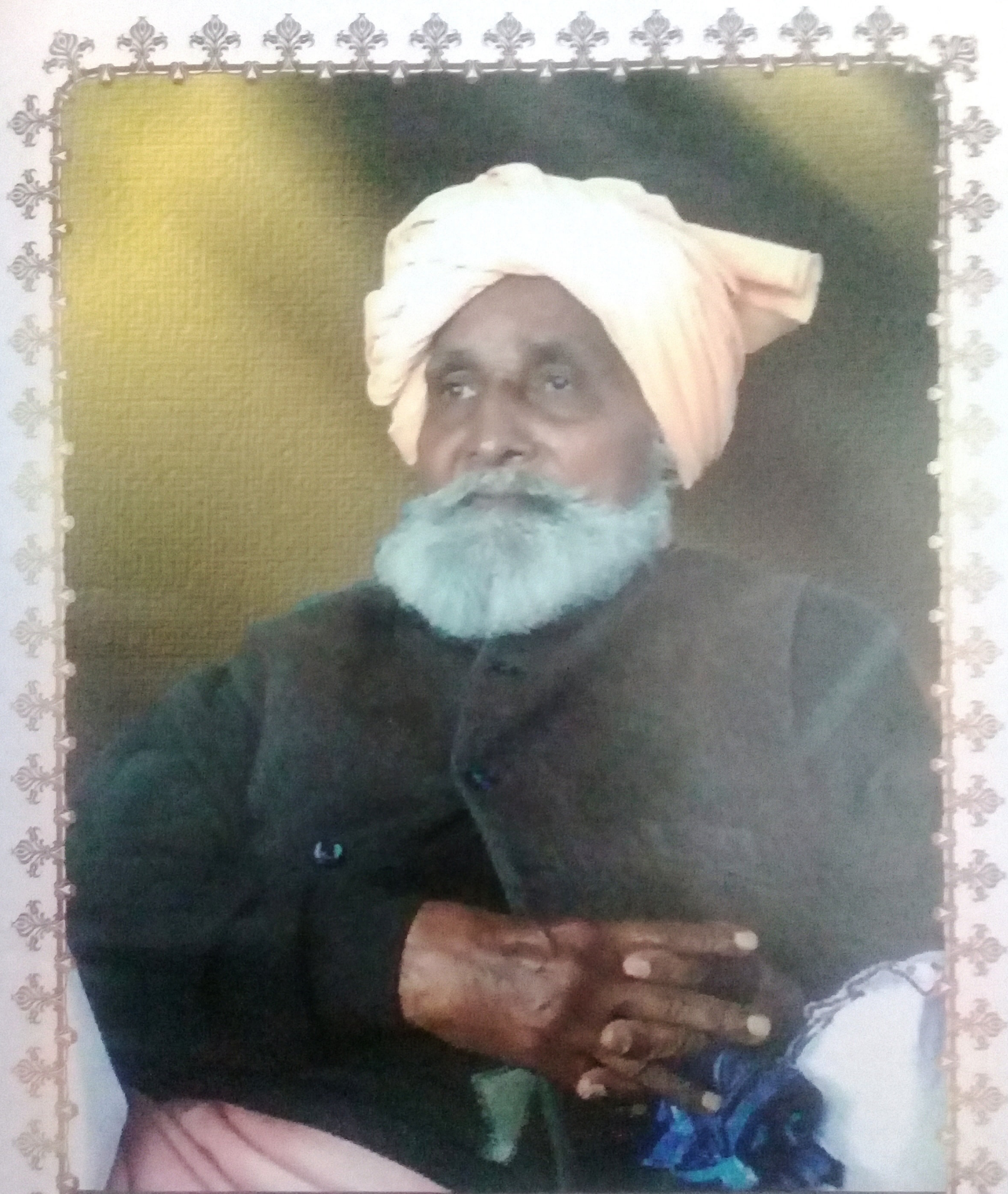
حضرت فقير سخي بابا محمد شفيع المعروف قلندر علي درازي

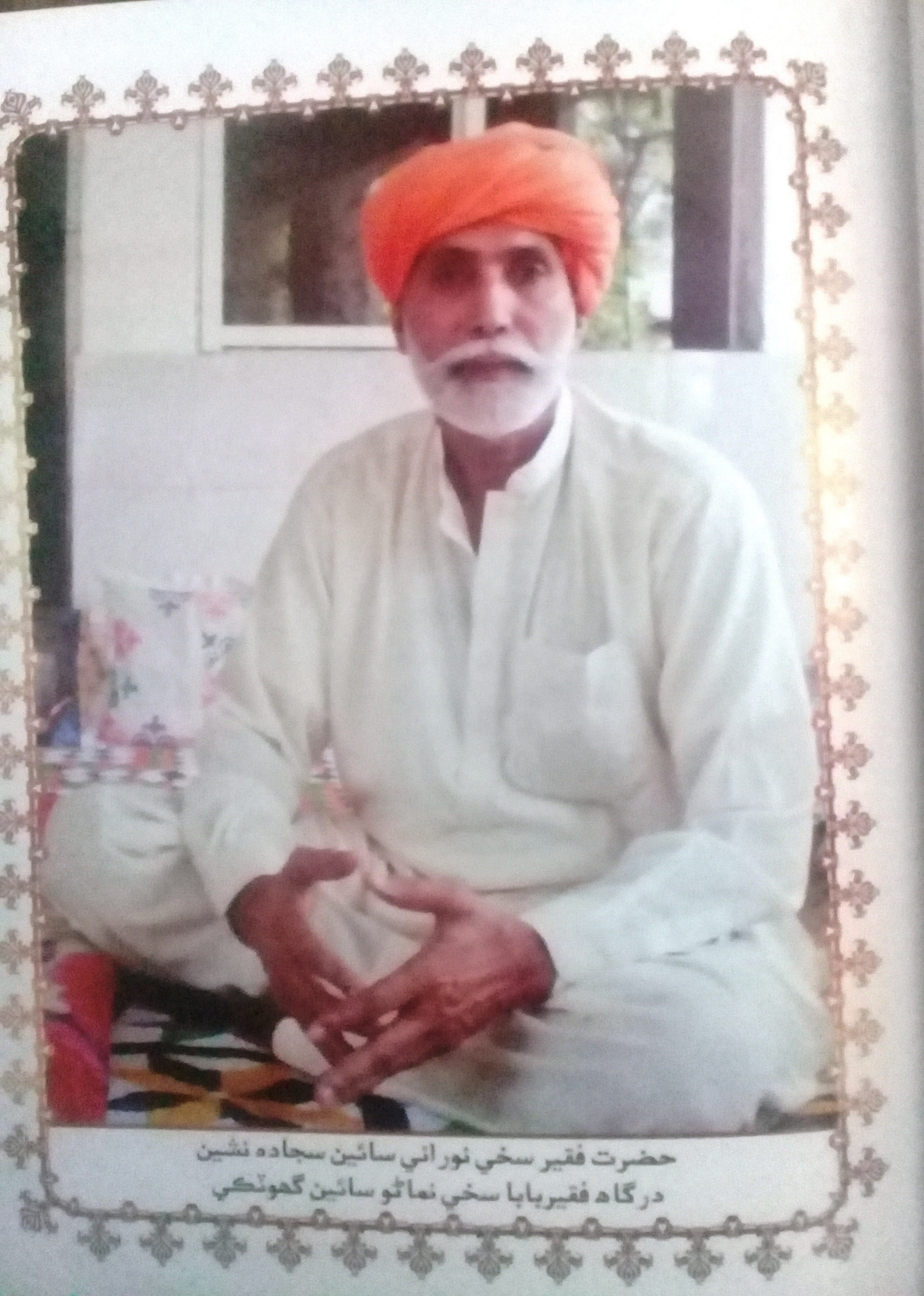
حضرت فقير سخي بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر

حضرت فقير سخي بابا رحمدل سائين امنپور شريف لاهور

حضرت فقير سخي نوراني سائين سجاده نشين
درگاه فقير بابا سخي نماڻو سائين گھونگي

حضرت فقیر بابا نما ٹوسائیں، حقنواز عرف پیو سائیں (وچ ۽)
۽ عبدالجبار سائیں عزیز حیدری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
سُبْحَانَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

ديوان جام عشق

کلام

حضرت فقير سخي بابا نمائو سائين صوفي قادري قلندر

تحریر و ترتیب

چنا عبد الجبار سائين "عزيز حيدري"

بانھن پيلي

مشتاق احمد سائين قاضي

جمله حقوق بحق مرتب محفوظ آهن

ديوان جامِ عشق	ڪتاب
حضرت سخي سرتاج فقير بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر	ڪلام
فقير نوراني سائين، راءِ محمد شاکر سائين	باهتمام
عبدالجبار سائين چنه "عزيز حيدري"	تحرير و ترتيب
مسلم ڪالوني اوڀاوڙو	
مشتاق احمد سائين قاضي ڳوٺ صالح ڏهر	ٻانهن ٻيلي
عبدالجبار سائين چنه	ڪمپوزنگ
استاد ربنواز ڏهر، استاد ممتاز علي رنده، استاد محمد پريل	پروف ريڊنگ
چانڊيو، حاجي اڪبر علي ملڪ	
سنڌيڪا اڪيڊمي، ڪراچي	طابع
راءِ محمد ناصر سائين	ناشر
فقراءِ درگاه عاليه مرشد پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري	
قلندر ننڍي امن پور شريف ڳوٺ جلال گهوٽو گهوٽڪي سنڌ	

ملڻ جوهنڌ

درگاه عاليه مرشد پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري
 قلندر ننڍي امن پور شريف ڳوٺ جلال گهوٽو گهوٽڪي سنڌ
 فون:

انتساب

فقير امام بخش المعروف فقير ديدار علي سائين

صوفي قادري قلندري رحمۃ اللہ علیہ

۽ پنهنجي

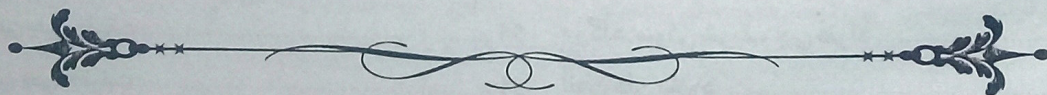
پياري والدين

جي نانءُ

جنهن جي محبتن شفقتن

صحتن فڪر جي راهه ڏيکاري

۽ سندن دعائن هن قابل بڻايو.

فهرست

پيش لفظ

سوانح حيات

79	سفر	9	ولادت با سعادت
86	امن پور شريف ڏانهن پيادل سفر	18	خانداني پسمنظر
90	فقراء وٽ ملهائيندڙ ميلا	21	بچپن ۽ جواني
91	آستانه عاليه تي ملهائيندڙ ميلا	21	شادي ۽ اولاد
91	عطا ڪيل خلافت	22	مرد خدا سائين
94	خط و ڪتابت	23	نوراني سائين
108	سندن پير پائي	24	حاڪم علي سائين
109	پنجاب جي فقراء	24	محمد رفيق سائين
109	سنت جي فقراء ۾	25	ضرورتِ مرشد ڪامل
111	درگاه حسين هيلي جي فقراء	25	دستِ بيعت
111	درگاه غمدل سائين جي فقراء	25	ضرورتِ ذڪر الله
111	درگاه بخت فقير جي فقراء	28	نالي جو عطا ٿيڻ
111	درگاه نور شاه جي فقراء	29	سلسلہءِ طريقت
111	درگاه عاليه جهانپور شريف جي فقراء	33	حضرت فقير سخي بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر
112	درگاه جهنگل شاه جي فقراء	33	حضرت فقير سخي بابا رحمدل سائين صوفي قادري قلندر
112	درگاه داتا ولايت شاه جي فقراء	34	عشق مجاز
112	درگاه فقير محمد سائين گهوٽو جي فقراء	41	ميخاني جو قيام
112	درگاه فقير نصير سائين جلالاڻي جي فقراء	45	علم پاڪ جو هٿ
112	درگاه پاڪ پيرل شاه سهڪجي جي فقراء	46	سانوڻ جي ميلي جي مقررِي
113	درگاه بيدل بيڪس سائين جي فقراء	47	نفس ۽ ان کي قابو ڪرڻ لاءِ تصورِ مرشد
113	درگاه رکيل شاه جي فقراء	47	روحانيت
113	درگاه جهوڪ شريف جي فقراء	48	مقامِ نسبت
113	درگاه درازا شريف جي فقراء	53	ارڪانِ دين جي حقيقت
113	درگاه احمد سائين خانڳڙھ جي فقراء	53	ڪلم طيب جي حقيقت
113	درگاه سوئي شريف جي فقراء	54	نماز جي حقيقت
113	انهن کان علاوه	54	روزي جي حقيقت
114	ميخاني جي قيام تزئين و آرائش ۾ فقراء جون خدمتون	57	زڪوت جي حقيقت
116	طالب فقراء	59	حج جي حقيقت
117	سائين جن جو وصال	60	خلافت
118	دربار شريف جي تعمير	61	حالات واقعات
119	سائين جن جو ميلو	64	
		68	

148 ..... جاڏي ويو پاڻ
149 ..... جلوو تنهنجو پيو ڏي، جمل جمل جهلڪا
150 ..... جڏهان اندر پاتي مين جهاتي اي
150 ..... چڏ ورد وظائف چال چڪر
150 ..... سر جو ساجن سودو ڪر
151 ..... در مرشد جو مور نه چڏ تون
152 ..... ديد ملائي ديد سان
152 ..... در تنهنجي تي آيس، دل جي دوا ڪي ٿي
153 ..... ڏنو هٿ حيدر جو هادي سڄي
154 ..... ڏنو پُرين آ جام
154 ..... ڏيئي پيار ڪري اظهار، بدنام ڪيو تو
155 ..... رورو روحڙا ريجهاوڻ، انا الحق
156 ..... سهڻا ساز وڃن منهنجي اندر ۾
156 ..... سني شيعا ناهيون ..... اسان حبار علي جا آهيون
157 ..... شان شوڪت سڀ ميڏي شاهي
157 ..... مين هان هادي مين همراهي
158 ..... عاشق ٿي آگاه
159 ..... عجب ڳالهيون، محبت واريون
160 ..... عجب خيال هي ٿو هادي ڏکائي
161 ..... عشق نه سمجهو چهرين گجران
162 ..... ڪر حق جي ڳولا ۽ حق سڃاڻ
162 ..... باقي سارو ناحق ڄاڻ
163 ..... ڪئي ڪيا توروپ
163 ..... ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي
164 ..... ڪيڏا لک لڪائي او ساجن
164 ..... اچي عالم ۾ اظهار ٿين
165 ..... ڪئي سون رياضت، آئي عادت
166 ..... ڪيچ ڏئي ڏي وڃان ٿو ڪاهي
167 ..... ڪُل شيءِ اعليٰ نُون نُون
167 ..... ڪُل شيءِ اعليٰ نُون نُون
168 ..... ڪُن هجي يا ڦيڪُون
168 ..... سڀ سليما مون و مون
168 ..... ڪيم عاضي ٿيو راضي
169 ..... گمراهي ۾ گم ٿي طالب
169 ..... گمراهي ۾ گم

18 ..... ڪلام
123 ..... آيو چمن ۾ دلبر، ٿي چو طرف بهاري
124 ..... آمحبت جو مخمور عجب
125 ..... آمين اصل تون پاڻ
126 ..... آهي اصل، اعتبار
127 ..... اهو راضي يار، ويراڳ آهي
128 ..... اڪدم قدم ۾ تون آوين جاوين
129 ..... اهڙي ڪا، رمز ڪجي
130 ..... اهو راه رندن جو آهي
131 ..... اسين سالڪ مست، ديوانا آهيون
132 ..... اسان ذڪر ورتوسي ذاتي جو
132 ..... اڄ اڳڻ تي يار پيارا، ڪي گهڙيون مون وٽ اچو
133 ..... اها يار سڪائي ريت
133 ..... اهو دم اسان جو ڪم آ، ٻيو ڪهڙو اسان ڪي ڪم آ
134 ..... آيو آدم جي اولي، ڪري اوت اولي
134 ..... اسان رک رکيو آ، هادي جو
135 ..... اسين مستو مست، ديوانا يار
135 ..... الانسان سري وانا سره
136 ..... بي مثل هيس، هت مثل ٿي آيس
136 ..... بحر عميق آ تنهنجي اندر، ٿي غوطا زن غواصي
137 ..... تنهنجي نانءُ جو وڻندو ورد عجب
138 ..... تنهنجي راضي ٿيڻ جو انداز عجب
توڪي نُون چوان يا حضور چوان، يا ساري
مظهر جو ظهور چوان
139 ..... تنهنجي حسن جي تاب شتاب مٿان، دانا ديوانا
پيا ٿيندا
140 ..... ٿي زير نه ٿي زير، اڳيان پيش پوڻو ٿي
141 ..... پيا يار وسي تيڏي ويڙهي بي قصد ڪريندئين ڪهڙي
142 ..... پربت لڳي آهي نئين
143 ..... پاڻ ۾ ڄاڻي، پاڻ سڃاڻي
144 ..... پهريون پاڻ ۾ پيهي پسجي
145 ..... پوءِ دم انا الحق نروار ڏسجي
145 ..... پنهنجي اندر مان پاتم، ٿيو سير هي سمورو
146 ..... جوڳي ٿا جاڳن .. جوڳي ٿا جاڳن
147 ..... جيڪي آيا هن سير ۾، سي ويا گهيرا گهري
148

- 195 ..... اس عشق کے ميدان میں ..... 169 گوندِ گھارٹ، گڈ گذارٹ
- 195 ..... سوہنی موسمِ سادون دی ..... 170 گلِ مليا، گوهرِ کليا
- 196 ..... ہر وقت تجھ کو، شاملِ حال دیکھوں ..... 170 گرو وٹ پُر جامِ پیتوسي
- 197 ..... قال چڈ حال وٹ ..... 171 گليون پچان پئي ڳوٺ
- 197 ..... جتي ناچيز هئي تتي چيز ڏنم ..... 172 محبت کيا جي مشتاق
- 18 ..... **ديوان نوراني** ..... 173 مرد ويا اهي پاڻ سڃاڻي
- 198 ..... آگن ساڙے يار آڙس، سن دا نهن ميري دے ..... 174 مون ڏي رات رانجهن آيو گهر ۾ گهرڙي
- 199 ..... آهي مرضي جو مختيار ..... 174 مرشد جو درِ کعبو قبلو
- 200 ..... انديري ۾ کيوروشن، نوراني نور جو جلوو ..... 174 مرشد راز حقاني
- 201 ..... اي هادي سچا همراز منهنجا، تون راضي آهين تون راضي آهين ..... 175 مهتاب رخ انور، صاحبِ سونهن جا سرور
- 202 ..... آهي عاضي آهي عاضي ..... 176 نڪو ساجد نڪو مسجود
- 203 ..... تون طبيب آن ڪر منهنجي دوا، بیمار پيو هان تنهنجي پلي ..... 176 حل ھليو آ حق موجود
- 203 ..... پسند صورت کير پنهنجي، کڍيم نہ ڪاڻ پئي ڪنهن جي ..... 177 نائي ڪر نگاه
- 204 ..... جيڪو پنهنجو پاڻ سڃاڻي ..... 177 تو ۾ آهي دوست جو ديرو
- 205 ..... چا عشق عاشقن سان، تو ايئن کيو آ ..... 177 وحدت بنا نہ واندو ويه هادي بنا نہ واندو ويه
- 206 ..... حسن تنهنجو بيمثالي، هر هر نرالي شان ۾ ..... 178 واه واه عجب يار جو، دیدار ٿو پسان
- 207 ..... ڏھول ميرا سوھنا، راضي ميرا ڏھول بول بول بول، گيت پيار والے بول ..... 179 هادي تنهنجو نام
- 208 ..... سڪندي کي نہ سڪاء پيارا ..... 180 هادي دي ميخاني تي
- 209 ..... شان جنھين دا سب ٿو اعلیٰ ..... 181 هڪ عشق اسانجو نواب آهي
- 210 ..... عجب دیدار دکھایا يار، سکھایا پيار بم الله ..... 182 هر جا ٻولي چولي يار
- 211 ..... عشق اولڙي چوٽ چليندا ..... 183 مين گهر آئي ڊولي يار
- 212 ..... کيا هوا بے تاب دل، کيوں تڙپي ھے سدا ..... 183 هن شهر بحر کان دلڙي ڦري
- 213 ..... ڳالھيون يارن سان ني صاف ..... 184 هي دلڙي نماڻي مونجهي ماندي
- 214 ..... مان چوان ٿو مان ئي آهيان تون چوين ٿو تون ئي آهين ..... 184 ياد تيڏي من پاندي اي
- 214 ..... دکھا نور جمال دے واسطائون تيرے ٿاں دا ..... 185 ابیات
- 215 ..... واه واه يار تجھن ھے ميرا ..... 190 مداح
- 216 ..... واه واه مالڪ تنهنجو ڏندو ..... 194 الله الله ڪا پتا، الله والوں سے ہی پوچھ
- 217 ..... واه واه عشق ڪرايو سجدو سجدو 194
- 218 ..... واه واه يار سچو ڏاڍو سياڻو آن 194
- 219 ..... هي بندي بدڪار آهي نوڪر تمبيدار 194

اللہ اللہ کا پتا، اللہ والوں سے ہی پوچھ
اور کیا جانے راز اسی کو، میم کے متوالوں سے پوچھ

بسم الله الرحمن الرحيم

سدا موجود

حق موجود

پيش لفظ

جائڻ گهرجي ته راه فقر ئي راه مولِي آهي، انسان کي رب سان جوڙڻ واري صراط مستقيم آهي. اڄ تائين جيڪو به ولي الله، الله تعاليٰ تائين پهتو آهي اهو انهي راه فقر ذريعي ئي پهتو آهي. الله تعاليٰ به هڪ آهي ۽ ان تائين پهچڻ جو رستو به هڪ آهي، اولياءُ الله جڏهن به انسان ۽ رب جي تعلق جوڙڻ جي ڳالهه ڪئي آهي ته ان فقر جي ئي ڳالهه ڪئي آهي خواه اهو ان اصطلاح جي لفظن جو استعمال ڪري يا نه ڪري.

اسان جو دين الله تعاليٰ طرف ويڃڻ جو هڪ رستو آهي جنهن جي ابتدا شريعت وسط تصوف ۽ انتها فقر آهي. فقر اختيار ڪرڻ کانسواءِ الله تعاليٰ کي ڄاڻڻ ۽ سڃاڻڻ نا ممڪن آهي جيڪو ولي مرتبي ۾ جيترو اعليٰ ۽ الله تعاليٰ جي نزديڪ تر آهي، ان جي راه فقر جي انتها تائين رسائي به اوتري ئي پري تائين آهي.

قرآن پاڪ ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ فرمائن ٿا ته ”الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ“ (البقره، آيه 268) ترجمو ”شیطان توھان کي فقر کان ڊيڄاري ٿو ۽ برائي ڏانهن اُڪسائي ٿو“.

سرورِ ڪائنات، فخرِ موجودات، سيد المرسلين، شفيع المذنبين رحمت اللعالمين حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وآله وسلم جن فقر جي شان ۾ فرمائن ٿا ته ”علمائن کي الله تعاليٰ منهنجي سيني مان پيدا ڪيو ۽ سيد منهنجي پشت مان پيدا ٿيل آهن ۽ فقير الله تعاليٰ جي نور مان پيدا ٿيل آهن“. ٻي حديث شريف ۾ آهي ته ”سڀ شيءِ جي ڪنجي هوندي آهي بهشت جي ڪنجي فقيرن ۽ مسڪينن سان محبت رکڻ آهي ڇو ته اُهي گناهن کان محفوظ هوندا آهن ۽ اهي قيامت ڏينهن به حق پاڪ سان گڏ هوندا“. ٻي حديث شريف آهي ته ”فقيرن جي دوستي اختيار ڪريو ڇو ته انهن لاءِ الله پاڪ وٽ دولت آهي انهن سان محبت رکي توھان اها دولت هٿ ڪريو“.

پاڻ ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن حضرت ابو ذر غفاري رضي الله عنه کي فرمايو ته ”اي ابو ذر فقيرن جو ڪلڻ عبادت آهي انهن جي خوش طبعي تسبيح آهي انهن جي نند ڪرڻ صدقو آهي انهن فقيرن ڏي الله پاڪ جي نظر ٿي سو (300) مرتبه روزانو هوندي آهي الله پاڪ تي سو ڀيرا روزانو انهن ڏانهن ڏسندو آهي ۽ جو به شخص فقيرن ڏانهن پنڌ ڪري ويندو آهي ته الله پاڪ هر قدم جي عيوض ستر مقبول حج سندس دفتر ۾ لکرائيندو آهي ۽ جو به انهن وٽ طعام يا سوکڙي خدمت ۾ ڏيندو آهي ته الله پاڪ ان ماڻهو کي قيامت ڏينهن وليمو کارائيندو“. فقر ۽ فقير جي شان ۾ آقاء نامدار صلي الله عليه وسلم جن جون

ڪافي حديثون فرمايل آهن جن مان ڪجهه فقر جي حقيقت ۽ ثابتي طور پيش ڪرڻ جي جسارت حاصل ڪندس:

“فقراء الله پاڪ جي ڪرامتن مان هڪ ڪرامت آهي.” (الحديث)
 “اذاتم الفقر فهو الله.” (الحديث)

“جڏهن فقير جو فقر پورو ٿيندو آهي ته پوءِ فقير کي مقام فنا ۾ حصولِ الي الله هوندو آهي.”
 “الفقر فخرى فافتخر على سائر الانبياء والمرسلين” (الحديث)

“فقر منهنجو فخر آهي ۽ آءُ پنهنجي فقر جي سبب سان تمام انبياء و مرسلين جي عملن تي فخر ڪندو آهيان.”

“حب الفقراء من اخلاق الانبياء والبغض الفقراء من اخلاق الفرعون” (الحديث).

“فقيرن سان محبت ڪرڻ انبياء جو اخلاق آهي ۽ فقيرن سان بغض فرعون جي خصلت آهي.”

“من نظرا الى فقير يسبح كلامه يحشه الله تعالى مع الانبياء والمرسلين” (الحديث)

“جيڪو شخص فقير کي ڏسي ۽ ان جون ڳالهيون ٻڌي ته الله تعاليٰ ان ماڻهو کي نبين ۽ رسولن سان گڏ اٿاريندو.”

“من تعلم ولم يتصوف فهو تزندق ومن يتصوف ولم يتعلم تفسق ومن جمع بينهما فقد تحقق” (الحديث)

“يعني جنهن شخص علم پڙهيو ۽ فقير نه ٿيو اهو بي دين ٿيندو ۽ جنهن فقيري ۾ پير پاتو ۽ علم نه سڳيو جاهل آهي اهو ماڻهو فاسق ٿيندو ۽ جنهن ٻنهي علم ۽ فقيري کي گڏيو اهو ماڻهو حقيقت کي پهچندو.”

“الفقر شين عند الناس وخزينته من الله” (الحديث)

“فقر عام ماڻهن وٽ ملامت آهي مگر الله پاڪ وٽ اهو فقر خزانو آهي.”

“الفقر بياض الوجه في الدارين” (الحديث)

“يعني فقر ٻنهي جهانن جو نور ۽ سرخروئي آهي.”

سلطان العارفين حضرت سخي سلطان باهو عليه السلام حضور غوث الاعظم رحمته الله جي شان فقر بيان ڪندي فرمائن ٿا ته “اي عزيز ڄاڻڻ گهرجي ته جڏهن شبِ معراج حضرت جبرائيل عليه السلام حضور اڪرم صلى الله عليه وسلم جن جي خدمت ۾ عرض ڪيو ته يا رسول الله صلى الله عليه وسلم جيڪو مقام فقر کي حاصل آهي ان کان وڌيڪ ڪوئي به مقام نه آهي تنهنڪري آءُ ان مقام کان اڳي نٿو وڃي سگهان ته الله تعاليٰ جي عطا ۽ بخشش سان سلطان الفقر جناب غوث الاعظم سيد شيخ عبدالقادر جيلاني رحمته الله جي روح مبارڪ حاضر ٿي ۽ نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم جن کي پنهنجي ڪلهن تي سوار ڪري الله تعاليٰ جي بارگاهه ۾ پهچايو حضور اڪرم صلى الله عليه وسلم جن فرمايو ته انهيءَ فقر تي مون کي فخر آهي.” (سلطان الوهم)

حضور اڪرم ﷺ جن جو فرمان آهي ته ”فقير منهنجو فخر آهي ۽ منهنجي لاءِ باعث افتخار آهي“ کان مراد اها فقيري نه آهي جيڪا بڪ، غربت ۽ افلاس جي ڪري ماڻهن ۾ مشهور آهي مگر هتي فقر حقيقي مراد آهي جنهن جو مفهوم آهي ته ”الله تعاليٰ کانسواءِ ٻي ڪنهن جو به محتاج نه هجي ۽ ان ذات ڪريم کان سواءِ باقي سڀني لذتن ۽ نعمتن جو دل و جان سان ترڪ ڪرڻ“ جڏهن انسان مالڪ جي مهرباني سان ان مرتبي تي فائز ٿي وڃي ٿو ته اهو ئي مقام فنا في الله آهي جو ان ذاتِ وحده لا شريڪ کان سواءِ انسان جي وجود ۾ ڪنهن به جو تصور باقي نه رهي ۽ ان جي دل ۾ ذاتِ رب العزت کان سواءِ ڪنهن به ٻي جو بسيرو نه هجي.

حضرت غوث الاعظم رحمۃ الله عليه پنهنجي الله تعاليٰ سان الهامي گفتگو تي مبني تصنيف الرسالت الغوثيه ۾ فقر جي انتها کي حضور پاڪ ﷺ جي حديث مبارڪ تحت بيان ڪندي فرمائن ٿا ته ”ڪما قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم الفقر فخرى وبه افتخر على الانبياء والمرسلين و كما قيل فاذا تم الفقر فهو الله“

”جيئن ته رسول ڪريم ﷺ جن فرمايو ته فقر منهنجو فخر آهي ۽ آءٌ انهي فقر جي سبب تمام انبياء ۽ مرسلين تي فخر ڪيان ٿو ۽ جيئن چيو ويو آهي ته جڏهن فقر پورو ٿئي ٿو ته هو عين الله تعاليٰ جي ذات آهي.“

صرف فقر ئي انسان کي الله تعاليٰ وٽ پهچائي سگهي ٿو غوث پاڪ جن فرمائن ٿا ته مون کي الله تبارڪ و تعاليٰ فرمايو ته

”اي غوث الاعظم پنهنجي اصحاب، احباب ۽ رفقاء کي چئو ته اگر توهان مان ڪوئي منهنجي صحبت چاهي ٿو ته فقر اختيار ڪري، جڏهن ان جو فقر پورو ٿي وڃي ٿو ته اهي نٿا رهن سواءِ منهنجي“ ۽ وري فرمايائون ته ”مون فقر ۽ فاقيو انسان لاءِ ٻه سواريون بڻايون آهن جنهن به انهي تي ساري ڪئي سو منزلن ۽ جهنگلن کي ٻي ڪرڻ کان پهرين ئي منزل مقصود تي پهچي ويو.“

شان فقر موتا ڪپڙا پائڻ ۽ بي مزي کاڌو کائڻ ۾ نه آهي، شان فقر ته تنهنجي دل جي زهد اختيار ڪرڻ ۾ آهي. سچو عاشق سڀ کان پهرين پنهنجي باطن کي صوف جو لباس پارائي ٿو ۽ پوءِ ئي ان جي ظاهر طرف وڌي ٿو. سڀ کان پهرين باطن کي، پوءِ قلب کي، پوءِ نفس کي، پوءِ پنهنجي ظاهري عضون کي ۽ پوءِ جڏهن هو سراپا صوف پوش بڻجي نيڪ ٿي ويندو آهي ته پوءِ ان جي طرف راحت، رحمت ۽ احسان جو هٿ اچي ٿو ۽ ان مصيبت زده مرد مولا جي حالت ۾ تبديلي پيدا ڪري ٿو ۽ ان جي جسم تان غم جا ڪپڙا لاهي خوشي جا ڪپڙا پارائي ٿو ۽ غم کي راحت ۾، خوف کي امن ۾، دوري کي قرب ۾ ۽ فقر و محتاجي کي تونگري ۾ بدلائي ٿو.

”فقر و تصوف جدوجهد جو نالو آهي ان ۾ ڪنهن به بيهوده شيءِ جي آميزش نه ڪر الله تعاليٰ اسان ۽ توهان کي ان جي توفيق جي ارزاني ڪري“ هڪ روايت ۾ آهي ته ”فقر ٻنهي جهانن جي روسياهي آهي“ جنهن جي معنيٰ هي آهي ته ”فقر نور ذات الاهي کان سواءِ ٻيو ڪوبه رنگ قبول ناهي ڪندو جهڙي طرح ڪارو رنگ ٻي ڪنهن به رنگ کي پاڻ ۾ جذب نٿو ڪري، يا جيئن رخ جميل تي ڪارو تر حسن و جمال ۾ اضافي جو باعث آهي جو ان جي جمال و ملاحت کي دوبا لا ڪري ٿو.“

”اي الله جا بندا تون فقر ۽ صبر و سلامتي سان گڏ ڪنهن به شيءِ کي برابر نه آڻ، تون پنهنجي فقر ۾
الله تعاليٰ جي قرب سان غني بڻ، فقير بڻي بي نياز بڻجي وڃ“
”فقير اهو نه آهي جنهن وٽ ڪجهه به نه آهي مگر فقير اهو آهي جيڪو ڪن چئي ته فيڪون ٿي
پوي“

غوث پاڪ رحمۃ اللہ علیہ فرمائن ٿا ته الله تعاليٰ مون کي فرمايو ته ”اي غوث الاعظم جڏهن تون ڪنهن فقير
کي ان حال ۾ ڏسين ته هو فقر جي باهه ۾ سڙي ويو آهي ۽ باقي جي اثر کان شڪسته حال آهي ته تون ان
جي قريب ٿي وڃ چاڪاڻ ته منهنجي ۽ ان جي درميان ڪوئي پردو نه آهي“
زير نظر ديوان جامِ عشق به هڪ اهڙي ڪامل و مڪمل و اڪمل فقير هادي مرشد سخي سرتاج
سائين واحد بخش المعروف حضرت فقير هادي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جي عارفانه ڪلام
تي مبني ۽ سندس فرزند ارحمند فقير نوراني سائين جي ديوان نوراني مان چونڊ چنڊ ڪلام پڙهندڙ فقراء
لاءِ پيش خدمت آهن.

فقير هادي بابا نماڻو سائين جي ذات ڪنهن به تعارف جي محتاج نه آهي، پاڻ شهر گهوٽڪي جي
ويجهو ڳوٺ جلال خان گهوٽو ۾ بابا جمعو سائين جي گهر ۾ تولد ٿيا، بابا نماڻو سائين جو ڏاڏو سائين
واحد بخش گهوٽو جنيد وقت حضرت حافظ محمد صديق رحمۃ اللہ علیہ پڙ چونڊي شريف وارن جا طالب هئا ۽ بابا
نماڻو سائين جو والد صاحب بابو جمعو سائين حضرت احمد سائين رحمۃ اللہ علیہ خانڳڙهه شريف وارن جا
طالب هئا.

فقير هادي سخي نماڻي سائين، منصور زمان حضرت فقير سخي سرتاج هادي حافظ محمد حسن
المعروف بابا راضي سائين صوفي قادري قلندرح ٿاڻا چوهنگ لاهور وارن جي هٿ تي بيعت ڪيائون.
طريقت جون منزلون طي ڪري، حقيقت جو حال حاصل ڪري معرفت جو ماڳ ماڻيائون.
فقير نماڻي سائين جو ڪلام سراسر هم اوست جي رنگ ۾ رچيل آهي، پاڻ پيار پریت ۽ محبت جو
درس ڏنو آهي. انسان کي پنهنجي حقيقت کان آگاهه ڪرڻ فرمايو آهي پاڻ پنهنجي مالڪ رب ڪريم ۽
انسان جي نٿل رشتي کي ڳنڍڻ جو درس ڏين ٿا.

فقير هادي بابا نماڻي سائين جي ڪلام ۾ درد ۽ سوز عشق ۽ مستي، وجد ۽ ڪيف، حسن ۽ سينگار
محبت ۽ پيار ۽ هم اوستي رنگ موجود آهي فقير سائين جي ڪلام پڙهڻ وقت ايئن محسوس ٿيندو آهي
ته پڙهڻ وارو خود انهي سير مان گذري رهيو آهي. زير نظر ڪلام پڻ اهڙي عڪاسي ڪن ٿا.

فقير هادي سخي نماڻي سائين جو ڪلام تعداد ۾ قليل آهي مگر حقيقت ۾ جامع ۽ ڪثير آهي.
چاڪاڻ ته سائين فقير نصير سائين جلالاڻي فرمائن ٿا ته ”علم جي گهڻائي کي ڇا ڪبو سمجهڻ لاءِ
نقطو ئي ڪافي آهي باقي گهڻائي ته آسمان ۾ ستارن جي پڻ آهي مگر مقصود صرف سج آهي، باقي نه
سمجهڻ لاءِ ته ڪروڙين ڪتاب نه ڪافي آهن“ بقول پٽائي سائين رحمۃ اللہ علیہ

ڪوڙين ڪتابن ۾ حرف مڙيوئي هيڪ

جي تو نظر نيڪ ته بسم الله ٿي بس ٿئي

فقير هادي بابا نماڻي سائين جن پڻ تصوف جي باريڪ بين نقطن کي سولي طريقي سان
سمجهائي چڻ سمنڊ ڪوڙي ۾ بند ڪري ڇڏيو آهي، حق، حقيقت ۽ هيڪڙائي جو درس ڏيندي پاڻ ذات

احديث ڪي هر جڳهه تي اثبات ڪرڻ فرمايو آهي پاڻ ارشاد فرمائڻ ٿا ته: ڪُل شَيءٌ عَلٰى نُورٍ

ڪونه ٿو ڏسجي ڪاڏي ڪوئي — جو ٻڌندڙ ڏسندڙ سوئي
هر جا حاضر حق هڪوئي — دوئي ڪيو ڪل ڪي دور

طالب حق ڪي پنهنجي اندر ۾ يار ڳولڻ جو درس ڏيندي پاڻ فرمائڻ ٿا ته
نائي ڪر نگاهه، تو ۾ آهي دوست جو ديرو
يا

پاڻ ويڃائي پاڻ ڪي ڳولج، عمر اچائي تون نه رولج
هيڏي هوڏي تون نه ڦولج، پنهنجي اندر ۾ طنبو تار
يا

جڏان اندر پاتي مين جهاتي اي، ٿي الا الله اثباتي اي
”العشق نار يحرق ما سوائي الله“ عشق هڪ باهه آهي جيڪا سوائي الله تبارڪ و تعاليٰ جي هر شئي
ڪي جلائي رک ڪري ڇڏي ٿي، تنهن جي مثال جي مصداق فقير سائين جن ته آسان سمجهائي ڏني آهي
فرمائڻ ٿا ته

عشق نه سمجهو چهريون گجران، هت سودو سر جو آهي

فقير هادي نماڻو سائين جن طالب ڪي هدايت ڪندي فرمائڻ ٿا ته

در مرشد جو مور نه ڇڏ تون
اچي پڪا پڪن سان اڏ تون
جنهن دل ۾ مرشد جو ديرو
سو من ڪڏهن نه ٿيندو ميرو
دل دليين سان گڏ تون

پاڻ صوفي جي تشريح تمام سولي ۽ سادن لفظن ۾ ڪرڻ فرمائي آهي ارشاد فرمائڻ ٿا ته

صوفي	معني	مصفي	صافي
پرت	ڪئي	جن	پاک
قائم	آ	تن	جي دستگيري

هادي پاک جن مطابق صوفي اهو آهي ته جنهن جو اسم به پاک ته جسم به پاک، دمر به پاک ته قدم به
پاک، ذکر به پاک ته فکر به پاک، قول به پاک ته فعل به پاک، حال به پاک ته خيال به پاک، نگاهه به
پاک ته ادا به پاک، ظاهر به پاک ته باطن به پاک، زبان به پاک ته ڌيان به پاک، لباس به پاک ته قياس به
پاک. سائين خوش خير محمد سائين فرمائڻ ٿا ته:

ڪيتا ذات ظهورا صفات وچون
پئي اي خبر نفي اثبات وچون
تر پاڻ به سرڪار هادي پاڪ نفي اثبات جي مسئلي کي هن طرح بيان ڪن ٿا ته:
نفي وچون اثبات بڻايم... صفاتون ثابت ذات ڪرايم
پڪرا قصائي ڪات ڪهايم. سڀ هي ميرا سير سياحي
مين هان هادي مين همراهي

يا

قيل مقال چڏ مسلاتي پائي تون اندر ۾ جهاتي
پنهنجي ڪر تون اثباتي ناه نفي ۾ ڪر نابود
حل هليو آ حق موجود

فقير هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن شيخ محي الدين ابن عربي رحمته الله عليه جي فقر وحدت الوجود جا
پرچار ڪ آهن. پاڻ ذري ذري ۾ ذات کي ثابت ڪن ٿا. پاڻ اعليٰ الاعلان انا
الحق جو نعرو ماريندي نظر اچن ٿا. پاڻ فرمائن ٿا ته

ڪُن هجي يا فيڪُون، سڀ سليما مون وو مون

يا

شان شوڪت سڀ ميڏي شاهي
مين هان هادي مين همراهي

يا

نينهن نماڻو نام ڌرايم
منصب آهي الله
لنئو اها ئي لايون لايون

فقير هادي سخي نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جي ڪلام ۾ اهي سڀ صفتون موجود آهن
جيڪي هڪ بلند پائي جي شاعر ۾ هجڻ گهرجن، سندن ڪلام سراسر هم اوست جي رنگ سان ڀريل
آهي. فقير سائين جي ڪلام ۾ وحدانيت کانسواءِ ٻئي ڪنهن موضوع لاءِ ڪا به گنجائش نه آهي،
تنهنڪري اقليد سخن جي هن تاجدار جي قلبي مستي ۽ وجداني تجليات کي سمجهڻ لاءِ تصوف جو
پس منظر به گهرجي ۽ ان سان گڏ وگڏ ذوق سليم به گهرجي تڏهن وڃي ڪوئي ان حقيقت تي پهچي
سگهي ٿو جيڪا خود فقير سائين بابا نماڻو سائين جن واضع فرمائي آهي.

اگر ڪوئي پڙهڻ وارو فقير سائين جي ڪلام جي تشبيهه، استعاره، تصريح يا ڪنايع تي ٿي
رڪيو رهي، ته اصل حقيقت تائين پهچڻ ناممڪن آهي. اگر اسان ويهي سرڪار جي بيان بدايع تي
بحث ڪيون يا سندن جي فصاحت ۽ بلاغت جي گلڪارين جو ذڪر ڪيون ته هي ممڪن آهي ته

اسان پڙهڻ وارن لاءِ دماغي عياشي جو سڪون ته مهيا ڪري سگهون ٿا ليڪن اصل مقصد ختم ٿي ويندو جيڪو اسين فقير نماڻي سائين جي پيغام کان دنيا کي روشناس ڪرائڻ چاهيون ٿا.

فقير هادي نماڻو سائين جن ڪفر ۽ اسلام جي بندهن کان هميشه بالا تر رهيا آهن انهن جي نظر ۾ سڀ حق آهي ۽ هُو حق ۽ حقيقت ۾ ايترا محو آهن جو انهن جي لاءِ هن دنيا ۾ غير نالي ڪا به شئي نه آهي. مولانا رومي صاحب فرمائن ٿا ته ”انسان هڪ نوراني مسافر آهي جو لامڪاني بلندين کان هن زمين تي آيو ۽ قدم قدم پنهنجي منزل ڏي واپس روان دوان آهي، ڪيترو نادان آهي اهو مسافر جو دنيا جي عارضي بهارن ۾ گم ٿي ۽ پنهنجي حقيقي ۽ دائمي منزل کي وساري ڇڏي ٿو.“

سرڪار فقير هادي سخي نماڻو سائين جن جي نظر ۾ انسان خود طالب ۽ خود مطلوب آهي خلق الٰه آدم علي صورت جي مطابق انسان ”الله تعاليٰ“ جو غير نه آهي. پاڻ فرمائن ٿا ته جنهن صورت ۾ ذات مطلق موجود آهي ان کي بندو سڏائڻ نه گهرجي ۽ ان صورت ۾ ئي ان ذات احديت جو اظهار ٿئي ٿو پاڻ فرمائن ٿا ته:

شان شوڪت سڀ ميڏي شاهي
مين هان هادي مين همراهي
(نماڻو سائين)

ناهين دور نظر کان، نه ڪي دليان ڌار
مون ۾ آهين يار تنبوري ۾ تار جيٺان
(شاهه)

جڏهن انسان خود ذات حقيقي آهي ته ان کي اڪيون ڪولڻ گهرجن خود کي سڃاڻڻ گهرجي، هُو خود کان ان ڪري پري آهي جو ان کي دنيا، علم ۽ عقل گمراهه ڪري رکيو آهي، هُو دوئي ۽ غير جي ڦندي ۾ ڦاٿل آهي هادي پاڪ فقير بابا نماڻو سائين فرمائن ٿا ته اگر تون ان بيماري کان نجات چاهين ته هن طريقي سان اچ پاڻ فرمائن ٿا ته:

طالب نه ٿي تقويٰ سندو اچ عشق جي ايوان ۾
موتو مري ماڻج مزا، محبت جي ميخان ۾
سر ڏيئي ڪر سر جو سودو اڏي جي امتحان ۾
چشمن سنديون چوٽون کائي، چاهت جي چوگان ۾
نينهن نماڻا نينهن سان لائج، السري انسان ۾

نه ٿي وائڙو نه وڃ اوڙو چو ٿو وڃين وجدان ۾
تنهنجو تو ۾ سير آ سارو ڳولي ڏس جند جان ۾
دل جو دلبر دل ۾ وسندو تنهنجي مڙهي مڪان ۾
ٿي غواصي ڪاءِ غوطا، توحيد جي طوفان ۾
نينهن نشابر ٿيو نماڻا، السري انسان ۾

فقير هادي نماڻي سائين جو ڪلام معرفت سان سرشار آهي. پاڻ انسان جي شرف ۽ شان جا قائل آهن. انهن جي ڪلام ۾ رندي ۽ بيباقي آهي، مستي ۽ كيف آهي، انتظاري ۽ بيقراري آهي ڪڏهن سرڪار خود سراپا حسن آهن ته ڪڏهن حسن جي تعريف ڪرڻ کان رڪن ٿي نٿا. ڪڏهن محبت ۾ محو آهن ته ڪڏهن هُو ڪائنات جا اسرار ۽ رموز بيباقي سان بيان فرمائن ٿا ۽ ڪڏهن حيرت جي مقام ۾ مستغرق آهن.

سيدي و مرشدي سخي سرتاج فقير راضي سائين صوفي قادري قلندر جن فرمائن ٿا ته ذاتِ واحد ڪانسواءِ ٻي ڪنهن به شئي جو حقيقي وجود نه آهي. پاڻ ڪريم ان کي به شرڪ سمجهن ٿا ته ”مان“ به آهيان ۽ ”هُوَ“ به آهي پاڻ هر قسم جي شڪ و شبهات کان انڪار ڪرڻ وارا آهن چاهي اهو شرڪ في الذات هجي، شرڪ في الصفات هجي، يا شرڪ في الافعال هجي. حضرت بابا نماڻو سائين جن به هر جڳهه ۽ هر مقام تي ذات جو جلوو جاري و ساري ثابت ڪن ٿا. پاڻ مالڪ واضع فرمائن ٿا اڳر انسان پنهنجي اصليت کي سڃاڻي ته ان کي معلوم ٿيندو ته ذاتِ احديت ڪانسواءِ ٻئي ڪنهن به شئي جو حقيقي وجود نه آهي. پاڻ فرمائن ٿا ته انسان ۽ ڪائنات جي ڪثرت تي اڳر غور ڪيو وڃي ته اها حقيقت سامهون ايندي ته ڪائنات جي هر شئي ان ذاتِ حقيقي جو مظهر آهي، ڪوئي مقام ۽ ڪوئي ذرو به ان کان بغير نه آهي.

مطلب ته بابا نماڻو سائين جن انسان کي خود فريبي کان نڪرڻ ۽ خود شناسي جو درس ڏين ٿا. احساس ڪمٽري کان بچائي انسان کي حقيقي شرف ۽ شان سمجھائن ٿا. پاڻ حڪيمانہ انداز ۾ ”جز“ ۽ ”ڪُل“ جي حقيقت ۽ انسان جي پنهنجي منزل ۽ مقصود بيان ٿا فرمائن. پاڻ وڏي جرئت ۽ بيباقي سان حقيقت جا پردا ڇاڪ ڪن ٿا.

حضرت بابا نماڻي سائين جن پنهنجي ڪلام ۾ انسان کي جھنجھلائي بيدار ڪري اعليٰ منزل تائين پهچائڻ لاءِ ڪوشش ڪئي آهي، سندن ڪلام زندگي جي تفسير به آهي ۽ تعبير به. پاڻ سوري ۽ سينگار مٺي و مستي، وحدت ۽ ڪثرت، نفي ۽ اثبات جي مختصر الفاظ ۾ يڪجا ڪري، زندگي جي مڪمل رمز ۽ رموز کي يڪجا ڪري هڪ نصب العين جي نشاندهي ڪئي آهي، اهوئي سبب آهي جو فقير هادي نماڻي سائين جو ڪلام زندگي لاءِ هڪ آئينو به آهي ۽ زندگي جي تفسير به. ان سان گڏوگڏ اعليٰ و ارفع زندگي لاءِ هڪ پيغام به آهي.

فقير هادي سخي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن پنهنجي مرشد هادي فقير سخي سرتاج بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن جي امر سان 1963ع کان ڳوٺ جلال گهوٽو تعلقه و ضلع گهوٽڪي ۾ آستانو قائم ڪري آخري دم تائين پيار محبت ۽ هيڪڙائي جو درس ڏيندا رهيا، دوئي، غير، غفلت، بغض ۽ حسد جون پاڙون پٽي دلين ۾ نور معرفت جون شمعون روشن ڪري مالڪ حقيقي سان ملائيندا رهيا.

فقير هادي نماڻو سائين جن جي طالبيت تمام پري تائين پکڙيل آهي سندن فيض جي پالوت سدائين جاري و ساري آهي ۽ انشاءِ الله تا قيامت جاري و ساري رهندي. فقير سائين جن جي ميخاني تي هر جمعات هر مهيني جي يارهين شريف ۽ ساليانو سانوڻ مهيني جي چار ۽ پنج تاريخ تي ميلو لڳندو آهي. سندن ساليانو عرس مبارڪ ذوالحج جي 23، 24، 25 تاريخ تي وڏي عقيدت ۽ احترام سان ملهايو

ويندو آهي. باقي روزانو فقراءَ جو اچڻ وڃڻ جاري و ساري رهندو آهي.

هن بند مسڪين سائينجن جي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿيڻ کان پوءِ سڀ کان پهرين سندن ڪلام جي باري ۾ دريافت ڪيو پاڻ فرمايائون ته فقير ديدار سائين وٽ اسان جو ڪلام موجود آهي. جڏهن فقير ديدار سائين کان قلمي بياض مليو ته رڳو چاليهه ڪلامهئا مگر آءٌ هميشه اسرار ڪندو رهيس ته سائين هر درويش پنهنجي طالبن ۽ حق جي پانديٽڙن لاءِ پنهنجو نصب العين ڪلام ذريعي ڇڏيو آهي سو اسان کي به پنهنجي مخفي گنج مان عطا ٿئي ته پاڻ اڪثر فرمائيندا هئا ته:

ڪلام شعر دا شوق نهين، اي هن دل ميڙي ديان دانهان

ان اسرار جي باوجود به سائينجن جو عارفانه ڪلام زير نظر ”ديوان جامِ عشق“ ۾ فقير هادي سخي سرتاج بابا نماڻو سائين جن جا 78 سنڌي ۽ سرائيڪي ڪلام 04 اردو ڪلام ابيات، هڪ محبوب سبحاني سرڪار جي شان ۾ مداح 02 ۽ اقوال زرين چيل آهن. ڪلامن جي ترتيب الف ب تحت رکي ويئي آهي. باقي پڙهندڙن تي ڇڏيل آهي ته هو ڪلام جي حقيقت ۽ مستي ۾ محو ٿي ڪيترو مزو وٺن ٿا. آخر ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ جي در بدست دعا آهي ته الله تعاليٰ لڪندڙ پڙهندڙن کي صحيح نموني پڙهڻ سمجھڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ جي توفيق عطا فرمائي ۽ پنهنجي ازلي عنايت و لطف ڪرم سان فقر سان محبت سڄي فقير جي رفاقت ۽ ان جي پيروي ڪرڻ ۽ روحاني فيض سان سڀني کي نوازي (آمين). پڙهندڙ حضرات جي خدمت ۾ التماس آهي ته لکڻ ۾ ڪا ڪمي بيشي يا ڪا غلطي ٿي هجي ته در گذر فرمائڻ ۽ پنهنجي مفيد مشورن سان اسان کي نوازين.

”والسلام ختم ڪلام قلم بند راضي خداوند“

الله هو حق موجود

مسڪين عبد الجبار سائين عزيز حيدري

11 جون، 2016

سوانح حيات

سڀ تعريف ان لائق ڪلي حمد و ثنا الله تعاليٰ جي لاءِ جنهن پنهنجي دوستن تي علم ملڪوت جا دروازا کوليا ۽ پنهنجن چونڊ دوستن کان جبروت جا پرڏا هٽائي ڇڏيا، پنهنجي پيارن جا خون پنهنجي جلال جي تلوار سان وهائي ڇڏيا ۽ پنهنجي مشتاقن کي وصال جي نعمت سان نوازي ڇڏيو اها مالڪ ڪريم جي ذات ئي آهي جيڪا مرده دلين کي پنهنجي انوراءِ جي ادراڪ سان زندگي بخشي ۽ پنهنجي اسماءِ جليله جي هڳاءِ سان معرفت جي واس جو مزو ماڻائي ٿي. ڪروڙين رحمتون ۽ سلامتون هجن ان جي رسول ڪريم ﷺ جي ذات پاڪ تي ان جي آل و اصحاب ۽ ازواجِ مطهرات تي.

تاريخ اسلام ۾ تمام اسلامي تحريڪن مان سلاسلِ طريقت جي تحريڪ سڀ کان زياده مضبوط معتبر ديري ۽ ڪامياب رهي آهي ان جي وجهه هي آهي ته ان جو تعلق باطن سان آهي يعني ذاتِ حق جي قرب و معرفت سان آهي جيڪو سڌو دل جي گهراين تائين لهي وڃي ٿو اسلام جو هڪ ظاهر آهي ۽ هڪ باطن. اسلام جو ظاهري حصو شريعت آهي ۽ باطني حصو طريقت آهي جيڪو حقيقت ۽ معرفت تائين رسائي جو رستو آهي.

سند درويشن جي ڌرتي آهي هن ڌرتي جي ٽڪري جي ڪابه اهڙي وسندي ۽ واهڙ نه آهي جتي الله تبارڪ و تعاليٰ جا ولي، فقير يا درويش نه گذريا هجن، اهوئي سبب آهي جو تصوف جي هر سلسلي ۽ طريقت جي هر فڪر سان سر زمينِ سند معمو ۽ مستفيض آهي. بحر حال جيئن اسلام جو اچڻ سند ۾ قديم آهي تيئن تصوف جو علم به سند ۾ قديم آهي تصوف جو علم سند ۾ مختلف سلسلن جي بزرگن کان پهتو. تصوف جي بزرگن جا سلسلا ته گهڻا آهن، پر سند ۽ هند ۾ چار سلسلا ڪامياب ٿيا.

(1) سلسله قادريه - محبوب سبحاني، قطبِ رباني، پيرانِ پير دستگير، حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني رحمۃ الله عليه ڏانهن منسوب آهي.

(2) سلسله سهرورديه - هي سلسلو حضرت شيخ شهاب الدين سهروردي ڏانهن منسوب آهي.

(3) سلسله چشتيه - هي سلسلو حضرت خواجہ غريب نواز معين الدين چشتي اجميري ڏانهن منسوب آهي.

(4) سلسله نقشبنديه - هي سلسلو حضرت بهاء الدين محمد بن محمد البخاري المعروف خواجہ نقشبند رحمۃ الله عليه ڏانهن منسوب آهي.

ان کان علاوه بقول حضرت فقير الله شاه علوي جي هتي طريقت جا خالص سنڌي طرز جا بلڪل

نوان سلسلہ بہ قائم ٿيا. وقت بوقت انهن سلسلن مان اهڙا ڪامل درويش فقير ۽ اولياءِ الله پيدا ٿيندا رهيا آهن جن پنهنجي نور معرفت سان انسانذات جي ظاهري و باطني اصلاح ڪندا رهيا آهن جن انسانذات کي اونهاڻي مان ڪڍي روشني جي راه تي گامزن ڪيو. نفرت، دوئي، بغض، ۽ ڪلفت کان ڪڍي محبت جا پيڪ پياريا، مالڪ ۽ بندي جي ٽٽل رشتي کي مضبوط کان مضبوط ڳنڍيو. اهڙن درويشن ۾ سلسلہ قادري قلندري سان منسلڪ درويش فقير مست الست عاشق سالڪ سخي سرتاج فقير هادي و مهدي سائين واحد بخش المعروف فقير بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جي ذات گرامي بہ عشق جي ميدان ۾ سج جيان روز روشن آهي. اها پاڪ هستي ڪنهن بہ تعارف جي محتاج نہ آهي، جنهن حضرت سخي سرتاج فقير هادي منصور زمان فقير حافظ محمد حسن المعروف بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمۃ اللہ علیہ جي هٿ تي بيعت ڪري، طريقت جون منزلون طي ڪري، حقيقت جو حال حاصل ڪري، معرفت جو ماڳ ماڻي، لاهوت جا لڪ لتاڙي، باهوت جي بحر عشق سمنڊ مان بهاري وٺي، هاهوت جي حد کان لنگهي، لاحد جا لانگها لنگهي، وڃي ڪنٽ ڪنڙن جي بحر بيڪران ۾ موجزن ٿيا.

عاشقِ يميني حضرت خواجه اويس قرني رضي اللہ عنہ جن فرمايو آهي تہ ”مون بلندي جي طلب ڪئي تہ سا مون کي هيٺاهين ۾ ملي، مون سرداري جي طلب ڪئي تہ سا مون کي خلق جي خير خواهي ۾ ملي، مون ماڻهپي جي طلب ڪئي تہ سا مون کي سچائي ۾ ملي، مون فخر جي طلب ڪئي تہ سا مون کي فقيري ۾ ملي، مون شرف جي طلب ڪئي تہ سا مون کي قناعت ۾ ملي، مون راحت جي طلب ڪئي تہ سا مون کي زهد ۾ ملي، مون محتاج نہ رهڻ جي طلب ڪئي تہ سا مون کي توڪل ۾ ملي“ هاڻ جڏهن انهي سڀني صفتن کي يڪجا ڏسڻ جي خواهش ٿي تہ اهڙي صورت سامهون آئي جيڪا بلندين کان بہ بلند هوندي هيٺاهين، سرداري ۽ خلق جي خير خواهي، ماڻهپو ۽ سچائي، فخر ۽ فقيري، راحت ۽ زهد، لايحتاجي ۽ توڪل جي پيڪر هستي جيڪا خيالن جي اسڪرين تي تري اچي ٿي جنهن لکين عاشقن ۽ عشق جي شاهسوارن جي رهنمائي فرمائي، جنهن هزارين پريت جي پانڌيڙن کي محبت، حقيقت ۽ معرفت جا پيڪ پياريا، اهڙيون بيشمار مرده دليون زنده ڪيون جن ۾ نفرت، ڪلفت، بغض، حسد ۽ دوئي جي اونهاڻي هئي، تن دليين کي نگاهِ معرفت سان اهڙو تہ منور ڪرڻ فرمايو جو تن دليين ۾ وحدت جون شمعون روشن ٿي ويون. جيڪي راهن کان پنڪيل هئا تن کي مالڪ حقيقي سان جوڙي ڇڏيو. بقول شاعر

اڃا محبوب نہ هوگا، اور نہ کپن ۽ بيٺا ۽ چٽاڻا پر، مگر عرش نشين ۽
 ڪيا ڪيا نهين ملتا دو عالم کو تيرے در سے اک حرف نهين ۽ جو تيرے لب پہ نهين ۽

اهڙي هستيءَ حق، سالڪ مست فقير هادي سخي سرتاج مرشدي و سيدي سائين بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر ڳوٺ جلال خان گهوٽو تعلقہ و ضلع گهوٽڪي سنڌ، فلڪ ۾ آفتاب جيان روشن رهيا آهن. جنهن پنهنجي نگاهِ عشق جي مستي سان هزارين اڃايل دليين کي جامِ عشق عطا ڪيو ۽ آخري دم تائين پنهنجي مصطفائي فيض جي پالوت سان ويران دليون آباد ڪندا رهيا بقول هادي انور سائين:

اڃان پڻ آهين، آديسي انور چئي
 بر ۾ بينڪ تن جي، ٿا دونهيون دکائين
 ڪاڏي نہ ڪاهين، هر جا هيڪاندا ٿيا

فقير هادي نمائي سائين جن جي ذات گرامي به درويش صفت صوفي فقير جن پنهنجي نفس کي تسه
ڏيئي، قبل الموت جي چري ڦيري، من عرف نفسه جو ماڳ ماڻي، فقد عرف ربه جو مقام سچائي، نفي مان
نڪري، فنا مان فيض پائي، اثباتي جا علم کوڙي، بقا بالله جون حدون اورانگهي وڃي ذات ۾ ذات ٿيا.
بقولِ راضي سائين سرڪار ته

ذات رلي وڃي ذات سان جاءِ جهلي نه جسم

انهن مان هڪ هئا.

پاڻ ڪريم فقير بابا نمائو سائين هيڏي حال و خيال و مقام هوندي، اهڙي سادگي، صفائي، سچائي ۽
نفي ۾ گذاريندا هئا جنهن جو مثال ملو تمام مشڪل آهي. ڪڏهن به پاڻ ظاهر ٿيڻ کي پسند نه ڪندا
هئا نفي ۾ رهڻ ۾ ئي هو پنهنجي اعليٰ اثبات کي ثابت ڪرڻ فرمائيندا هئا فقير سخي نمائي سائين جن
جي ذات گرامي ۾ بحر عميق عشق سمندر سمائل هو جتان ڪيترن ئي شاهسوارن جا ۽ عشق حاصل
ڪيو ۽ ذات ۾ گم ٿي واصل بذات ٿي ويا آهن مگر فقير سائين جن ايڏي اعليٰ منصب تي هوندي به ان
جي اظهار کان اڪثر گريز ڪرڻ فرمائيندا هئا مگر عالمِ مستي ۾ اڪثر اهڙا ڪلمات نڪرندا رهندا
هئا جيڪي هم اوست جي دلالت ڪندا آهن. ورنه عالمِ سالڪيت ۾ هميشه نفي، سچائي هيڪڙائي،
پيار محبت ۽ خدمت و رياضت جي تلقين ڪرڻ فرمائيندا هئا ۽ جهاد اڪبر لاءِ وڌ کان وڌ زور ڏيڻ
فرمائيندا هئا.

اهڙي مرد قلندر جي ولادت با سعادت هڪ ديندار گهراڻي ۾ ٿي. فقير سائين جن جا والد صاحب
هڪ عالم فاضل شخصيت ۽ صاحبِ فقر درويش هئا، جن پنهنجي سڄي زندگي في سبيل الله درس
قرآن پاڪ ڏيندا رهيا. مختلف جاين تي درس و تدريس کان پوءِ پنهنجي ڳوٺ ۾ سٺ سالن تائين تعليم
قرآن پاڪ ۽ گڏو گڏ سنڌي تعليم پڻ ڏيندا رهيا پنهنجي والد صاحب جي شان ۾ سائين بابا نمائو
سائين هن طرح فرمائن ٿا ته ”منهنجو والد شريف بابا جمعو سائين هڪ درد وارو انسان هو. پاڻ قبله احمد
سائين خان ڳڙهه شريف وارن جا طالب هئا، پنهنجي مرشد سان بيحد محبت هئڻ ۽ هميشه گهر کان
خانڳڙهه شريف تائين پيدا ويندا هئا ۽ هر نماز جمع خانڳڙهه شريف ۾ ادا ڪندا هئا. بابا سائين شريعت
جا بلڪل پابند هئا پاڻ سٺ سالن تائين مختلف جاين جهڙوڪ سکن وارو بند ۽ ڳوٺ جلال گهوٽو ۾
پڙهائيندا رهيا، پر پوءِ پنهنجي ڳوٺ ۾ درس و تدريس جو سلسلو جاري رکين. بابو سائين به پنهنجي
مرشد جيان شريعت جا پابند هوندي به صوفي فقير هئا ۽ فقيرن سان بيحد محبت ڪندا هئا. (هتي هڪ
وضاحت ڪندو هلان ته شريعت جي پابندي مان ظاهري نماز روزي ڏانهن اشارو آهي ورنه حقيقت ۾
شريعت اپنائي به فقير آهي) پنهنجي علائقي ۾ تقريبن مرد ۽ عورتون بابي سائين جا شاگرد آهن. پاڻ تن
کي قرآن شريف جي تعليم ڏيندا هئا تقريبن چاليهه سال بابي سائين کي گورنمنٽ گرانٽ ڏيندي هئي.
هئا. پاڻ گهڻو ڪري پيدا ويندا هئا. اتي ڏينهن رات رياضت ۽ مجاهدي جي حالت ۾ گذاريندا هئا ۽
روحاني رهاڻيون ڪري فيض حاصل ڪندا هئا.“

ولادت با سعادت

جيئن ته پهرين به ذڪر ڪري آيا آهيون ته سائين جي ولادت باسعادت هڪ فقير صفت درويش بابا جمعي سائين جي گهر ۾ بنگل ڳوٺ ۾ ٿي، سائين پاڪ جن جي ڪابه مستند جنم جي تاريخ نه ملي سگهي آهي. بابي جمعي سائين پنهنجي هونهار فرزند ارجمند جو نامِ نامي اسم گرامي پنهنجي والد صاحب جي نالي جي نسبت سان واحد بخش رکيو. جڏهن ته بابي سائين کي ڪافي عرصي کانپوءِ نرين اولاد ٿيو هو تنهن ڪري والده سندن لاڏمان واحد بخش بدران سماءُ جي نالي سان سڏڻ شروع ڪيو هي هڪ فطري عمل آهي ته جهڙو ٻچ تهڙو سلو سو فقير بابا نماڻي سائين به هڪ فقير جي گهر ۾ چشم حيات کولي ۽ پرورش به اهڙي طريقي ٿي جو بابي جمعي سائين به پالنا ۾ ڪنهن قسم جي گنجائش نه ڇڏي. ته جيئن ئي پاڻ پڙهڻ جي لائق ٿيا ته سندن والد صاحب وٽ ئي قرآن شريف پڙهڻ شروع ڪيو ۽ ڪيتري حد تائين تعليم حاصل ڪيائون ان جي باري ۾ خود فرمائيندا هئا ته ”آءُ بابي سائين وٽ پورو قرآن شريف پڙهيو اسڪول جو ٻاراڻي ۽ پهرين درجي جو امتحان پاس ڪيو ۽ ٻين درجي جي شروعات ۾ اسڪول بند ٿي ويو ۽ پوءِ اسين به اسڪول ڪونه پڙهيا سين اهڙي طرح پڙهائي جو سلسلو بند ٿي ويو.“

خانداني پسمنظر

جيئن ته فقير هميشه ئي ذات پات رنگ نسل قوم قبيلي کان بالا تر هوندو آهي هُو ذات ۾ گم ٿي خود ذات بڻجي ويندو آهي پر الله تبارڪ و تعاليٰ ذاتيون صرف سڃاڻڻ لاءِ رکيون آهن ان جي مصداق فقير هادي بابا نماڻو سائين گهوٽا قوم سان منسلڪ هئا جيڪي سنڌ ۽ پنجاب ۾ هڪ وڏي قوم جي حيثيت ۾ رهن ٿا. گهوٽا قوم جو سلسلو نسب به حضور اڪرم نور مجسم احمد مجتبيٰ محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وآله وسلم جن جي سوت ۽ اصحابي ۽ رسول حضرت عقرم رضي الله عنه سان وڃي ملي ٿو. گهوٽا قوم جو تاريخي پس منظر فقير هادي بابا نماڻو سائين جن جو ڏوهٽو لعل بخش ايدو وڪيٽ عرف لالڻ سائين هن طرح بيان ڪري ٿو ته ”حضرت عقرم رضي الله عنه جي اولاد مان عربستان مان ڪيچ مڪران ۾ آيا، بعد ۾ مڪران کان محمد بن قاسم فاتح سنڌ سان گڏجي سنڌ ۾ آيا گهوٽڪي جيڪو ان وقت هڪ ننڍڙو ڳوٺڙو هئي. محمد بن قاسم انهن کي اتي هڪ لک ايڪڙ زمين جاگير طور ڏني، ان کانپوءِ اهو ڳوٺ قاسم پور سڏجڻ لڳو.

ڪجهه وقت کانپوءِ ان برادري جو ماڻهو واپار سانگي ماڻيلو طرف ويو جتي هڪڙو راجا رهندو هو جنهن سان هن چوڻڙ راند کيڏي ان راند جا شرط هئا ته جيڪڏهن راجا کٽيندو ته هن وٽ جيڪا رقم آهي سا راجا کي ڏيڻي پوندي ۽ جيڪڏهن راجا هارايو ته ڏيڻ جو سڱ ۽ جاگير مان حصو ڏيندو. راند دوران راجا هارايو مگر پنهنجي ڪيل معاهدي کان ڦري ويو هن واپاري واپس اچي پنهنجي برادري وارن کي احوال ٻڌايو ۽ هنن منظم نموني سان حملي ڪرڻ جي تياري ڪئي جنهن ۾ گهوٽ ڪنوار جو طريقو اختيار ڪري راجا جي محل اندر گهڙي ويا ۽ راجا کي قابو ڪري ڪيل معاهدي تي عمل ڪرايو. ان کانپوءِ ماڻهن ۾ اهو مشهور ٿي ويو ته اهي گهوٽ آيا اهي گهوٽ آيا ۽ بعد ۾ گهوٽا سڏجڻ لڳا.

بچين ۽ جواني

پنهنجي بچين ۽ جواني جون سارو ٻيون فقير هادي بابا نماڻو سائين جن هن طرح بيان ڪرڻ فرمائيندا هئا ته ”جڏهن ظاهري علم جو سلسلو منقطع ٿيو ته عام ٻارن وانگر زندگي گذرندي رهي جڏهن ڪجهه سمجهه جھڙا ٿياسون ته گهوٽڪي شهر ۾ اچڻ ويڻ ٿيو. جڏهن ته گهوٽا قوم سائين غوث موسن شاهه جي مريد آهي ان سلسلي ۾ سائينجن جي درٻار ۽ جامع مسجد اڪثر اچڻ ويڻ ٿيندو هو جتي منهنجي ملاقات حضرت راضي سائين سرڪار ۽ رحمدل سائين سرڪار سان ٿي. هادي پاڪ راضي سائين رحمۃ اللہ علیہ جن اسان کان عمر ۾ ٿورا وڏا هئا مگر رحمدل سائين ۽ آءٌ هم عمر هئاسون. هميشه گڏ رهندا هئاسون ايئن سمجهو ته مون راضي سائين جن سان محبت ڪئي هئي. ان وقت هادي پاڪ راضي سائين جن سائين ڪرم الله شاهه جيلاني رحمۃ اللہ علیہ جي زير سايه حضرت غوث محمد شاهه وٽ قرآن پاڪ حفظ ڪري رهيا هئا. ان کانپوءِ به هادي پاڪ راضي سائين جن ڪافي عرصو گهوٽڪي ۾ رهيا، اسان ٽيئي سدائين گڏ رهندا هئاسون. سائينجن جي طبيعت نهايت مانيٽي ۽ سنجيده هوندي هئي خاموشي ۽ اڪيلائي کي تمام گھڻو پسند ڪندا هئا ۽ اڪثر حضرت خواجہ غلام فريد سائين جو هي شعر پڙهندا رهندا هئا ته:

مفت خريد ڪري ڪوئي ساڪون، تي حال ڏيوي سجنان دا

هادي پاڪ سائين راضي سائين سرڪار هميشه حسن ۽ حسين شين کي زيادا پسند ڪندا هئا، تنهنڪري تعلقه اوباوڙي جي چڪ شهباز پور جي هڪ حسين و جميل سيد سگوري سائين جمن شاهه سان مجازي مهميزون اٽڪي ويون ۽ پاڻ گهوٽڪي شهر کان سندس والد صاحب بابا ڪريم بخش سائين ۽ رحمدل سائين سميت اچي چڪ شهباز پور ۾ محبوب جي ديس تي ديرا جمائائون، جنهن جو تفصيلي ذڪر سائين خيال الله سائين رحمۃ اللہ علیہ جن ديوان درد عشق ۾ ڏنو آهي.

جڏهن هادي پاڪ راضي سائين سرڪار جن چڪ شهباز پور ۾ رهيا تڏهن به منهنجي اچ وڃ ۽ محبت جو سلسلو جاري وساري رهيو. ليڪن ٿورڙي ئي عرصي ۾ هادي پاڪ راضي سائين جن سڀ ڪجهه ترڪ ڪري اڻ ڄاتل سفر ڏانهن روانه ٿي ويا. رحمدل سائين گھڻي ڳولا ڪئي ليڪن سائينجن سان ملي نه سگهيا، وڃ ۾ ڪوبه رابطو نه ٿيو. رحمدل سائين به ڪڏهن چڪ شهباز پور ۽ ڪڏهن مير پور خاص ۾ رهندا رهيا اسين به پنهنجي گهر ٻار ۽ ٻني ٻاري جي ڪم ۾ لڳا رهيا سون مگر رحمدل سائين ۽ اسان جو رابطو ٿئي پيو جواني جي عالم ۾ پهتا سين جواني جي آڌار تي زماني جي ماڻهن وانگر رهندا آياسون حالات زماني وارا هئا مگر اندروني هلچل ۽ خيالات ۾ مرشد جي تلاش رهي ۽ فقير ٿيڻ جو شوق هو. ماڻهن کان لڪي ڪري حسين پيلي محمد سائين جي ميلن تي ويندو رهندو هوس اڪثر واقف ماڻهن کان لڪندو هوس ۽ سوچيندو هوس ته اگر ڪو واقف ماڻهو ڏسندو ته هي شريعت وارا مولوي ماڻهو هيڏي موالين فقيرن ڏانهن ڪيئن آيا آهن.

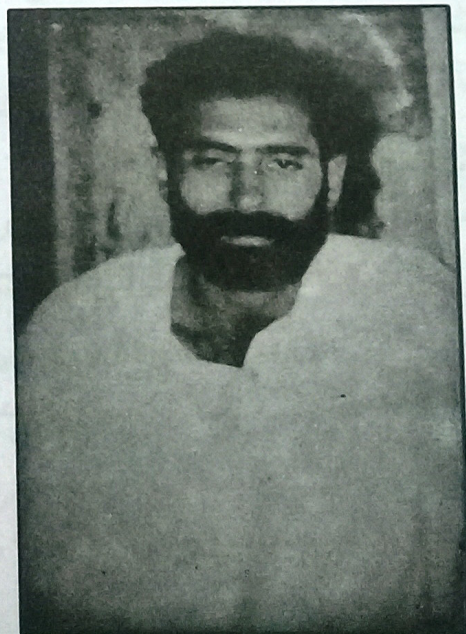
منهنجو اندروني خيال محمد سائين جي طالب ٿيڻ جو هو مگر اهڙو موقعو ملي نه سگهيو ۽ گھڻو بعد خبر پئي ته قالوبلي جا قول ڪنهن ٻئي روپ سان ڪري آيو هوس ۽ اها ئي وجهه هئي جو آءٌ تمنا هوندي به محمد سائين جو طالب ٿي نه سگهيس. ليڪن محمد سائين جي صحبت جو مون تي وڏو اثر هو.

ڇاڪاڻ ته محمد سائين اسانجي ڳوٺ اڪثر ايندا رهندا هئا ۽ ڪافي ڪافي ڏينهن رهندا هئا اتي محمد سائين جي خدمت و صحبت ۾ رهيو هو ۽ محبت صحبت ٿيندي هئي. محمد سائين جن جا طالب صاحبڏنو فقير، احمد فقير ۽ اسان پاڻ ۾ ماسات پڻ هئاسون.

شادي ۽ اولاد

هي هڪ فطري عمل آهي ته هر والدين جي خواهش هوندي آهي ته منهنجي اولاد جلد از جلد جوان ٿئي ان جي شادي ٿئي ۽ شادي کانپوءِ وڌيڪ تمنا اولاد لاءِ رهي ٿي. ان جي مصداق بابي جمعي سائين به پنهنجي فرزند ارجمند جي شادي پنهنجي عزيز ولي محمد جي نياڻي سان ڪرائي. بابا نماڻو سائين جي ڏاڏي جونالو واحد بخش سائين هو. جنهن کي ٽي پٽ نالي عبدالرحيم، عبدالغني ۽ بابو جمعو سائين هئا. بابي جمعو سائين کي وري ٻه پٽ ٿيا هر هڪ نالي واحد بخش المعروف فقير بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر ۽ بيوفزند غلام نبي عرف جهنگل المعروف پٽر سائين جن ٿيا پٽر سائين کي صرف ڇهه نياڻيون ٿيون ۽ بابا نماڻي سائين جي اولاد ۾ چار پٽ ۽ ٻه نياڻيون ٿيون جيڪي هن ريت آهن.

مرد خدا سائين

محمد صالح المعروف مرد خدا سائين، هادي پاڪ فقير بابا نمائي سائين جن جا وڏا فرزند ارجمند آهن پاڻ سنڌي فائنل تائين تعليم حاصل ڪئي. ان کانپوءِ ايريگيشن کاتي ۾ آبدار جي حيثيت سان ڊيوٽي سرانجام ڏيڻ شروع ڪئي. پاڻ هادي پاڪ سخي سرڪار فقير بابا راضي سائين جن جي هٿ تي دست بيعت ڪيائون ۽ مرشد پاڪ جي امر تحت ڊيوٽي تان ريزائن ڪري ميخاني تي فقراءَ جي خدمت و رياضت شروع ڪيائون ۽ اڄ سوڌو رياضت و خدمت ۾ مشغول آهن. حضرت بابا نمائو سائين جي وصال کان پوءِ فقير سائين جي ڪيل حڪم مطابق پاڻ وڏي هجڻ جي باوجود، سائينجن جي دستار ڪڍي پنهنجي هٿن سان پنهنجي ننڍي پيءُ فقير هادي نوراني سائين جن جي سر تي رکي ۽ سجاده نشيني جي مسند تي ويهاريو. اولاد جو سلسلو هن ريت آهي:

عاشق حسين سائين، عبدالحق سائين، جمال الدين سائين، محمد اويس سائين، عبدالحق سائين، وقار احمد سائين ۽ ٽي نياڻيون

عاشق حسين سائين جي اولاد ۾ سهيل احمد، شهر يار ٽي نياڻيون

عبدالحق سائين جي اولاد ۾ في الحال اولاد نه آهي

جمال الدين سائين جي اولاد ۾ چار نياڻيون

محمد اويس سائين جي اولاد ۾ في الحال نه آهي

۽ باقي پٽ في الحال غير شادي شده آهن

نوراني سائين

محمد حاجن المعروف نوراني سائين جن هادي پاڪ فقير بابا نمائي سائين جن جا ٻيون نمبر فرزند آهن پاڻ ظاهري تعليم کي رستي ۾ خير آباد چئي روحانيت ڏانهن رجوع ٿيا پاڻ به هادي پاڪ فقير بابا راضي سائين جن جي هٿ تي بچپن ۾ ئي دست بيعت ٿيا ۽ بچپن ۾ ئي گهوٽڪي کان لاهور تائين پنهنجي هادي پاڪ جي عشق ۾ پيادل سفر ڪيائون، پاڻ پنهنجي زندگي ميخاني جي خدمت و رياضت لاءِ وقف ڪري ڇڏي آهي. پاڻ محبت و صحبت جا سينگار آهن ميخاني جو انتظام سندن حوالي ڪيل آهي پاڻ پنهنجي حال و خيال جو اظهار شاعري جي روپ ۾ پڻ ڪن ٿا ۽ شاعري جو مجموعو ”ديوان نوراني“ جي نالي سان راقم الحروف وٽ قلمي نسخي جي صورت ۾ موجود آهي. نوراني سائين جن جي صحبت، محبت و شفقت سان هزارين مستفيض ٿي رهيا آهن. محبانِ فقراءَ ۽ احباب جو دائرو تمام وسيع آهي. حضرت بابا نمائو سائين جن کان خلافت پڻ عطا ٿيل آهي طالبيت جو سلسلو به جاري و ساري آهي حضرت بابا نمائو سائين جن جي وصال کان پوءِ، فقير هادي بابا نمائو سائين جا پهريان سجاده نشين آهن. سندس اولاد جو سلسلو هن ريت آهي.

خادم حسين سائين، ربنواز سائين ۽ چار نياڻيون

خادم حسين سائين جن جي اولاد ۾ صدام حسين، عبدالقادر طارق حسين، فراز احمد هڪ نياڻي

ربنواز سائين جن جي اولاد ۾ في الحال نه آهي

حاکم علي سائين

حاکم علي سائين هادي پاڪ بابا نماڻي سائين جن جا ٽيون نمبر فرزند آهن پاڻ تعليم جو سلسلو جاري رکيو ۽ هن ٽائيم سنڌ پوليس ۾ هيڊ ڪانسٽيبل جي عهدي تي فائز آهن پاڻ فقير هادي بابا رحمدل سائين سجاده نشين درگاهِ عاليه امن پور شريف وارن جي هٿ تي دستِ بيعت ڪيائون. حاکم علي سائين به فقراءَ جي خدمت و رياضت ۾ ڀرپور نموني سان حصو وٺندا آهن پاڻ پيار محبت ۽ درد واري صورت آهن ظاهري ڊيوٽي سان گڏ و گڏ فقراءَ جي ڊيوٽي به خوش اسلوبي سان سرانجام ڏيندا رهن ٿا. سندن اولاد جو سلسلو هن ريت آهي

آصف علي سائين، بلال احمد سائين، اظهار علي سائين، واجد حسين سائين، ماجد حسين سائين ۽ چار نياڻيون آهن
بلال سائين جي اولاد هڪ نياڻي آهي

محمد رفيق سائين

محمد رفيق سائين، هادي پاڪ فقير سخي بابا نماڻو سائين جن جا چوٿان نمبر پٽ آهن. پاڻ به زياده دير ظاهري تعليم سان نڀاءُ ڪري نه سگهيا ۽ روحاني تربيت لاءِ پنهنجي والد صاحب فقير هادي بابا نماڻي سائين جن جي هٿ تي دستِ بيعت ڪيائون آستاني عاليه تي فقراءَ جي ڊيوٽي ۾ خوب خدمت و رياضت ڪيائون. پاڻ مجذوبي ۽ سالڪيت جي ملي جلي ڪيفيت ۾ رهن ٿا. پاڻ هڪ درد دل ۽ پيار محبت جا پيڪر آهن سندس اولاد جو سلسلو هن ريت آهي.
طالب حسين سائين، محمد صديق سائين، انتظار علي ۽ چار نياڻيون آهن في الحال اولاد غير شادي شده آهي

ضرورتِ مرشدِ کامل

آقا و مولا حضرت علي عليه السلام جن جو فرمان ڏيڻ آهي ته: ”من علمني حرفا وهو مولا“ يعني ”جنهن مون کي هڪ حرف ڏسيو اهو منهنجو مولا آهي“ تنهنڪري مرشدِ کامل اها هستي آهي جنهن جي پهچ قلب ۽ روح تائين هجي، جنهن وٽ روح جو علم هجي، اسم الله ذات اگر روح جي دوا آهي ته مرشدِ کامل طبيب آهي اسم الله ذات اگر قلب جي تالي کولڻ جي چاڀي آهي ته مرشدِ کامل ان چاڀي جو مالڪ ۽ قلب جو پاسبان آهي اسم الله ذات اگر محبت جي پودي جي غذا آهي ته مرشدِ کامل ان جو باغبان آهي غرض ته مرشدِ کامل کان سواءِ اسم الله ذات جي تجليات جي قلب ۽ روح تائين رسائي حاصل نٿي ڪري سگهجي. مرشدِ کامل اسم الله ذات جي لاءِ مسميٰ جي حيثيت رکي ٿو مسميٰ جي حقيقت هي آهي ته ڪي درويش صاحبِ اسم ۽ ڪي صاحبِ مسميٰ هوندا آهن ٻنهي ۾ فرق هي آهي ته اسم صاحبِ ذکر آهي ۽ مسميٰ صاحبِ استغراق آهي اسم جو صاحب مقام خلق ۾ هوندو آهي ۽ مسميٰ مقام غير مخلوق ۾ هوندو آهي پوءِ صاحبِ مسميٰ تي ذکر حرام هوندو آهي ۽ ان جو ظاهر ۽ باطن حضور(في الله ۾ غرق هوندو آهي.

مرشد کامل اها ذات آهي جيڪا الله تعاليٰ جي رنگ ۾ مڪمل طور رنگجي چڪي هجي ۽ اسم الله ذات جي تجليات کي پنهنجي قلب ۾ ان حد تائين سمائي چڪي هجي جو هاڻي هو خود ان تجليات کي منعڪس ڪرڻ لڳي هو خود اسم الله ذات جي متجلي صورت آهي صفات الاهي سان مڪمل طور متصف ٿي چڪو آهي. تنهنڪري جيستائين اسم الله ذات مرشد کامل جي توسط سان، ان جي ذريعي سان، ان جي قلب جي واسطي سان ٿي ڪري ذڪر ڪرڻ واري تائين نه پهچندو تيستائين بي اثر هوندو. مرشد کامل انسان کي الله تعاليٰ جي راه تي هلائڻ وارو ۽ هن دنيا جي جهنگل جي هر قسم جي آفات کان بچائي الله تعاليٰ جي منزل تائين پهچائڻ وارو رهنما آهي.

الله تبارڪ و تعاليٰ قرآن پاڪ ۾ عام مسلمانن کي پنهنجي خاص اوليائن جي صحبت اختيار ڪرڻ جو حڪم فرمايو آهي ته

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ“ (سوره توبه آيه 119)

ترجمو ”اي ايمان وارو الله کان ڊڄو ۽ سچن ماڻهن جو ساٿ اختيار ڪريو“

”وَأَتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ“ (سوره لقمان آيه 15)

ترجمو ”۽ پيروي ڪرو ان شخص جي رستي جي جو مائل ٿيو منهنجي طرف“

”فَسَلُّوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ“ (سوره الانبياء آيه 7)

ترجمو ”اهل ذڪر کان پڇي وٺو (الله جي باري ۾) اگر توهان نه ٿا ڄاڻو“

”وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ“ (سوره حر سجده آيه 33)

ترجمو ”۽ ان کان بهتر ڳالهه ڪنهن جي آهي جيڪو الله جي طرف سڏي ۽ نيڪ عمل ڪري ۽ چوي ته مان فرمانبردار آهيان“

”مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْهُتَدِ وَمَنْ يَضِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا“ (الكهف- ۱۷)

”جنهن کي الله پاڪ هدايت ٿو ڪري ان کي هدايت ڪندڙ هادي رهبر..... الله جي واٽ ڏيکاريندڙ ڀنڊو ۽ جنهن کي الله تعاليٰ گمراه ڪري ته ان کي مرشد ڪونه ملندو جو الله پاڪ جي ملڻ جي واٽ ان کي ڏيکاري“

”وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ“ (المائدہ: 35) الله پاڪ جي طرف ڏي وسيلو طلب ڪريو“

تفسير مفتاح الرشده الله ۾ هڪ حديث شريف بيان ٿيل آهي ته:

”من لا شيخ له فشيخه الشيطان“ يا ”من لا شيخ يتخذه الشيطان“ (الحديث)

يعني ”جنهن جو مرشد نه آهي ان جو مرشد شيطان آهي“

”الرفيق ثم الطريق“ (حديث)

يعني ”پهرين رفيق تلاش ڪريو پوءِ رستي تي هلو“

”ان اولياء اذارو ذكر الله“ (حديث)

يعني ”اولياء الله كي دسڻ سان پاڻهي الله پاڪ ياد اچي وڃي“

”الشيخ في قومه كالنبي في امته“ (حديث)

يعني ”مرشدِ كامل پنهنجي قوم ۾ اهڙي طرح آهي جيئن نبي پنهنجي امت ۾“

حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو آهي ته ”اهڙي عالم وٽ ويهو جيڪو پنجن شين کان منع ڪري ۽ پنجن شين جي طرف مائل ڪري (1) جهالت کان ڪڍي ۽ دين جو علم سيکاري (2) دنيا جي رغبت کان منع ڪري ۽ زهد و تقوي جي طرف سڏي (3) رباڪاري کان روڪي ۽ اخلاص جي طرف راغب ڪري (4) غرور کان روڪي ۽ انڪساري لاءِ آماده ڪري (5) لاپرواهي ۽ سستي کان بچائي ۽ نيڪ عمل ڪرڻ جي نصيحت ڪري“

”الوسيلت درجته العظيم“ يعني ”وسيلو هڪ وڏو درجو آهي“

”ان اولياء تحت القبائ لايعرفهم غيري“ (حديث)

يعني ”منهنجا ولي منهنجي قدرتي ڪرتي ۾ لڪل آهن مون کان سواءِ انهن کي ڪير نه ٿو سڃاڻي“

”ان اولياء الله لايموتون بل ينتقلون من دار الى دار“ (الحديث)

يعني ”بيشڪ الله تعالي جا اولياء مرندا نه آهن بلڪه اهي هڪ گهر کان ٻي گهر ۾ منتقل ٿي ويندا آهن“

فقير هادي سخي نوراني سائين جن اڪثر پنهنجي ڪامل صحبت ۾ فرمائيندا رهندا آهن ته ”اصل ۾ عشق ئي سچو اسلام آهي. الله ڪريم جن هن جهان کي جوڙڻ جي شڪل ۾ تخليق فرمايو آهي، جيئن خالق مخلوق، عابد معبود، عاشق معشوق، محب محبوب، سچ ڪوڙ ڏينهن رات، عالم جاهل ۽ حق و باطل وغيره حق جيئن الله تبارڪ و تعالي، حضور پاڪ ﷺ، مولا علي ﷺ، امام حسين ﷺ، تمام امامين ڪريمين، انبياء اولياء ڪرام ۽ باطل شيطان ابو جهل، يزيڊ وغيره انساني جسم چئن عنصرن جو ميلاپ آهي تنهنڪري عنصرن جي وڌڻ ۽ گهٽجڻ سان هن ۾ بيماريون پيدا ٿينديون رهنديون آهن تنهنڪري جسماني مرضن سان گڏوگڏ هن ۾ روحاني بيماريون پڻ پيدا ٿي پونديون آهن ان لاءِ هن کي مستند ڊاڪٽر جي ضرورت هميشه کان رهي آهي اهي نبض شناس نبين، پيغمبرن، رسولن امامن اوليائن يا فقيرن جي روپ ۾ هدايت ۽ علاج ڪري رهيا آهن تنهن ڪري هر انسان کي ڪپي ته ڪنهن به مرض جي دوائي ڊاڪٽر کان پڇي پوءِ کائي، پچيل دوا کائي ته شفا ملندي اهڙي طرح هزارين عبادتن مان اگر مرشد ڪامل کان پڇي ذڪر الاهي يا ڪا عبادت ڪبي ته شفا ملندي پچيل دوا نام الاهي آهي. مرشد پاڪ جو ڏسيل ذڪر ئي طالب لاءِ اسم اعظم آهي. ساڳي طرح اسان ڪنهن به بيماري لاءِ ٻڌل دوا کائينداسون پوءِ توڙي پوري استور جون دوائون کائي وڃون ته اڃان بيماري وڌندي ۽ مريض مرنڊو اهڙي طرح بغير مرشد ڪامل جي ذڪر و عبادت صرف ٻڌل ڪندو ته گمراه ٿي ويندو وڏي غرور ۽ تڪبر هيٺ اچي ويندو ڇاڪاڻ ته جنهن جو مرشد ناهي ان جو مرشد شيطان آهي.

ذڪر الاهي ئي اصل ۾ عبادت شفا آهي مالڪ ڪريم جي پسندیده عبادت صرف ان جو نام آهي

رب ڪريم پنهنجي نالي تي ئي خوش ٿيندو آهي. عبادت ظاهري پنهنجي دڪلاوي ۽ خواهشات جي پوڄا عبادت شر آهي اڄ جي دور ۾ جيڪا به تباهي يا جنگ برپا آهي اها صرف ظاهري دڪلاوي جي عبادت جو ردعمل آهي ڇاڪاڻ ته مالڪ جي عبادت گهٽ ۽ پنهنجي پوڄا زياده ٿي رهي آهي.

امن جي جڳهه دل آهي اگر دل ۾ محبت پيار خلوص ۽ احساس آهي ته اها دل امن ۾ آهي اگر دليون امن ۾ اچي وڃن ته دنيا امن ۾ اچي ويندي اهو سڀ تڏهن ئي ممڪن ٿيندو جڏهن اسان سڀ ئي دل کي ڪعبو قدسي بڻائي، دل ۾ ئي مالڪ جي عبادت ڪنداسون ۽ پاڻ ۾ ئي مالڪ کي ثابت ڪنداسون حجت الوداع جي موقعي تي حضور پاڪ صلي الله عليه وآله وسلم جن فرمايو ته هي پوري روءِ زمين عبادت جي جڳهه آهي جتي چاهيو عبادت ڪري سگهو ٿا ۽ مسجدن کي ڪنوار وانگر نه سينگارڻو. مسجدن تي لکين عربين روپيا لڳائي ڇڏيو ۽ مسڪين ويچارا بڪن جي پاهه مري وڃن. اڄ ڪلهه ظاهري عبادتن جي گهٽائي، بتن وانگر سينگاريل مسجدون، ڪچا ڪچ نمازين سان ڀريل مگر مومنن کان خالي سڀ اڄ جي دور ۾ شر جا گهر آهن ڇاڪاڻ ته دوئي غير بغض فرقي پرستي ٽولا بندي هڪٻئي سان نفرت جو باعث آهن ڇو جو انسان اصل ڪعبي کان هٽي ڪري ڀتين اڳيان ڪري پيو آهي مخصوص فرقن لاءِ جايون بڻائي، عربين روپيا مسجدن تي لڳائي مخصوص ٽولن لاءِ مقرر ڪري ڇڏيون آهن ۽ ڪنهن به غريب مسڪين بي سهارا جو احساس ختم ٿي ويو آهي انسان زندهه قبر جي مثال بڻجي ويو آهي محبت پيار ۽ احساس ختم ٿي وڃڻ جي ڪري شر ۽ شيطان بڻجي ويو آهي.

مالڪ جي نالي جي خير ڏيڻ جو طريقو هي آهي ته حديث شريف ۾ اچي ٿو ته خيرات ايئن ڏيو جيئن سڄو هٿ ڏي ته ڪبي هٿ کي خبر نه پوي ڇو جو خير ڏيڻ جو مقصد صرف ئي صرف مالڪ ڪريم کي راضي ڪرڻ آهي مالڪ ڪريم هر حال ۾ ظاهر باطن ڏسي پسي رهيو آهي طالبن لاءِ سڀ کان وڌيڪ خير جو مستحق هن جو مرشد آهي هو اگر ڪنهن کي به خير ڏيڻ جو ارادو رکي ٿو ته به مرشد جي اجازت سان ڏي ڇاڪاڻ ته اسلام جا پنج رڪن آهن پر مرشد ۽ طالب جي وچ ۾ هڪ رڪن آهي اهو هڪ رڪن خدمت ئي آهي. دعوت خير ڪري گهڻن ماڻهن کي گڏ ڪري هزارين ۽ لکين روپيا خرچ ڪري ماڻهن ۾ وڏي واقعي چوڻ ته مون خير ڪيو آهي دڪلاوي جي لاءِ جيڪو به خير ڪيو وڃي ٿو سڀ شر جو ڪارڻ بڻجي ٿو اڄ ڪلهه خير به پنهنجي شهرت ۽ نالي ڪمائڻ لاءِ ڪيو وڃي ٿو ۽ الله ڪريم ڪارڻ نٿو ڪيو وڃي اهڙي دعوت خير جيڪا مسڪين غريب ۽ امير ۾ فرق پيدا ڪري سا به دعوت شر آهي دعوت خير نه آهي. تنهنڪري اسان سڀني کي گهرجي ته انهن بيمارين کان بچڻ لاءِ مرشد ڪامل جي بيعت ڪرڻ بيحد ضروري آهي ڇاڪاڻ ته الله تبارڪ و تعاليٰ جتي به ظلم ۽ بربريت وڌي اتي پنهنجن پيارن کي هدايت لاءِ مقرر ڪرڻ فرمائي ٿو.

دستِ بيعت

جيئن اڳ ۾ ئي اظهار ڪري آيا آهيون ته فقير هادي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن فرمائيندا هئا ته بچپن کان ئي حقيقي محبت دل ۾ جان گزين هئي ۽ محمد سائين حسين ٻيلي وارن جي صحبت ۾ رهڻ ۽ سندس جو دستِ بيعت ٿيڻ جو شوق هيو مگر الستِي اقرار ته هادي پاڪ راضي سائين سان ٿيل هئا تنهنڪري فقير محمد سائين جا طالب ٿي نه سگهيا. حضرت سخي داتا سرتاج فقير هادي

راضي سائين جن سان ٻيهر ملاقات جي باري ۾ فرمائن ٿا ته ”ڪافي سال تقريبن ويهه ٻاويهه سالن کان پوءِ رحمدل سائين جن مونکي ٻڌايو ته سائينجن فقير ٿي ويا آهن ۽ لاهور ۾ رهن ٿا. پوءِ آءُ رحمدل سائين جن کي چيو ته توهان سائينجن کي محمد سائين جي ميلي تي حسين ٻيلي دعوت ڏيئي وئي اچو. جتي محمد سائين ميلو ڪري ٿو. جيڪو محمد سائين جو نياڻو به آهي. رحمدل سائين هادي پاڪ کي مذڪوره ميلي جي دعوت ڏني ۽ ڪافي عرصي کان پوءِ پهريون ڀيرو محمد سائين جي ميلي تي سائين پاڪ جن سان ميلو ٿيو. جيئن ئي آءُ راضي سائين جن سان مليس ته پاڻ سائينجن مون کي ڏسي فرمايائون ته بسم الله الرحمن الرحيم ۽ پاڪر پاڻي مون کي نرڙ تي چمي ڏنائون. پوءِ آءُ سائينجن کي پنهنجي ڳوٺ وٺي آيس. پاڻ پيدل سفر ڪري ڳوٺ آيا. چار راتيون مسلسل مون وٽ رهيا، ان وقت سائينجن جي عمر تقريبن ٻائيتاليهه يا ٽيتاليهه سال هئي. سائينجن جي سونهاري مبارڪ اڏاچي اڏا ڪاري هئي مگر وڏي ۽ سيني کان به هيٺ هئي ان دوران پاڻ مون کي لاهور اچڻ جي دعوت ڏنائون ۽ رحمدل سائين کي ڏمو ڏنائون ته اوهان نماڻي سائين کي ساڻ ڪري لاهور اچجو. پوءِ اسان رحمدل سائين سان گڏجي ڪجهه ٻيا دوست جنهن ۾ جيوڻ خان ڪورائي ۽ گامڻ خان ڪورائي ڳوٺ جمال خان ڪورائي پراڻو مسو واه ۽ ڪجهه مير پور ماڻيلو جا دوست لاهور ويا سون. تنهن وقت سائين جن چلي گاهه يعني هاڻ جنهن ڪمري ۾ تصويرون رکيل آهن ان ۾ ويٺل هئا. جڏهن مون سان سائينجن مليا ته وري به بسم الله الرحمن الرحيم پڙهيائون ۽ منهنجي نرڙ تي چمي ڏنائون. لنگر پاڻي ڪري آرام ڪيو سون، صبح جو سموري سنگت رحمدل سائين سميت لاهور گهمڻ لاءِ تيار ٿيا. آءُ به تياري ڪئي مگر دلي طور ويڃڻ جو ارادو نه هيو ۽ سنگت کي به ڪونه چيو خاموش رهيس. جڏهن سڀ تيار ٿي ويا ته مون کي چيائون ته اُتو ته هلون، آءُ خاموش رهيس ۽ هادي پاڪ راضي سائين جن خود فرماين ته هي هتي آهي اوهان وڃو. سو سڀ فقراءِ خيال سائين کي ساڻ ڪري لاهور هليا ويا.

هاڻ پٺيان ميخاني تي سرڪار راضي سائين ۽ آءُ هئا سون. آءُ هادي پاڪ راضي سائين جن کي عرض ڪيو ته قبله مون کي طالب ڪرڻ فرمايو ته سرڪار موجوده درٻار شريف جي مين دروازي وٽ هڪ نم هئي تنهن هينيان مون کي وحدت جو جام پياري حضرت سچي سائين جي فقر ۾ داخل ڪرڻ فرمايو. اهڙي طرح آءُ سائين جن جو طالب ٿي ويس ۽ هادي پاڪ جن پنهنجي خاص قربت و محبت عطا ڪئي.

ضرورتِ ذڪر الله

حضرت ابو سعيد خذري رضي الله عنه کان روايت آهي ته رسول ڪريم ﷺ کان دريافت ڪيو ويو ته ”ڪهڙو شخص قيامت جي ڏينهن الله تعاليٰ جي نزديڪ افضل ۽ بلند مرتبه هوندو رسول ڪريم ﷺ جن ارشاد فرمايو ته ڪثرت سان الله جو ذڪر ڪرڻ وارا مرد ۽ عورتون، عرض ڪيو ويو ته يا رسول الله ﷺ ڇا ان شخص کان به وڌيڪ ان جو درجو آهي جيڪو الله جي راهه ۾ جهاد ڪري حضور اڪرم ﷺ جن ارشاد فرمايو ته ”هائو“ اگر ڪوئي شخص تلوار ڪفار ۽ مشرڪين تي هلائي ايتري تائين جوان جي تلوار ٿئي پوي ۽ هو خود رت سان رنگين ٿي وڃي پر پوءِ به ذڪر الله ڪرڻ وارو ان کان مرتبي ۾ افضل آهي“ (احمد، ترمذي).

الله تبارڪ و تعاليٰ نبي ڪريم ﷺ کي اهلِ ذڪر جي صحبت ۽ غافل کان دوري جو امر

فرمائيندي قرآن پاڪ ۾ ارشاد فرمائن ٿا ته :

”وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنُكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطَا“ (سوره الكهف آيه 28)

يعني ”اي پيغمبر ﷺ تون پاڻ کي انهن ماڻهن سان گڏ ڪر جيڪي مون کي ياد ٿا ڪن، جيڪي رات ڏينهن صبح شام منهنجي طلب ۾ آهن ۽ پنهنجي اک کڻي انهن ماڻهن ڏي نه ڏس جيڪي ماڻهو دنيا ۽ دنيا جي زينت ۽ تلاش ۽ طلب ۾ آهن ۽ انهن جي پيروي نه ڪر جن جي دليين کي اسان غافل بڻايو آهي پنهنجي ياد کان، ۽ اهي ماڻهو پنهنجي خواهش نفس جي رات ڏينهن پيروي ڪندڙ آهن ۽ ڪم حد کان ٿپيل آهن انهن کان پاڻ کي پري ڪريو“

”الَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ“ (سوره الرعد آيه 28)

يعني ”بيشڪ ذڪر الله ۾ ئي دليين جو سڪون آهي“

يا ”وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ“ (سوره الجعمه آيه 10)

يعني ”۽ ڪثرت سان الله جو ذڪر ڪندا ڪريو ته توهان فلاح پايو“

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ“ (سوره العنكبوت آيه 69)

يا ترجمو ”۽ جيڪي ماڻهو اسان جي طرف اچڻ جي ڪوشش ڪندا آهن اسين پاڻ پنهنجون راهون خود آسان ڪندا آهيون“

”تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۖ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا“ (سوره الاحزاب آيه 44)

يعني ”اي ايمان وارو ذڪر الله ڪثرت سان ڪندا ڪريو“ (سوره الاحزاب آيه ۲۱)

”وَالَّذِينَ كَرِهُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَالَّذِينَ كَرِهَتْ ۖ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا“ (سوره الاحزاب آيه 35)

يعني ”اسم الله جو ڪثرت سان ذڪر ڪرڻ وارن مردن ۽ عورتن جي لاءِ الله تعاليٰ وڏي مغفرت ۽ اجر عظيم تيار ڪري رکيو آهي“

”أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ ۖ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۖ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ“ (سوره الزمر آيه 22)

يعني ”جنهن شخص جو سينو الله تعاليٰ اسلام لاءِ کولي ڇڏيو اهو شخص پنهنجي رب جي طرف کان نور ۽ روشني ۾ اچي ويو حلاڪت ۽ بربادي آهي ان شخص لاءِ جنهن جو دل ايترو سخت آهي ته الله جي ذڪر ۾ نه ٿو لڳي.“

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ“

(سوره المنافقون آيه 9)

يعني "اي ايمان وارو توهان جو مال توهان جي اولاد توهان کي الله جي ذکر کان غافل نه ڪري جيڪي ماڻهو ايئن ڪندا آهي ٿي خساري ۾ آهن"

"أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۚ" (سوره ابراهيم آيه 24, 25)

يعني "ذڪر بالجهر (آواز سان ذڪر ڪرڻ) ڪلم طيب جو مثال هڪ وڻ سان آهي جنهن جي پاڙ جر تي آهي ۽ تاريون عرش عظيم تي آهن ۽ اهو وڻ الله پاڪ جي اذن سان سدائين پيو ٿو ڏي" بيا وڻ وقت تي ٿو ڏيندا آهن پر هي هميشه پيو ٿو ڏي

"سَنُرِيهِمْ أَيْتَانِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمُ أَنَّهَ الْحَقُّ" (سوره حم السجده: 53)

يعني "اسان انهن ماڻهن کي پنهنجون نشانين اندر ٻاهر دل ۾ سگهوئي ڏيکارينداسون پوءِ کين پڪي خبر پوندي ته بيشڪ الله پاڪ آهي"

حضرت مولا علي عليه السلام جن فرمائن ٿا ته "هڪ دم منهنجو اگر بغير نالي الله پاڪ جي وڃي ته ان ساعت ۾ مان پاڻ مومن نه ٿو سمجهان يعني انهي پهر رات ڏينهن ٽيه ٽي تاريخون منهنجو دم الله پاڪ جو ذڪر ڪندڙ آهي" حضور اڪرم نور مجسم سيد المرسلين شفيع المذنبين رحمت اللعالمين محمد مصطفيٰ احمد مجتبيٰ صلي الله عليه وآله وسلم جن پڻ ذڪر الله جو وڏو تاڪيد فرمايو آهي جن مان چند حديثون پيش ڪرڻ جي توفيق حاصل ڪندس.

"لِكُلِّ شَيْءٍ مَّصْقَلَتُهُ، وَمَصْقَلَتُهُ الْقَلْبُ ذَكَرَ اللَّهِ تَعَالَى" (الحديث)

يعني "هر شيء جي لاءِ صيقل آهي ۽ دل جي لاءِ صيقل الله تعاليٰ جو ذڪر آهي"

"عَلَامَتُهُ حُبُّ اللَّهِ ذِكْرُهُ وَعَلَامَتُهُ بَغْضُ اللَّهِ عَدَمُ ذِكْرِهِ" (الحديث)

يعني "الله تعاليٰ سان محبت جي علامت ذڪر الله آهي ۽ الله سان بغض جي علامت عدم ذڪر الله آهي"

"افضل ذڪر ذڪر الله تعاليٰ" (الحديث)

يعني "سڀ کان بهتر ذڪر الله جو ذڪر آهي"

"ما صدقته من ذڪر الله تعاليٰ" (الحديث)

يعني "ڪو به صدقو ذڪر الله کان بهتر نه آهي"

"طلب الخير طلب الله، وذڪر الخير ذڪر الله" (الحديث)

يعني "بهترين طلب الله تعاليٰ جي طلب آهي ۽ بهترين ذڪر الله تعاليٰ جو ذڪر آهي"

"الانفاس معدودات كل نفس يخرب بغير ذڪر الله تعاليٰ فهو ميت" (الحديث)

يعني "دم ڳڻيل آهن ۽ جيڪو دم الله جي ذڪر کان بغير نڪري اهو مرده آهي"

"عن جابر رضي الله عنه قال، قال رسول الله ﷺ افضل ذڪر لا اله الا الله وافضل دعاء الحمد لله"

يعني "حضرت جابر رضي الله عنه فرمائي ٿو ته رسول الله ﷺ افضل ذڪر لا اله الا الله ۽ افضل

دعا الحمد لله آهي

”وعن ابي هريره رضي الله عنه قال، قال رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم جد دوا ايمانكم بمر يا رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم قال اكثر وامن قول لا اله الا الله“ (الحديث) يعني حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمائن ٿا ته رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم جن فرمايو ته پنهنجي ايمان کي ذکر پاڪ لا اله الا الله

سان نئون ڪريو ۽ اڪثر ذکر جي هلڪي ۾ ويهندا ڪريو“

ان ڪري تمام فقراء، درويش، اولياء ڪرام پنهنجي مريدن، طالبن پوئلڳن کي ڪثرت ذکر جي هدايت ڪندا رهندا آهن جيئن هادي پاڪ راضي سائين جن فرمائن ٿا ته ”الله دي بات خاص هي باقي سب بڪواس هي“ يا هادي پاڪ بابا نمائوسائين جن فرمائن ٿا ته:

”هڪ دم اسان جو ڪم آهيو ڪهڙو اسان کي ڪم آ“

حضرت سچل سرمست سائين فرمائن ٿا ته

اڪ ڏهاڙي مرشد آکيا چوڙين خلق دي ياري

اڪ نام اسان ڏا ياد رکين بي ڏوهين جهان وسارين

تنهنڪري اڪثر درويش مختلف طريقن سان طالبن کان ذکر جون مشقون ڪرائيندا رهندا آهن ذکر جي باري ۾ هڪ حڪايت آهي ته ”هڪ لڱا هڪ طالب حضرت غوث الاعظم پيران پير دستگير شيخ عبدالقادر جيلاني رحمته الله عليه کان پڇيو ته حضور ذکر جي حد ڪٿي ختم ٿيندي آهي پاڻ فرمايائون ته جتان فڪر شروع ٿيندو آهي طالب عرض ڪيو ته قبل فڪر جي حد ڪٿي ختم ٿيندي آهي پاڻ فرمايائون ته جتان مشاهدو شروع ٿيندو آهي ساڳي طالب عرض ڪيو ته سائين مشاهدي جي حد ڪٿي ٿي ختم ٿئي پاڻ فرمايائون ته جتي مشاهدو خود مشهود بڻجي پوندو آهي“

ڪتاب سر الاسرار ۾ ڪجهه هن طرح تعريف اذڪار بيان ڪئي ويئي آهي باقي فقير جو ته درس ئي سر سچاڻڻ آهي باقي ڄاڻ خاطر عمل ڪرڻ وارن لاءِ مشعل راهه آهي.

ذڪر زبان هي اهو ذڪر آهي جنهن جي بدولت دل ذڪر الاهي جي تجديد ڪري ٿو جيڪو هو ڀلائي چڪو آهي.

ذڪر نفس هي اهو ذڪر آهي جيڪو حروف ۽ آواز کان بغير محض بطن جي حس و حرڪت سان بدن ۾ اچي ٿو.

ذڪر قلب هي اهو ذڪر آهي جنهن ۾ قلب پنهنجي ضمير ۾ الله تعاليٰ جي جلال و جمال جو مشاهدو ڪري ٿو.

ذڪر روح هي اهو ذڪر آهي جنهن جو نتيجو تجليات الاهي جو مشاهدو ڪرڻ آهي.

ذڪر سر هي اهو مراقبو آهي جنهن ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ جا اسرار منڪشف ٿين ٿا.

ذڪر خفي ذڪر خفي اهو آهي جنهن ۾ عظيم قدرت واري شهنشاهه جي روبرو مجلسِ صدق ۾ ويهي ڪري انوار و جمال ذات احديت جل جلاله جو معائنو ڪيو ويندو آهي.

ذڪر اخفي الخفي.. هي اهو آهي ته جنهن ۾ حق اليقين جي نگاهه سان الله تعاليٰ جي ان حقيقت کي ڏٺو وڃي ٿو جنهن کان الله تعاليٰ کان سواءِ ڪوبه واقف نه آهي جيئن ته فرمانِ حق تعاليٰ آهي ته ”الله تعاليٰ ڄاڻي ٿو خفي پيڏن کي بلڪه ان کان به وڌيڪ مخفي اسرارن کي“ هي جملہ علوم جي غايت ۽ جملہ مقاصد جي انتها آهي.

نالي جو عطا ٿيڻ

جڏهن هادي پاڪ جن اسان کي جامِ عشق عطا فرمايو ته نالو سماڻو هجڻ جي ڪري پاڻ فرمايائون ته اسان سماڻي جي ”س“ ڪڍي اڄ اسان توڻي سر اڀا نينهن جو ”ن“ ملائي نماڻو فقير بڻايون ٿا ڇاڪاڻ ته حضرت سچل سرمست سرڪار جن جو به نماڻو فقير هيو اڄ کان اوهان اسان جا نماڻا فقير آهيو. ڪجهه وقت امن پور شريف ۾ رهڻ کان پوءِ واپس موٽي ڳوٺ آياسون ۽ هادي پاڪ جن باقاعدي سان اسان وٽ ايندا رهيا ۽ اسان لاهور ويندا رهيا سون آءُ غالبن 1958ع ۾ سائين جن جو طالب ٿيس.

سلسلہ ۽ طريقت

فقير هادي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندري سلسلي سان منسلڪ آهن ۽ سندن شجرائِ طريقت هن ريت آهي.

فقير هادي سخي واحد بخش، المعروف فقير بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر مدفون آستانه عاليه بابا راضي سائين ڳوٺ جلال خان گهوٽو گهوٽڪي سنڌ.

سندن مرشد

رهبرِ طريقت، هادي الحقيقت، مالڪ الملڪ معرفت، محب المشتاقين، سراج السالڪين، تصورا لطالبين، سلطان الفقراء، رند قلندر تارڪ عارف عاشق، معنوي گوهر مرد مجرد، فقير روشن ضمير، ناطق تفسير، راضي بارضا، حضرت حافظ محمد حسن سائين المعروف فقير بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمۃ اللہ علیہ (1975-1915) مدفون آستانه عاليه امن پور شريف ٿاڻا چونگ لاهور

سندن مرشد

رهبرِ طريقت، سالڪ سرمست، رهبرِ رندانيت، فقير روشن ضمير، ناطق تفسير، ماهرِ علم جزوي، معنوي گوهر جناب حضرت محمد شفيع درازي صوفي قادري قلندر المعروف قلندر علي درازي رحمۃ اللہ علیہ (1892، 1957)، مدفون نارووال شريف سيالڪوٽ پنجاب

سندن مرشد

پير طريقت، فقير قادر سلطان العارفين، محب المشتاقين و سالڪين، راحت العاشقين مقصود الطالبين، سلطان الفقر جناب حضرت خواجہ سخي قبول محمد سائين ثاني درازي فاروقي صوفي قادري رحمت الله عليه (1261ھ، 1343ھ)، مدفون درگاهه عاليه سچل سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

والدِ محترم پير طريقت، قطب العارفين، رهنماء سالڪين، تصورا الطالبين، جناب حضرت خواجہ نجم الدين سائين فاروقي صوفي قادري درازي رحمت الله عليه (1239ھ، 1272ھ)، مدفون درگاهه عاليه سچل

سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

سندن والدِ محترم رهبرِ طريقت، جليل القدر، كرم فرماء، جيد موحد، پُر اسرار و پُر انوار جناب حضرت خواجه نظر محمد سائين فاروقي صوفي قادري درازي (1201هـ، 1252هـ)، مدفون درگاه عاليه سچل سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

سندن والدِ محترم پيرِ طريقت، سرگروه سالڪين، امام المشائخين، فيض مآب عالي جناب كيميا نظر شيخ المشائخ، جناب خليفه حضرت خواجه سخي قبول محمد اول فاروقي، درازي صوفي قادري رحمت الله عليه (1181هـ، 1245هـ)، مدفون درگاه عاليه سچل سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

سندن والدِ محترم قطب الاقطاب، مشغول و فارغ، راز پوش، پيرِ كامل و اڪمل، سراج السالڪين، سلطان العارفين، مقصود الطالبين، جناب حضرت خواجه عبدالحق سائين فاروقي درازي صوفي قادري مرشد حضرت سچل سرمست رحمت الله عليه (1120هـ، 1213هـ)، مدفون درگاه عاليه سچل سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

سندن والدِ محترم هاديءِ طريقت، راز دانا، مالڪِ ملك معني، سلطانا سر سلطان، جناب حضرت خواجه محمد حافظ عرف صاحبذنو سائين موراڳي بن ميان عبدالوهاب سائين درازي صوفي قادري بانيءِ درگاه درازا شريف رحمت الله عليه (1101هـ، 1192هـ)، مدفون درگاه عاليه سچل سرمست درازا شريف سنڌ

سندن مرشد

پيرِ طريقت، قطب العارفين، رهنماء سالڪين، تصور طالبين جناب حضرت خليفه حسني و حسيني حضرت عبيدالله شاه جيلاني صوفي قادري رحمت الله عليه، پاڻ محبوب سبحاني حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني جا پوتا طور مشهور آهن هاڻ درگاه عاليه حضور خواجه غريب نواز معين الدين چشتي اجميري رحمت الله عليه ۾ دفن آهن.

حضرت فقير سخي بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر

حضرت فقير سخي سرتاج بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن جي ولادت باسعادت پنج 05 محرم الحرام سن 1335 هـ بمطابق نو 09 جنوري سن 1915 ع بروز سومر تي ٿي. سندن والد صاحب جو نام نامي اسم گرامي بابا كريم بخش هو پاڻ خاصخيلي ملڪ خاندان سان تعلق رکندا هئا. حضرت فقير بابا راضي سائين جن جو جنم ڳوٺ ميان ياسين شاه تعلقو کپرو ۾ ٿي. حضرت بابا راضي سائين جن جي جنم جي ڪجهه ئي سالن بعد بابا كريم بخش سائين جي گهر ٻيو ٻار پيدا ٿيو جنهن جو نام نامي اسم گرامي علي بخش رکيو ويو ان دوران بابا كريم بخش جي گهر واري الله تبارڪ و تعاليٰ کي پياري ٿي ويئي ۽ بابا كريم بخش سائين پنهنجي ٻنهي معصوم ٻارن کي ساڻ وٺي پنهنجي مرشد حضرت

سائين ڪرم الله شاهه جيلاني سجاده نشين دربارِ عاليه حضرت غوث موسيٰ شاهه جيلاني گهوٽڪي وارن جي خدمت ۾ اچي رهڻ شروع ڪيو. ان وقت جي ڪامل درويش عالم حافظ غوث محمد شاهه سائين وٽ بابا راضي سائين قرآن شريف حفظ ڪيو. حضرت بابا راضي سائين جو بچپن هڪ ڪامل ولي جي زير سايه گذرڻ لڳو. پاڻ پنهنجي والد صاحب سان گڏ پنهنجي مرشد جي خدمت و رياضت ۾ بچپن کان ئي لڳي ويا. ٿورڙا وڏا ٿيا ته علائقي جي سچي حسين ۽ باوفا دوستن سان دوستي ڪرڻ شروع ڪئي جنهن ۾ هڪ خاص نالو حضرت بابا نماڻو سائين گهوٽو جن جو آهي جيڪو بعد ۾ سندن طالب و خليفو بڻيو.

ان دوران چڪ شهباز پور جي هڪ حسين و جميل سيد جمن شاهه سائين سان محبت و عشق ٿي ويو. ان محبوب صورت جي پيار ۾ پاڻ گهوٽڪي شهر ڇڏي پنهنجي والد صاحب ۽ ننڍي پيءُ کي ساڻ ڪري اچي چڪ شهباز پور ۾ رهڻ لڳا. مجاز کي حقيقت جي طرف سفر ڪرڻو هو. هي پوڙي ڪراس ڪرڻي هئي جو ٿوڙي ئي عرصي ۾ محبوبن سائين جمن شاهه سائين جن جو انتقال ٿي ويو. ان جي ڪيفيت کي توهان بخوبي سمجهي سگهو ٿا ته ان وقت عاشق جي حالت ڇا هوندي، اها بيان ڪرڻ منهنجي وس جي ڳالهه نه آهي ڇو ته بابا راضي سائين جن فرمائن ٿا ته ”دل جو درد بيان ۾ ۽ حق جو مشاهدو زبان ۾ نٿو اچي سگهي.“ پاڻ انهي هڪ ئي ضرب ۾ چور چور ٿي ويا، سترهن ڏينهن مسلسل محبوب جي قبر اقدس تي ويٺا رهيا ۽ هڪ پئي سان ايئن ڳالهائيندا هئا جيئن هڪٻئي سان روبرو ڪچھري ڪندا هجن. سترهن ڏينهن کانپوءِ پاڻ پنهنجي والد صاحب، ننڍڙي پيءُ ۽ دوست و احباب کي خير آباد ڇڏي مرشد جي تلاش ۾ ملتان جو رخ ڪيو. ان وقت علائقي جا چند ماڻهو به ساڻ ويا، هڪ مهينو ملتان ۾ رهڻ کان پوءِ واپس موٽي آيا ۽ چند روز پنهنجي چاچي سونهارو جي گهر قيام ڪيو.

بچپن کان ئي الله تبارڪ و تعاليٰ جي محبت ۽ عشق سندن دل ۾ سمايل هو. بچپني ۾ ئي حضرت غوث موسيٰ شاهه جيلاني بادشاهه خواب ۾ بشارت ڏني هئي ته اسان اوهانجي شادي حق سان ڪري ڇڏي آهي ۽ گڏوگڏ حضرت سلطان باهو رحمۃ اللہ علیہ جي دربار تي وڃڻ جو به امر فرمايو هو. ڪجهه ڏينهن پنهنجي چاچي جي گهر رهڻ کانپوءِ ٻيهر پنهنجي مالڪ حقيقي مرشد محبوب جي تلاش ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ کي پنهنجو حامي و ناصر سمجهي نڪري پيا. هند سنڌ جو پيادل سفر ڪيو. دهلي ويا، اجمير شريف خواجه غريب نواز رحمۃ اللہ علیہ جي عرس مبارڪ ۾ شريڪ ٿيا، مختلف دربارن تي ويندا رهيا. مختلف سجاده نشين سان ملاقاتون ڪچھريون، محبتون ۽ صحبتون ڪندا رهيا. پاڻ فرمائن ٿا ته دوران سفر چئن درويشن وٽ دستِ بيعت ٿيس، فيض جي غرض سان خدمت و رياضت ڪئي پر بعد ۾ خبر پوندي هئي ته اهي درويشي جي روپ ۾ ڪجهه پيا آهن.

اهڙي هستي اڃا نه ملي رهي هئي جيڪا خود کان فاني ۽ حق تعاليٰ سان باقي هجي، سو سفر ڪندي ڪندي ڪافي عرصي کان پوءِ پاڻ دربار حضرت سلطان العارفين باهو با خدا تي پهتا. دربار شريف جي حاضري ڏيئي، سجاده نشين سائين سان مليا ۽ پنهنجي مدعا پيش خدمت رکي. سجاده نشين حضرت راضي سائين جن کي رهڻ لاءِ هڪ ڪمر و ڏنو ۽ ان سان گڏوگڏ هڪ فقير جي ديوتي پڻ لڳائي ته هو لنگر باقاعدي سان سائين جن کي ڏيندا رهن. پاڻ هميشه روزي ۾ رهندا هئا اهو فقير تائيم تي لنگر ڏيئي ويندو هو پاڻ لنگر تناول نه فرمائيندا هئا ۽ هڪ الماري ۾ لنگر کڻي رکي ڇڏيندا هئا سو فقير اهو لنگر واپس کڻي ويندو هو ۽ تازو لنگر رکي ويندو هو. انهي اثنا ۾ اٺ ڏينهن گذري ويا. هاڻ پاڻ کي

ڪجهه ڪاٺ جي ضرورت محسوس ٿي پاڻ ڪمري کان ٻاهر نڪري آيا، هڪ ڪپڙ جي وٺ تي پيرون ڪاٺ جي ارادي سان چڙهي ويا، جڏهن پيرون ڪاٺي ڏٺو ڪيو ته پاڻ ڪپڙ جي وٺ کان هيٺ لهڻ لڳا ته ڏٺائون ته وٺ هيٺيان هڪ ڪارو واسينگ ازدها قسم جو نانگ ڏنگڙ لاءِ تيار ويٺو آهي پهريائين ته پاڻ پير مٿي کڻي ورتو پوءِ خيال آيو ته اي فقير نڪتو عشق جي خاطر آهين ۽ ڊچين نانگن کان ٿوسو پاڻ پنهنجو پاڻ کي نانگ جي مٿان ڪيرائي ڇڏيو. جڏهن هيٺ لٿا ۽ ڏٺائون ته هيٺ ڪجهه به نه هيو. انهي هيٺ ڪرڻ سبب پاڻ نيم بيهوش ٿي ويا ته حضرت سلطان العارفين باهو باخدا رحمته الله عليه جن جو ديدار ٿيو حضرت باهو سائين جن ڪجهه چاڀيون عطا ڪندي فرمايو ته منهنجي خزاني جون هي چاڀيون وٺو اسان جي لنگر مان ڪاٺو ۽ حضرت داتا علي هجوڀري رحمته الله عليه جي درٻار لاهور هليا وڃو ۽ اتان پنهنجو مقصود حاصل ڪيو. علي الصبح پاڻ حضرت راضي سائين جن لاهور روانا ٿي ويا، پيادل سفر ڪندي ڪندي ڪجهه ڏينهن ۾ لاهور داتا حضور جي درٻار اقدس تي پهتا. سلام عرض ڪرڻ کان پوءِ ڪامل مرشد ملائق جي التجاء پيش خدمت رکي، ۽ گڏوگڏ درٻار جي ويجهو هڪ ٻوهڙ جي وٺ هيٺيان پنهنجو تڪيو بڻائي ورتو. ان وقت حضرت راضي سائين سرڪار هڪ مجذوبانه رنگ ۾ هئا هڪ ڦاٿل شلوار کان علاوه ٻيو ڪجهه به زيب تن نه هو. اڪثر رات جو به بجي داتا صاحب جو طواف ڪندا هئا ۽ ڪامل مرشد ملائق لاءِ دعا گهرندا هئا، انهي اثنا ۾ ارڙهن ڏينهن گذري ويا. پاڻ داتا صاحب جي درٻار تي ويٺا رهيا.

پاڻ روزانو رات جو ٻه بجي حضرت داتا حضور جي درٻار جو طواف ڪندا هئا ته انهي دوران هڪ فقير پاڪ درويش سفيد پوشاڪ سفيد ريش مبارڪ ۽ نوراني چهري واري شخص کي به ڏسندا هئا جيڪو پڻ رات جو ٻه بجي داتا صاحب جي درٻار جي حاضري ڏيڻ ۽ سلام و طواف ڪرڻ ايندو هو. سلام هئا. ارڙهين رات پاڻ ڪريمن جي دل ۾ خيال آيو ته ان پاڪباز درويش سان ملڻ گهرجي ۽ پاڻ ان درويش جي پٺيان هلي پيا جڏهن هو پنهنجي حجري ۾ اندر وڃڻ لڳا جيڪو داتا درٻار جي بلڪل قريب هو. پاڻ درويش مڙي ڏٺو ته هڪ مست منهنجي پٺيان اچي رهيو آهي ته پاڻ جهٽڪ ڏيئي پنجابي ٻولي ۾ ڳالهائين ته ”تم کون هو مير ۽ پڇي ڪيول آري هو جا کوهاڻ جهاڻ س آئي هو.“ اهڙي طرح ٽي راتيون جهٽڪون ملنديون رهيون. اهڙي طرح پاڻ محسوس ڪيائون ته داتا حضور کان منهنجي دلي مراد پوري ٿئي ٿئي سو پاڻ ايڪو ٻيهر رات اهو ٻي ڪيو ته صبحاڻي صبح جو بغداد شريف محبوب سبحاني قطب رباني پيران پير اچڻ هو جو ان پاڪباز درويش جي صورت دل ۾ گهر ڪري ويئي. صبح ٿيندي ئي ان درويش پنهنجي هڪ طالب کي چيو ته داتا صاحب جي درٻار پاڪ تي وڃو ۽ سيراندي واري پاسي هڪ مجذوب درويش ويٺو آهي ان جي ڪن ۾ وڃي هي ڳالهه ڪيو ته ٻاهر توهان کي بابا جي سڏي رهيو آهي، ان طالب درٻار جي اچي ڏٺو ته واقعي سيراندي جي طرف کان هڪ مست درويش ويٺو آهي ان اچي حضرت بابا راضي سائين جي ڪن ۾ ڪا راز جي ڳالهه ڪئي ۽ چيو ته مون سان گڏ اچو ٻاهر توهان کي بابا سائين سڏي رهيو آهي. حضرت بابا راضي سائين جن اٿيا ۽ ان شخص سان گڏجي ٻاهر آيا پاڻ ميان دروازي کان ٻاهر جڏهن نظر ڪڍي ڏٺو ته اهائي پاڪباز هستي جنهن کي پاڻ روزانو ڏسندا هئا ۽ جهٽڪي واپس ڪري ڇڏيندو هو ۽ نزديڪ به نه اچڻ ڏيندو هو سو پاڻ اڄ انتظار ۾ بيقرار بيٺا آهن. حضرت راضي سائين جن يڪدم ان فقير

درويش جي قدم بوس ٿي ويا. ان درويش وڏي پيار، شفقت، محبت ۽ سک مان مٿي اٿاري سيني سان لڳايو سر منهن چمڪ کان پوءِ سنڌي ۾ ڳالهائيندي فرمايو ته ”بچا اوهان سڄي سائين جي امانت هت آيا آهيو“ حضرت راضي سائين جن نهايت عاجزي مسڪيني ۽ انڪساري ۾ عرض ڪيو ته ”جي منهنجا مالڪ هي مسڪين هند سنڌ هر جڳهه اوهان کي تلاش ڪندو رهيو آهي اوهان جي خدمت ۽ اوهان کي حاصل ڪرڻ جي نيت سان حاضر ٿيو آهيان، الله داتا جو بيحد احسان آهي جهڙو و مرشد هادي مون کي گهرو هو اهڙو ئي محبوب مرشد مون کي ملايو آهي شڪر الحمد لله رب العالمين“ ۽ ان پاڪباز فقير هستي جن فرمايو ته ”آءٌ چوڏهن سالن کان حضرت داتا سائين حضور کان اها التجا ۽ دعا گهرندو رهيو آهيان ته مولا مون کي اهڙو مرد ملائي جيڪو منهنجي مرشد جي علائقي ۽ ان جي زبان ڳالهائيندو هجي يعني سنڌي هجي. جيڪو تارڪ الدنيا، تارڪ الوطن، تارڪ الوجود طالب حق هجي، سو اڄ فيض عالم داتا غريبن واري منهنجي دعا قبول فرمائي، مون کي تون مليين، منهنجي دل جي مراد پوري ٿي ۽ تون به با مراد ٿئين. هي الله داتا جو فيض آهي جو هو ڪنهن کي به بي مراد ۽ پنهنجي رحمت کان لاميد نٿو رکي.

اها پاڪباز هستي فقير درويش حضرت محمد شفيع سائين المعروف قلندر علي درازي صوفي قادري قلندر جن نارووال شريف وارا هئا. حضرت سخي محمد شفيع سائين رحمته الله عليه جن بابا راضي سائين جن کي هڪ حمام ۾ وٺي ويا ۽ حجم کي چيائون ته هن جي ڏاڙهي مبارڪ ۽ سر جا وار صاف ڪيو ان کانپوءِ غسل ڪرايو هٿن ۽ پيرن جا ننهن تمام وڏا ٿي ويا هئا ۽ اهي پاڻ پنهنجي کيسي مان چاقو ڪڍي پنهنجي هٿن سان صاف ڪيا. حضرت راضي سائين جن کي جسم تي هڪ ڦاٿل شلوار کانسواءِ ٻيو ڪجهه به زيب تن نه هيو. ان وقت محل بلال گنج محمد زمان سائين جي گهر وٺي ويا ۽ پنهنجا نوان ڪپڙا پاڻ لاءِ راضي سائين جن کي ڏنا ۽ صاف سترو رهڻ جي هدايت ڪئي. ۽ دست بيعت ڪري صوفي قادري قلندري سڄي سائين جي فقر ۾ پيوسته ڪيو ۽ طريقت جي اسم سائين فقير راضي سائين جي لقب سان نوازيو.

حضرت بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمت الله عليه پنهنجي حقيقي محبوب جي تلاش ۾ هند سنڌ ۾ سرگردان ٿري رهيا هئا، ڪوئي حال و خيال جو مرڪز و محور نه ملي رهيو هو. پریشان حال هئا. هيڏانهن محبوب حقيقي مرشد ڪامل چوڏهن سالن کان انهي تمنا ۾ آهن ته ”مولا مون کي اهڙو مرد ملا، جيڪو منهنجي مرشد جي علائقي جو ۽ ان جي ٻولي ڳالهائڻ وارو هجي. حضرت بابا محمد شفيع سائين قلندر علي درازي رحمته الله عليه اڪثر فرمائيندا هئا ته ”مون چوڏهن سال فيض عالم داتا غريبن واري کان دعا گهرندو رهيو آهيان ته مون کي الله تبارڪ و تعاليٰ جو اهڙو طالب عطا فرما جيڪو تارڪ الدنيا، تارڪ الوطن، تارڪ الوجود، طالب حق ۽ منهنجي مرشد جي ٻولي ڳالهائڻ وارو هجي يعني سنڌي هجي. سو اڄ داتا غريب نواز رحمت الله عليه جن منهنجي دعا قبول فرمائي ۽ مون کي راضي سائين مليو، منهنجي دل جي مراد به پوري ٿي ۽ پاڻ راضي سائين به با مراد ٿيو. هي الله داتا جو فيض آهي جو هو ڪنهن کي به بي مراد نه ٿو ڪري ۽ پنهنجي رحمت کان ڪنهن کي به محروم نٿو رکي.“

حضرت صوفي سرتاج مرشد هادي سائين محمد شفيع عرف قلندر علي درازي رحمت الله عليه جن پاڻ سرڪار راضي سائين جن کي تقريبن ٽي مهينا پنهنجي مخصوص صحبت ۾ رکي مجذوبيت ۽ مستي مان ڪڍي سالڪيت ۽ سرت ۾ وٺي آيا علم تصوف جي حقيقت کان روشناس ڪرايو. فقيري فن

راز و رموز کان واقف ڪرايو. طريقت، حقيقت ۽ معرفت جي حال کان آگاه ڪرڻ فرمايو ۽ مقام ڪمال باجمال عطا فرمايو. سالڪيت سرمستي و حال محويت محو صحيح حال صحو بحر عميق عشق سمندر ۾ غوطه هڻائي وحدت واحد ۾ مقصود الله سان ملائي ڇڏيو. جڏهن هادي پاڪ بابا راضي سائين جن پاڻ کان فاني ۽ ذات حق ۾ بقا حاصل ڪري ورتي تڏهن هڪ ڏينهن مرشد هادي حضرت بابا محمد شفيع سائين جن فرمايو ته ”راضي سائين پٽ هاڻي تنهنجي لاءِ به رستا آهن اگر شادي ڪرڻ چاهين ته ڪنهن بادشاهه جي گهر به تنهنجي شادي ٿي سگهي ٿي“ جڏهن پاڻ شادي جي ڳالهه ٻڌي ته زارو قطار روئڻ شروع ٿي ويا ۽ روئندي روئندي بيهوش ٿي ويا. حضرت بابا شفيع محمد سائين رحمت الله عليه جن پيار دلا سو ڏيئي صحيح الحال ڪيو ۽ پاڻ ڪريم جن پيڇڻ لڳا ته ”پٽ تون روئڻ ڇو شروع ٿي وئين ته پاڻ سرڪار راضي سائين جن عرض ڪيو ته اي منهنجي دل جا پيڊي، هر حال و خيال کي ڄاڻڻ وارا همراز مالڪ هي مسڪين تنهنجي ذات پاڪ جي محبت، يگانيت، عشق حقيقي ۽ درد عشق کانسواءِ ٻي ڪنهن به شئي جو طلبگار نه آهي صرف توهان مان توهان کي ڏسڻ چاهيان ٿو. اوهان جي ذات پاڪ کانسواءِ ٻيو ڪوبه رستو نٿو ڄاڻان ۽ باقي تمام رستا ڀلائي چڪو آهيان سوائي تنهنجي ذات ختم ڪل بات. ۽ اوهان مالڪ ڪريم جي زبان اطهر مان ٻن رستن واري ڳالهه ٻڌي برداشت نه ڪري سگهيس روئي پيس. اهڙو سمان هو جو خود حضرت بابا محمد شفيع سائين جن به سائين راضي سائين جن سان گڏ روئندا رهيا ۽ روئندي فرمايائون ته اي راضي پٽ تون ته منهنجو ڪليجو ئي لٿي ورتو آهي سبحان الله الحمد لله جهڙو صادق طالب گهرندو هوس داتا سائين جن اهڙو ئي طالب، عاشق، دردمند، مرد مولا ۽ سچو فقير مون کي عطا ڪيو آهي سو هل پٽ اگر فقير ئي ٿيڻو آهي ته ڪٿي ميخانو هلي آباد ڪر ۽ جوڳ عشق ڪما. حضرت راضي سائين جن عرض ڪيو ته سائين ميخانو ڪٿي ۽ ڪهڙي طرف هجي تنهن تي بابا محمد شفيع سائين سرڪار جن فرمايو ته اهو اندر وڃي داتا صاحب کان پڇي وٺو ۽ گڏوگڏ هي به فرمايائون ته لاهور جي اندر داتا صاحب جي نگر ۾ هجڻ گهرجي، عام رستي ۽ شهري آبادي کان پري جتي ويراني ۽ جهنگ وانگر تنهائي هجي ۽ رات جي اونداهي ۾ آسمان ۾ تارا نظر اچن“

هي حڪم ملندي ئي پاڻ سڌو حضور داتا صاحب جي درٻار اندر هليا ويا ۽ روحاني طور رجوع ڪيو اجازت ورتي، ڏکڻ طرف منهن ڪري روانا ٿيا. اڳتي اچي شاخ جي ڪناري سان هلندا رهيا جڏهن تيرهين ميل تي پهتا ته سندن قدم رکجي ويا ۽ پاڻ هيڏي هوڏي نهاري ڏٺو ته هڪ وائر جيڪو شاخ مان بڻائي مالڪ کي ياد ڪرڻ لڳا. ڪنهن کي خبر به نه هئي ڪجهه ڏينهن کان پوءِ (چرواهن) ڏٺارن جڏهن سائين راضي سائين جن کي ڏٺو ته شڪ ڪرڻ لڳا پر جڏهن اهي سرڪار راضي سائين جن سان مليا ۽ مالڪن جو قرب اخلاق، پيار ۽ مسڪيني ڏٺي ته نهايت ئي متاثر ٿيا، پاڻ سرڪار راضي سائين انهن مسڪين درويش فقير آهيان جو محض الله پاڪ جي محبت ۾ مستانو ديوانو ٿي خلق کان روگرداني ڪري اچي هن جهنگ ۾ ويٺو آهيان. سائين پاڪ جون اهي ڳالهيون ٻڌي اهي پاڻ سان اهي ماڻهو پيار ڪرڻ لڳا، انهن ماڻهن ڪجهه ڏينهن کان پوءِ اوڀر طرف اشارو ڪندي سائين پاڪ جن کي چيو ته اگر اوهان درويش آهيو ته هن ڌڙي تي وڃي ديرو لايو پاڻ تيرهن ڏينهن ان ڌڙي طرف هليا ويا اچي ڏٺائون ته

تمام خطرناڪ زهريلا نانگ ٻيون بد بلائون وغيره ڪافي آهن ۽ جنن جو به ڳڙهه آهي هتان جان قريبي ماڻهوان جڳهه کان تمام پري کان گذرندا هئا پاڻ مالڪن کي هي جڳهه تمام پسند آئي ۽ اتي ئي پنهنجي هٿن سان رياضت شروع ڪري ڏني بعض دفعا ته هٿن ۾ نانگ وغيره به اچي ويندا هئا پاڻ نانگن کي ماريندا ۽ صفائي ڪندا رهيا پاڻ هٿن سان هڪ ننڍڙي ڪوئي ٺاهي جنهن ۾ رڳو ٻه ماڻهو ويهي ٿي سگهيا. پنهنجي هادي پاڪ جي امر سان روزانو گدا تي ويندا هئا جو ڪجهه به ملندو هو سو ڪوبلين ۽ ٻين جانورن کي ڪارائي ڇڏيندا هئا ۽ انهن سان ئي دل بهلائيندا هئا. رات جو جاڳندا ۽ با آواز بلند قرآن پاڪ جي تلاوت ڪندا هئا اتي هڪ تمام پراڻي وڻ جي منڍ ۾ هڪ ڪارو نانگ لڪل هوندو هورات جو پاڻ ڪريمن جي تلاوت جي آواز تي ٻاهر نڪري ايندو هو ۽ اهو نانگ مستي ۾ اچي ويندو هو ڇاڪاڻ ته پاڻ قرآن به ايڏو پُر درد ۽ سوزو آواز سان پڙهندا هئا. اهڙي طرح آستانه عاليه امن پور شريف جو قيام عمل ۾ آيو.

هوڏانهن حضرت محمد شفيع سائين المعروف قلندر علي درازي رحمۃ اللہ علیہ جن هر وقت پنهنجي سڄي طالب فقير جي فڪر ۾ رهندا هئا تقريباً ٻن مهينن جي عرصي کان پوءِ پاڻ پنهنجي طالبن ۽ رفيقن کي فرمائڻ لڳا ته اي طالبان فقراءِ اوهان سڀ گڏجي راضي سائين کي تلاش ڪرو اهو هن وقت ڪٿي آهي؟ ته انهن گڏجي عرض ڪيو ته جناب هو سنڌي ماڻهو هيو واپس هليو ويو هوندو ڇاڪاڻ ته سنڌ جو ماڻهو هتي پنجاب رهي نه سگهندو تنهن تي پاڻ ارشاد فرمايائون ته ايئن ڪڏهن نٿو ٿي سگهي ته هو سنڌ هليو وڃي، وڃو ۽ وڃي ان کي تلاش ڪرو. ان کان پوءِ اهي فقراءِ لاهور جي بازارن مزارن ۽ درٻارن تي ڳولڻ لڳا صبح جو وڃي شام جو واپس اچي مرشد محبوب کي عرض ڪن ته سائين اسين راضي سائين کي ڏاڍو ڳوليو مگر هن جو ڪوبه پتو نٿو پوي، هڪ ڏينهن هادي پاڪ بابا محمد شفيع سائين سڀ کي ڌڙڪي واري انداز ۾ فرمايو ته هو مزارن ۽ درٻارن تي نه ملندو وڃي ان کي جهنگل ويرانن ۾ تلاش ڪريو اهو ڪنهن ويرانن جهنگ ۾ هوندو. ان وقت هڪ مڪڻ فقير نالي بابا شفيع محمد سائين جو طالب اتي موجود هو شروع ۾ هو چور پيشه شخص هو ۽ بعد ۾ بابا سائين جي هٿ تي بيعت ڪري توبه تائب ٿيو. پاڻ ڪريمن مڪڻ فقير کي چيو ته مڪڻ سائين تون هتان جي رستن جو واقف آهين ۽ تون ئي راضي سائين کي تلاش ڪري سگهين ٿو سو تون راضي سائين کي تلاش ڪر. قدرت الله پاڪ جي جو مڪڻ فقير به انهي ئي ڏينهن اتفاقاً چوهنگ جي طرف ئي آيو اتي اچي ماڻهن کان پڇڻ لڳو ته هت ڪو نوجوان درويش هن هليي جو اوهان ڏٺو آهي جن جن ماڻهن سائين راضي سائين کي ڏٺو هو تن ان کي ٻڌايو ته اسان ان شڪل و صورت جو درويش ڏٺو آهي تنهن تي مڪڻ فقير انهن ماڻهن کي چيو ته هلي مون کي ڏيکارو اهي گڏجي آيا اچي ڏسي ته سائين راضي سرڪار موجود ويٺو آهي اچڻ سان الله حق موجود چيو هادي پاڪ بابا شفيع محمد سائين جا سلام و پيغام ڏنا ۽ چيائين ته سائين پاڪ جو حڪم هيو ته اسان اوهان کي تلاش ڪريون اها ديوتن منهنجي مٿان هئي سواج اوهان اسان سان مليا آهيو بيحد خوشي ٿي آهي ۽ آءٌ هاڻ ئي وڃي سائين پاڪ کي اطلاع ڪريان ٿو.

مڪڻ فقير سائين راضي سائين سان ملي اچي هادي پاڪ بابا شفيع محمد سائين جي خدمت ۾ حاضر ٿيو ۽ عرض ڪيائين ته سائين آءٌ راضي سائين کي ڏسي آهيو آهيان هو ٿاڻا چوهنگ جي اوڀر طرف هڪ ڌڙي تي آستانو قائم ڪري ويٺو آهي. پاڻ حضرت بابا شفيع محمد سائين انهي امر فرمايو ته

هينئر ئي مون کي اوڏانهن وٺي هلو مون کي راضي سائين سان ملايو منهنجو دل ان لاءِ تمام اداس آهي. پاڻ ڪريم تنهن ئي وقت فقراءِ سميت ٽانگي ۾ چڙهي اچي راضي سائين جي آستاني تي تشريف وٺي آيا پاڻ راضي سائين سان پيار ڪيائون ۽ دعائون ڏنائون ته الله سچا سائين اوهان جي فقر کي روشن ڪري ۽ عشق حقيقي ۾ ثابت قدم و سرفراز رکي. پاڻ هادي پاڪ جمپوڙي ۾ ويهي رهيا ۽ ٿوري دير بعد پنهنجي طالبن کي فرمائڻ لڳا ته توهان سڀئي هليا وڃو وڃي پنهنجو پنهنجو ڌنڌو ڪريو ڪم ڪاج ڪريو ڇاڪاڻ ته توهان ڪاروباري پيشه نوڪري وارا ماڻهو آهيو مان راضي سائين جي لاءِ آهيان ۽ راضي سائين منهنجي لاءِ آهي هي منهنجو ۽ مان ان جو آهيان جنهن راضي سائين کي ڏٺو ان مون کي ڏٺو هاڻي مان ان سان گڏ ئي رهندس.

ان کان پوءِ هي طالب مطلوب ان جمپوڙي ۾ سردي جي موسم ۾ هيٺ مٿي پلال ڏيئي گذارو ڪندا رهيا. ڪانن جي هن جمپوڙي کي محل کان بهتر سمجهيو ۽ پلال جي بستر کي گلن جي سيج کان افضل ڄاتو ڏکڻ کي سڪ سمجهي ڪري ڏکڻ سان پيار ڪيو ليڪن ڪنهن جي آڏو سوال نه ڪيو ته اسان کي بستر وغيره جي ضرورت آهي. حضرت بابا راضي سائين جن سر ۽ پيرن اگهاڙي نزديڪي ڳوٺ ناصر گنج کان پاڻي جا مٽ پري اچي ايندڙ ويندڙ کي پاڻي پياريندا هئا ماڻهو پاڻي ضايع ڪندا هئا ته پاڻ ٻيهر پري ايندا هئا اڪثر ماڻهو حقو پيئڻ خاطر ايندا هئا پاڻ انهن لاءِ مڇ جو انتظام پڻ ڪندا هئا هڪ پيري جو ذڪر آهي ته حضرت بابا راضي سائين جن هڪ پاڻي پيئڻ واري کي پاڻي ضايع ڪرڻ تي چيو ته ادا هي پاڻي پيئڻ لاءِ آهي نه ڪي ضايع ڪرڻ لاءِ. تنهن تي حضرت بابا محمد شفيع سائين جن هادي پاڪ راضي سائين جن کي پنجابي بولي ۾ فرمايو ته ”اے بيٺي پائي ڏولن دا مڇ پھولن دا تے فقير اتر اڪي ڪم وچول بولن دا“ ان کان پوءِ پاڻ ڪڏهن به ڪنهن کي ڪجهه به نه چيو. حضرت بابا محمد شفيع سائين هر جمعرات داٿا صاحب جي حاضري تي ويندا هئا ۽ ساڻ بابا راضي سائين جن کي پڻ نيندا هئا ۽ ٻئي ڏينهن واپس موٽي ايندا هئا.

هڪ پيري حضرت سخي بابا فقير محمد شفيع سائين جن فرمايو ته ”مان پڻ ايئن ئي چاهيندو هيس ته ڪنهن اهڙي جڳهه تي رهان جتي رات جو صرف چنڊ ۽ تارا نظر اچن، رات جي اونداهي ۽ تنهائي ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ سان ڳالهيون ڪجن، اوهان جي هي جمپوڙي مون کي دل سان پسند آهي هتي سڪون ۽ امن آهي شهر وانگر شور وغل نه آهي. رات جي تاريخي، ستارن جي چمڪ ۽ چنڊ جي روشني سان دل ۽ اکين کي سڪون و راحت ملي ٿي ۽ محبوب حقيقي جي محبت ۽ حال و خيال ۾ ڪوئي حجاب حائل نه هوندو آهي اڄ کان پوءِ اوهان جي هن جمپوڙي جو نالو امن پور شريف آهي انشاءِ الله آهستي آهستي هن جمپوڙي مان آستانه امن پور آباد ٿيندو اوهان جو فقر روشن ٿيندو اوهان جو پنهنجو ديوان هوندو ۽ درس وحدت و توحيد و فقر جو گهر هوندو مون توکي هن علائقي جو راجا بڻايو آهي اوهان راجا بادشاهه آهيو.“

حضرت فقير سخي سرتاج بابا محمد شفيع سائين جن حضرت بابا راضي سائين جن کي فقر جي جوڳ عطا ڪئي، مجاهدي ۽ رياضت ۾ هميشه مشغول رکيو ۽ خوب مجاهدو ڪرايو. پاڻ پنهنجي مرشد جا ديوانه عاشق هئا ۽ ايتري ڪمال جي محبت جو پاڻ سدائين مرشد پاڪ کي ڏسندا رهندا هئا ۽ ڏسڻ کان ڪڏهن به ٽڪندا نه هئا پاڻ پنهنجي مرشد پاڪ ۾ ايترو فنا ٿي چڪا هئا جو سواءِ مرشد جي ٻيو

ڪجهه به ڏسڻ ۾ نه ايندو هين چاڪاڻ ته طالب جو مقصود صرف فنا في الشيخ ٿيڻ ئي آهي جڏهن طالب فنا في الشيخ ٿي ويندو آهي باقي سڀ مقام بشمول مقام بقا با الله جي آسان ٿي ويندا آهن جيستائين طالب مطلوب ۾ فنا نٿو ٿئي تيستائين هو هر حال و خيال ۽ مقام کان بيخبر رهندو آهي چاڪاڻ ته جنهن به پاتوان محبت سان ئي پاتو آهي پاڻ فرمائڻ ٿا ته ”يار مون کي محبت ۾ مليو ۽ سوزوگداز ۾ ڏٺو هن لطافت ڪنهن به احاطي ۾ نه آهي ۽ ذري ذري ۾ هن جو ظهور آهي هادي پاڪ مرشد جن مون کي ڪفر و اسلام ۽ تمام مذاهب کان آزاد ڪرايو ۽ وحدت حقيقي جو جام پياريو. مون پنهنجي مرشد محبوب پاڪ جهڙو سچو فقير پُر نور شفقت وارو مخلص درويش ڪو نه ڏٺو آهي جنهن مون کي پنهنجي هستي مان ڪڍي الله جي عشق و محبت ۾ سر مست بڻايو هاڻي آءٌ سواءِ الله پاڪ جي ڪجهه نٿو ڄاڻان“

حضرت سخي فقير بابا محمد شفيع سائين جن جو وصال بتاريخ 2,3 رمضان المبارڪ 1367 هجري 3,4 اپريل 1957ع 21,22 چيٽ 2013 بڪرمي اربع و خميس جي درمياني رات 2 بجه واصل حق ٿيا سندن آخري آرامگاه نارووال شريف ۾ سيد احمد علي شاه جي آستان ۾ آهي جتي هر سال چهلهم جي تاريخ 13 شوال تي رکيل ميلو وڏي عقيدت و احترام سان ملهايو ويندو آهي

مرشد پاڪ جي وصال کان پوءِ حضرت بابا راضي سائين سرڪار جن هجر فراق جي ڪيفيت ۾ رهڻ لڳا ان حال ۾ في البديع ڪلام چوڻ شروع ڪيو ۽ ”ديوان درد عشق“ جيڪو سائين پاڪ جن جي الهامي ڪلام تي مبني آهي جيڪو 1968ع ۾ مالڪن جي حيات طيبه ۾ ئي شايع ٿيو هن مهل تائين ئي ايڊيشن شايع ٿي چڪا آهن باقي مالڪن جي سوانح حيات ديوان درد عشق ۾ مفصل ۽ جامع طور ڏنل آهي حضرت بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن جو وصال بتاريخ 07 ذوالحج 1395هـ بمطابق 11 ڊسمبر 1975ع بروز خميس شام 4 بجه واصل بحق ٿيا. سندن ساليانو عرس مبارڪ 5,6,7 ذوالحج تي وڏي عقيدت و احترام سان ملهايو ويندو آهي جتي سنڌ، پنجاب بلڪه پوري پاڪستان کان فقراءِ شرڪت ڪري ٿي.

حضرت فقير سخي بابا رحمدل سائين صوفي قادري قلندر

حضرت فقير سخي بابا رحمدل سائين صوفي قادري قلندر سجاده نشين درگاه عاليه امن پور شريف ٿاڻا چوهنگ لاهور جن فقير هادي شهنشاه بابا راضي سائين جن جا ننڍا برادر حقيقي آهن سندن والد جونالو حضرت بابا ڪريم بخش آهي رحمدل سائين جن جي جنم کان ڪجهه عرصو بعد سندن والده ماجده لاڏاڻو ڪري ويئي ۽ پاڻ ڏُر ڀيٽيم جي بي بها نعمت سان نوازا ويا. پاڻ پنهنجي معصوميت ۾ ئي پنهنجي والد صاحب ۽ وڏي پيءُ بابا راضي سائين سان گڏجي (لوءِ صاحبان) گهوٽڪي پهتا ۽ سرڪار ڪرم الله شاه جيلاني سجاده نشين درگاه غوث موسن شاه جي زير سايه پرورش پائڻ لڳا ظاهري تعليم سان بنهه نه لڳي ڪمسني ۾ ئي فقير بابا نماڻو سائين جن سان سنگت و صحبت ٿي ويئي حضرت بابا راضي سائين، رحمدل سائين ۽ بابا نماڻو سائين جن جو پاڻ ۾ ايترو ته پيار هو جو هڪ جهڙو لباس هڪ جهڙو رهن سهن کائڻ پيئڻ مطلب ته ڪابه اهڙي شيءِ نه هئي جيڪا هم مشهاب نه هجي طالب مطلوب ۽ وارورنگ هيوجيڪو بعد ۾ پڻ حقيقي طرح به هڪ ٿي ويو. حضرت بابا راضي سائين جڏهن گهوٽڪي

چڏي اچي چڪ شهباز پور ۾ رهيا ته بابا رحمدل سائين پڻ گڏجي چڪ ۾ آيا، جڏهن هادي پاڪ هجر فراق جي ضريلي چوٽ کائي پنهنجو سڀ ڪجهه چڏي مجاز جي پوڙي ڪراس ڪري حقيقت ڏانهن راهي ٿيا ته بابا رحمدل سائين چڪ شهباز پور ۾ ئي رهجي ويا ۽ بابا نمائي سائين جن سان تعلق قائم رهيو. پاڻ ڪجهه عرصو پنهنجي اباڻي علائقي مير پور خاص رهيا پوءِ وري به اچي چڪ وسايائون جتي اوائل دور ۾ پنهنجو ڌنڌو يعني دوڪانداري وغيره پڻ ڪيائون جتي خيال الله سائين بچيني ۾ سائين سان گڏ دوڪان تي ڪم ڪندا هئا جيڪي بعد ۾ بابا رحمدل سائين جي معرفت پنهنجي ڪمسي ۾ هادي پاڪ بابا راضي سائين جن جا طالب ٿيا بعد ۾ کيس تن طالب ۽ محبوب جو درجو مالڪن کان عطا ٿيو. پاڻ مرد مجرد رهيا پاڻ ترڪ الدنيا ۽ تارڪ الوطن هئا سڄي عمر هادي پاڪ جي خدمت و رياضت ۾ گذاري. پاڻ راضي سائينجن جي ڪلام ديوان درد عشق، فرحت الفقر، اسم ذات جسم فقير جا مرتب پڻ آهن مرشد پاڪ جي محبت ۽ عشق سمندر سندس سيني ۾ ٿاڻيون هڻندو هو. مالڪن کان کيس خلافت عطا ٿي سندن طالبيت جو سلسلو پڻ وسيع آهي. سندن دربار شريف المصطفائي آستانه امن پور شريف لاهور ۾ آهي.

هادي پاڪ بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن جڏهن امن پور شريف ۾ آستانو قائم ڪيو بعد ۾ پاڻ رحمدل سائين سان رابطو ڪري لاهور گهرايو جنهن جو تفصيل محمد سهيل سائين پڻ ديوان درد عشق ۾ ڏنو آهي ۽ پنهنجي مرشد مربي هادي محمد شفيع سائين جن جي آڏو طالب ڪرڻ لاءِ پيش ڪيو ته پاڻ مالڪ ڪريم فرمايو ته راضي سائين هي اوهان جو طالب آهي ليڪن آهي لوهي ڪمان هن کي موڙڻ ۾ وقت لڳندو پاڻ راضي سائين جن جا پهريان طالب پڻ آهن تمام فقراءِ ان ڳالهه جو گواهه آهي ته رحمدل سائين پنهنجي شروعاتي دور ۾ تمام سخت مزاج، دلير ۽ اٽل هوندا هئا خود محمد سهيل سائين پڻ ديوان درد عشق ۾ ان امر جو اقرار ڪري ٿو پر جڏهن سلسله طالبيت ۾ داخل ٿيا ۽ رحمدل سائين جي اسم سان نوازا ويا ته سموريون ارڏايون ختم ٿي ويون پاڻ سخا ۽ رحمدلي جا پيڪر ٿي پيا ۽ جن به قريب کان ڏٺو آهي سي ان ڳالهه جا گواهه آهن. اگر اڄ اسين رحمدل سائين جن جي سو ساله زندگي کي ڏسون ٿا ته اسان کي سڀ سمجهه اچي ويندو ته ان سخت مزاجي دليري ۽ اٽلي جي حقيقت ڇا هئي هي جگر شير شخصيت ئي آهي جنهن ايترو ڪنن مراحل مان گذري پنهنجي هادي پاڪ جي مشن کي جاري، چراغ روشن ۽ درگاه امن پور شريف کي جنت بڻائي رکيو آهي ورنه هتي ڪنهن به ليسو پيسو ماڻهو جي جاءِ نه آهي.

طالب ٿيڻ کان پوءِ هادي پاڪ جي امر سان اچي چڪ شهباز پور ۾ ميخانو قائم ڪيو ۽ فقراءِ جي شيوا خدمت ڪرڻ لڳا سندن ميخاني جو نالو درازي ميخانو هيو. لاهور کان موٽندي ئي پاڻ بابا نمائو سائين جن سان ڳالهه ڪيائون جنهن جو تفصيلي ذڪر اسان اڳ ۾ ڪري چڪا آهيون بابا نمائو سائين جن جي طالب ٿيڻ کان پوءِ دوستي روحاني رشتي ۾ بدلجي ويئي. محب محبوب ۽ طالب مطلوب جو رنگ اچي ويو بابا نمائو سائين جن هميشه رحمدل سائين کي پنهنجو مرشد تسليم ڪندا هئا نه ڪي پير پائي. پاڻ فرمائيندا هئا ته جنهن جي طفيل مرشد ملي پهرين اهو مرشد هوندو آهي پاڻ هڪ واقعو بيان ڪندا هئا ته چڪ ۾ رحمدل سائين جي آستاني تي رحمدل سائين، آءُ ۽ جمال الله سائين چاچڙ جيڪورائوت جي رهڻ وارو ۽ پير پائي پڻ هيو وينا هئاسون دوران صحبت جمال الله سائين ڪنهن ڳالهه

تي رحمدل سائين سان گستاخي ڪرڻ لڳو جڏهن مون ڏٺو ته هن جي هنڌرمي وڌي رهي آهي ته آءُ اتي رحمدل سائين جي قدمن ۾ سر جهڪائي ڇڏيو ۽ چيو ته جمال الله سائين منهنجو مرشد رحمدل سائين آهي تنهن تي جمال الله سائين پاڪت ڪري روئڻ شروع ڪيو ۽ رحمدل سائين جن جي قدمن ۾ ڪري معافي وٺڻ لڳو.

هادي پاڪ راضي سائين جن پنهنجي طالبن ۾ صرف ٻن طالبن کي سنڌ ۾ آستانه ۽ علم هڻي ڏنا هئا جن ۾ هڪ بابا رحمدل سائين ۽ ٻيو هادي پاڪ بابا نماڻو سائين. انهي ٻنهي جي محبت جو اهو عالم هوندو جو هڪٻئي جا محبوب هئا ملڻ وقت ديوانن وانگر هڪٻئي جا چهره اڇمندا هئا سدائين هڪٻئي ڏانهن پنڌ هوندا هين اڪثر ايئن ٿيندو هيو ته بابا نماڻو سائين رحمدل سائين ڏي وڃي رهيا آهن ته پريان رحمدل سائين سائيڪل تي نماڻو سائين ڏانهن اچي رهيا آهن پوءِ جنهن جو پنڌ ويجهو هوندو هيو اوڏانهن هليا ويندا هئا يعني تڙپ تمنا راز حال خيال هڪ هوندو هين. پاڻ هڪٻئي جا حال محرم پيڊي همراز ۽ ظاهر باطن جي مقام کان واقف هئا. بابا نماڻو سائين جن اڪثر فرمائيندا هئا ته اسان ملان هئاسون لولا کائيندا هئا سون رحمدل سائين ڪرم ڪيو جو هادي پاڪ جن سان ملايو جنهن اسان کي ملن مان ڪڍي سڄو فقر عطا ڪيو وٺڻ وارن مان ڪڍي ڏيڻ وارو بڻائي ويا. ڪفر اسلام کان آڄو ڪري مذهبن جي قيد کان ڪڍي محبت هيڪڙائي ۽ وحدت جو جام پياريو هاڻ آءُ سواءِ يار جي ٻيو ڪجهه به نٿو ڄاڻان جيڪو ڪجهه به ڄاڻان تو سو يار ئي ڄاڻان ٿو. اڄ سوڌو نوراني سائين پڻ اهو ساڳيو ئي ڪلمو پڙهي رهيا آهن پنهنجي صحبتن ۽ ڪلامن ۾ والهان محبت جو بر ملا اقرار ڪري رهيا آهن. محبت جو اهو عالم هيو جو مرد خدا سائين ٻڌائن ٿا ته منهنجي ۽ نوراني سائين جي شادي گڏ ٿي هئي مگر شادي جي رات پڻ نوراني سائين ۽ آءُ سڄي رات رحمدل سائين سان هڪ هن ٻانهن تي هڪ هن ٻانهن تي ستا رهياسون ليڪن گهر نه وياسون. پنهنجي صحبتن جا داستان سر محفل بابا رحمدل سائين ۽ بابا نماڻو سائين جن وڌي فراعديلي سان بيان ڪندا هئا تنهن وقت مالڪن جي چهرن جي چمڪ، خوشي مسرت ۽ پيار ڏسڻ وٽان هوندو آهي. اگر محبتن جا بيان لکڻ شروع ڪياسون ته ڪئي باب بڻجي ويندا ڪئي ديوان ٺهي ويندا تنهنڪري اشارن مان ڪم وٺي اڳتي هلنداسون.

هادي پاڪ بابا راضي سائين جن سانوڻ جي پهرين تاريخ تي بابا رحمدل سائين وٽ ساليانو ميلو مقرر ڪرڻ فرمايو هو جتي پاڻ هميشه بمعاءِ فقراءِ ايندا رهندا هئا بابا نماڻو سائين جن اڪثر فرمائيندا هئا ته رحمدل سائين ۽ آءُ هادي پاڪ جي خدمت ۾ عرض ڪندا هئاسون ته سائين اسان کي پاڻ سان گڏ لاهور ۾ رهڻ جي اجازت ڏني وڃي پر پاڻ هميشه اهو امر صادر ڪرڻ فرمائيندا هئا ته اهي به منهنجا ئي آستانه آهن رڳو اوهان جي ڊيوٽي اتي لڳائي ويئي آهي.

حضرت بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن پنهنجي آخري دور ۾ پنهنجي تمام طالبن کي هڪ موقعي تي فرمايو ته ”مون کان پوءِ هن آستانه عاليه امن پور شريف جو انتظام ڪير سنڀاليندو اسان جو چراغ ڪير روشن ڪندو اگر ڪوبه ان جي اهل پاڻ کي سمجهي ٿو ته اڄ اظهار ڪري اهو ارشاد ٻڌي سڀ طالبن عرض ڪئي ته مالڪ اهو وزن ڪٿڻ اسان جي وس جي ڳالهه نه آهي ۽ نه ئي اسان پاڻ کي ان جي لائق سمجهون ٿا اوهان ئي بهتر ڄاڻو ٿا. تنهن تي سرڪار راضي سائين جن فرمايو ته پوءِ اگر آءُ ان جاءِ تي اگر ڪنهن کي نامزد ڪيان ته پوءِ ان سان اوهان جو رويو ڪهڙو هوندو اهو امر ٻڌي سڀني

يڪمشت عرض ڪيو ته سائين ايئن ڏسندا سون جيئن اوهان کي ڏسون ٿا ان کان پوءِ حضرت بابا راضي سائين جن بابا رحمدل سائين جي نالي جو اعلان ڪيو جيڪو سڀني خوشي سان قبول ڪيو. "جيئن جي ميلي دوران جڏهن بابا رحمدل سائين، بابا نماڻو سائين ۽ باقي سنڌ جي تمام فقراءِ امن پور شريف حسب معمول ويراڳ سان پهتي ته حضرت بابا رحمدل سائين فقراءِ سميت سائين جن آڏو جهڪي ويا ۽ هوڏانهن بابا راضي سائين جن پڻ بابا رحمدل سائين جي آڏو جهڪي ويا تقريبين اڌ ڪلاڪ کان پوءِ بابا راضي سائين جن سر مٿي ڪنيو پوءِ تمام فقراءِ به پنهنجا سر مٿي ڪنيا، پاڻ فرمايائون ته مون کان پوءِ امن پور جو سجاده نشين بابا رحمدل سائين هوندو اڄ سڄي سائين جو فقر پورو ٿيو ۽ اهو سلسلو قيامت تائين جاري رهندو. ان حقيقت جا حضرت بابا نماڻو سائين جن ۽ حضرت بابا راضي سائين جي سنڌ پنجاب جي تمام فقراءِ جن سان به منهنجي ملاقات ٿي بر ملا اقرار ڪندا هئا ۽ اقرار ڪندا آهن هي واقعو محمد سهيل سائين پڻ ديوان درد عشق ۾ بيان ڪيو آهي. حضرت بابا راضي سائين جن آخري وقت دوران پنهنجي هڪ فقير رنگيلي سائين ساڪن ڳوٺ خميسو چاچڙ تعلقو اوباوڙو ضلع گهوٽڪي جن کي حضرت بابا رحمدل سائين لاءِ هڪ خط ڏنو ته آستانو ڪنهن مسڪين سيد جي حوالي ڪري پاڻ هٿين خالي امن پور شريف لاهور اچو نوراني سائين جن فرمائڻ ٿا ته جڏهن رنگيلو سائين خط کڻي رحمدل سائين جي آستاني تي پهتو ته بابا رحمدل سائين اسان وٽ آستاني تي هئا ۽ هو خط دروازي مان اندر اچي پاڻ واپس لاهور روانا ٿي ويا جڏهن رحمدل سائين ٻن ڏينهن کان پوءِ اسان وٽان پنهنجي آستاني تي پهتا ته خط سميت تنهن مهل واپس گهوٽڪي آيا بابا نماڻو سائين ۽ رحمدل سائين خط ملنديئي لاهور روانا ٿيا جڏهن هي هتان روانا ٿيا تنهن مهل حضرت بابا راضي سائين دارالبقا ڏانهن راهي ٿي چڪا هئا پاڻ جمع جي ڏينهن علي الصبح پهتا ته حضرت بابا راضي سائين جن وصال ڪري چڪا هئا پاڻ پنهنجي هٿن سان سائين پاڪ کي غسل ڏنو ۽ ڪفن دفن جو بندوبست ڪيو.

حضرت بابا رحمدل سائين جن سجاده نشيني جي مسند تي ويهڻ کان پوءِ سڀ کان پهرين هادي پاڪ بابا راضي سائين جن جي عاليشان دربار تعمير ڪرائي هن محل تائين پنهنجو تن من ۽ ڌن امن پور شريف جي سونهن سينگار ۽ فقراءِ جي سک و آسائش لاءِ قربان ڪري رهيا آهن سندن سخا جو مثال اڄ جي دور ۾ ملڻ تمام مشڪل آهي حضرت بابا راضي سائين پنهنجي هڪ ڪلام ۾ فرمايو آهي دلبر تير ڏيڍ رات راضي متانه هوگيا -- دارالفقرا من پور جنت آستانه هوگيا. سائين پاڪ جي امر جي مطابق بابا رحمدل سائين ظاهر باطن جنت جي سينگار ۾ ڪنهن به قسم جي ڪسر نه ڇڏي آهي. سندس فيض جي پالوت سدائين جاري آهي ۽ تاقيامت جاري رهندي سائين پاڪ جو لنگر ايئن ئي هلندو رهندو انشاء الله.

حضرت بابا نماڻو سائين جن اڪثر پنهنجي صحبت ۾ اهو واقعو بيان ڪرڻ فرمائيندا هئا ته هادي پاڪ بابا راضي سائين جن هڪ ڏينهن مون کي حڪم ڪيو ته "نماڻا سائين توهان رحمدل سائين کان پڇا ڪيو ته اڳ هو شادي ڪرڻ چاهي ته آءُ ان جي شادي ڪرايان." جڏهن اهو اظهار رحمدل سائين سان ڪيو ته هن فرمايو ته "نماڻا سائين هاڻ شادي هادي پاڪ سان ٿي آهي سواها تمنا به نه رهي آهي آءُ شادي ڪونه ڪندس" مون اها حقيقت هادي پاڪ بابا راضي سائين جن سان ڪئي. مگر ٿيڻ واري شيءِ ٿي رهندي آهي سو بابا رحمدل سائين جي پڇاڙي عمر ۾ ئي سندس پير پائي صادق اليقين سائين پنهنجي ٻارن سميت اچي حاضر ٿيو ۽ عرض ڪيو ته قبله آءُ پنهنجي ڌي اوهان جي زوجيت ۾ ڏيڻ چاهيان ٿو پاڻ

خاموش ٿي ويا حضرت بابا راضي سائين سان رجوع ڪيو شادي جي اجازت ۽ اولاد جي بشارت ملي پنهنجي فقراء سان مشورو ڪيو انهن به ان کي منشاء ايزدي سمجھي شادي ڪرڻ جو ئي مشورو ڏنو ان کان پوء پاڻ اهو رشتو قبول ڪيو ۽ رب جي رضا سمجھي شادي ڪيائون سال کان پوءِ هڪ پٽ عطا ٿيو ان جو نالو الله راضي محمد شفيع علي رکيو ويو سال جي وقفي کان پوءِ پاڻ کي هڪ ٻيو فرزند عطا ٿيو ان جو نالو الله علي ڪريم بخش رکيو ويو اڳتي اولاد جو سلسلو بند ٿي ويو. تاريخ 15 شعبان سن 1434 هـ تي سندن ننڍو فرزند الله علي ڪريم بخش الله تعاليٰ کي پيارو ٿي ويو آهي باقي سندس وڏو فرزند الله راضي سائين جن فقراء جي نگهباني ۾ مصروف آهن رحمدل سائين جن ۽ سندن فرزند الله راضي سائين جن کي مالڪ ڪريم خضري حياتي عطا ڪري ۽ سندس ساڻو تادير فقراء تي قائم و دائم رهي.

عشق مجاز

فرمان ڏيڻ آهي ته ”الله جميل ويحب الجبال“ الله تبارڪ و تعاليٰ حسين آهي ۽ حسن کي پسند فرمائي ٿو. تنهنڪري حسن کي پسند ڪرڻ ازلون انسان جي خمير ۾ مليل آهي ۽ اها ٻي ڳالهه آهي ته ڪي ان کي مخفي رکن ٿا ته ڪي نغاري جي چوٽ تي ڪن ٿا ليڪن عشق ۽ مشق لکندا نه آهن. هن ڪائنات جي تخليق به محبت جو ڪارڻ آهي ۽ ”ان“ حسن جو نڪار آهي جنهن جي اظهار واکاڻ ۽ تعريف لاءِ هي مڪمل ڪارخانو ٺهيو آهي. تنهنڪري فقر حال جو ته پهريون ڏاڪو ئي مجاز آهي جنهن جي باري ۾ هڪ حديث شريف ۾ اچي ٿو ته ”مجاز حقيقت جي پوڙي آهي“ ته پوءِ هر حقيقت ڏانهن ويڃڻ وارو مجازي پوڙي تان ئي گذر ڪندو آهي، ان سلسلي ۾ جڏهن هادي پاڪ فقير بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر کان دريافت ڪيو ويو ته پاڻ مسڪرائي فرمائين ٿا ته ”بچين کان ئي هڪ دوست نالي الهڏنو حجم ويٺل عادلپور سان محبت ڪئي جيڪا ڪافي وقت تائين هلي هڪ ڀيرو ته سرڪار راضي سائين جن به مون سان عادلپور هليا هئا تنهن وقت سائين پاڪ طالب فقير نه هئا پهرين جي ڳالهه آهي. اهو سلسلو ڪافي وقت تائين هلندو رهيو پر جڏهن طالب ٿيس ته هادي پاڪ راضي سائين ان مان ڪڍي حقيقت ڏانهن وڌائي ڇڏيو هاڻ ته پوري ڪائنات جي ذري ذري سان عشق ۽ پيار آهي. ذري ذري ۾ اهو يار ئي وسي رهيو آهي“

حقيقي هادي پاڪ جي عشق جي اوهان کي هڪ ڳالهه ٻڌايان ته سرڪار جي محبت، عشق، جنون ۽ تصور ايترو ته غالب رهندو هوجو مون کي ڪجي جي گوشن ۾ ڪارڪن بجاءِ هادي پاڪ جي تصوير نظر ايندي هئي. وٽن جي پنن جي جاءِ تي به سرڪار نظر ايندا هئا ۽ ڪڏهن ڪڏهن ايئن به ٿيندو هو ته جتي پير رکڻ جي ڪوشش ڪندو هوس ته سائين جن نظر ايندا هئا ته آءُ يڪدم ٽپ ڪائي پري ٿي ويندو هوس. باقي فقراء مذاقون ڪندا هئا ته هي ڪهڙي چرڪڻي فقيري تو کي ملي آهي آءُ مسڪرائي خاموش رهندو هوس.

هڪ ڀيري هادي پاڪ جو تصور ۽ حال ايترو ته اچي غالب ٿيو جو آءُ بي ساخت ٿي پاڻ کي ڪوهه ۾ ڪيرائڻ جي ڪوشش ڪئي. ٻيهر پاڻ کي چري هڻڻ جي ڪوشش ڪئي ليڪن هادي پاڪ جو شامل حال هجڻ ۽ مالڪن جي خيال ملائڻ سان انهن خيالن کان لهي پئي ويس جڏهن هادي پاڪ راضي سائين جن سان روبرو صحبت ٿي پاڻ فرمايائون ته ”نماڻا سائين اسان ته اڃا توهان سان جمال جي نگاهه ملائي

آهي نه ڪي جلال جي "مالڪن جي انهي لفظن ۽ نظر ملائڻ جي اهڙي تاثير هئي جو بعد ۾ گوناگون گنج
سمائي ڇڏيو ۽ پڙڪ ٻاهر به نه نڪتي. بقول پٽائي سائين جن جي ته
نھائين مان نينھن، سڪ منھنجا سپرين
سڙي سارو ڏينھن، ٻاهر ٻاڦ نه نڪري

ميخاني جو قيام

ميخاني جي قيام جي باري ۾ هادي پاڪ فقير بابا نماڻو سائين جن هن طرح فرمائن ٿا ته "شروعات
۾ ميخانو نه هيو ۽ هادي پاڪ راضي سائين جن به ايندا هئا ته عزيزن جي اوطاق هئي اتي يا وري فقراءِ
سميت گهر ۾ رهندا هئا. ڪجهه وقت کان پوءِ هاڻ جتي مرد خدا سائين جو گهر آهي اتي اسان پنهنجي
اوطاق ٺاهي پوءِ سائينجن ان ڪوئي ۾ رهندا هئا روبرو مون کي ميخاني هڻڻ لاءِ نه چوندا هئا مگر خطوط
جي ذريعي اهڙو اظهار فرمائيندا هئا ته مرد ميداني هوندو آهي، فقير گهرن ۾ نه بلڪ ميخاني ۾ سهڻو
لڳندو آهي تنهنڪري توهان به باغ وٽ ميخانو ٺاهي ويهي رهو. اهڙو اظهار ڪافي خطن ۾ ڪيو ويو
اهڙي طرح سائين جن تقريبن ڇهه سال گهر ۾ ايندا ۽ رهندا رهيا.

هڪ ڀيري سائين پاڪ امر ڪيو ته "نماڻا سائين لوتو ڪٽو ته ٻاهر هلون" مون عرض ڪيو ته سرڪار
پاڻي اتي موجود آهي، اگر حڪم هجي ته لوتو به ڪٽي هلون، پاڻ فرمايائون ته پوءِ لوتو جي ضرورت نه
آهي گهران نڪري جڏهن ڍوري وٽ آياسون ته ڍوري ۾ پاڻي هيو آءُ اڳيان اچي ويهي رهيس ته سائين
اوهان منهنجي ڪلهن تي چڙهو آءُ اوهان کي ڪٽي پاڻي ڪراس ڪندس ته پاڻ انڪار فرمائي جتي
لاهي هت ۾ ڪٽي پاڻي ۾ گهڙي پيا. جڏهن هادي پاڪ حاجت پوري ڪري واپس آيا ۽ اچي ڪوه تي بيٺا.
ڪوه تي هڪ وڏو سرهين جو وڻ هو ۽ هڪ ڀڳل ڪوئي، جنهن مٿان چت به نه هئي ۽ ان جو بنياد به
ڪمزور هو ۽ هت هڻڻ سان لڏندي هئي پاڻ سرڪار هادي پاڪ جن ايندي سان ئي فرمايو ته نماڻا سائين
هن ڪوئي کي آباد ڪيو ۽ هتي پنهنجو ديرو لايو. مون عرض ڪيو ته سائين هي ڪوئي تمام ڪمزور
آهي اندر ڏسو ڪانڊيرا ٿي ويا آهن ۽ بنياد ختم ٿي چڪو آهي، هي ڏسو ديوارون هلي رهيون آهن ۽ مون
ديوارون سائين جن کي هلائي ڏيکاريون، تنهن تي پاڻ فرمايائون ته هن کي پستي ڏيئي چت پايو ۽ اسان
آئندا سال هن ڪوئي ۾ ويهنداسين. اهو ارشاد امر فرمائي پاڻ سائين پاڪ جن گهر ڏانهن روانه ٿيا.
جيڪو عرصو رهڻو هين سو رهيا ۽ پوءِ لاهور روانا ٿي ويا. هتي هڪ ٻي وضاحت ڪيان ته اڃا آءُ طالب
به نه هيس ۽ ڪيتي ٻاڙي جو ڪم ڪندو هوس ته هڪ ڀيرو فقير محمد سائين حسين ٻيلي وارا آيا ۽ اچي
ڪوه تي ويٺا ۽ فرمائڻ لڳا ته هن جڳهه تي مون کي روحاني سکون محسوس ٿي رهيو آهي اڃا اها
حقيقت منهنجي مٿان ظاهر ٿي.

هادي پاڪ راضي سائين جن جي لاهور رواني ٿي ويڃڻ جي فورن بعد اسان ڪوئي جي مرمت شروع
ڪئي، ان کي پستي ڏني، چت پاتي، صفائي ڪئي مطلب ته اهڙي طرح ان کي سينگارڻو چڻ ته نئين هئي.
اهڙي طرح ميخاني جو بنياد پيو. بقول مرد خدا سائين ته اهو 1963ع سال هيو ۽ ٻئي سال جڏهن هادي پاڪ
راضي سائين جن تشریف فرما ٿيا ته هي ڪوئي تمام سهڻي نموني تيار هئي. هادي پاڪ جن پنهنجي تمام
فقراءِ سميت اچي ان ڪوئي ۾ قيام ڪيائون تمام بيحد خوش ٿيا ۽ ميخاني جي شروعات ٿي.

ميخاني جي قيام کان بعد ۾ سائين هادي پاڪ جن ڪئي آزمائشون ورتيون ڪي ظاهر جون ته ڪي باطني به هيون، جن مان هڪ اوهان کي ٻڌايان ته هادي پاڪ جڏهن به هت ايندا هئا ته گهٽ ۾ گهٽ اٺ ڏهه ڏينهن هتي رهندا هئا هڪ ڀيرو ته مالڪن باويھ ڏينهن به قيام فرمايائون. سو ڳالهه پئي ڪئي ته هڪ ڀيرو فقراءَ تمام گنج هجي ۽ پاڻ مالڪن مون کي گهرائي فرمايائون ته ”نماڻا سائين فقراءَ ۽ هاڻي هڪ برابر هوندو آهي اڄ فقراءَ تمام گنج آهي“ تنهن تي مون عرض ڪيو ته مالڪ سائين پورو گهوٽڪي شهر اچي وڃي ته به پاڻ کي پرواهه ۽ فڪر ناهي. تنهن تي پاڻ ڏاڍا خوش ٿيا.

سائين هادي پاڪ راضي سائين سرڪار هميشه لاهور جو جيٺ وارو ميلو ڪري پوءِ سنڌ روانا ٿيندا هئا. پهريائين اسان ڏانهن ٽيليفون يا خط لکي آگاهه ڪندا هئا ۽ پنهنجي پروگرام جو تفصيل لکندا هئا. پوءِ مقرر پروگرام ۾ تر جيترو به فرق نه پوندو هو. پاڻ قول ۽ واعدو جا پڪا ۽ سچا هوندا هئا ۽ واعدو جي پڪي ۽ سچي ماڻهو کي ئي پسند فرمائيندا هئا.

علم پاڪ جو هٿ

علم پاڪ جي هٿ جي باري ۾ هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن فرمائن ٿا ته ”ميخاني جي قيام جي چند سالن بعد (بقولِ مرد خدا سائين ته 1965ع ۾) هادي پاڪ فقير بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر ^{رحمۃ اللہ علیہ} جڏهن سنڌ تشریف فرما ٿيا ته هڪ ڏينهن هادي پاڪ سائين جن مون کي گهرائي امر فرمايو ته نماڻا سائين اسان جو خيال آهي ته علم پاڪ هٿون، اوهان جي ڇا منشا آهي. مون عرض ڪيو ته قبله سائين اوهين مالڪ آهيو. پاڻ سرڪار اڻيا ڪوئي مان نڪري اچي ڪوهه تي بيٺا، ۽ چو طرف نگاهه ڦيرائي اچي ان جڳهه تي بيٺا جتي هاڻ علم پاڪ نصب ٿيل آهي فقير خيال الله سائين کي امر فرمايائون ته ”خيال سائين اوهان علم جو دڪو ٺاهيو آءُ ۽ استاد سعادت مند سائين تنهن ئي وقت گهوٽڪي شهر هليا وياسين بانس جو لڪڙو ۽ بيرڪ ورتو سون ۽ يڪدم واپس آياسون خيال سائين دڪو ٺاهي چڪو هو. جڏهن واپس پهتا سون ته سائين پاڪ سرڪار راضي سائين جن اچي علم پاڪ جي جڳهه تي بيٺا ۽ ڪل فقراءَ کي گهرائي امر فرمايائون ته سڀ درود شريف پڙهو پوءِ پاڻ هٿ ڪڍي دعا گهرائون ۽ پنهنجي دست مبارڪ سان علم کوڙيائون ۽ ڪل فقراءَ سنڌ پنجاب ۾ پنهنجي هٿن سان علم صرف گهوٽڪي ۾ کوڙيائون ۽ ميخاني کي ننڍي امن پور شريف پٺ سڏيندا هئا.

سانوڻ جي ميلي جي مقرري

سانوڻ جي ميلي جي باري ۾ سرڪار بابا نماڻو سائين جن هن طرح فرمائن ٿا ته ”ڪوٽ لکپت لاهور جي فقراءَ پاڻ ۾ مشورو ڪيو ته سنڌ ۾ ميلي جي لاءِ ڪو مقرر تاريخ جو تعين ڪيو وڃي. تنهن تي سڀ فقراءَ گڏجي هادي پاڪ وٽ وڃي عرض ڪيو ۽ پنهنجي منشا پيش خدمت ڪئي، ان تي پاڻ سرڪار فرمايو ته موسم جي لحاظ کان سانوڻ جي موسم سٺي ٿئي ٿي ۽ ڪجين جي پڪڙ جي موسم به آهي تنهنڪري سانوڻ جي ڪا به تاريخ مقرر ڪئي وڃي جنهن تي باهمي مشوري سان سڀ کان پهرين ڪمون شهيد ۾ رنگيلي سائين وٽ آهڙ جي 30 ٽيهه تاريخ مقرر ٿي ان کان پوءِ چڪ شهبازپور ۾ رحمدل سائين وٽ سانوڻ جي پهرين ۽ ٻين تاريخ مقرر ٿي ۽ اتان سڌو گهوٽڪي اچڻ لاءِ ٿي تاريخ مقرر ٿي، تي

چار ۽ پنج سانوڻ ميلو هلندو رهندو.
اهڙي طرح هادي پاڪ سرڪار راضي سائين جن پنهنجي آخري دم تائين پنهنجي پروگرام تحت ايندا رهيا ۽ ڪوبه ميلو نه گسايو. پاڻ گهوڻڪي شريف کان ميخاني تائين اڪثر پيدا ايندا هئا، سواري تي ويهڻ گهٽ پسند ڪرڻ فرمائيندا هئا. سواج تائين سائين پاڪ جو مقرر ڪيل ميلو پنهنجي عشق، ذوق ۽ محبت سان ملهائيندا پيا اچون ۽ انشاء الله ائين ئي عشق محبت سان ملهائيندا رهنداسون.

نفس ۽ ان کي قابو ڪرڻ لاءِ تصور مرشد

”هڪ پيري حضرت محمد ﷺ جن جي خدمت ۾ صحاباءِ ڪرام عرض ڪيو ته اسان جا ماءُ پيءُ اوهان تان قربان ٻڌايو ته جنت ڪيترو پري آهي پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو ته جنت ٻن قدمن جي فاصلي تي آهي پهريون قدم نفس تي رکو ته ٻيو قدم جنت ۾ هوندو“
جائز گهرجي ته روح جي جاءِ دل، دماغ ۾ آهي ان کان اڪين جي روشني هوندي آهي ۽ عارفن جو مقام سينو آهي سيني جي صفائي دل جي روشنائي کان آهي ۽ نفس اماره جو مقام دن کان هيٺ پاخانہ ۽ پيشاب واري جاءِ تي آهي روح ۽ نفس اماره جي وچ ۾ ۽ دل جي وچ ۾ گهڻو مفاصلو آهي ليڪن تنهي جو تعلق پاڻ ۾ هوندو آهي پوءِ جيڪو غالب ٿيو اهو پاسو قوي ٿيو.
جيڪڏهن روح جو نزول دل ۾ ايندو آهي ته روح دل کان سڪون ۽ آرام وٺندي آهي ۽ پنجئي حواس بند ٿي ويندا آهن ۽ تمام صفتون انسان جون مري وينديون آهن ۽ نفس اماره پيرن هيٺيان لتاڙجي ويندو آهي ۽ روح اڪيلو ٿي الله پاڪ سان ملي ويندو آهي اڳر نفس جو غلبو دل تي پئجي ويندو ته حرص، لالچ، لوپ، بچڙن فعلن جي باه وڌي ويندي اگر وجود ۾ نفس اماره جي بادشاهي قائم هوندي ته ان جو وزير شيطان بڻجي ويندو ۽ روح جي سلطنت خراب ۽ منتشر ٿي ويندي آهي. نفس ۽ شيطان جي ماءُ ۽ ڌيءُ دنيا آهي انهي ٻنهي کي پاليندي آهي شيطان انسان تي غالب هوندو آهي هو عام ماڻهن تي ان ڪري غالب هوندو آهي جو شيطان الله پاڪ جي اسم مظلّ مان مظهر آهي ان ڪري هو پنهنجو فرض ادا ڪندو آهي جيڪا دل دنيا جي حب سان ڀريل هوندي آهي اتي شيطان جو تخت گاه آهي ان تي چار مُوڪل مسلط آهن 1 خناس 2 خرطوم 3 وسوسه 4 خطرات. اهي چارئي مُوڪل قائم مقام خود نفس جا آهن جڏهن نفس جيئرو وينو آهي ”نفس بادشاه ۽ ان جو وزير شيطان آهي“ الله تبارڪ و تعاليٰ قرآن مجيد والفرقان حميد ۾ ارشاد فرمائي ٿو ته ”الشيطانُ يعدكم الفقرَ ويامرکم بالفحشاءِ“ (سوره البقره آيه 268) يعني ”شيطان اوهان کي فقر کان ڊڄائي ٿو ۽ برائي طرف اکسائي ٿو“ ليڪن الله تبارڪ و تعاليٰ پنهنجي بندن جون نشانيون بيان ڪندي فرمائي ٿو ته ترجمو ”۽ ماڻهن ۾ ڪجهه اهڙا به آهن جيڪي الله جي رضا خاطر پنهنجي جان تڪ وڪڻي ڇڏيندا آهن“ (سوره البقره آيه 207) يا ”انّ عبادي ليس لک عليهم سلطان“ (القرآن) يعني ”اي شيطان تو کي منهنجي ٻانهن تي ڪائي قدرت نه هوندي“

انسان جي وجود ۾ ٽي ڏيئا آهن 1 روح 2 دل 3 نفس

روح .... نور محمدي صلي الله عليه وآله وسلم جي روح پاڪ سان آهي.

دل ..... دل جي صفائي حضور پاڪ صلي الله عليه وآله وسلم جن جي اخلاق ڪريم سان تعلق

رڪڻ سان حاصل هوندي آهي سهڻو خلق ايمان ۽ اسلام جو جزو آهي.

گناهن ڏانهن لاڙو آهي.

نفس....

دل جا ٽي قسم آهن. 1 دل سليم 2 دل منيب 3 دل شهيد

دل سليم.. هي اها دل آهي جيڪا الله جي معرفت کان سواءِ ڪجهه نه ڄاڻي.

”يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٢٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٢٩﴾“ (الفرقان: 25)

يعني ”قيامت جي ڏينهن انهن ماڻهن کي مال دولت ۽ اولاد نفعو نه ڏيندو مگر جن الله وٽ سليم قلب آندو ۽ بهشت پرهيز گارن لاءِ تيار آهي“ قلب سليم اهو آهي جنهن ۾ ما سوي الله پيو گند نه هجي

دل منيب هي اها دل آهي جيڪا الله پاڪ کان رجوع هجي.

دل شهيد هي اها دل آهي جيڪا جو هر شيءِ ۾ الله پاڪ جي قدرت جو مشاهدو ڪري

قسم تجليات، تحقيقات و مقامات نفس

مخفي نه رهي ته تجلي مان مراد روشني آهي انهي جا سورهن قسم آهن ۽ هر هڪ قسم جي لاءِ مقام

مخصوص آهي ۽ هر مقام تي ان جا نشان ظاهر هوندا آهن.

- پهرين تجلي شريعت جي آهي اها اکين سان متعلق آهي جو اکين سان معائنو ڪري
- ٻين تجلي طريقت جي آهي هن ۾ قلب جو نور زياده ٿيندو آهي.
- ٽين تجلي حقيقت جي آهي هن ۾ روح جو نور ٿيندو آهي.
- چوٿين تجلي معرفت جي آهي هن ۾ سر زياده هوندو آهي.
- پنجين تجلي عشق جي آهي هن ۾ اسرار الاهي جو نور زياده هوندو آهي.
- ڇهين تجلي پنهنجي مرشد جي آهي هن ۾ نور محبت ۽ پنهنجي مربي سان خلوص زياده هوندو آهي.

ستين تجلي فقر جي هوندي آهي هن ۾ نور حق جو زياده هوندو آهي.

اٺين تجلي ملائڪن جي هوندي آهي هن کان نور تسبيح جو زياده هوندو آهي.

نائين تجلي جن جي هوندي آهي ان ۾ جنون ۽ ديوانگي زياده هوندي آهي.

ڏهين تجلي نفس جي هوندي آهي هن کان خواهشات نفساني زياده هوندي آهي.

يارهين تجلي شيطان جي آهي هن ۾ مصيبت ۽ گناه ڪرڻ زياده هوندا آهن.

ٻارهين تجلي شمس جي آهي هن کان نور برق زياده هوندو آهي.

تيرهين تجلي قمر جي آهي هن ۾ نور جو پرتو زياده هوندو آهي.

چوڏهين تجلي اسم الله ۽ اسم محمد ﷺ ۽ له ۽ اسه ۽ اسماءِ نوانوي نام محمد ﷺ جي آهي

هن ۾ هڪ هڪ حرف فتيلا شمع ٻرندڙ جي طرح تابان ۽ روشن هوندو آهي.

پنڏهين تجلي ڏينهن جي هوندي آهي هن ۾ وجرءِ معاش هوندو آهي.

سورهين تجلي رات جي هوندي آهي هن ۾ پردو ۽ سڪون هوندو آهي. جنهن لاءِ الله ڪريم پنهنجي

ڪتاب قرآن مجيد ۾ فرمائي ٿو ته ”وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَ جَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾“ (النبا- 10) يعني

”رات اوهان لاءِ پردو ٺاهي اٿم ۽ ڏينهن اوهان لاءِ ذريعو معاش بڻايو اٿم.“

معلوم هجڻ گهرجي ته مشاهدي جا ٻه پندرهن قسم آهن، ان ۾ چوڏهن مقام ناسوت ۾ ۽ باقي هڪ قسم لاهوت ۾ آهي جو خاص مقام سرف توحيد ذات باري تعاليٰ جو آهي مقام مشاهدا هي آهن 1 تسبيح زبان 2 نفس 3 قلب 4 روح 5 سج 6 چنڊ 7 جن 8 ملائڪ 9 شيطان 10 باه 11 پاڻي 12 مٽي 13 هوا 14 صورت مرشد ڪامل. اهي سڀ مقامات ناسوت جا آهن باقي 15 مشاهده مقام توحيد فنا في الله بقا با الله اهو مقام لاهوت کان آهي.

دور حاضر نفسا نفسي ۽ روحانيت کان خالي دور آهي اڪيلو انسان پنهنجي نفس کي قابو ڪرڻ جي طاقت نٿو رکي تنهنڪري نفس کي قابو رکڻ لاءِ تزڪيءَ نفس تمام بيحد ضروري آهي ۽ هي مرشد ڪامل جي مڪمل صحبت ۽ مهرباني سان ئي تزڪيءَ نفس ٿي سگهي ٿو. اگر انسان پنهنجي نفس کي قابو ڪري وٺي ته هي آدميت جي ڪمال درجي تي پهچي سگهي ٿو هي روحاني سفر دنيا و آخرت ۾ انسان جي رهنمائي ڪندو رهي ٿو. مالڪ ڪريم شل تزڪيءَ نفس، ۽ پنهنجي محبت، صحبت ۽ نگاهه خاص عطا ڪري. حضرت خواجہ حسن بصري رحمت الله عليه فرمائن ٿا ته ڪتي ۾ ڏهه اهڙيون خصلتون آهن جيڪي هر مومن ۾ هجڻ گهرجن پاڻ فرمائن ٿا ته هو بکيو اچيو رهي ٿو هي آداب صالحين کان آهي، هو ٿوري شيءِ تي قناعت ڪري ٿو هي علامت صابرين جي آهي، هورات جو تمام ئي گهٽ سمهي ٿو هي صفات شب بیداران يعني رات جو جاڳڻ وارن ۽ علامات محبين يعني محبت ڪرڻ وارن جي آهي، هن جو ڪوبه ذاتي گهر ناهي هوندو هي علامت متوڪلين يعني توڪل وارن جي آهي، جڏهن مري ٿو ته پٺيان ڪابه ميراث ڇڏي نٿو وڃي هي صفت زاهدين يعني مال جو ارادو نه ڪرڻ وارن جي آهي، هي پنهنجي مالڪ کي ڪنهن به حالت ۾ ڇڏي ناهي ويندو چاهي اهو ان سان جفا ڪري يا ان کي ماري هي علامت مريدان صادقين يعني سچي مريد جي آهي، هو ادنيٰ جڳهه تي ئي راضي ٿي وڃي ٿو هي علامت متواضعين يعني عاجزي ڪرڻ جي آهي، اگر ڪوبه ان جي جڳهه تي قابض ٿي وڃي ٿو ته ان کي ڇڏي ٻي جڳهه تي هليو وڃي ٿو هي شان راضين يعني رضا تي راضي رهڻ وارن جي آهي، ان کي ماريو ۽ وري ان کي تڪر ستيو ته هو فورن هليو ايندو مار جو ڪينو ۽ بغض نٿو رکي هي علامت خاشعين يعني جهڪي وڃڻ وارن جي آهي کاڌو سامهون رکيل ڏسي ٿو پر پري کان صرف ڏسندو رهي ٿو هي علامت مساڪين يعني درويشن جي آهي، جنهن گهر کان ڪوچ ڪري وڃي ٿو ته وري ان گهر التفات يعني توجه نٿو ڪري هي علامت مخرونين يعني ڪمال عقل وارن جي آهي. تزڪيءَ نفس جي پهرين شرط دنيا جي محبت کي دل ۾ جڳهه نه ڏيڻ، مخلوق الله ۾ ڪنهن به قسم جي غرض نه رکڻ ۽ پنهنجي ذات جو خود محاسبو ڪرڻ آهي ۽ هي سڀ ڪجهه مرشد ڪامل جي صحبت و نصيحت تي مڪمل ڪاربنده رهڻ کان سواءِ حاصل ڪرڻ نه ممڪن آهي. اگر ايئن نه ڪندو ته دل مرده ٿي ويندي آهي.

اهل عمل لوگ چوندا آهن ته انسان جي وجود ۾ نو (9) جذبا هوندا آهن ۽ انهن جو علاج پڻ ٻڌايو ويو آهي سي جذبا ۽ سندن علاج هن ريت آهي.

- پهريون شهرت جو جذبو... ان جو علاج روزو رکڻ آهي.
- ٻيون شهوت جي نظر جو جذبو... ان جو علاج ذڪر پاڪ ڪرڻ سان آهي.
- ٽيون حرص و حوا جي باه جو جذبو... ان جو علاج موت کي ياد ڪرڻ سان آهي.
- چوٿون غفلت جو جذبو... ان جو علاج الله پاڪ کي ياد ڪرڻ سان آهي.

- پنجنون جهالت جو جذبو ..... ان جو علاج فقراء ۽ عالمن جي صحبت ۽ علم حاصل ڪرڻ آهي.
- ڇهون پيٽ جي باه جو جذبو .... ان جو علاج حلال رزق کائڻ سان آهي.
- ستون زبان جو جذبو ..... ان جو علاج قرآن پاڪ جي تلاوت سان آهي.
- اٺون گناهن جو جذبو .... ان جو علاج توبه ۽ استغفار پڙهڻ سان آهي.
- نائون نفس جو جذبو .... ان جو علاج نڪاح ڪرڻ سان آهي.

فقير جي هر ڳالهه ۽ هر عمل من جانب الله هوندو آهي ۽ جڏهن طالب پنهنجي نفس جي مخالفت ڪندو آهي تڏهن هو الله ڪريم جو دوست هوندو آهي. اگر نفس جي پيروي ڪندو آهي ته هو پنهنجي پاڻ جو دشمن هوندو آهي.

مرشدِ ڪامل جو تصور ۽ قرب روح ۽ دل جو سڪون آهي ۽ جڏهن هي تصور قائم ٿي وڃي ٿو ته طالب دنيا جي فضول ڪمن کان بيزار ۽ بي نياز ٿي وڃي ٿو ۽ هي انهن ڪمن ڏانهن مائل ٿي وڃي ٿو جيڪي عمل پسنديده هوندا آهن ۽ غير پسنديده ڪمن کان رڪجي وڃي ٿو. نيڪي ۽ نيڪ ڪم زندگي جو پهريون انعام آهي.

معلوم هجڻ گهرجي ته طالب جي وجود ۾ ستر (70) مقام آهن جيڪي هن ريت پنج پنج هر هڪ اک ۾ ڏهه ڏهه ٻنهي ڪنن ۾، هڪ زبان ۾، پنج سيني ۾، پنج قلب ۾، ڏهه ڏهه ٻنهي پاسن ۾ پنج دن ۾ ۽ چار عقل ۾ ٿوڻل ستر. هي نفس کي مارڻ لاءِ هٿيار آهن خاص حضوري فقيرن جو ڪم ۽ مرتبو آهي جن جي حاصل ڪرڻ ۾ توحيد، معرفت الاهي جا انوار روشن هوندا آهن ۽ اهي صبح شام مشق و جوديه ڪرڻ سان حاصل ٿيندا آهن هن وجوديه مشق جي ابتدا ۾ لي مع الله ۽ انتها ۾ فنا في الله حاصل ٿيندي آهي ۽ هر هڪ لطيفي کان ٻئي لطيفي تائين علم الغيب ڪلندو آهي ۽ نور حضور حاصل ٿيندو آهي ۽ ان نور حضور مان تمام جواب باصواب باشعور هوندا رهندا آهن.

ڏن انسان جو عرش عظيم آهي ڏن کان مٿي عالم امر آهي ۽ ڏن کان هيٺ عالم خلق جو آهي. ڪوبه طالب مولا پاڪ جو ذڪر ڪري ته پاڻ کي ايئن سمجهي ته مان عرش پاڪ تي ويهي ذڪر ڪري رهيو آهيان. ڇاڪاڻ ته ”من له المولى فله الكل“ يعني ”جنهن جو رب تنهن جو سڀ“ اهل فقر درويش معرفت جون پڻ اڻويهه واٽون ٻڌائن ٿا. جيڪي هن ريت آهن.

- 1, معرفت قلب
- 2, معرفت نفس
- 3, معرفت روح
- 4, معرفت سر
- 5, معرفت خلق
- 6, معرفت شيطان
- 7, معرفت فن
- 8, معرفت ملائڪه
- 9, معرفت وردوظائف
- 10, معرفت قرآن پاڪ
- 11, معرفت فنا في الله
- 12, معرفت فنا في الرسول
- 13, معرفت فنا في الشيخ (جنهن سان پنهنجي شيخ جي تصور ۾ غرق رهي)
- 14, معرفت الاهي (جو توحيد اندر غرق رهي)
- 15, معرفت غوث قطب (جنهن سان عرش کان وٺي تحت الشري تائين ساري ملڪ تي نظر پوي ۽ انهن جو سير به ڪري)
- 16, معرفت تصديق
- 17, معرفت ابد
- 18, معرفت عقبي
- 19, معرفت دنيا (جنهن ۾ موتو قبل الموتو سڃاڻي ۽ جنهن سان اهو لقاء الاهي کان مشرف ٿئي)

حديث قدسي شريف ۾ آهي ته ”الله تعاليٰ فرمائي ٿو ته اولاد آدم جون دليون منهنجي قدرت جي ٻن آنگرين ۾ آهن جاڏي چاهيان اوڏانهن ڦيريان“ الله تعاليٰ جي هڪ آگر جلالي آهي ۽ ٻي جمالي. جنهن کي جلال اچي ..... سمجهي ته ان کي حيراني ۽ افسوس پيدا ٿيو آهي ۽ جنهن کي جمال اچي ..... سمجهي ته ان کي جميعت، ذوق، شوق ۽ اخلاص آهي. ”من کان في قلبه ذره من تكبر لا يدخل الجنة“ (حديث)

يعني ”جنهن به شخص جي دل ۾ ذره برابر به تڪبر ۽ غرور آهي اهو بهشت ۾ داخل نه ٿيندو“ هڪ ٻي حديث شريف ۾ آهي ته ”الرويته الوجهه الظالم يسود القلب“ يعني ”ظالم جو منهن ڏسڻ دل کي ڪارو ڪندو آهي“ اهڙي ٻي حديث پڻ آهي ته ”صحب الغنى ساقا تلالا دواله“ يعني ”دولتمند جي صحبت زهر قاتل آهي جنهن جو ڪوبه علاج نه آهي“ حضرت شمس تبريز عليه السلام فرمائن ٿا ته جنت ۽ دوزخ جي ڳولا مستقبل ۾ نه ڪر ڇاڪاڻ ته اهي ٻئي حال ۾ موجود آهن، جڏهن اسان توقع ۽ حساب ڪتاب کان سواءِ محبت ڪندا آهيون تڏهن اسان جنت ۾ رهندا آهيون ۽ جڏهن اسان پاڻ ۾ وڙهندا آهيون تڏهن اسان دوزخ ۾ هوندا آهيون.

طريقت ۽ معرفت جي پهرين پوڙي تصور مرشد آهي. انسان جي لاءِ ڪنهن به شئي جو بغير ڏني تصور ڪرڻ تمام مشڪل آهي صرف مشڪل ئي نه بلڪ محال پڻ آهي. اسان الله تبارڪ و تعاليٰ کي ناهي ڏٺو ۽ نه ئي اڪثر طالب حضور اڪرم ﷺ جن جي زيارت کان بامشرف آهن ان ڪري مرشد ڪامل جو تصور ئي اسان جي ان طرف مڪمل رهنمائي ڪري ٿو. طالب پنهنجي مرشد ڪامل سان محبت ئي ان ڪري ڪري ٿو ته هو الله تبارڪ و تعاليٰ ۽ حضور اڪرم صلي الله عليه وآله وسلم جي ديدار ۽ ميلاب جو ذريعو آهن.

حضرت مجدد الف ثاني عليه السلام فرمائن ٿا ته ”تصور مرشد قائم ٿي وڃڻ ئي طالب و مطلوب جي وچ ۾ ڪامل نسبت جي علامت آهي بارگاهه الاهي ۽ بارگاهه رسالت مآب ﷺ ۾ پهچڻ جو ان کان قريب ٻيو ڪوبه رستو نه آهي“ تصور مرشد جو قائم ٿي وڃڻ ئي نفس کي قابو ڪرڻ آهي. جڏهن اسان کي هر طرف مرشد ڪامل ڏسڻ ۾ ايندو ته اسان مان ڪوبه غلط ڪم نه ٿيندو ۽ نفس مڪمل قابو ۾ رهندو.

حضرت سخي سرتاج فقير هادي بابا نمائو سائين صوفي قادري قلندر جڏهن تزڪيرءِ نفس ۽ تصور مرشد ڪامل جي پهرين پوڙي عبور ڪري رهيا هئا ته سندن ڪيفيت اها هوندي هئي جو پاڻ فرمائن ٿا ته ”سائين پاڪ جو تصور ايترو ته حاوي هوندو هو جو مون کي وڻن ۾ پنن بجاءِ سائين جن نظر ايندا هئا. ڪجين جي گوشن ۾ کارڪن جي بجاءِ سائين جن جي تصوير نظر ايندي هئي اڪثر اهڙو عالم به رهيو ته جتي پير رکڻو هوندو هو ته اتي سائين جن نظر ايندا هئا ۽ آءُ ٽپ کائي ويندو هوس ۽ دوست احباب چوندا هئا ته هي ڪهڙي چرڪڻي فقيري توکي ملي آهي“ ڇاڪاڻ ته توحيد مطلق جي حقيقت هي آهي ته توحيد صاحب تصور ڏانهن تمام نهايت تيزي سان رخ رکندي آهي ۽ نفس دل ۽ دل روح ٿي ويندي آهي ۽ روح سر ۽ سر مقام خفي ۾ مقام انا ۾ ايندو آهي ۽ انا اخفا ۾ ايندو آهي. انهي کي ئي توحيد مطلق چوندا آهن ۽ پڇاڙي اول ۾ متعلق هوندو آهي جهڙي طرح اول توحيد کان نور محمدي ﷺ ظاهر ٿيو ۽ نور محمدي کان روح ۽ روح کان نور اسم جسم قلب نفس قالب چار عناصر پيدا ٿيا. تڏهن ته تصور جي باري ۾ حضرت احمد سائين خانڳڙهه شريف وارا فرمائن ٿا ته:

صورتِ پيرِ مغان، رک طالبا تون روبرو
روبرو جي رمز مان، ٿئي حال حاصل هو بهو

حديث شريف ۾ پڻ اچي ٿو ته ”من عرف نفسه فقد عرف ربه، جنهن سڃاتو پنهنجي نفس کي، تحقيق تنهن سڃاتو پنهنجي رب کي“

روحانيت

الله تبارڪ و تعاليٰ سورت فاتح ۾ فرمائي ٿو ته ”سڀ تعريف الله تعاليٰ جي لاءِ جيڪو رب العالمين آهي، وڏو مهربان نهايت رحم وارو آهي، روز جزا جو مالڪ آهي، اسان تنهنجي ئي عبادت ڪيون ٿا ۽ تو کان ئي مدد گهرون ٿا، ڏيکار اسان کي سڌو رستو انهن ماڻهن جو جن تي تون پنهنجو انعام ڪيو نه ڪي انهن ماڻهن جو جن تي تون پنهنجو غضب ڪيو“

مرشد ڪامل جي دامن سان وابستہ ٿيڻ هڪ وڏي سعادت مندي آهي. موجوده دور ۾ قريب قريب روحانيت ختم ٿي رهي آهي، چند الله تبارڪ و تعاليٰ جا بندا، فقير، اولياء الله ئي ان ڪم ۾ غوطه زن آهن. انهن ڪامل درويشن، فقيرن ۽ اولياء الله جي دم سان هي دنيا ۽ انهي جو ونهوار هلي رهيو آهي جنهن ڏينهن روحانيت جي روح ختم ٿي ويئي ته هي دنيا خبر نه آهي ته ڇا مان ڇا ٿي وڃي.

اڄ جي دنيا جو هر انسان پریشان آهي ۽ ان جو سبب دنيا داري آهي انسان جيتر و دين کان پري رهندو اوترو ئي پریشان رهندو ڪنزالايمان ۾ هڪ حديث شريف نقل ٿيل آهي ته ”ماڻهن تي هڪ زمانو ايندو، جو انهن جو مقصد صرف انهن جو پيٽ هوندو ۽ دولت انهن جي عزت هوندي، ۽ عورت انهن جو قبلو هوندي ۽ پيسو انهن جو دين هوندو ۽ اهي ئي بدترين لوگ هوندا ۽ آخرت ۾ انهن جو حصو نه هوندو“ صرف الله تبارڪ و تعاليٰ ۽ حضور اڪرم ﷺ جي محبت، اولياء الله ۽ مرشد ڪامل جي صحبت و اطاعت ئي ذريعہ نجات آهي.

الله تبارڪ و تعاليٰ سورت فاتح ۾ پنهنجي ڪامل بدن جي نشاندهي ڪرڻ فرمائي آهي انعام يافتہ ماڻهو ڪهڙا آهن؟ يقينن اهي ماڻهو آهن جن کي الله تبارڪ و تعاليٰ پنهنجو دوست يعني ولي الله فرمائي ٿو. هي الله تبارڪ و تعاليٰ جا ڪامل بندا هر حال ۾ ان جو شڪر بجا آڻن ٿا الله تبارڪ و تعاليٰ جي ذات جي پرچار ڪن ٿا. ۽ ان جي صفت و ثنا ڪن ٿا. هي الله تبارڪ و تعاليٰ جو فضل ڪرم آهي جو ماڻهو انهن جي طرف متوجہ ٿين ٿا.

الله تبارڪ و تعاليٰ هر ان گروهه کي پسند فرمائي ٿو جيڪو ان جي نام ۽ ان جي محبوب حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم جي نالي تي ڪنو ٿئي ٿو ۽ الله تبارڪ و تعاليٰ خوشي سان انهن جو ذڪر پنهنجي مقرب فرشتن ۾ ڪرڻ فرمائي ٿو ۽ پنهنجي انهن پيارن ٻانهن کي انهي مقام تي پهچائي ٿو جتي قرآن پاڪ فرمائي ٿو ته ”هُوَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سَانِ مَحَبَتِ ڪُنْ تَا ۽ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى انهن سان محبت ڪري ٿو. يا هُوَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مان راضي آهن ۽ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى انهن مان راضي آهي“ انهن لاءِ مقامِ ولايت جي عطا ڪري ٿو.

مقامِ نسبت

”الَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ“ (يونس-62) ترجمو ”بيشڪ الله تبارڪ و تعاليٰ

جي اوليائن کي نه ڪو خوف آهي ۽ نه ڪو ڏر“ قرآن پاڪ جي ان آيت ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ پنهنجي دوستن جو ذڪر ڪرڻ فرمايو آهي ته منهنجا بندا منهنجا دوست خوف ۽ ڏر کان مبرا آهن مفسرين حضرات فرمائن ٿا ته نه صرف اولياء الله بلڪ ان سان نسبت رکڻ وارا به ان خوف ۽ ڊڄ کان نجات پائن

ٽا. نسبت ڇا آهي؟ نسبت وڏي شئي آهي.

عربي گرامر جي اصول مطابق اگر اسم نڪرھ جي نسبت ڪنھن اسم خاص سان ٿي وڃي ٿي، مثال طور ھڪ وڻ جي ڪاٺي جنھن جي ھڪ حصي مان ڪرسي ٺاھي ويئي ۽ ٻئي حصي مان قرآن پاڪ جو رحل ٺاھيو ويو. ڪرسي تي پاڪ ناپاڪ ويھي سگھي ٿو ڪرسي جو ڪوبہ احترام نٿو ڪيو وڃي مگر اھا ڪاٺي جنھن مان قرآن پاڪ جو رحل ٺھيو اھا قرآن پاڪ جي نسبت جي ڪري قابل احترام ٿي ويئي. ھڪ ئي ڪارخاني مان ٺھيل ڪاغذ ھڪ تي ناول، قصو يا ڪھاڻي لکي ويئي ۽ ٻئي تي قرآن پاڪ لکيو ويو. جنھن ڪاغذ تي قرآن پاڪ لکيو ويو اھو ڪاغذ قرآن پاڪ جي نسبت سان قابل تعظيم ٿي ويو.

پاڻي دنيا جي ھر ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود آھي سمنڊ پريا پيا آھن درياءَ ۽ ڍنڍون وھي رھيون آھن مگر اھو پاڻي جنھن کي حضرت اسماعيل عليه السلام جي قدمن سان نسبت ٿي ويئي تہ اھو پاڻي آبِ زم زم بڻجي ويو.

اھا اُھاڻي نسبت آھي جيڪا عام ماڻھو خاص ماڻھو ۽ خاص الخاص ماڻھو ۾ امتياز پيدا ڪري ٿي. جڏھن عام ماڻھو جي نسبت ڪنھن خاص ماڻھو سان ٿئي ٿي تہ اھو عام ماڻھو بہ خاص ماڻھن جي زمري ۾ اچي وڃي ٿو.

مرشد ڪامل جي نسبت جي لاج رکندي طالب گھڻن گناھن ۽ براين کان بچي وڃي ٿو. جڏھن ھي نسبت ڪامل ٿي وڃي ٿي تہ انسان اولياءِ الله ۾ شمار ٿئي ٿو. حضور غوث الاعظم محبوب سبحاني سرڪار طالب الموليٰ جيڪو مطلوبِ الھي پڻ آھي ان کي ارادتمند جي نالي سان ياد ڪرڻ فرمائن ٿا پاڻ ارادت جي تعريف ڪندي فرمائن ٿا تہ ”پنھنجي عادتَن کي ترڪ ڪرڻ ئي اصل ارادت آھي ۽ ان اجمال جي تفصيل ھي آھي تہ پنھنجي دل کي الله تبارڪ و تعاليٰ جي طلب ۾ ترڪ ما سوي جي لاءِ مستعد بنائڻ ئي اصل ارادت آھي. جڏھن انسان ان عادتَن کي ڪلي طور ڇڏي ڏيندو جيڪي دنيا و آخرت جون لذتون سڏائن ٿيون تہ ان جي ارادت، ارادتِ ڪامل ھوندي ۽ ھر معاملي ۾ اھا ئي ارادت سڀ کان مقدم ھوندي آھي.

ارکانِ دين جي حقيقت

ھي تحرير جناب حضرت سلطان الھند قطب الاولياءِ حضور غريبنواز خواجہ معين الدين چشتي اجميري رحمت الله عليه جن جو پنھنجي خليفہ خاص حضرت خواجہ قطب الدين بختيار ڪاڪي رحمۃ اللہ علیہ جن ڏانھن لکيل خطوط مان ھڪ خط جو ترجمو آھي جيڪي اسرار حقيقي جي نالي سان اردو ۾ ڇپيل آھي خط ۾ پاڻ ھن طرح ارشاد فرمائن ٿا تہ.

محبت ھمراز اھل يقين برادرِ خواجہ قطب الدين دھلوي ربّ العالمين ھر ڪم ۾ اواھان جي رهنمائي فرمائي. از جانب فقير معين الدين چشتي

ڪلم طيب جي حقيقت

واضع ھجي تہ توحيد جا چند نقط ۽ ھدايت جا چند رموز و آثار بارگاہ رسالت آنحضرت احمد

مجتبيٰ محمد مصطفيٰ ﷺ جن کان خاکسار کي بطور فيض روحاني حاصل ٿيا آهن جن تي منهنجو
کلي اعتماد ۽ پورو پورو اعتقاد آهي. جنهن کي هوش و گوش سان ٻڌو.
هڪ ڏينهن جو واقعو آهي ته حضرت محمد ﷺ جن، حضرت ابوبڪر رضه، حضرت عثمان

رضه، حضرت علي رضه، حضرت امام حسن رضه، حضرت امام حسين رضه، حضرت ابو
هريره رضه، حضرت انس رضه، حضرت عبدالله بن مسعود رضه، حضرت خالد رضه، حضرت بلال رضه ۽
ٻيا اصحاب گبار رضوان الله تعاليٰ عليهم اجمعين کي خطاب فرمائي رموز و اسرار حقيقت ۽ حقائق و
فائق معرفت بيان فرمائي رهيا هئا. ليڪن ان محفل ۾ حضرت عمر رضه حاضر نه هئا اڃان پاڻ ڪريم
رضه حقيقت و معرفت جا اسرار و رموز بيان فرمائي رهيا هئا ته ايتري ۾ حضرت عمر رضه به مجلس مقدس
۾ اچي حاضر ٿيا ته پيغمبر خدا ﷺ جن پنهنجي زبان سان مخاطب ٿيندي فرمايائون ته اي زبان! هاڻ
بس ڪر. بعض صحابه کي تعجب ٿيو ۽ انهن جي دل ۾ خيال پيدا ٿيو ته شايد آنحضرت ﷺ جن عمر
رضه کي هي حقائق ۽ معارف ٻڌائڻ نٿا چاهن حضرت ابوبڪر رضه ۽ حضرت عمر رضه ۽ ڪجهه
بين مقربين بارگاه جن حضور پُر نور ﷺ جن جي خدمت اقدس ۾ عرض ڪيو ته حضور! هي ڪهڙي
ماجرا آهي؟ ته پاڻ ڪريم حقائق و معارف الاهي ٻين تمام اصحاب رضي الله عنهم جي سامهون بيان
فرمايا ليڪن حضرت عمر رضه کان اهي رموز و حقائق مخفي فرمايا آهن. تنهن تي جناب سيد المرسلين
ﷺ جن تمام اصحاب رضوان الله عليهم اجمعين سان مخاطب ٿيندي فرمايو ته مون حضرت عمر رضه
کان رموز و اسرار باطني لکايو نه آهي بلڪه ڳالهه هي آهي ته کير پياڪ ٻار کي اگر مرغن حلوا يا
گوشت وغيره ثقيل غذا ڪرائي وڃي ته اها ان لاءِ نقصان ڪار ثابت ٿيندي ليڪن جڏهن ٻار بالغ ٿي
ويندو آهي ته پوءِ ڪاٺ پيئڻ جي ڪابه شيءِ ان کي نقصان نه پهچائيندي آهي.

حضرت رسالت مآب ﷺ جن حضرت عمر رضه کي باطني استعداد و قابليت جي موافق ان سان
وڌيڪ اسرار و معرفت بيان فرمائڻ لڳا. ايتري تائين جو منزل جبروت و لاهوت جا حقائق و دقائق حضرت
عمر رضه کي تلقين فرمايائون.

حضور ﷺ جن فرمايو ته اي عمر! (رضه) ”مَنْ عَرَفَ اللَّهَ لَا يَقُولُ اللَّهُ وَمَنْ يَقُولُ اللَّهُ مَا عَرَفَ اللَّهَ“ يعني
جنهن شخص کي معرفت الاهي حاصل ٿي ويندي آهي ان کي منهن يا زبان سان الله الله چوڻ جي ضرورت
نه رهندي آهي ۽ جيڪو زبان سان الله الله ڪري ٿو ته سمجهي وڃو ته اڃان ان کي معرفت الاهي نصيب نه
ٿي آهي. حضرت عمر رضه عرض ڪيو ته حضرت اها ڪهڙي معرفت آهي جو بندو پنهنجي مالڪ جو
نالو نه وٺي ۽ ان جي ياد کي به ترڪ ڪري ويهي.

سرڪارِ دو عالم ﷺ جن جواب ڏنو ته ارشاد خداوندي آهي ته ”وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ“ يعني جتي به
اوهان آهيو اتي خدا تعاليٰ اوهان سان گڏ آهي. بس اي عمر! (رضه) جيڪو شخص هر وقت ساڻ هجي ۽
ڪنهن به وقت اکين کان اوجھل نه ٿئي ته پوءِ ان کي ياد ڪرڻ چا لاءِ ضروري آهي.

حضرت عمر رضه عرض ڪيو ته الله تعاليٰ اسان سان ڪٿي گڏ آهي؟

سرڪارِ دو عالم ﷺ جن جواب ۾ ارشاد فرمايو ته انسان جي دل ۾.

حضرت عمر رضه عرض ڪيو ته بندي جو دل ڪٿي آهي؟

حضور اکرم ﷺ جن فرمايو ته قالبِ انسان ۾ ليڪن ياد هجڻ گهرجي ته دل ٻن قسمن جا هوندا آهن هڪ دل مجازي ۽ ٻيو دل حقيقي. اي عمر! (رضي الله عنه) حقيقي دل اها آهي جيڪا نه سڄي پاسي آهي نه کٻي پاسي آهي ۽ نه مٿين طرف آهي ۽ نه هيٺين طرف آهي نه دور آهي نه نزديڪ آهي ليڪن هن حقيقي دل جي شناخت ڪوئي آسان ڪم نه آهي هي محض ان مقربانِ الاهي جو حصو آهي جيڪي حضور الاهي ۾ هميشه مستغرق رهندا آهن ڇاڪاڻ ته مومن ڪامل جو دل در حقيقت عرش ئي هوندو آهي. ”قَلْبَ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ اللَّهِ تَعَالَى“

حديثِ دل اگر گويم اميد دفتر نمي گنجد ڪمال وصفِ دل هرگز به بحرو برو نمي گنجد
بيا اي طالب صادقاً بحال خویش خوش بنگر که او در عالمي آمد که پائي سر نمي گنجد
صاحبِ دل جوهي مرتبو آهي.

دل ڇه جنيد مي جنبتد عرش دا عرش را دل فرش ساز وزير پاد
تو نمي داني که صاحبِ دل عظيم عرش را عزت بوداز دل سليم

۽ هي قرب و حضوري مرشد ڪامل جي صحبت کان سواءِ حاصل ٿي نه سگهندي آهي ڪامل انسان ۽ طالبانِ حق سوال جواب نه ڪندا آهن بلڪه هو خاموش ۽ با ادب رهندا آهن.
جناب رسالتِ مآب ﷺ جن ارشاد فرمايو ته ”قَلْبَ الْمُؤْمِنِ حَاضِرَةٌ مِنْ ذِكْرِ الْخَفِيِّ قَصَوَاتٍ إِنَّ مَقَامِي ذِكْرُ الْخَفِيِّ فَهُوَ مَيِّتٌ“ يعني مومن جي دل ۾ ذڪر خفي هر وقت موجود رهندو آهي تنهنڪري ان کي حياتِ جاوداني حاصل هوندي آهي ۽ مسلم جو دل خفي ذڪر کان ڇاڪاڻ ته غافل هوندو آهي ان ڪري اهو در حقيقت مرده شمار ٿيندو آهي.

دل که از همراز خدا غافل است
دل بناید گفت کو مشّت گل است

وري حضرت عمر رضی اللہ عنہ سوال ڪيو ته يا رسول الله ﷺ مومن ۽ مسلم ۾ ڇا فرق آهي؟

حضور ﷺ جن جواب ۾ ارشاد فرمايو ته مومن عارف الاهي هوندو آهي ۽ عارف ۾ هي وصف هوندي آهي ته هو خاموشي ۽ غمگيني جي حالت ۾ رهندو آهي ۽ مسلم زاهد ۽ خشڪ هوندو آهي. ان کان پوءِ جناب سرورِ ڪائنات ﷺ جن ارشاد فرمايو ته ”لَيْسَ الْمُؤْمِنُونَ فِي الْمَسَاجِدِ وَيَقُولُونَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ“ يعني مومن اهي نه آهن جيڪي مسجد ۾ جمع ٿيندا آهن ۽ جيڪي زباني طور لا اله الا الله چوندا آهن. اي عمر! (رضي الله عنه) اهڙا ڪلم گو ڪوچر حقيقت کان ٻوڙا ۽ بيخبر هوندا آهن اهي مومن نه آهن بلڪه منافق آهن. ڇاڪاڻ ته زبان سان ڪلمي لا اله الا الله جو اقرار ته ڪندا آهن ليڪن ڪلمي جي اصل معنيٰ کان ناواقف آهن انهن کي ذره برابر به خبر نه آهي ته ڪلمي جي اصل مقصود ڪهڙي شيءِ آهي؟ يعني لا اله ته ڪري وٺندا آهن ليڪن انهن کي ڪهڙي خبر ته نيست مان ڇا مراد آهي ۽ هست ڇا آهي. اهڙو شڪي طور ڪلمو پڙهڻ شرڪ آهي ۽ شڪ عين ڪفر آهي. اهڙا ڪلم گو ڪافر سڏائيندا آهن ڇاڪاڻ ته انهن کي اها خبر ئي نه هوندي آهي ته ڪلمي ۾ ڪنهن جي نفي مراد آهي ۽ ڪنهن جي اثبات.

حضرت عمر رضي الله عنه عرض ڪيو ته پوءِ ڪلمي طيبه جو اصل مقصد ڇا آهي؟

جناب سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم جن فرمايو ته ڪلمي جي معنيٰ هي آهي ته سوائي ذاتِ وحده لاشريڪ جي دنيا ۾ ڪوئي موجود نه آهي ۽ محمد صلى الله عليه وسلم مظهرِ خدا آهن. بس طالب الاهي کي گهرجي ته پنهنجي دل ۾ غير الله جو خيال تڪ نه اچڻ ڏي ۽ ذاتِ خداوندي کي ئي هر جڳهه موجود سمجهي. جڏهن ارشاد الاهي آهي ته ”فَاَيْنَا تَوَلَّوْا فِثْمَ وَجْهِ اللَّهِ“ يعني جيڏانهن به ڏسو خداوند تعاليٰ جو ظهور آهي. اي عمر! رضي الله عنه جڏهن سالڪ پنهنجي تمام صفات کي معدوم سمجهي ۽ صرف ذاتِ الاهي کي ئي موجود سمجهي تڏهن وقت اهو سالڪ مرتبه ڪمال تي پهچي ويندو آهي ان مقام تي سالڪ جي حالت حديث ”مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ فَقَدْ كَلَّ لِسَانَهُ وَقَطَعَ أَرْجُلَهُ“ جو صحيح مصداق بڻجي ويندي آهي يعني جنهن شخص کي پنهنجي رب جي معرفت حاصل ٿي ويئي اهو گونگو ۽ ٻوڙو ٿي ويو.

اسم الله ذوق بخشيد با وصال

بي زبان گويد سخن بس قيل و قال

مطلب هي آهي ته ان وقت عارف ڪامل تي سکوت و سکون جي حالت طاري ٿي ويندي آهي ڇاڪاڻ ته آه و زاري ۽ اضطرابي حرڪات ان وقت تائين دامنگير رهندي آهي جيستائين ان کي مطلوب جو وصال حاصل نه ٿيندو آهي جڏهن طالب کي مطلوب ملي وڃي ته پوءِ لازمي امر آهي ته آه و فعال ۽ حرڪات مضطربانه طلب جي حالت ۾ جيڪي ان سان دامنگير رهندا آهن انهن جو سلسلو ختم ٿي ڪري ان جي حالت پُر سکون ٿي ويندي آهي ۽ بجاءِ آه و بکا ۽ قلق و اضطراب جي ان کي نهايت ئي دل جمعي ۽ سکوت و سکون حاصل ٿيندو آهي تڏهن ئي ته عارف ڪامل صحيح معنيٰ ۾ شهنشاه ٿي ويندو آهي. ان کي سواءِ ذاتِ خداوندي جي نه ڪنهن مان اميد هوندي آهي ۽ نه ڪنهن جو خوف. اهڙن ماڻهن جي حق ۾ ارشاد باري تعاليٰ آهي ته ”لَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ“. يعني اولياءِ الله کي نه ڪنهن جو خوف هوندو آهي ۽ نه ڪنهن جو غم.

عارف ڪامل جي حالت ياد الاهي کان به گذري وڃي ٿي. اي عمر! رضي الله عنه يقين ڄاڻ ته جيستائين سالڪ غير الله جو وجود تائين به پنهنجي خيال ۽ پنهنجي دل مان نٿو ڪڍي تيستائين هڪ قدم به منزل عرفان جي راه تي رکي نٿو سگهي ۽ نه ئي وري عارف ڪامل بڻجي سگهي ٿو ڇاڪاڻ ته ياد به هڪ قسم جي دوئي آهي ۽ دوئي عارفين جي ويجهو ڪفر آهي هي آهي ڪلمه طيبه جي حقيقت. جيستائين ان حقيقت تائين نٿو پهچي ان وقت تائين طالب سچو موحد نٿو بڻجي سگهي ۽ پنهنجي موحديت ۾ سراسر ڪوڙو آهي.

نماز جي حقيقت

نماز حقيقي متعلق حضور پُر نور صلى الله عليه وسلم جن ارشاد فرمايو ته اي عمر! رضي الله عنه ”لَا صَلَوات إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ“ يعني نماز حقيقي سان ئي مومن ڪامل ۽ عارف الاهي کي دائمي حضوري حاصل ٿيندي آهي. حضور صلى الله عليه وسلم جن وڌيڪ ارشاد فرمايو ته نماز ٻن قسمن جي هوندي آهي هڪ نماز علماء و فقهاء ظاهري ۽ زاهدان خشڪ جي. جيڪا صرف قول و فعل تائين ئي محدود هوندي آهي ۽ ان سان وصال

الاهي حاصل نه ٿيندو آهي اها ئي وجه آهي جو ان جي رسائي به عالمِ ملكوتِ نفعاني تائين محدود هوندي آهي. ٻي نماز انبياءِ ۽ اولياءِ ۽ خلفاءِ جي جيڪا حضورِ قلب سان ادا ڪئي ويندي آهي ان جو ثمر وصال الاهي آهي ۽ ان جي رسائي عالمِ جبروتِ رحمان تائين محدود هوندي آهي.

اي عمر! (رضي الله عنه) نماز حقيقي دراصل اها ئي رحمان نماز آهي ورنه نماز جيڪا عوام الناس ظاهري طور بنا حضورِ قلب پڙهندي آهي اها نماز نفعاني آهي رحمان نه آهي. نبي الرحمة ﷺ جن جو ارشاد ڏيکارين ٿا ته ”مَنْ صَلَّى صَلَاتِنِ طَوِيلَتَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ وَزَيْنَ الْبَدَنِ بِالْعَمَامَةِ فِي نَاطِرِ الْخَلَائِقِ وَمَا كَانَ فِي قَلْبِهِ مِنْ عِزِّ فَهُوَ مَحْجُوبٌ وَلَا صَلَوتٌ وَلَا وَصَالٌ“ جنهن جو مطلب هي آهي ته علماءِ ظاهر پرست ۽ صوفيانِ ريباڪار ظاهري شان و شوڪت ۽ ناٺ باٺ بڻائي محض ريباڪاري جي نماز پڙهندا آهن انهن جا نفس مغروري خود پسندي جي قصرِ مزلت ۾ گهريل هوندا آهن انهن جي نماز ڪهڙي حقيقت رکندي آهي ڇاڪاڻ ته اهي ماڻهو نفس جا بنده هوندا آهن ۽ نفعاني ماڻهو دراصل شيطان بقالِ انسان هوندا آهن ۽ شيطان با اتفاق ڪافر ۽ گمراهه آهي بس نتيجو هي حاصل ٿيو ته اهڙا ماڻهو درحقيقت گمراهه ۽ ڪافر آهن انهن کي گهرجي ته ڪنهن مرشد ڪامل جي صحبت ۾ رهي ڪري پنهنجي دل کي غرورِ نفعانيت جي خسرو خاشاڪ کان پاڪ و صاف ڪن ۽ دليين کي معرفت الاهي سان معمور ۽ آباد بڻائن ته جيئن اهي صحيح معنيٰ ۾ انسان بڻجي پون ۽ گمراهي کان نڪري راهِ راست تي اچي وڃن تڏهن ئي انهن جي نماز حقيقي نماز ٿيندي ۽ اها ئي نماز بارگاهِ الاهي ۾ قابل قبول هوندي ۽ خوش قسمتي سان اهڙو حقيقي نماز هزارن لکن مان هڪ اڌ به ملي وڃي ته ان جي خدمت و صحبت اڪسير احمر کان بدرجا بهتر آهي.

هي گمراهه دراصل بت پرست آهن ۽ وري تعجب هي آهي ته پنهنجي بت پرستي تي نازان به آهن ۽ ماڻهو به عجيب باطن کان ڪورا ۽ نادان آهن جو ريباڪارن کي نمازي شمار ڪندا آهن اهڙي بي حقيقت نماز مان ڪهڙو فائدو؟ حديثِ قدسي ”الْأَنْبِيَاءُ وَأَوْلِيَاءُ يُصَلُّونَ فِي قُلُوبِهِمْ دَائِبُونَ“ يعني انبياءِ ۽ اولياءِ هميشه حضورِ قلب سان نماز پڙهندا آهن (يعني نماز حقيقي)

نبي ڪريم ﷺ جن ارشاد فرمايو ته ”صَلُوتُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَوْلِيَاءِ حَبَسُ الْحَوَاسِ وَعَدَدَ الْأَنْفَاسِ“ يعني انبياءِ ۽ اولياءِ جي نماز درحقيقت اها نماز هوندي آهي ته جڏهن هو نماز ۾ پيهندا آهن. بلڪ هر وقت ئي انهن جا حواسِ خمسہ غير الله کان بند ٿي ويندا آهن ۽ انهن جو هڪ هڪ دم يادِ الاهي ۾ گذرندو آهي ۽ اهي پنهنجي هڪ هڪ دم جو شمار رکندا آهن ته ڪٿي غفلت ۾ نه گذري وڃن اهي ئي ماڻهو دراصل نمازي آهن.

اي عمر! (رضي الله عنه) نماز حقيقي رحمان نماز آهي ان نماز سان ئي پروردگارِ عالم جو وصال ٿيندو آهي.

اي عمر! (رضي الله عنه) انبياءِ عليهم السلام ۽ اولياءِ رحمت الله عليهم هميشه ذڪرِ خفي ۾ رهندا آهن نبي عليه الصلوة والسلام جن ارشاد فرمايو ته ”ذِكْرُ اللِّسَانِ لَقَلَقْتُ وَذِكْرُ الْقَلْبِ وَسَوَسْتَنَ وَذِكْرُ الرُّوحِ مُشَاهَدَتُنْ وَذِكْرُ الْخَفِيِّ دَائِبُنْ“ يعني زباني ذڪر هڪ لقلقو آهي ۽ قلبي ذڪر هڪ قسم جو وسوسو آهي ۽ روحاني ذڪر مشاهده الاهي جو موجب آهي ۽ ذڪرِ خفي هميشه ٿيندو رهندو آهي.

اي عمر! (رضي الله عنه) ذڪرِ خفي ۽ نماز حقيقي ترڪِ وجود آهي. (عابدين جي نماز سجده سجود تي مبني هوندي آهي)

نماز زاهدان سجده سجود است   نماز عاشقان ترڪِ وجود است

يعني الله عزوجل کان سواء ڪنهن کي به موجود نه سمجهڻ ۽ غير الله جو وجود به دل مان ڪڍي ڇڏڻ ئي حقيقي نماز آهي.

روزي جي حقيقت

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) روزي جي حقيقي تعريف هي آهي ته انسان پنهنجي دل کي تمام ديني و دنيوي خواهشات کان بند رکي. ڇاڪاڻ ته خواهشات ديني (يعني خواهش بهشت ۽ حور و قصور وغيره) عبد ۽ معبود جي وچ ۾ حجاب آهن انهن جي هوندي بندو پنهنجي حقيقي معبود جو وصال حاصل نٿو ڪري سگهي ۽ خواهشات دنيوي (مثلا خواهش جاه و مال، خواهش نفعي و غيره) ته سراسر شرڪ آهن. غير الله جي طرف فڪر و خيال ڪرڻ، قيامت جو خوف بهشت جي هوس ۽ آخرت جو فڪر هي سڀ حقيقي روزي کي ٽوڙڻ واريون شيون آهن روزو حقيقي ان حالت ۾ درست رهي سگهي ٿو جڏهن انسان الله تعاليٰ کان سواءِ هر شيءِ کي پنهنجي دل مان ئي ڪڍي ڇڏي يعني غير الله جو ان کي مطلق علم ئي نه رهي ۽ هر قسم جي اميدن ۽ هر قسم جي خوف کي پنهنجي دل مان ڪڍي ڇڏي.

نبي ڪريم ﷺ جن فرمايو ته ”رَغَبْتُ عِبَادُونََ اللَّهِ“ يعني الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن به شيءِ جو ديدار مون کي مطلوب نه آهي ۽ روزي حقيقي جي افطاري صرف ديدار الاهي آهي. نبي اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”صُومُوا بِرُدَيْتِهِ وَ أَفْطِرُوا بِرُدَيْتِهِ“ اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) روزي حقيقي جي شروعات ابتدا به ديدار الاهي سان ٿئي ٿي ۽ انتها به ديدار الاهي تي ٿيندي.

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) روزي حقيقي جي ابتدا ۽ انتها کي بخوبي ذهن نشين ڪري وٺڻ گهرجي. يعني ڄاڻڻ گهرجي ته حقيقي روزو ڪهڙي شيءِ تي رکيو ويندو آهي ۽ ڪهڙي شيءِ سان افطار ڪيو ويندو آهي. تنهنڪري واضع هجي ته حقيقي روزي جي ابتدا هي آهي ته انسان بتدريج معرفت الاهي حاصل ڪري ۽ ان جي انتها يعني افطاري آهي ته قيامت ۾ ان کي ديدار الاهي نصيب ٿئي.

ارشاد نبوي ﷺ آهي ته ”لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ، فَرْحَتُنْ عِنْدَ الْإِفْطَارِ وَ فَرْحَتُنْ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ“ يعني روزيدار جي لاءِ ٻه خوشيون آهن هڪ افطار جي وقت ۽ ٻي ديدار الاهي جي وقت. اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عوام الناس جي روزي ۾ پهريون روزو ۽ آخر ۾ افطار آهي ليڪن حقيقي روزي ۾ اول افطار ۽ آخر ۾ روزو آهي. ڏسو مجذوب سالڪ جيڪي خدا رسیده آهن اهي هميشه ئي صائم يعني روزي ۾ رهندا آهن ڪنهن وقت به انهن جي افطار نه ٿيندي آهي. ڇاڪاڻ ته حقيقي روزي لاءِ افطار شرط نه آهي ته ڪڏهن روزو رکو ۽ ڪڏهن افطار ڪرو. مگر هو هميشه ئي روزيدار رهندا آهن.

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) تمام انسان روزا رکندا آهن جنهن ۾ ڪاٺ پيٺ ۽ جماع کان اجتناب ڪرڻو پوي ٿو. هي حقيقي روزو نه آهي بلڪه هي مجازي روزو آهي. فنا جي هي معنيٰ آهي ته اسرار الاهي انهن کي حاصل نه ٿيو آهي هو زينت ظاهري ۾ مبتلا آهن ۽ حقيقت کان بي فيض. ليڪن هن مجازي روزي ۾ غير الله جو ترڪ نه ٿيندو آهي ۽ تمام انساني و نفعي خطرات ان ۾ حائل ٿيندا رهندا آهن اهڙي روزيدارن جا قول و فعل سڀ غير الله آهن. اهڙو روزو يعني مجازي روزو هرگز هرگز حقيقي ۽ رحمانی نٿو ٿي سگهي ان ظاهري ۽ مجازي روزي سان سواءِ ان جي ٻيو ڇا حاصل ٿي سگهي ٿو ته انسان روزو رکي نادارن ۽ مفلسن جي بک ۽ اڃ جو احساس ڪري سگهي ۽ غريبن مسڪينن جي مدد ڪري سگهي ۽ ان

کان سواءِ هن ظاهري روزي مان ٻيو ڇا فائدو متصور ڪري سگهجي ٿو.

نبي ڪريم عليه الصلوات والسلام جو ارشادِ فريض بنياد آهي ته ”مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ وَمَنْ لَا دِينَ لَهُ لَا عِرْفَانَ لَهُ وَمَنْ لَا عِرْفَانَ لَهُ لَا حِزْبَ لَهُ وَمَنْ لَا حِزْبَ لَهُ لَا أُنْسَ لَهُ وَمَنْ لَا أُنْسَ لَهُ لَا مَوْلَى لَهُ“ يعني بي مرشد بي دين ٿيندو آهي ۽ بي دين معرفت الاهي کان بي فيض هوندو آهي ۽ جيڪو معرفت الاهي کان خالي آهي ان جو ڪنهن به صحيح جماعت سان تعلق نه هوندو آهي ۽ جنهن جو ڪنهن صحيح جماعت سان تعلق نه هوندو آهي ان جو ڪوبه مونس و غمخوار نه هوندو آهي ۽ جنهن جو ڪوبه مونس و غمخوار نه هجي ان جو ڪوئي دوست يار نه هوندو آهي. حديث ”إِنَّ أَوْلِيَاءَ تَحْتَ قَبَائِلَ لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي“ يعني منهنجا اولياءِ منهنجي قبا هيٺ آهن انهن جي مرتبي کي مان ئي ڄاڻان ٿو ۽ ٻيو ڪوئي ڄاڻي نٿو سگهي.

اي عمر! (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سالڪان غير مجذوب مرشد ڪامل جي صحبت کان سواءِ معرفت الاهي حاصل نٿا ڪري سگهن ۽ نه ئي باطني اصلاح جي بغير عالمِ جبروت تائين انهن جي رسائي ٿي سگهي ٿي. اهي عالمِ ناسوت و ملڪوت ۾ پڙهندا آهن. هي لوگ شهوت پرست ۽ طالبِ شهرت آهن.

اي عمر! (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) جيڪي علماءِ فقهاءِ ۽ سالڪين غير مجذوب آهن ۽ اهي ڪنهن به مرشد ڪامل جي صحبت جي فيض کان مستفيض نه ٿيا آهن. اهي جذبه اسرار الاهي کان بلڪل بيخبر آهن هي ماڻهو دنيوي زينت ۽ شهوتِ نفساني پٺيان ماريا ماريا ڊوڙي رهيا آهن. جڏهن ته اهي جبه ۽ دستار ۽ صوفياءِ ڪبار جي جامي ۾ ملبوس هوندا آهن ليڪن درحقيقت انهن جي اندروني حالت هي هوندي آهي ته حرص هوا دنيوي ۽ خواهشاتِ نفساني ۾ گرفتار هوندا آهن هن جاميءَ فقيري ۾ هنن جو مقصود خدا پرستي نه هوندو آهي بلڪ هو طالبِ جاه مال هوندا آهن انهن جو ڪلمو نماز ۽ روزو ڪهڙي حقيقت رکندا آهن. جيڪو شخص محقق سالڪن جي زمري ۾ داخل ٿي وڃي ۽ معرفت الاهي ۾ پايءَ تڪميل تي پهچي وڃي ته ان تي فرض ۽ لازم ٿي ويندو آهي ته هو پنهنجي هستي ۽ خودي يڪسر متائي ڇڏي جيڪي ماڻهو پنهنجي خودي کي نٿا متائن خواه اهي صوفيان لباس ۾ ملبوس هجن ليڪن اهي منزل عرفان ۾ قدم نٿا رکي سگهن انسان معرفت الاهي ۾ ان وقت پهچي سگهي ٿو جيستائين هو پنهنجي خودي ۽ هستي کي يڪسر ڇڏي نه ڇڏي ۽ محض ذاتِ الاهي ئي هر دمران جو مطلوب هجي.

زڪوت جي حقيقت

اي عمر! (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ٻڌو. از روءِ شريعت ٻه سو دينار مان پنج دينار زڪوت ادا ڪرڻ فرض آهي ۽ اهلِ طريقت جي نزديڪ ٻه سو دينار مان پنج دينار پاڻ وٽ رکڻ گهرجن ۽ باقي سڀ زڪوت ۾ صرف ڪرڻ لازمي آهن ليڪن ياد رکڻ گهرجي ته زڪوت آزاد تي فرض آهي غلام تي فرض نه آهي. جيستائين انسان نفس جي بندگي کان نجات حاصل نٿو ڪري سگهي تيستائين آزادن جي زمري ۾ داخل نٿو ٿي سگهي ۽ جڏهن آزاد ٿي نه هجي ته پوءِ ان تي زڪوت ڪيئن فرض ٿي سگهي ٿي.

نفس جي بندي کي سڀ کان پهريائين نفس جي بندگي کان آزادي حاصل ڪرڻ گهرجي ته جيئن هو حقيقي زڪوت ادا ڪرڻ جي قابل بڻجي سگهي.

جڏهن ته زڪوت عاقل ۽ بالغ تي فرض آهي ديواني ۽ نابالغ تي فرض نه آهي. بس جنهن شخص تي غفلت ۽ نفسانيت جو پوت سوار هجي ۽ اهو هم تن نفس ۽ شيطان جي پنجبي ۾ گرفتار هجي عارفان

الاهي جي نزديڪ اهو عاقل و بالغ نٿو ٿي سگهي بلڪ هوهڪ نابالغ ٻار جي مثال آهي ۽ اهلِ طريقت جي ويجهو اهو ڪالعدم سمجهيو ويندو آهي ان تي زڪوت حقيقي ڪهڙي ريت فرض ٿي سگهي ٿي. بس سڀ کان پهريائين هي لازم آهي ته بندو نفس جي بي شعوري کان نجات حاصل ڪري ته جيئن هو معرفت الاهي جي آزادي ۽ عقل کان سرفراز ٿي ڪري حقيقي زڪوت ادا ڪرڻ جي قابل بڻجي وڃي. ظاهري زڪوت جيڪا شرعن دنياوي مال تي فرض ٿيندي آهي ان ۾ محض هي حڪمت آهي ته جيئن امير ماڻهو زڪوت جي بهاني سان غريبن ۽ مفلسن جي مدد ڪري سگهن ۽ غرباءَ پنهنجي ضرورياتِ زندگي جو انتظام سهولت ۽ آساني سان ڪري سگهن.

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) گنج حقيقي جي عارفانِ الاهي کان سواءِ ڪنهن کي به خبر نه آهي گنج حقيقي دراصل سرِ ربوبيت آهي ۽ عارفين جا دل ان سرِ ربوبيت جا خزانو هوندا آهن انهن عارفين تي فرض آهي ته اهي پنهنجي حقيقي خزانن مان اسرار الاهي جي زڪوت گمراهن ۽ نادانن کي عطا ڪن ۽ گم گشتگانِ باديءِ ضلالت جي رهنمائي فرمائين. ڇاڪاڻ ته مستحق کي ان جو حق ڏيڻ عين زڪوت آهي.

حج جي حقيقت

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) يقين ڄاڻ ته خاندِ ڪعبه انسان جي دل آهي جڏهن ته ارشادِ نبوي ﷺ ته ”قَلْبُ الْإِنْسَانِ بَيْتُ الرَّحْمَنِ“ يعني انسان جو دل ئي دراصل خانه ڪعبه آهي بلڪه فرمانِ مصطفوي صلي الله عليه وآله وسلم آهي ته ”قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ اللَّهِ تَعَالَى“ يعني مومن جو دل عرش الاهي آهي بس ڪعبه دل جو ڪرڻ گهرجي.

طواف ڪعبه دل گڻ ڏلي داري   ڏلي است ڪعبه اعظم تو گل چر پنداري
زعرش و ڪرسي ولوح و قلم فزون باشد   ڏلي خراب ڪ اورانه هيچ نه شماري

قلب از نور وحدت گشت پيدا   زاز مادر پدر باشد هويدا
نه زاز بادونه آتش آب خاڪي   قلب نوربست قدرت شد ز پاڪي
تنهنڪري دل ڪعبه کان افضل آهي.

دل بدست آور ڪ حج اڪبر است   از هزاران ڪعبه يڪ دل بهتر است

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض ڪيو ته يار رسول الله ﷺ ڪعبه دل جو حج ڪيئن ڪرڻ گهرجي؟ حضور عليه الصلوات السلام جن فرمايو ته انسان جو وجود هڪ بمنزل چوڊيواري وانگر آهي اگر ان چوڊيواري منجهان شڪ ۽ وهم غير الله جو پردو دور ڪيو وڃي ته دل جي صحن ۾ خدا پاڪ جي ذات جو جلوو نظر ايندو. حج ڪعبه جو اهوئي مقصد آهي.

دل ڪعبه اعظم است بڪن خالي از بتان
بيت المقدس است مڪن جائي ديگران

مگر اهڙي حقيقي حج ڪرڻ جو هي به مقصود آهي ته انسان پنهنجي خودي ۽ هستي کي اهڙي طرح

مٽائي ڇڏي جو هستي جو ذرو به باقي نه رهي حتاڪ ظاهر و باطن مڪمل پاڪيزه ٿي وڃي ۽ دل صفاتِ الاهي سان متصف ٿي وڃي.

حضرت عمر رضي الله عنه عرض ڪيو ته حضور ﷺ پنهنجي هستي کي ڪهڙي طرح فنا حاصل ٿي

سگهي ٿي؟

حضور اڪرم ﷺ جن ارشاد فرمايو ته محبوب حقيقي يعني خدا تعاليٰ جي عاشق ٿيڻ سان

جيڪو شخص عاشق الاهي ٿي ويو اهو فاني الله ٿي ويو ۽ جيڪو فاني الله ٿي ويو اهو ذاتِ حق جو مظهر

ٿي وڃي ٿو.

وري حضرت عمر رضي الله عنه سوال ڪيو ته حضرت! ﷺ دل کي خانہ خدا ۽ عرشِ الاهي چو قرار ڏنو ويو

آهي؟

سرڪارِ دو عالم ﷺ جن جواب ۾ ارشاد فرمايو ته ارشادِ باري تعاليٰ آهي ته ”وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلًا

تُبْصِرُونَ“ يعني خداوند تعاليٰ فرمائي ٿو ته لوگو! مان اوهان جي اندر آهيان پوءِ اوهان مونکي چو نٿا ڏسو.

اي عمر! (رضي الله عنه) رهڻ جي جڳهه کي گهر سڏيو وڃي ٿو جڏهن ته خدا تعاليٰ دل ۾ رهندو آهي

تنهنڪري خانہ خدا سڏيو ۽ عرشِ الاهي قرار ڏنو.

پوءِ حضرت عمر رضي الله عنه سوال ڪيو ته يا رسول الله ﷺ هن خاڪ جي پتلي ۾ ڳالهائڻ وارو ٻڌڻ وارو

۽ ڏسڻ وارو ڪير آهي ۽ اهو ڪيئن آهي؟

پيغمبرِ خدا ﷺ جن ارشاد فرمايو ته اهوئي (خدا) ڳالهائڻ وارو اهوئي ٻڌڻ وارو ۽ اهوئي ڏسڻ وارو

آهي.

حضرت عمر رضي الله عنه بر سید، يا رسول الله ﷺ ذاتِ خاص حضرت ڇهه ٻاڻ؟

پيغمبرِ خدا ﷺ فرمود ”أَنَا أَحَدُ بِلَآمِيمِ“

حضرت عمر رضي الله عنه پڇيو ته حضرت! ڪعبه دل جو حج ڪير ادا ڪندو آهي؟

ڀاڻ ڪريم ﷺ جن فرمايو ته ”خود ذاتِ خداوندي“ يعني جڏهن بندگيءَ نفس جو ڀرڻ دور ڪيو

ويندو آهي ۽ معبد و معبود جي وچ ۾ ڪوئي ڀرڻ باقي نه رهندو آهي ته هو صفاتِ الاهي سان متصف ٿي

ويندو آهي ۽ ان جي دل ۾ ذاتِ الاهي سمائجي ويندي آهي. خدا تعاليٰ جو بندي جي دل ۾ سمائجي ٿي

ڪعبه دل جو حج آهي يعني حج حقيقي.

حضرت عمر رضي الله عنه جن وري سوال ڪيو ته حضور ﷺ جڏهن سڀ ڪجهه انهي ئي ذاتِ مقدس جو

ظهور آهي ته پوءِ هي رهنمائي ڪنهن جي ۽ ڇا لاءِ آهي؟

حضور پرنور ﷺ جن فرمايو ته هو خود ئي رهنما آهي ۽ خود پنهنجي ئي رهنمائي ڪري ٿو.

حضرت عمر رضي الله عنه عرض ڪيو ته حضور ﷺ ته پوءِ هي گوناگون نقش نگار ڇا لاءِ آهن؟

پيغمبرِ خدا عليه الصلوات والسلام جن فرمايو ته رهنمائي جي مثال هڪ سوداگري جي آهي جنهن

شيءَ جو گراهڪ هوندو سوداگر ان کي اها شيءَ ڏيندو آهي ڪڏهن جي خريدار کي جوهر گز نه ڏنا ويندا

آهن ۽ نه ئي جو جي خريدار کي ڪڏهن ڏني ويندي آهي.

اي عمر! (رضي الله عنه) پيغمبرن جي مثال ايئن آهي جيئن اطباءَ يعني جهڙي طرح طبيب مريض جي

طبيعت ۽ مرض جي موافق دوا ڏيندو آهي ۽ انهي طبع موافق دوائي جي ڪري ان مريض کي شفا حاصل ٿيندي آهي اهڙي طرح پيغمبر به روحاني ايماندارن کي ان جي باطني استعداد ۽ روحاني مرض جي موافق دواءِ معرفت عطا فرمائيندا آهن جنهن جي بدولت مريض روحاني شفاء ڪلي حاصل ڪري عارف الاهي بڻجي ويندو آهي

اي عمرا (ﷺ) سالڪان طريقت چئن گروهن ۾ منقسم آهن ۽ انهن چئن گروهن ۾ بلحاظ مراتب و استعداد باطني زمين و آسمان جو فرق آهي

پهريون گروه عوام عالم ۾ عام مسلمانن جو آهي هي لوگ ارباب ظاهر چواڻيندا آهن ۽ راهِ شريعت تي هلڻ وارا هوندا آهن عشق الاهي جي چئن سيڙهين منجهان پهرين سيڙهي تي اهل شرع گامزن هوندا آهن ليڪن اگر انهي ئي سيڙهي تي رهن ۽ معرفت الاهي جي اڳلي پوڙي تي هلڻ جي ڪوشش نه ڪن. حتاڪ انهن جي عمر ختم ٿي وڃي ته هي ماڻهو دين و دنيا کان محروم ۽ ظاهر پرست ٿي ڪري مري ويندا آهن هي گروه اهل شريعت سڏائيندو آهي

ٻيو گروه عوام الخاص جو آهي انهن ماڻهن ۾ ٻئي پهلو پاتا وڃن ٿا عوامِ جوبه ۽ خاص جوبه هي گروه روحانيت ڏانهن متوجه ته هوندو آهي ليڪن رموز باطني کان بيخبر هوندا آهن ڪڏهن دنيا جا طالب هوندا آهن ته ڪڏهن دين جا طالب تنهنڪري انهن جون باطني اڪيون نور باطني سان مڪمل طور متور نه هونديون آهن. ان گروه کي اهل طريقت چوندا آهن

ٽيون گروه هي خاص الخاص جو آهي انهن کي اهل معرفت چوندا آهن اي عمرا (ﷺ) هدايت و رهنمائي طالب جي استعداد ۽ جنس جي موافق ڪئي ويندي آهي هي اسرار الاهي جي نعمت عظميٰ نا اهل عوام الناس کي نه ڏني ويندي آهي ڇاڪاڻ ته ان کي اهڙي نعمت ڏيئي ڇڏڻ ان نعمت جي نا قدر شناسي آهي اصل حقيقت هي آهي ته اهي ان نعمت جا متحمل نٿا ٿي سگهن تنهنڪري انهن جي گمراه ٿيڻ جو انديشو هوندو آهي

حضرت عمر (رضي الله عنه) وري سوال ڪيو ته ذاتِ رحمن ڇا آهي ۽ ٻيون شيون ڇا آهن؟ حضور سرورِ ڪائنات (ﷺ) جن جواب ڏنو ته تمام اشياءَ مظهر الاهي آهن در حقيقت سڀ هڪ ئي آهن مگر ظهور جون صفات مختلف آهن جهڙي ريت مطلب هڪ هوندو آهي مگر ان مطلب کي مختلف عبارتت سان ادا ڪيو ويندو آهي اهڙي طرح ذاتِ هڪ ئي آهي ليڪن ان جا مظاهر مختلف آهن ارشادِ خداوندي آهي ته "أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ" يعني الله تعاليٰ هر شيء تي احاطو ڪيل آهي ليڪن انسان کي ٻي تمام مخلوقات تي شرف ۽ بزرگي حاصل آهي "إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ" يعني خدا تعاليٰ آدم کي پنهنجي صورت تي پيدا ڪيو آهي

حضرت عمر (رضي الله عنه) جن پڇيو ته حضرت! ڇڏهن انسان اشرف المخلوقات ٿيو ته پوءِ ان ۾ خاص عام ۽ ڪافر مسلمان ٿيڻ جو باعث ڇا آهي؟

پاڻ ڪريم (ﷺ) جن فرمايو ته ارشادِ باري تعاليٰ آهي ته "فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ" يعني اسان بعض کي بعض تي فضيلت بخشي آهي وڌيڪ ارشاد آهي ته "كُلُّ نَفْسٍ ذَا آتٍ الْمَوْتِ" يعني هر شخص کي موت جو مزو چڪڻو آهي موت دراصل هن حديث شريف مطابق هجڻ گهرجي "الْمَوْتُ جَسَدٌ يُوصَلُ الْعَبِيبَ إِلَى الْحَبِيبِ" يعني موت هڪ پل آهي جنهن کي طالب عبور ڪري واصل الاهي ٿيندو آهي

اي عمر! (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) پنج بناء اسلام جي حقيقت جيڪا مومنيٽ جو درجور ڪري ٿي. سا مفصل بيان ڪئي ويئي آهي في الحال تنهنجي لاءِ ڪافي آهي جڏهن تون ان کان اڳتي انتهائي ڪمال طرف وڌڻ چاهيو ته جميع الصفات ۽ اسرار خود تنهنجي اندر موجود آهن ڇاڪاڻ ته ”مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ“ جنهن پنهنجي نفس کي سڃاتو تحقيق ان پنهنجي رب کي سڃاتو.

اي منهنجا همراز قطب الدين! هي پوشيده نقطا ۽ مخفي راز جيڪي حضور سرور ڪائنات ﷺ جن پنهنجي خليفي ۽ پنهنجي همراز حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کي تعليم فرمايا هئا سي توکي لکيا آهن اسان کي اميد آهي ته تون ان نقطن تي اعتبار ۽ اقرار ڪندين. اسان کي ڪج فهم يعني علماء ظاهري سان ڪوبه سروڪار نه آهي. انهن جو علاج الله تعاليٰ ئي ڪري سگهي ٿو ڇاڪاڻ ته سڀ ڪجهه الله تعاليٰ جي قبضي ۾ ئي آهي ”لَا تَتَّخِزْ دُزَّتَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ“ يعني الله تعاليٰ جي حڪم جي بغير ڪابه شيءِ حرڪت ڪري نٿي سگهي. اهوئي هر مسلمان جو اعتقاد آهي ۽ ان تي ئي ايمان آهي.

وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَإِلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ أَجْمَعِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّحِيمِينَ (بحواله اسرار الاهي صفحه نمبر 06 تا 24)

خلافت

الله تبارڪ و تعاليٰ جو عشق عبادت جي جان آهي ان کان بغير سڀ ڪجهه بيڪار آهي هي عشق اگر صرف دعويٰ نه آهي بلڪ حقيقتن موجود آهي ته ان جي شدت ۽ تڙپ روح کي جسم کان ريهائي ڏياري الله تعاليٰ تائين معراج عطا ڪري ٿي، جتي ديدار ذات پاڪ کان پوءِ ئي حقيقي عبادت جو لطف ممڪن ٿئي ٿو. رساله غوثيه ۾ الله تبارڪ و تعاليٰ حضور غوث الاعظم جن کي فرمائن ٿا ته ”اي غوث الاعظم معراج مون کان سواءِ هر شيءِ کان بلند و ارفع ٿي وڃڻ آهي ۽ معراج جو ڪمال ”مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى“ (سوره النجم آيه 17) آهي يعني ”۽ نه اک جھمڪي ۽ نه حد کان وڌي“ (يعني الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن به شيءِ ڏانهن مائل نه ٿي) اي غوث ان جي نماز ئي نٿي ٿئي جنهن کي منهنجي نزديڪ معراج نه ٿئي اهو نماز کان محروم آهي“ انهن صاحب معراج لوگن جي هميشه صدا ٿي اها هوندي آهي ته ”رب زدنې“ يعني ”منهنجا رب اڃان به تجلي زباده ڪر“ بار بار ”هل من مزيد“ يعني ”ڇا اڃان به وڌيڪ آهي؟“ جا نعرا بلند ڪندا آهن انهن لاءِ رب پاڪ فرمائي ٿو ته ”اشتياق مجتبيٰ الی الحبيب“ يعني ”منهنجو عشق ۽ محبت پنهنجي دوستن طرف وڌيڪ هوندي آهي“ ۽ ان جي نشاني ”يحي وبميت“ يعني ”مردہ دليون زنده ڪندو آهي“ ۽ حديث شريف ۾ آهي ته ”الانسان سرى و آنا سره“ يعني ”انسان منهنجو راز آهي ۽ مان انسان جو راز آهيان“

الله تبارڪ و تعاليٰ قرآن پاڪ ۾ فرمائي ٿو ته ”يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ“ (سوره الانشقاق آيه 6) يعني ”اي انسان تون الله جي طرف ڪوشش ڪندڙ آهين ۽ ان سان ملاقات ڪندڙ آهين“ ”أَتَصْبِرُونَ“ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا“ (سوره الفرقان آيه 20) يعني ”آيا تون صبر ڪري وينو آهين مگر تنهنجو رب تنهنجي طرف ڏسي رهيو آهي ۽ تنهنجو منتظر آهي“ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ“ (سوره البقره آيه 207) ترجمو ”۽ ماڻهن ۾ ڪجهه اهڙا ماڻهو به آهن جيڪي الله جي رضا ۾ پنهنجي جان تڪ وڪڻي ڇڏيندا آهن“ ٻي هنڌ ارشاد باري تعاليٰ آهي ته ”إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ“ (التوبه: 111) يعني ”بيشڪ الله تعاليٰ مومنين کان سندن جانيون خريد ڪري ورتيون آهن جنت جي عيوض“

آفائ نامدار فخر موجودات سرور ڪائنات شفيع المذنبين رحمت اللعالمين حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جو فرمان ڏيڻ آهي ته ”ڪنٽ ڪنزمخفيا فاجبت انا اعراف فخلقت الخلق“ (حديث قدسي) ترجمو ”الله تبارڪ و تعاليٰ فرمايو آهي ته مان ڪاڙ خزانءِ مخفي جي هيس پوءِ مون کي هي ڳالهه وڻي ته ظاهر ٿيان ۽ سڃاتو وڃان ته پوءِ مان عام مخلوق کي خلقيم“ هڪ ٻي حديث شريف ۾ آهي ته ”من طلبني وجدني ومن عرفني ومن عرفني احبني ....“ (حديث قدسي) ترجمو ”الله تعاليٰ فرمائي ٿو ته جنهن مون کي طلب ڪيو سو مون کي لهندو جنهن مون کي لڌو تنهن مون کي سڃاتو جنهن مون کي سڃاتو انهي مون سان محبت ڪئي، جنهن مون سان محبت ڪئي انهي مون سان عشق ڪيو پوءِ انهي کي مون پنهنجي عشق ۽ محبت ۾ ڪُڻو“ جيڪو ڪنهن کي قتل ڪندو آهي ته هن جي ديت پري ڏيندو آهي پوءِ انهي عاشق جي ديت مون الله پاڪ آهيان يعني اي منهنجا ٻانهي انهي ديت ۾ مون الله پاڪ جل شانہ جو سروٿ (يعني وصال ڪر)“

حديث شريف ۾ آهي ته ”من طلب شيئاً وجد وجد“ يعني ”جو شخص جنهن به شيءِ لاءِ ڪوشش ۽ جهد ڏيڻ لاءِ ڪندو آهي انهي کي اها شيءِ ڏيندي ۽ ملندي“ هڪ ٻي حديث شريف ۾ آهي ته ”ان في جسد آدم مضفته في فواد وفي فواد قلب الروح في الروح سر خفي وفي الخفي انا“ (حديث قدسي) يعني ”انسان جي جسم ۾ هڪ گوشت جو ٽڪڙو آهي فواد ۾ آهي ان فواد ۾ قلب آهي قلب ۾ روح آهي روح ۾ سر آهي ۽ سر ۾ خفي آهي ۽ خفي ۾ انا يعني مان الله پاڪ آهيان“ الله تبارڪ و تعاليٰ قرآن مجيد والفرقان حميد ۾ فرمائي ٿو ته لَا يَسْعُنِي أَرْضِي وَلَا سَبَإِي إِلَّا يَسْعُنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ. يعني ”مون کي ست زمينون ۽ ست آسمان نه ٿا مائپائڻ مگر مومن جي دل ۾ مان الله پاڪ مائپي ٿو وڃان“

حضرت مولا علي عليه السلام جن فرمائن ٿا ته ”ما رايت شيئاً الا رايت الله فيه“ يعني ”مون ڪابه شيءِ نه ڏني مگر ان ۾ الله جل شانہ جو جلال ۽ نور ڏٺم“ قرآن پاڪ ۾ پڻ الله تبارڪ و تعاليٰ ارشاد فرمائي ٿو ته ”فَأَيْنَمَا تُولَؤْا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ“ (سوره البقره آيه 115) يعني ”توهان ڇاڏي به ڏسندو ته اوهان کي الله جو چهرو ئي نظر ايندو“ هڪ ٻي آيت مبارڪ آهي ته ”وَ فِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ“ (سوره الذاريت) يعني ”۽ مان توهان جي اندر موجود آهيان ڇا توهان نٿا ڏسو“

حضور پاڪ ﷺ جن فرمائن ٿا ته ”من راني فقد راء الحق“ يعني ”جنهن مون کي ڏٺو تحقيق انهي پنهنجي رب کي ڏٺو“ ڇاڪاڻ ته ”ان الشيطان لا يتثل بي“ (حديث) يعني ”شيطان منهنجي صورت ۾ نٿو بڻجي سگهي“ حديث شريف ۾ آهي ته ”كل مخالف الظاهر فهو باطل“ يعني ”جو باطن ظاهر کان مختلف آهي اهو باطل آهي“ هڪ ٻي حديث شريف ۾ آهي ته ”من تزهد بغير علم جن في آخر عمره اومات كافرا“ يعني ”بنان علم جي جنهن زهد ڪيو انهي جاھل زاهد کي آخر ۾ شيطان پاگل ڪري ڇڏيندو يا ان جو موت ڪفر تي ٿيندو“ حضرت محمد ﷺ جن ساڳي علم جي حقيقت بيان ڪندي پڻ فرمائن ٿا ته ”جنهن شخص علم مال گڏ ڪرڻ واسطي پڙهيو اهو جاھل جي موت مرندي ۽ جنهن حجت بازي واسطي علم پڙهيو اهو منافق ٿي مرندي ۽ جنهن جھيڙي جي گفتگولاءِ علم حاصل ڪيو ۽ سڪيو اهو گندو گناهگار ٿي مرندي ۽ جنهن به وڌائي لاءِ علم حاصل ڪيو ۽ پڙهيو اهو زنديق (بي دين) ٿي مرندي ۽

جنهن شخص نيڪ عملن ڪرڻ لاءِ علم سڳيو ۽ پڙهيو اهو شخص مومن جي موت مرنديءَ شهيدن جي درجي ۾ آهي“ هڪ ٻي حديث شريف ۾ آقائ نامدار سرور ڪائنات محمد مصطفيٰ احمد مجتبيٰ ﷺ جن فرمائن ٿا ته ”اطلعت ليلته البعراج على النار فرانيت اڪثرا هلهما الفقراء قال يا رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من البال؟ قال لا من العلم. ترجمو معراج واري رات مون دوزخ وارن ماڻهن کي ڏٺو ته ان ۾ اڪثريت ۾ فقراء ۽ محتاج نظر آيا عرض ڪيو ويو ته يا رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ڇا انهن وٽ مال نه هيو؟ پاڻ فرمايائون ته نه انهن وٽ علم نه هيو.“ (منهاج العابدين ص 44) وري ساڳي علم کي ”العلم حجاب الاكبر“ يعني ”علم به رب ڪريم سان ملڻ کان حجابن کان وڏو حجاب“ سڏيو ويو آهي.

هي هڪ حقيقت آهي ته ”الامرفوق الادب“ يعني ”امر جو مڃڻ ادب ڪام مقدم آهي“ ۽ الله تبارڪ و تعاليٰ جن قرآن پاڪ ۾ فرمائن ٿا ته ”والله غالب على امره“ يعني ”الله سڀ ڪنهن امر تي غالب آهي“ ۽ الله تعاليٰ انهي لوڪن لاءِ فرمائي ٿو ته ”وكتب في قلوبهم الايمان“ يعني ”انهن جي دلين ۾ ايمان لکي ڇڏيو آهي“

دنيا جي حقيقت بيان ڪندي آقائ نامدار حضرت محمد ﷺ جن فرمائن ٿا ته ”الدنيا سجن البومن و جنت الكافر“ يعني ”دنيا مومن لاءِ قيد خانو ۽ ڪافر لاءِ جنت آهي“ يا ”الدنيا يوم ولنا فيه صوم“ يعني ”هي ساري دنيا هڪ ڏينهن جي مثال آهي ۽ اسان انهي ۾ روزو رکي ڇڏيو آهي“ يا ”الدنيا ظل زائل“ يعني ”هي دنيا پاڇي جي مثال آهي جيڪو گهڙي کان پوءِ گم ٿي ويندو“ حڪم آهي ته ”السلام في الوجودت والاآفات بين الاثنين“ يعني ”اڪيلائپ ۾ سلامتي آهي ۽ آفتون گڏ هجڻ ۾ آهن“ ۽ ”الصبر مفتاح الفرج“ يعني ”صبر تمام حاجتن جي ڪنجي آهي“ ۽ ارشاد آهي ته ”سور البومن شفاء“ يعني ”مومن جي اوڀر ۾ شفا آهي“ تنهنڪري فقراء جي پهرين نشاني به ترڪ دنيا آهي ڇاڪاڻ ته فقراء جي نزديڪ شريعت غوڻن جي منزل آهي. طريقت قطبن جي منزل آهي. حقيقت عارفن جي منزل آهي ۽ معرفت قلندرن جي منزل آهي. غوث تي تقويٰ قطب تي توڪل، عارف تي ڄاڻ ۽ قلندر تي ترڪ واجب آهي.

الله تبارڪ و تعاليٰ قرآن پاڪ ۾ مختلف هنڌن تي حضرت موسيٰ ﷺ جو ذڪر هن ريت بيان ڪيو آهي ته ”كلم الله موسىٰ تكليم“ ”الله تعاليٰ حضرت موسيٰ سان ڪلام ڪيو..... موسيٰ انهي ۾ سواءِ پنهنجي صورت جي ٻيو ڪجهه به نه ڏٺو مگر موسيٰ نه ڄاڻندو هو. ان ڪري ”رب ارني“ چيو ته اي منهنجا رب مون کي ديدار ڪراءِ. ان وٽ کي ڏسو ڇا مجال هئي ان جي جو چئي ته ”اني انا ر ڪو واني انا الله“ يعني مان ئي تنهنجو رب آهيان ۽ مان ئي الله آهيان“ هي حقيقت سڀ تي ظاهر آهي ته اهڙي طرح الله تعاليٰ حضرت موسيٰ ﷺ جي گهر جي دروازي تي آيا هئا مگر موسيٰ نه سڃاڻندو هو ۽ بعد ۾ الله تعاليٰ موسيٰ کي چيو ته مان ته آيو هوس مگر تون نه سڃاڻتو ان کان پوءِ حضرت موسيٰ دعا ڪئي ته ”اللهم ارنا الاشياء كما هي“ يعني ”اي الله مون کي اهي شيون ڏيکاريو اهڙي طرح جهڙي طرح اهي حقيقت ۾ آهن“ ۽ اتي آهي ته ”فتشله فقيرا في لباس الذلته والكدورته“ يعني ”هُوَ ان جي سامهون هڪ بيٺل انسان جي صورت ۾ آيو“ ٻي هنڌ ارشاد ڪدورت جي لباس ۾ آيو“ ورنه ”لو كشف لاحرق سبحات وجهه“ يعني ”اگر ظاهر ٿي پوي ته ان جي چهري جا انوار ٿي جلائي ڇڏين“ تنهنڪري حديث شريف ۾ آهي ته ”اذا تم الفقرا فهو الله“ يعني ”جڏهن فقير جو فقر پورو ٿيندو آهي ته پوءِ فقير کي مقام فنا ۾ حصول الي الله هوندو آهي“

ياد رکو ته فقير فنا في الله عشق الاهي جي مرتبه کي نٿو پهچي جيستائين هونون شين کي ترک نہ کري 1، اڪير 2، تڪبر 3، علم 4، بهشت 5، دوزخ 6، دنيا 7، مال و زر 8، ناموس و مجلس اهل دنيا 9، زماني جي ماڻهن جو گڏاڻو ويهڻ. جڏهن طالب الموليٰ فنا في الله جي مقام تي پهچندو آهي ته ان تي سُڪر يعني محبت عشق الله جو نشو غالب ٿيندو آهي ۽ نور توحيد جو ٿنن مقامن ۾ جلوه گر هوندو آهي 1 اول پيشاني 2 اکيون 3 قلب. انهي تنهي مقامن ۾ فقر ظاهر هوندو آهي پوءِ فقير صاحب معرفت هوندو آهي ۽ فقير مقام انا ۾ هوندو آهي ۽ مقام انا جا به ٻه مقام آهن 1 قم باذن الله 2 قم باذني حضرت عيسيٰ (عليه السلام) قم باذن الله چونڊو هو ۽ محبوب سبحاني سرڪار قم باذني فرمائيندا هئا. معلوم هجڻ گهرجي ته استغراق به ٻن قسمن جو هوندو آهي 1 استغراق محمدي صلي الله عليه وآله وسلم 2 استغراق توحيد. استغراق مجلس محمدي عارف آهي ۽ استغراق توحيد فنا في الله معارف آهي عارف مرشد مڪمل کي چوندا آهن ۽ معارف مرشد مڪمل کي چوندا آهن مگر فقير مڪمل به آهي ته مڪمل به. اهل فقر جي نزديڪ سالڪ جا به ٻه قسم آهن هڪ سالڪ مجذوب ۽ ٻيو مجذوب سالڪ. مگر فقير انهي ٻنهي کان جدا آهي بلڪ هو سالڪ ملائڪي هوندو آهي جو محبوب سان وصال ۾ هم تصرف هوندو آهي جڏهن سالڪ ان مرتبي تي پهچندو آهي ته ان وقت ان تي وحشت طاري هوندي آهي پوءِ اهو پنهنجي الله پاڪ سان مانوس هوندو آهي ۽ غير کان بلڪل بيزار هوندو آهي ۽ هر وقت اهو شوق اشتياق الاهي ۾ رات ڏينهن ..... دلسوزي ۽ فراق ۾ هوندو آهي ان جي حقيقت بيان ڪندي سائين سخي راضي سائين جن فرمائن ٿا ته:

بس بس سجن تيري دُٿم محبت دتا وحشي بنا

پرڏا اڻها مکھڙا کها تيرے حسن دي تيون قسم

نقاش چون در نقش مي گر دو نقاش

اگر معدم اش اسرار خانه از نقاش غافل مَ باش

ترجمو نقاش جڏهن نقش ۾ اچي ويندو آهي تڏهن پاڻ نقش نقاش بڻجي ويندو آهي پوءِ اگر توکي طالب الموليٰ گهرجي اندران جي ان راز جو محرم بڻجڻو آهي ته نقاش کان غافل نہ ٿي. جهڙي طرح نقش ۽ تصوير ڏسڻ وارو نقاش ۽ تصوير کان غافل نہ هوندو آهي تهڙي طرح طالب سچو اسم ذاتي الله ۾ مسميٰ کان غافل نہ هوندو آهي ۽ هر دم انهي جي فڪر ۾ هوندو آهي. هڪ گهڙي الله تعاليٰ جي نشانين ۾ فڪر ڪرڻ تمام جنن ۽ انسانن جي عبادتن کان بهتر آهي ۽ اهو فڪر ذاتي اسم الله جو فنا في الله ۾ ذات الاهي تي منتهي هوندو آهي پوءِ جڏهن عارف با الله جي دل تي اسم الله جو تصور ڄمي ويو ۽ اسم الله ۾ محو ٿي ويو پوءِ سمجھ ته جسم اسم ۾ غائب ٿي ويو ۽ اسم ظاهر ٿي پيو جيئن پاڻ ڪريم بابا نماڻو سائين فرمائن ٿا ته.

نينهن نماڻو نام ڌرايم

فقر فقيري فيض وندايم

منصب آهي الله

لنٿو اها ئي لايون لايون

خلافت جي باري ۾ جڏهن حضرت بابا سخي فقير نماڻو سائين کان دريافت ڪيو ويو ته پاڻ فرمائڻ لڳا ته ”آءٌ سرڪار راضي سائين جي طالبن جو به هڪ ادنيٰ خادم غلام ۽ طالب آهيان فقير ته منهنجا مرشد پاڪ آهن ۽ آءٌ انهن جو هڪ عاجز بندو. مسڪين ٻانهو آهيان مون کي ڪنهن به خلافت بزرگي يا شيخِي مشائخي جو ڪوبه شوق خيال ۽ دلي تمنا به نه هئي آءٌ ته سائينجن سان امن پور شريف ۾ مستقل رهڻ جو ارادو رکندو هوس مگر سرڪار هر بار اهو فرمائيندا هئا ته هي به اسان به پنهنجي ديوتِي عشق، ذوق، امن پور شريف آهي رڳو اوهان جي هتي ديوتِي لڳائي ويئي آهي. سو اسان به پنهنجي ديوتِي عشق، ذوق، شوق ۽ سچائي سان نڀائي رهيا آهيون. گهڻي ڳالهه بجائي بس ايترو چوندس ته آءٌ هڪ ڏينهن ڪجهه دوستن هر هڪ 1 خان محمد سائين ڪوري ساڪن ڪچو بندي 2 گل ڀڳت سائين ديوان ساڪن گهوٽڪي شهر کي سائينجن جي خدمت اقدس ۾ پيش ڪيو ۽ عرض ڪيو ته سرڪار هي فقراءِ اوهان جي دستِ بيعت ٿيڻ جي اشتياق ۾ بيتاب آهي پاڻ مالڪ ڪريم پنهني سان گفتگو ڪرڻ کان پوءِ فرمايو ته ”نماڻا سائين هي تنهنجا طالب آهن ۽ اوهان انهن کي دستِ بيعت ڪيو“ آءٌ عرض ڪيو ته سرڪار آءٌ ته فقراءِ جو هڪ ادنيٰ غلام آهيان ۽ نه ئي پاڻ کي ان جي لائق سمجهان ٿو ۽ نه وري اهڙي ڪا تمنا به اٿم. اوهان مالڪ آهيو هن بندي کي ڪهڙي طاقت آهي جو ڪنهن جو وزن ڪٿي سگهي. پاڻ فرمايائون ته ”نماڻا سائين هي اسان جو امر آهي بس اوهان دستِ بيعت ڪندا سچي سائين جي فقر ۾ داخل ڪندا وڃو باقي اسان ذميوار آهيون.“

هميشه سرڪار بابا نماڻو سائين جن اهو فرمائيندا هئا ته ”بابا آءٌ به راضي سائين جو ۽ اوهان به راضي سائين جا طالب آهيو. پنهنجو مرشد ساڳيو آهي. اسان رڳو ان جي امر تحت حق جي راهه ڏيکاري ۽ ٻڌائي رهيا آهيون ۽ جيستائين مالڪ کي منظور آهي ته پنهنجو فرض نڀائيندا رهندا سون“ واضع رهي ته سرڪار راضي سائين جن پنهنجي ظاهري زندگي ۾ سرڪار بابا نماڻي سائين کي سنڌ ۾ طالبن ڪرڻ جي اجازت ۽ خلافت عطا فرمائي ۽ لاهور ۾ سائين خيال الله سائين جن کي اهڙي شرف سان نوازيو.

حالات واقعات

صحيح بخاري ۾ حضرت ابو هريره رضي الله عنه کان روايت آهي ته ”رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم جن فرمايو ته الله تبارڪ و تعاليٰ جو ارشاد آهي ته جيڪو منهنجي ولي سان عداوت ڪري ٿو ان سان اعلان جنگ ڪيان ٿو ۽ جن اعمالن جي ذريعي منهنجو بندو منهنجو قرب چاهي ٿو ان مان سڀ کان زياده منهنجي نزديڪ اهي عبادتون آهن جيڪي مون انهن جي مٿان فرض ڪيون آهن ۽ هميشه منهنجو بندو نوافل جي ذريعي منهنجو قرب حاصل ڪندو رهندو آهي ايتري تائين جو آءٌ ان کي محبوب بڻائي وٺان ٿو ۽ جڏهن محبوب بڻائي وٺان ٿو ته مان ان جا ڪن بڻجي پوان ٿو جنهن سان هو ٻڌي ٿو ان جي اک بڻجي پوان ٿو جنهن سان هو ڏسي ٿو ان جا هٿ ٿي پوان ٿو جنهن سان هو پڪڙي ٿو ان جا پير بڻجي پوان ٿو جنهن سان هو هلي ٿو ۽ اگر هو مون کان سوال ڪري ٿو ته مان ڏيان ٿو ۽ اگر هو پناهه گهري ٿو ته مان پناهه ڏيان ٿو“ الله تبارڪ و تعاليٰ جنهن جنهن هستي کي پنهنجي مقربين ۾ پسند فرمائي ٿو ته ان جي حفاظت پڻ فرمائي ٿو حضرت بابا نماڻو سائين جي ذات پڻ هڪ نذر بيباڪ اٿر سختگير بهادر بيريا ۽ سچار هئي سندس بهادري جا قصا پڻ مشهور آهن مگر ظاهري روپ ڪجهه به هوندي باطن ۾ باخدا هئا همدرد

هڏوڪي مددگار ۽ محبت ڪرڻ واري شخصيت جا مالڪ هئا. پنهنجي ظاهري زندگي جو روپ سندس اميرائو رهيو تمام صاف سٿرو رهن سهن، خوش مزاج، خوش پوشاڪ رهيا، سدائين بهادر ۽ اٽل ماڻهن سان سنگت و صحبت رهي. بچپن کان ئي هادي پاڪ راضي سائين جن جي محبت دل ۾ جا گزين رهي گهوٽڪي ۽ چڪ شهباز پور ۾ رهائش دوران سدائين ساٿ رهيو پهلواني جو دور به گذاريو. هادي پاڪ راضي سائين جن جڏهن هن علائقي کي خير آباد چئي پنهنجي مرشد ڪامل جي تلاش ۾ اڻڄاتل ماڳ روانا ٿيا ته پٺيان رحمدل سائين جن ۽ بابا نماڻو سائين جن ساٿ رهيا، رحمدل سائين جن ڪڏهن مير پور خاص ته ڪڏهن چڪ شهباز پور ۾ رهندا رهيا، مگر بابا نماڻو سائين جن پنهنجي گهر ٻني ٻاري جي ڌنڌي سان لڳا رهيا. ان سان گڏوگڏ فقراءَ جي ميلن، پروگرامن ۾ پڻ شريڪ ٿيندا رهيا جن جو ذڪر اڳ ۾ ڪري چڪا آهيون. جڏهن هادي پاڪ مرشد مربي سائين راضي سائين جن سان ملاقات ٿي ۽ سندن دست بيعت ٿيا ته زندگي ۾ هڪ وڏي تبديلي رونما ٿي تمام تعلوقات ترڪ ڪري صرف ٽي صرف مالڪ جي اسم سان لئڪون لائي آستاني تي مالڪ جي ديوتي سان لڳي ويا ۽ گذر سفر جو اونو لاهي مالڪ ڪريم کي رازق مطلق سمجهي ويهي رهيا. سندس فرزندان ارجمندان پڻ فصل پوکڻ جي ڌنڌي يعني هاري جي ذميواري پڻ پنهنجي ڪلهن تي کڻي ورتي تنهن هوندي به سائين پاڪ بابا نماڻو سائين جن رهڪي ۾ سدائين هٿ وٺڻا ٿيندا رهيا، آستاني جي جهڙو مٽي رياضت وغيره سڀ پنهنجي مبارڪ هٿن سان پاڻ ڪندا رهيا.

ان دوران پاڻ ڳوٺ مان ماني وٺڻ پڻ ترڪ ڪري ڇڏي ۽ ٻارن جي درس و تدريس به والد صاحب جي هجڻ تائين جاري رهي پوءِ اهو سلسلو به ختم ٿي ويو پاڻ مسڪيني کي تونگري ۽ اميري تي ترجيع ڏني آخر ۾ اهو عالم رهيو ته گهر ۾ تيار ٿيندڙ سمورو ننگر آستاني عاليه تي آندو ويندو هو اگر ان مان ڪو ننگر بچي ها ته گهر ۾ ننگر ٿي ها ورنه گهر ڀاتي فاقه جي حالت ۾ سمهي رهن ها اهو سلسلو ڪافي عرصي تائين هلندو رهيو ليڪن ڪنهن هڪ اڌ هراز محسن رازدان کان علاوه ڪنهن کي به ڪل نه هئي پاڻ سدائين صبر ۽ شڪر جي عالم ۾ رهيا ڪنهن جي آڏو به پنهنجي دڪ درد جي روئيداد نه بيان ڪئي ڪڏهن به چهره تان ڏک اداسي ۽ مايوسي جو ڪوبه آثار ظاهر نه ٿيو سدائين چهره منور ۽ نورانيت سان ڀرپور رهندو هو.

سائين پاڪ حضرت بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جي رشد و هدايت ۽ محبت و صحبت جو سلسلو سدائين جاري رهندو هو مالڪ ڪريم وٽ سواءِ وحدانيت، پيار پریت، هيڪڙائي جي ٻيو ڪوبه موضوع نه هلندو هو ڪنهن به بيهوده، فحش ڳالهه يا مذاق کي بلڪل پسند نه فرمائيندا هئا. اگر چند دوستن کي پاڻ ۾ ڪچھري ڪندي ڏسندا هئا ته انهن مان ڪنهن هڪ کي سڏي دريافت فرمائيندا هئا ته ڪهڙي ڪچھري هلي رهي هئي اگر الله رسول پنجتن پاڪ جي صحبت هوندي هئي ته ڏاڍو خوش ٿيندا هئا اگر ڪا دنيا داري جي ڪچھري هجي ها ته پاڻ ناراضگي جو اظهار فرمائيندي اڪثر چوندا هئا ته اهڙي بيهوده ڳالهائڻ کان خاموش ويهي نٿا سگهو. پاڻ ڪنهن به ظاهري ڏيک ويڪ، روپ رنگ شهرت کي پسند نه فرمائيندا هئا دوران ڪچھري طالب فقراءَ يا احباب سان رلي ملي ويهندا هئا جيئن نئين ايندڙ ماڻهو کي محسوس نه ٿئي ته کير طالب ۽ کير مطلوب آهي يا ڪنهن سفر دوران پاڻ سڀ جي اڳيان هلڻ کي بنهه پسند نه فرمائيندا هئا ڪجهه دوست اڳيان ۽ پٺيان هوندا هئن دوستانا ماحول ۾ هلندا

هئا ايئن محسوس ٿيندو هو ته دوست گڏجي گهمي رهيا آهن.

سندن ميل جبل ته اهڙو شفيقانا ۽ محبت وارو هيو جو جيڪر هڪ ڀيرو ملاقات ٿي ته هو بار بار ملڻ لاءِ ديوانو هوندو هو. ايتري محبت ۽ پيار ملندو ۽ پنهنجائپ هوندي ته ڪنهن کي محسوس نه ٿيندو مان ڪنهن رند فقير سان ملي رهيو آهيان مگر ايئن محسوس ٿيندو ته ڪنهن محسن همراز پرين پياري سان ملاقات ٿي آهي ايڏي نفي عاجزي انڪساري ۽ هيٺائين هوندي جو ڪيڏو به ڪنور دل انسان پگهرجي پاڻي ٿي پوندو. سندن آستاني عاليه تي هميشه سالڪ، مست، مجذوب راهي مسافر فقراء جي ڪثرت هوندي هئي مسڪينن سان ته حد درجي جي محبت هوندي هيئن مجذوب ابدال فقراء کي تڙ ڪرائڻ انهن جا ڪپڙا ڌوئڻ انهن جي سنت سيرب تائين پنهنجي مبارڪ هٿن سان ڪرڻ ۾ خوشي محسوس ڪندا هئا ڇاڪاڻ ته انهن جي نظر ۾ سواءِ مالڪ ڪريم جي ذات جي ٻي ڪابه صورت نه هئي تنهنڪري پاڻ بنا ڪنهن ذات پات رنگ نسل مذهب جي في سبيل الله شيوا خدمت ڪرڻ فرمائيندا هئا ڪيترائي مست سالها سال ميخاني تي رهيل هوندا هئا جيڪو سلسلو اڄ تائين قائم آهي. سندن آستاني عاليه تي هندو مسلم سک وغيره هر مذهب جا ماڻهو ايندا رهندا هئا سندن طالبن ۾ به ڪافي فقراء هندو آهن. پاڻ اڪثر فرمائيندا هئا ته هادي پاڪ جن اسان کي مذهب جي ڦندي مان ڪڍي هيڪڙائي جو درس ڏنو اڄ نيچ، رنگ نسل ذات مذهب ٻولي قوم قبيلي جي لوڙهن کان آجو ڪري ديدار يار جي اعليٰ نعمت سان نوازيو هاڻ اسان سواءِ يار ٻيو ڪجهه به نٿا ڏسون يار ئي يار آهي، هر جا يار جوئي اظهار آهي هي هادي ڪريم جو قرب ڪمال اڙلي عنايت آهي جنهن هڪ بندي کي فنا مان فيض ڏيئي بقا البقاء عطا ڪيو. هادي پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن ميخاني جي صفائي ۽ سينگار تي تمام گهڻو ڌيان ڏيندا هئا هميشه صبح شام جهاڙو مٽي، پاڻي جو چٽو چٽن ديوارن جي صفائي حٽانڪ پڙهن تڏن کي پڻ آلي ڪپڙي سان صاف ڪيو ويندو هو پاڻ گل گلزاري جا بيحد شوقين هئا سندن آستانو هر وقت موسمي ۽ سدا بهار گلن سان مهڪندو رهندو رهيو ۽ اڄ تائين مهڪندو رهي ٿو.

فقير جي زندگي هميشه درد هجر فراق سوز جو بي بها خزانو هوندي آهي ڇاڪاڻ ته فقير کي سوغات ئي درد ملندو آهي جيئن هادي پاڪ راضي سائين جن فرمائڻ ٿا ته درد دلبر مل ڳيا به هئا فاعدا مجهمي تنهنڪري هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن جي زندگي به درد جو نادر نمونو هئي پٽائي گهوت جن فرمائڻ ته

حقيقت هن حال جي، جي ظاهر ڪيان ڌري
ته لڳي ماڻ مرن کي، هوند ڏونگر پون ڌري
ويجن وڻ ٻري، هوند اوڀر اڀري ڪينڪي

اگر سائين پاڪ جي مڪمل حالات و واقعات جي تفصيل ۾ وڃبو ته پوريون زندگيون گهرجن ته به فقير جي مڪمل حال کي لکت ۾ آڻي ڪونه سگهيو ڇاڪاڻ ته فقير جي هر ساعت هڪ الڳ حال ۾ هوندي آهي هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن اڪثر پنهنجي صحبت ۾ فرمائيندا هئا ته فقير چوويهن ڪلاڪن ۾ بهتر هزار خيالن مان گذري ٿو تنهنڪري اسين ڪجهه ظاهري حالات واقعات ۽ ڪرامات جو ذڪر ڪنداسون جيڪي پاڻ مالڪن پنهنجي زباني ٻڌايا يا مختلف پيرپائن کان موصول ٿيا يا ذاتي اسان سان ٿيا سي به ڪافي مقدار ۾ آهن تنهنڪري مواد جي وصعت سبب تمام قليل ذڪر

ڪنداسون ڇو ته فقير بذاتِ خود سراپا ڪرامات هوندو آهي ۽ ڪرامتون فقير جون محتاج هونديون آهن تنهنڪري آءُ پنهنجي محسن پير پائن کان معذرت خواه آهيان اگر ڪنهن جو ذڪر نه اچي سگهي ته خدا را هادي جي صدقي مون کي معاف فرمائڻ چاڪاڻ ته هي سمورو ڪم مالڪن جي رضا ۽ منشا مطابق ٿي رهيو آهي ۽ آءُ هڪ منشي طور سامهون قلم هلائي رهيو آهيان هي عاجز بندو پنهنجي دائرائي اختيار ۾ ڪجهه نثور کي ڪلي ڪار ساز منهنجو مالڪ ڪريم آهي جنهن جي امر جي طابع هي پوري دنيا هلي رهي آهي هادي پاڪ جا لکين ڪروڙين بي انتها احسان آهن جيڪو هن نالائق کي نوازي هي سمورو ڪم وٺي رهيو آهي.

هادي پاڪ فرمائڻ ٿا ته فقير طالب کي درد فراق هجر سوز ۽ عشق جي بني مان گذاري ڪندن بڻائي ڇڏيندو آهي جڏهن اسان هن دور مان گذري رهيا هئاسون ته مالڪ ڪريم جن دم قدم شامل حال رهيا. هڪ پيري اسان ڪشمور ۾ بس ۾ چڙهي گهوٽڪي لاءِ روانا ٿيڻ وارا هئاسون ته مون ڏٺو ته ”سائين پاڪ هادي راضي سائين جن گداگر جي روپ ۾ اچي رهيا آهن جڏهن هن سامهون اچي سدا هنئين ته اهو فقير ٻئي روپ ۾ هيو ليڪن آءُ جيڪي ڪجهه به هيو آءُ فقير کي ڏيئي ڇڏيو هئين خالي صفن صفا سودو بس ۾ وينور هيس ارادو اهو هيو ته بس واري اگر ڪرايو گهريو ته ان کي سڄي ڳالهه ڪبي پيادل گهوٽڪي وڃبو مگر ڪنهن کي سوال نه ڪيو ليڪن بس واري ڪشمور کان گهوٽڪي اچڻ تائين ڪرايو نه گهريو“ سائينجن هڪ لڱا ذکر ڪيو ته ”هوبهو اهڙو هڪ پيو واقعو پڻو عاقل بس ۾ پڻ ٿيو ساڳي حال مطابق اسان پنهنجو سمورو حال سارو فقير جي ڪشتي ۾ وجهي ڇڏيو ۽ هئين خالي آستاني تي خير خوبي سان پهچي وياسون“

سائين پاڪ هادي شهنشاهه بابا نمائو سائين جن فرمائيندا هئا ته فقير مالڪ هوندو آهي مگر ذڪر واري زبان به ڪُن برابر هوندي آهي. ”زي زبان ذڪر والي ڪُن برابر جو آڪين سو ٿيو“ هڪ واقعو آهي ته سائين پاڪ جن پنهنجي عزيز واقارب ۾ مهمان ٿي ويا انهن مان هڪ عورت بار بار حجت واري انداز ۾ سائين جن سان گستاخي پئي ڪري، پاڻ مالڪ فرمائيندا هئا ته آءُ وڏي برداشت ڪئي پر بيساخته نڪري ويو ته ”مائي چري آن ڇا ته هو ان وقت چري ٿي پئي“ پاڻ فرمائيندا هئا ته پوءِ مون تڪڙ ڪري ڳالهائڻ ڇڏي ڏنو. عفو درگذري ۽ برداشت جو اهو عالم هيو جو سندن طالب اڪبر علي لاشاري وينل اسلام خان لاشاري ٻڌائي ٿو ته ”هڪ ڀيرو بابا سائين سان فقير شينهن سائين گڏ هجي پاڪ سعودي فيڪٽري آيا جتي آءُ ۽ سندن ٻيو طالب منظور احمد لاهوري رهندا هئاسون سائين پاڪ جن مسو واه جي پل تي اچي هڪ چيري نما هوٽل ۾ ويهي رهيا مون ڏانهن پيغام آيو آءُ جلدي اچي مالڪن سان مليس مون کي امر ٿيو ته وڃي منظور سائين کي وٺي اچان، جڏهن آءُ منظور سائين جي ڪوارٽر تي ويس ته اندران ان جي گهر واري ڳالهائيندو آءُ روئيداد ٻڌائي ته سائين وارا آيل آهن هن ٻڌايو ته منظور سائين گهر ۾ نه آهي اسان اچي سائين پاڪ جن کي ٻڌايو ليڪن مالڪ هوٽل تي ٿي ويٺا رهيا ڪافي دير کان پوءِ اسان ڏٺو ته منظور سائين پنهنجي گهران نڪري اسان ڏانهن موٽر سائيڪل تي اچي رهيو آهي اسين روڊ جي هن طرف هئاسون ۽ هو ٻي طرف هيو هن اسان کي ڏٺو اسان هن کي ڏٺو مگر هو اسان ڏانهن اچڻ بدران ميرپور ماٿيلو هليو ويو سائين پاڪ جن ڏسندا رهيا اتي فقير شينهن سائين تمام جلال ۾ اچي ڳالهائڻ لڳو سائينجن جي پير پائي هجڻ جي ناتي تمام گرمي ڏيکارڻ لڳو ليڪن سائين جن مرڪندي

فرمايو ته شينهن سائين هي اسانجو ٻچو آهي توهان ڳالهائو ٿا اڳر هي اوهان جو ٻچو هجي ها ته اوهان ايئن نه ڳالهائو ها اڙانگي اولاد سان به فقير جو ڪم نپاڻڻ آهي نڪي ڌڪارڻ

گلاب سائين گهوڻو سائينجن جي شروعاتي طالبن مان آهي جنهن پنهنجي حال سارو مالڪن سان خوب نپايو آهي هو ٻڌائي ٿو ته ”هڪ پيري مان گهران شاير ۾ ڪپڙا وجهي آستاني تي پهتس ۽ سائين جن سان مليس ته پاڻ فرمائڻ لڳا ته گلاب سائين ٿيلهو ڪٿو پاڻ ميلي تي هلنداسون مون عرض ڪيو ته سائين آءٌ مس ٿڪجي پهتو آهيان ۽ اوهان چئو ٿا ميلي تي هلو نه بيلي مان ميلي تي ڪونه هلندس سائين جن خاموش رهيا ۽ آءٌ ڪپڙن واري ساڳي شاير ڪٿي واپسي گهر روانو ٿيس جڏهن آءٌ آستاني کان ٻاهر واه وٽ پهتس ڇا ڏسان ته سائين پاڪ جن محمد بخش سولنگي سان گڏ واه سان آستاني طرف اچي رهيا آهن آءٌ هڪو ٻڪو ٿي بيهي رهيس ۽ فڪر ۾ پئجي ويس ته سائينجن ميخاني تي ويٺا هئا پاڻ اچانڪ هيڏانهن، پاڻ واه جي هيٺيان پيشاب جي خيال سان ويهي رهيا ۽ محمد بخش سائين سائين پاڪ جن جي پٺيان ويهي سائين جي گوڏ جي ڪنڊ کي پٺيان پاڻي سان ڌوئي رهيو هو آءٌ بينو رهيس سائين جن حاجت روائي کان فارغ ٿيا ته اسان ٿيئي گڏجي آستاني تي آياسون ليڪن جڏهن آءٌ آستاني تي آيس ته مالڪ ڪريم پنهنجي بستري تي اڪيلا ويٺا آهن ۽ آءٌ اڪيلو اچي رهيو آهيان جڏهن واپسي پهتس ته سائينجن فرمايو ته گلاب سائين هلون مون عرض ڪيو ته جي حضور هلو“

سائين پاڪ جن اڪثر فرمائيندا هئا ته مسڪيني جو اهڙو عالم هوندو هيو ته اسان وٽ چانهه ۾ ڳڙ يا کنڊ وجهڻ لاءِ نه هوندو هو اڪثر لوڻ چانهه ۾ وڌو ويندو هو يا ڪجي جي موسم ۾ ڪجوران وڌيون وينديون هيون. هڪ ڀيرو يارهين شريف ڪرڻ لاءِ ڪجهه به نه هجي مهمانن جي آمد شروع ٿي ويئي اسان جي مالڪ تي پوري توڪل هئي اها پڪ هئي ته مالڪ ڪريم ڪار ساز آهن مهمانن سان گڏ انهن جي ننگر جو بندوبست ٿيل هوندو رڳو مالڪ ڪريم اسان جي صبر جو امتحان وٺي رهيا آهن ايتري ۾ هڪ ديوان گهوڻي کان آيو جنهن اچي عرض ڪيو ته سائين آءٌ ڪافي عرصي کان يارهين شريف لاءِ ونڊ ڏيڻ سنڀرنڌو هيس سو اڄ تائيم لڳو آهي سو حضور هي اسان جوننگر قبول ڪيو وڃي“ پاڻ فرمائيندا هئا ته ”هڪ رات آءٌ ميخاني تي سمهيل هوس ته اوچتو رات جو هڪ ڪاريهر نانگ اچي منهنجي سيني تي چڙهي ويٺو آءٌ ستور هيس ڪافي دير ويهڻ کانپوءِ هو پنهنجو پاڻ چپ چاپ سيني تان لهي دروازي کان ٻاهر هليو ويو هونئن ته اڪثر نانگ بلائون ميخاني ۾ ڪافي ماريوندا پڻ رهياسين“

برا ڀلا ماڻهو هر هنڌ موجود هوندا آهن سو اڪثر فقير پنهنجو ديرو به اتي ئي لائي ٿو جتي زياده صفائي جي ضرورت هوندي آهي سوا اهڙو حال هتي پڻ رهيو رات جو فقراءَ جا ڪپڙا ڪٿي وڃڻ بجلي وارا پڪا لاهي وڃڻ، فقراءَ جون جتيون ڪٿي وڃڻ معمول رهندو هو پاڻ صبر جا اهڙا پيڪر هوندا هئا جو معلوم هوندي به ڪنهن کي معيار نه ڏنائون هڪ لڱا ننگر خاني مان ننگر لاءِ رکيل ان جون پوريون چور ڪٿي ويا پاڻ ڪنهن کان پڇا به نه ڪيائون اڪثر فرمائيندا هئا ته شايد هو اسان کان زياده ضرورتمند آهن اسان کي الله ڪريم گنج ڏيندو هڪ پيري گهران چور مينهن ڪاهي ويا پاڻ پيرو به نه ڪيائون ڪجهه وقت کانپوءِ انهن چورن جا سنگتي ميخاني تي آيا ته سائين اسان مينهن جي ڳولا ڪئي آهي ڪجهه پيسا ڏيو مينهن موتائي اچون پاڻ فرمايائون ته اسان انهن کي مينهن معاف ڪري ڇڏي آهي سو اسان انهن پيسن جي بي مينهن وٺنداسون اوهان جي مهرباني“

”مرشد ڪامل ايجها هووي جيڪو ڏوٻي وانگون سٽي هُو
وچ نگاهه دي پاڪ رکي تي صابر تيل نه گهٽي هُو.
سوان ڪوهان تي طالب وسدا وچ نگاهه دي رکي هُو.

سوفير هادي شهنشاهه مرشد ڪامل پڻ ايئن ئي پنهنجي طالبن کي هر حال ۾ نگاهه ۾ رکندو آهي اهڙو بيان سائين پاڪ جا مڪمل طالب مختلف روئداد سان بيان ڪندا آهن جن مان ڪجهه پيش ڪنداسون. علي نواز سائين منگي وينل ڳوٺ سائينڌنو گهوٽو بيان ڪري ٿو ته نوراني سائين جي محبت ۽ صحبت سان ميخاني تي آيس فقر جي حقيقت حال کان اڻ واقف ڪجهه وقت کان پوءِ مالڪن جو طالب ٿيس اسان جو ڪم بني ٻارو فصل جو ڪم ڪندا هئاسون هڪ دفعو آءٌ زمين ۾ ڪم ڪري رهيو هوس ته ڪمند مان هڪ نوجوان چوڪري نڪري مونکي سڏ ڪيو ته مونکي گاهه ڪٽائي وڃو آءٌ ان جي چوڻ تي ان ڏانهن هليو ويس چوڪري اڳيان ڪمند ۾ هلندي رهي ته هتي گاهه هيو هتي هيو ڪاڏي ويو ۽ هن جي نگاهه مون ڏٺي ته هن جي نيت خراب هئي آءٌ به نوجوان هيس ۽ ارادو منهنجو به خراب ٿيڻ لڳو جيئن ئي ان جي اسرار تي آءٌ ان ڏانهن وڌڻ جو ارادو ڪيوئي مس ڏٺو ته ٻني تي سامهون سائينجن بيٺا آهن مون پشيماني جي عالم ۾ ٻاهر ڊوڙ پاتي ته پٺيان چوڪري مونکي ڪپڙن کان چڪيو جيڪي ڦاٽي پيا. جڏهن ڪجهه ڏينهن کان پوءِ آءٌ آستاني تي آيس ته سائين پاڪ جن فرمايو ته علي نواز سائين توهان ڀلا موجود نٿا سمجهو ڇا؟ مون عرض ڪيو ته قبله معافي ملي آءٌ بهڪي ويوهوس انشاء الله ايئن نه ٿيندو“

مرشد ڪامل هميشه ئي پنهنجي طالبن، ميچڻ وارن ۽ محبت ڪرڻ وارن جي سڏ تي هر حال ۾ هر جڳهه مقام تي پهچندا آهن چاهي اهو سڏڻ وارو اعليٰ آهي يا چاهي ادنيٰ، مرحوم دلنواز سائين ڪنڀڙو وينل ٿي ڪنڀڙا رحيم يار خان سائين پاڪ جن جو ديوانو طالب هو هن جا امائيتا پاءُ ڏيرا غازي خان جي علائقي ۾ رهندا آهن هن جوانهن وٽ تقريبن اچڻ وڃڻ رهندو هو مرحوم جواني ۾ ئي الله تعاليٰ کي پيارو ٿي ويو هي واقعو ان جو امائيتو پاءُ نور احمد چانڊيو جيڪو منهنجو پهرين واقف هيو سو مونکي دلنواز سائين جي قل خواني تي ٻڌائي ٿو ته ”ته دلنواز سائين اسان وٽ گهر ۾ اڪثر سائين پاڪ بابا نماڻو سائين جو ذڪر ڪندو رهندو هو هڪ ڏينهن منهنجي گهرواريءَ دلنواز کي چيو ته ادا مون کي ڪڏهن تون پنهنجي مرشد جو ديدار ڪرائي تنهن تي دلنواز چيو ته پايي جنهن مهل چوبن، هتي يا هتي هلي ديدار ڪيون. تنهن تي منهنجي گهرواريءَ انهي مهل ئي دلنواز کي چيو ته هاڻو تون هتي مونکي ديدار ڪرايو پر جڏهن مان رحيم يار اچان ته پوءِ گهوٽڪي هلنداسون شام جو تائيم هونگر پاڻي سڀ ڪري ويٺا هئاسون ٿورڙي دير ئي نه گذري ته دلنواز منهنجي گهرواريءَ کي چيو ته پايي جلدي ڪر ڊيگڙو ڇانورن جو پڪائي. تنهن تي منهنجي گهرواريءَ چيو ته ادا هاڻي ئي ننگر ڪري ويٺا آهيون هاڻي ڪير کائيندو ليڪن هن چيو ته هاڻي جو هاڻي پڪايو ڇانور پڪي ويا ڪجهه ٻارن کاڌا باقي دلنواز چيو ته ڊيگڙو ڀريل ڪٽي ڪمري جي روشنڊان ۾ رکي ڇڏيو ايئن ڪيو ويو سياري جي رات هئي هر ڪو پنهنجي بستر ۾ سمهي رهيو نور احمد چئي ٿو ته آءٌ وڃين ٻاهر اوطاق تي سمهي رهيس. صبح تهجد جو تائيم هيو ته دلنواز اوطاق تي آيو مان به جاڳي پيس ايتري ۾ منهنجي گهرواري به آئي مون هنن کان پڇيو

خير ته آهي هن مهل تنهن تي مونڪي پنهنجي گهر واريءَ ٻڌايو ته دلنواز جو مرشد رات پنهنجي گهر آيو
هيومون حيرت ۾ پڇيو ته اهو ڪيئن توهان مونڪي نه ٻڌايو تنهن تي هن چيو ته مون کي ننڊ اچي ويئي
ڇا ڏسان ٿي ته پيڄارو وڏي گاڏي آهي جيڪا اچي پنهنجي اوطاق تي بربڪ ڏنو آهي هارن تي دلنواز
ڀاڙ سڀ گهر ڀاتي نڪري هليا آهيون ڇهه ماڻهو سوار آهن سائين پاڪ جن اڳين سيٽ تي ويٺل آهن
پٺيان پنهنجو هڪ واقف عبدالجبار سائين باقي چار اڻواقف ماڻهو آهن دلنواز جلدي وڃي گاڏي جو
دروازو کوليو سائين پاڪ نفيس حالت ۾ تمام آهستيگي سان گاڏي مان لٿا ته دلنواز کي چيائون ته دلنواز
سائين هاڻي تمام پوڙها ٿي ويا آهيون ايترو جلدي اسان کي نه گهرائيندا ڪيو. سڀ فقراءَ گهر هلي ويٺا
آهن سائين پاڪ جن توکي چيو ته حقو ٺاهي ڪٿي اچو تون حقو ٺاهي ڪٿي آيو آهين مگر سائين جن حقو
چڪيو نه آهي ننگر ڪيو ويو ۽ پوءِ هيٺ ٿي واپس گاڏي ۾ چڙهي روانا ٿيا آهن گاڏي ۾ ويهندي
فرمايائون ته مائي هاڻي ته راضي آهين، ته مونڪي جاڳ ٿي ويئي آهي مون دلنواز کي اٿاري ٻڌايو آهي ۽
هاڻي توکي ٻڌائڻ آيا آهيون“

ڳوٺ اسلام خان لاشاري ۾ سائين پاڪ جن هڪ فقير علم الدين سائين رهندو آهي جيڪو
ايربگيشن ڊپارٽمينٽ ۾ ايڪسيويٽر جو ڊرائيور پڻ آهي پاڻ سائين پاڪ جا الائي ڪيترا واقعا بيان
ڪري ٿو ليڪن طالبن جي ويساهه لاءِ هڪ واقعو بيان ڪنداسون ته علم الدين سائين ٻڌائي ٿو ته ”اسان
هڪ جانور درندا وحشي ڍور هئاسون اسان کي انسانيت جي ڪابه خبر نه هئي بابي سائين اسان کي
ڍورن مان ڪڍي انسان بڻايو آهي هڪ پيري جو واقعو آهي ته ليبر ۾ هر قسم جا ماڻهو هوندا آهن آءٌ
سائين پاڪ جو طالب به هوس ليڪن اڻڄاڻ جاهل سو منهنجو هڪ چوڪري سان پيار ٿي ويو جاهل
جت سدائين شيطان سوار سو مون کان هڪ اهڙو ڪڏو ڪم ٿي ويو جيڪو مان بيان نٿو ڪري سگهان
ڪجهه ڏينهن کان پوءِ آءٌ گهر موٽي آيس مان شام جو گهر پهتس ۽ صبح جو سوير سائين پاڪ جن مون
وٽ گهر آيا ۽ فرمائڻ لڳا ته علم دين سائين اسان اڄ پهريون ۽ آخري دفعو توکي سمجهائڻ ۽ روڪڻ آيا
آهيون هن پيري توکي معافي آهي ۽ ٻئي پيري نه سمجهائبوئي ۽ نه رباعت ٿيندائي مون پيرن تي ڪري
معافي ورتي ۽ هادي پاڪ جن هميشه لاءِ آڄو ڪري ڇڏيو“

فقير ڪامل جي نگاهه هميشه طالبن جي سر تي رهندي آهي هو ڪڏهن پنهنجي مڃڻ وارن کي
اڪيلو نه ڇڏيندا آهن آءٌ عبدالجبار سائين ڊسمبر 1993 ۾ شادي ڪئي شادي کان ڪجهه مهينا پوءِ
منهنجي گهر واريءَ کي معدي جو اهڙو اچي درد پيو جو روزانو ٻه ٻه ڊاڪٽر بدلائڻا پون پيا ڪوبه افاتو نه
ٿئي صبح شام ڊرپون انجيكشن ليڪن مرض وڌندو وڃي ڪجهه ڏينهن انهي اثنا ۾ گذري ويا ته هڪ
ڏينهن اوچتو سائين پاڪ جن اوباوڙو تشریف وٺي آيا ۽ اسان کي فرمايائون ته عبدالجبار سائين مشتاق
سائين وٽ ڪمون شهيد هلندا سون مون عرض ڪيو ته حضور آءٌ شام جو واپس ايندس ڇاڪاڻ ته
منهنجي گهر واريءَ کي ڏاڍي تڪليف آهي پاڻ فرمايائون ته نيڪ آهي توهان موٽي اچجو اسان مالڪن
سان مشتاق سائين جي ميخاني تي هليا وياسون سائينجن سان محبت صحبت ٿيندي رهي شام عصر
جوتائيم ٿيو ته مون واپسي جي تياري ڪئي تيار ٿي مالڪن جي آڏو اجازت جي ارادي سان خاموش ٿي
ويهي رهيس پاڻ فرمايائون ته عبدالجبار سائين سودو ڪيو ٿا مون عرض ڪيو ته قبله سودو! پاڻ
فرمايائون ته رات رهي پئو تنهنجي گهر خير ٿي ويندو مون عرض ڪيو سرڪار اوهان جو امر سر اڪين

تي آءِ وينو آهيان جڏهن صبح جو آءِ گهر پهتس ته گهران خبر پئي ته ڪل عصر کان پوءِ ڪوبه درد نه آهي ۽ ساڳيو معدي جو درد وري هادي پاڪ جي نگاهه ڪرم سان اڄ تائين نه ٿيو آهي“

هڪ ٻيو واقعو مون کي هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن هڪ ڏينهن فرمايو ته ”عبدالجبار سائين جمعرات اچجو صبح جو پاڻ رحيم يار خان دلنواز سائين ڏانهن هلنداسون اسان مقرر جمعرات سائين پاڪ جن جي ميخاني تي پهتاسين غالبن 1998, 1999 جو واقعو آهي آءِ تنهن وقت ايجان ڳوٺ صالح ڏهر ۾ وينو هوس ته شام جو اتر طرف کان زبردست ڳاڙهو طوفان اوچتو اچي ويو آءِ سائين پاڪ جن وٽ وينو هوس ٿورڙي دير پهريان ننگر خاني ۾ چانهه ٺاهي ويئي هئي سا باهه ايجان پري رهي هئي مون کي خيال آيو ته وڃي باهه کي وسائي اچان ڇو جو ڪڪائون ننگر خانو هيو ڪجهه به ٿي پئي سگهيو جڏهن آءِ ننگر خاني پهتس ته باهه پهرين ئي ڪنهن فقير اجهائي ڇڏي هئي ليڪن ايتري ۾ ايڏي اوندهائي تي ويئي جو آءِ ديوارن کي وٺي سائين پاڪ جن وٽ پهتس پاڻ حقو پي رهيا هئا حقي جو ڦل بغير ڏول جي وڏي مڇ وانگر پري رهيو هو ته اوچتو سائين پاڪ جن فرمايو ته خير، خير، خير. ٿي دفعا خير جو لفظ سائين جن جي منهن مان نڪتو مون پنهنجي پاڻ سان ڳالهائين ته اڄ ڪنهن پاءُ تي مصيبت هئي پر الله ڪريم خير فرمائي آهي ليڪن مون کي پنهنجو طرف ڪو خيال نه رهيو ايترو طوفان خطرناڪ هيو جو هزارين وڻ ٽڻ ٻوٽا ڪري پيا ۽ بجلي جون لائنون جون لائنون ٻول ڪري پيا صبح جو اسان رحيم يار خان هليا وياسون تن ڏينهن کان پوءِ واپس آياسون جڏهن اوبارو ۾ پهتاسون ته مالڪن فرمايو ته عبدالجبار سائين اسان اڪيلا گهوٽڪي وڃون ٿا اوهان گهر هليا وڃو آءِ سائين پاڪ جن کان موڪلائي جڏهن ڳوٺ واري بس ۾ چڙهي گهر روانو ٿيس ڳوٺ کي ويجهو پهچي ڇا ڏسان ته منهنجي گهر ۾ جيڪي وڻ هئا سو هڪ به نه آهي گهر ويران لڳو پيو آهي جڏهن آءِ گهر پهتس ته سمورا ٻار ڀاڻيجا ڏيئرو وغيره سڀ ٻار روئڻ شروع ٿي ويا ابو اسان مٿا هٿاسون، ماما اسان مٿا هٿاسون. مون چيو ته بابا مون کي خبر پئي پر آءِ سمجهي نه سگهيس مون اها مصيبت ڪنهن بي تي پئي سمجهي جوانن مهرباني ڪئي آهي جو خير ٿي ويو آهي منهنجي گهر جي اڱڻ ۾ هڪ وڏي نم هئي جنهن جي هڪ سائيڊ لڙهه هيٺان منهنجو ڪمر ۽ ٻي سائيڊ ٻي لڙهه هيٺان اڏيءَ وارن جو بورچيخانو هئا منهنجا ٻار ڪمري ۾ منهنجي اڏيءَ ٻارن سوڌو بورچيخاني ۾ ويٺل هئا اڪثر ڏٺو ويو آهي ته طوفان ۾ وڻ رڳو زمين تي ڪري پوندا آهن ۽ انهن جون پاڙون زمين ۾ ڪتل هونديون آهن اگريهه نم صرف ڪري پئي ته ڪمر ۽ بورچيخانو پئي ڪرڻ ۽ هيٺيان سمورا ٻار دٻجي وڃن پر الله ڪريم جو ڪرم ۽ مالڪن جي نگاهه جي مهر اها ٿي ته نم پاڙا نڪري ڪم از ڪم پنج فت اڳتي اڏري بعد ۾ زمين تي ڪري جنهن ۾ پئي گهر وڏي نقصان کان مرشد هادي جي دعا سان بچي ويا، سائين پاڪ پنهنجي نگاهه ڪرم ڪري وڏو احسان ڪيو“

پرويز احمد سائين آرائين ويٺل گهوٽڪي ظاهر ۾ طالب ته فقير هادي سرڪار رحمدل سائين جن جا آهن پر بابا سائين جن کي به مرشد واري نگاهه سان ڏسندا آهن ۽ سائين پاڪ جن به طالبن کان وڌيڪ محبت ڪندا هئا آخري دم تائين حالتِ بيماري ۾ پڻ سائين پاڪ جن پرويز سائين وٽ گهريا گريج تي ويندا رهندا هئا پاڻ سائينجن جي خاص قربت ۽ پيار هيٺ رهيا راتو محمد شاکر سائين ۽ پرويز احمد سائين هميشه گهر ۾ هجڻ جي صورت ۾ اڪثر رات جو به بچي کان چار بجي جي درميان روزانو ميخاني تي پهچي ويندا هئا هاڻ جڏهن شاکر سائين شفت ٿي پنوعاقل هليا ويا آهن پر پرويز

سائين اڄ تائين حسبِ معمول ساڳي تائيم تي حاضري پرائي رهيا آهن سائين پاڪ جن فرمائيندا هئا ته شاڪر شڪ ڇڏي حق تي آيو پٺيان پرويز پرواز ڪندو آيو. پرويز احمد سائين ٻڌائي ٿو ته مونکي اڃانڪ شديد بخار ٿي پيو بسم الله هاسپيٽل ۾ مون کي داخل ڪرايو ويو جو ڊاڪٽرن منهنجور رات جو گهر وڃڻ به بند ڪري ڇڏيو ته تمام طبيعت خراب آهي سو ڪجهه به ٿي سگهي ٿو تنهنڪري رات اوهان هتي هاسپيٽل ۾ رهو انجيڪشن وغيره ٿيا مون کي بيچيني هجي ته هاڻي ئي گهر وڃان رات جو جيئن ئي ڊاڪٽر گهر هليا ويا ته آءٌ ايمبولينس جي ڊرائيور کي چيو ته مون کي گهر پهچائي اچو هن نه وڃڻ جو ڪافي اسرار ڪيو ليڪن هو مجبورن مون کي گهر پهچائي آيو رات جا تقريبن ٻه ٿيا هئا جو موبائل فون جي رنگ وڃڻ لڳي مون ڏٺو ته بلال سائين جي ڪال هئي مون آن ڪري حق موجود چيو بلال سائين جن ٻڌايو ته سائين پاڪ جن ياد فرمائي رهيا آهن مون عرض ڪيو ته سائين منهنجي طبيعت تمام خراب آهي پيو گاڏي به نه آهي يا ته مون کي ڪٿي وڃو ايتري ۾ بلال سائين جن فرمايو ته مالڪ فرمائڻ ٿا ته هاڻي جو هاڻي خود پهچو جيڪي لفظ مون خود سائين پاڪ جن جا ٻڌا، مون عرض ڪيو ته آيس سائين، مون تياري ڪئي ته گهرواري ضد ڪئي ته توهان وڃڻ جي پوزيشن ۾ ناهيو پيو سواري به ناهي اڌ رات جو پيادل وڃڻ، ڪجهه به ٿي سگهي ٿو ليڪن آءٌ هنڪان جان ڇڏائي پيادل ئي گهران نڪري پيس جڏهن آءٌ بائي پاس تي چڙهي رهيو هوس مون ڏٺو ته هڪ ڪاري رنگ جو وڏي قد بت سان ڪتو منهنجي پٺيان ويجهو اچي رهيو آهي مان خوف کان ڏکي ويس اڃان جو مان ڪجهه ڪيان مون ڏٺو ته ڪتو يڪدم روڊ ڪراس ڪري هن طرف ٿي ويو اسان گڏ گڏ ويندا رهيا سين ڪتو مون سان گڏ هلندو رهيو جڏهن آءٌ جندو ڳوٺ وٽ پهتس ته پريان ميخاني تان موٽر سائيڪل جي لائٽ نظر آئي ٿورڙي ئي دير ۾ بلال سائين جن اچي ويا مون موٽر سائيڪل تي ويهي نظر ڊوڙائي ته مون کي ڪتو ڪٿي به نظر نه آيو جڏهن اسين سائين پاڪ جن وٽ پهتاسون ۽ حق موجود عرض ڪري سائين جن جي قدمن تي اچي ڪريس ته پاڻ پاڪر ۾ وٺي فرمائڻ لڳا ته پرويز سائين اسان هتي چانهه جهلي وينا آهيون تون وري گهر سمهيو پيو آهين مون عرض ڪيو ته حضور اچي ويو آهين پاڻ چانهه جو ڪپ ڪٿي مون کي ڏنو جڏهن آءٌ چانهه پيتي ته ايئن محسوس ٿيو ته مون کي ڪجهه به نه هيو ۽ آءٌ نوين ٿي ويس وري ڊاڪٽر ڏانهن به نه وڃڻو پيو“

فقير مالڪ هر حال ۾ طالب کي نگاهه خاص ۾ رکندو آهي چاهي فقير جاڳ ۾ هجي چاهي نند ۾ هن لاءِ يڪسان آهي غالبن جولاءِ 2008 ۾ سانوڻ مهيني جي ميلي جي رياضت هلي رهي هئي ڪافي فقراءَ ڪافي ڏينهن کان رياضت ۾ مشغول هئي هن مسڪين عبدالجبار سائين کي به مالڪن رياضت ڪرڻ جو شرف بخشيو هيو پندرهن ڏينهن کان وٺي آستاني تي رياضت ڪري رهيا هئاسون رات جو تقريبن 12 بجي کن فارغ ٿي آءٌ ٻارهن دري ۾ پڪو هلائي وڃي سمهي رهيس سائين پاڪ جن ۽ ڪجهه فقراءَ علم پاڪ وٽ آرام فرمائي رهيا هئا جڏهن آءٌ اگهور نند ۾ هيس مون کي ايئن محسوس ٿيو ته مونکي احتلام ٿي رهيو آهي جيڪا هڪ فطري عمل آهي انساني وس جي ڳالهه نه آهي جڏهن عين احتلام جو تائيم ٿيو ته سائين پاڪ جن جو سڏ ڪرڻ جي انداز ۾ بلند آواز آيو ته ”عبدالجبار سائين“ مون به سڏ ۾ سڏ ڏٺو ته حق سائين يڪدم اٿي وينس جيڪا شيءِ جتي هئي رکجي ويئي مون نظر ڦيرائي ڏٺو ته هادي پاڪ جن سڪون سان گهري نند ۾ آرام فرمائي رهيا آهن مون عرض ڪيو ته مالڪ توهان

جا لکين شڪر ڪروڙين احسان جو اوهان پاڪ جڳهه کي ناپاڪي کان بچائي ورتو ورنه منهنجي حقيقت ته اها هئي جيڪا ٿي رهي هئي“

رائو محمد شاکر سائين جن وفا سخا جا پيڪر آهن مالڪ ظاهر باطن بي بها خزاني سان نوازيو آهي ايتري سائين پاڪ جن جي محبت هئي راتو سائين سان اگر ٻنهي جي راز و نياز کي لکجي ته ٻي موضوع لاءِ جڳهه ئي نٿي بچي تنهنڪري چند مالڪن جا واقعات لکڻ جي جسارت وٺندس. شاکر سائين نوي جي ڏهاڪي کان مالڪن جي اجازت سان سکر تائون شپ جو پروڇيڪٽ ڪڍي سکر ۾ پلاٽنگ ۽ بلڊرز جو ڪم شروع ڪيو جلد ڪم ايترو هليو جو ماڻهن ۾ هن جي شهرت ٿي ويئي اڄ جي دور جي مطابق سڄي ماڻهو جا دوست گهٽ ۽ دشمن زيادا هوندا آهن اهڙي نوبت شاکر سائين سان به ٿي هڪ ڏينهن شاکر سائين گهوٽڪي کان سکر هليو ويو گهر ٻڌايائين ته رات آءُ سکر ۾ رهندس، جڏهن سکر پنهنجي آفيس پهتو جتي سمورو استاف موجود هيو سلام دعا ڪري آفيس ۾ داخل ٿي يڪدم ٻاهر نڪري ڊرائيور افتخار سائين کي چيائين ته گاڏي ڦير گهر هلنداسون استاف هڪو ٻڪو ٿي ويو ليڪن ڪنهن به ڪجهه نه ڪڍيو پاڻ يڪدم گاڏي ۾ چڙهي گهوٽڪي روانو ٿي ويو جڏهن روهڙي ٻائي پاس تي پهتو ته شور ڪوٽ کان اچانڪ سيد منظور شاهه صاحب جي ڪال اچي ويئي هن چيو ته راتو صاحب ڪٿي آهيو پاڻ فرمايائون ته روهڙي شاهه چيو ته جتي به آهيو جلدي ڪيو هنن سورتن سان چار رکعت نماز نفل ادا ڪيو يڪدم تائيم ناهي سو پاڻ تاج پمپ جي مسجد ڏانهن گاڏي لاڙي نماز ادا ڪئي، نماز خاطر فون بند ڪيل جيڪو ٻي صبح تائين بند رهيو جڏهن فون آن ڪيو ويو ته ڪالن ميسيجن جي لائن لڳي ويئي آفيس کان ڪال آئي سائين جي پي اي ڳالهائون ته سائين ڪٿي آهيو ته پاڻ چيائون ته گهر ان شڪر جو ڪلمو پڙهيو ۽ ٻڌايائين ته سائين ڪالهه توهان جي نڪرڻ جي فورن بعد هڪ ٿو ڊي گاڏي اچي بريڪ ڏنو جنهن ۾ ڊرائيور کان علاوه چارئي سفيد برقعاً پوش مايون لٽيون لهڻ شرط هنن برقعاً لاتا ته چارئي هٿيار بند هئا سڌو آفيس ويا جهڙي ورتي واش روم چيڪ ڪيو ٻاهر نڪري توهان جي تازي ويل گاڏي جي ٽائرن جي نشان ڏانهن اشارو ڪيو ۽ پٺيان روانا ٿي ويا ۽ اوهان جو فون به بند ٿي ويو اسان به مڪمل تصديق کان سواءِ ڪنهن کي ڪجهه ٻڌائي به نه پيا سگهون سو ڏاڍي پریشاني مان رات گذري آهي الله پاڪ جو شڪر آهي جو اوهان صحيح سلامت گهر ۾ موجود آهيو جيئن ئي اهڙي حقيقت کان آگاهي ملي ته يڪدم ٻيهر سيد منظور شاهه صاحب جو فون آيو ۽ چيائين ته راتو صاحب ڏيو احوال؟ شاکر سائين ان کي ٻڌل ڳالهه سموري ٻڌائي جنهن تي هن چيو ته راتو صاحب اهو ايئن ٿيڻو هيو پر الله تبارڪ و تعاليٰ جو شڪر آهي جو بچاءُ ٿي ويو پر راتو صاحب هڪ ڳالهه ٻڌو ايئن نه سمجهجو ته منهنجي پيسي جي ڪري منظور شاهه مون سان محبت ڪري ٿو پر تنهنجي مرشد توهان جي حفاظت جي ڊيوٽي اسان جي مٿان رکي آهي اسان فقير جي ڊيوٽي نپائي رهيا آهيون“

پرويز احمد سائين ٻڌائي ٿو ته هڪ ڏينهن آءُ عادلپور ۾ پنهنجي ٽريڪٽرن جي گيريچ تي ويٺو هوس ته شاکر سائين جي بيل وڳي شاکر سائين چيو ته پرويز سائين جيترا به ماڻهو ٿيندا آهن سو ڪٿي جلد از جلد سکر پهچو آءُ ڊاٽسن واري کي سڏيو پنهنجا سمورا ڪاريگر شاگرد دوست احباب جيڪو به واقف رستي ۾ ملندو ويو سڀ کي ڪٽندو ڪجهه دير ۾ ئي سکر پهچي ويس مون ڏٺو ته تمام وڏو پنڊال

ماڻهن سان ڪچاڪچ پريل آهي وزير اعليٰ ارباب غلام رحيم شاکر سائين جي دعوت تي اچي رهيو آهي مون عرض ڪيو ته سائين اسان کي ڇا ڪرڻو آهي تنهن تي شاکر سائين حڪم ڏنو ته سمورا ماڻهو پندال ۾ الرت بيهاريو جيڪي هر ماڻهو جي چرپر تي نظر رکن انتظاميا تعاون نه ٿي ڪري مون ڏٺو ته شاکر سائين تمام اڀسيت هيڏي هوڏي ڦري رهيو آهي مون پنهنجا ماڻهو پندال ۾ الرت بيهاري شاکر صاحب جي هدايت مطابق سمجھائي بيهاريا. ڪجهه دير ئي مس گذري ته شاکر سائين جي چھري تي خوشي جا تاثر نمودار ٿيا پاڻ تينشن ڦري ٿي اسٽيج جي صوفي تي ويهي رهيا ۽ ڪجهه دير ۾ ئي نند به اچي وين مون کي عبرت هجي ته هي ڇا ماجرا آهي هيتري پریشاني جي باوجود شاکر سائين نند ڪري رهيا آهن وزير اعليٰ آيو تقريرون ٿيون ننگر پاڻي ڪري هليو ويو پروگرام خير خوبي سان ٿي ويو اسان موڪلائي موٽي آياسون ڪجهه وقت کان پوءِ جڏهن آءُ شاکر سائين کان پڇا ڪئي ته سائين پهرين توهان هيترا پریشان هئا ۽ پوءِ يڪدم لاڀرواهه ٿي سمهي رهيا؟ شاکر سائين ٻڌايو ته پرويز سائين مون ناصر شاهه جي چوڻ تي وزير اعليٰ کي فون تي دعوت ڏني هن نائيم ڏنو جڏهن ماڻهن اچڻ شروع ٿي ويا پوليس به پهتي هر قسم جا ماڻهو اچڻ شروع ٿي ويا پوليس ڪنهن به قسم جو تعاون نه پئي ڪري بد نظمي ۽ ڪنهن اڻوڻندڙ واقعي جو غمان ستائڻ لڳو مون توهان کي ڪال ڪئي ڪجهه اطمینان ٿيو ليڪن پریشاني نه گهٽي. ڪجهه دير کان پوءِ مون ڏٺو ته هادي پاڪ جن پندال ۾ گهمي رهيا آهن ۽ هر جڳهه تي موجود آهن ته اطمینان سان ويهي رهيس ۽ نند ڪئي ويئي هادي پاڪ جن فرمايو ته شاکر سائين پریشان نه ٿيو اسان موجود آهيون هادي پاڪ پلائي ڪندو ڪجهه به نه ٿيندو“

سائين پاڪ جن تمام فقراءِ سميت چند جي هرويهين تاريخ مولا علي عليه السلام جي نالي جي ايڪويهين شريف فقير مشتاق سائين جي آستاني تي ملهائيندا هئا پاڻ اڪثر به به ٿي ڏينهن به رهندا هئا غالبن 1996 ۾ هڪ ڀيري سائين پاڪ جن سان عنايت سائين گهوٽو منير احمد سائين چاچڙ ۽ ٻي فقراءِ مشتاق سائين وٽ رهيل هئا اوچتو رات جو سائين پاڪ جن جي طبيعت حد کان وڌيڪ خراب ٿي ويئي صبح جو سوڀر ئي مشتاق سائين گهوٽڪي شاکر سائين وارن وٽ هليا ويا نوراني سائين، شاکر سائين، پرويز سائين ۽ ٻي فقراءِ ايمبولينس ساڻ ۽ ٻيون گاڏيون ڪري مينهن واءِ ڪندا يڪدم مشتاق سائين وٽ پهچي سائين پاڪ جن کي ڪٿائي بسم الله اسپتال ۾ داخل ڪرايو ڊاڪٽر پهرين ئي موجود هئا سائين پاڪ جن جي طبيعت مسلسل ناساز هئي تمام ڊاڪٽر ميجر قادر بخش سائين، ڊاڪٽر شمس الدين ڪلوڙ صاحب جيڪو علائقي جو بهترين فزيشن آهي سو به ۽ ٻيا ننڍا ڊاڪٽر سائين جن جي ترتيب ۾ لڳي ويا ليڪن ڪابه بهتري نظر نٿي آئي سائين پاڪ جن جي ڪمري ۾ نوراني سائين، شاکر سائين کانسواءِ ٻيو ڪوبه ساڻ نه هو ڊاڪٽر مسلسل نگراني ڪري رهيا هئا جو رات تي ويئي رات جو ڪجهه پهر ئي گذريو ته سڀ مشينون بند ٿي ويون ۽ ڊاڪٽر شمس الدين ڪلوڙ صاحب پڻ سائين پاڪ جي هلي وڃڻ جي تصديق ڪري هليو ويو شاکر سائين ٻڌائي ٿو ته ان نائيم نوراني سائين آرام ۾ سمهيل آهن سائين پاڪ جن به سڌو سنئون سمهيل آهن آءُ پریشان آهيان ته مون کي ڪنهن وڏي اسپتال ۾ کڻي وڃڻ جو موقعو نه مليو دنيا جي وڏي کان وڏي اسپتال کڻي وڃان ها، وري خيال اچي ته لوڪ چونڊو ته شاکر سائين هڪ ننڍڙي اسپتال ۾ مرشد کي جهلي رهيو ڪاڏي کڻي نه ويو ڪنهن مهل هڪ خيال ته ڪنهن مهل ٻيو خيال نوراني سائين آرام ۾ آهن ڪنهن کي ٻڌائڻ جي همت به نٿي ٿئي آخر

همت ڪري نوراني سائين جن کي اٿاريو ۽ چيو ته نوراني سائين سائين پاڪ جن حق ٿي ويا آهن نوراني اڪيون ڪولي فرمايو ته شاڪر سائين آرام سان سمهي رهو سائين پاڪ کي اڃان گھڻا ڪم ڪرڻا آهن ايئن نه ويندا ۽ مون سان ڪيل وعدا به پورا ناهن ٿيا، پاڻ بي پاسي ڪروٽ بدلائي سمهي رهيا مون کي عجيب لڳو ته ڊاڪٽر جواب ڏيئي ويا مشينون بند ٿي ويون ۽ هي چئي ٿو ته سائين پاڪ نه ويندا آءُ ان عبرت ۾ رات گذاري ڇڏي جو صبح جي آذان جو نائيم ٿيو ته مولوي صبح جي آذان ڏني آءُ ڏٺو ته سائين پاڪ جن چرپر ڪري رهيا آهن ۽ ڪپڙو منهن تان لاهيندي فرمايو ته هتي چو آهيون هلو ميخاني تي هلون مون عرض ڪيو جي مالڪ هلون ٿا. ان کان پهرين آءُ نوراني سائين کي هڪ دوست جي حيثيت سان ڏسندو هوس ان کانپوءِ مرشد جي صورت ۾ ڏسڻ شروع ڪيو“

پويان ڪجهه سال سائين پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جي طبيعت مسلسل ناساز رهندي هئي، راتو محمد شاڪر سائين ٻڌائي ٿو ته هڪ پيري مون ڏانهن بلال سائين جن جي اوچتو فون آئي ته سائين پاڪ جن جي طبيعت خراب ٿي ويئي آهي اسان ايمبولينس ڪاهي يڪدم آستاني تي پهتاسون خبر پئي ته سائين پاڪ جن گھر ۾ آهن مون ڏٺو ته نوراني سائين سميت تمام فقراءَ جي چهرن تي اداسي چانيل آهي سائين نوراني سائين اسان کي حڪم ڪيو ته شاڪر سائين توهان بابي ڏانهن گهر هليا وڃو مون عرض ڪيو ته جي سائين ليڪن خيال آيو ته پوري پاڙي جا پار هوندا وري پردو ڪن سو جڏهن سائين پاڪ جن ميخاني تي اچن ته پوءِ اسپتال وٺي وڃون ليڪن ڪجهه دير بعد نوراني اسان کي ٻيهر چيو ته شاڪر سائين توهان بابي سائين ڏانهن گهر وڃو اسان گاڏيون ڪهرائي جڏهن آءُ ۽ پرويز سائين گهر پهتاسون ته ٻارن ۾ روج راڙو متل هو مون پرويز سائين کي چيو ته بابي سائين جي ڪن ۾ حق موجود چئو ۽ منهنجي لاءِ ٻڌايو پرويز سائين ويجهو ٿي سائين پاڪ جن جي ڪن ۾ حق موجود چيو ۽ کين ڪن ۾ ٻڌايو ته شاڪر سائين آيو آهي ته پاڻ يڪدم ”سدا موجود چيو ۽ فرمايائون ته اهڙو جوان سڏي ۽ اسان نه موٽون“ سائين پاڪ جن جي وجود کي جتي به هت پئي لڳو ته جڙ جسم ڳري چڪو آهي اسان وڏي احتياط سان سائين جن کي ڪار ۾ ويهاريو ۽ اسپتال ڪڍي هليا وياسون آءُ فڪر ڪندو پئي ويس ته سائين پاڪ جن کي لاهڻ ۾ تمام تڪليف ٿيندي ڪهڙي نموني لاهجي ايتري ۾ اسپتال پهچي وياسون سائين پاڪ جن سيت تي منهنجي سيني تي اهلليل هئا جڏهن ڪار جو دروازو کليو ته سائين پاڪ جن فرمايو ته سڀ پري ٿيو آءُ پاڻ لهندس سائين پاڪ جن گاڏي مان لهي مون سان هت هٿ ۾ ڏيئي مون سان گهمندي اسپتال ۾ هلندا رهيا دوائون وغيره وٺي جڏهن ميخاني تي موٽي آياسون ته سائين نوراني سائين ٻڌايو ته مرد خدا سائين اسان کي سائين پاڪ جي حق ٿي وڃڻ جو اطلاع ڏيئي چڪو هو“

سفر

سائين پاڪ حضرت فقير بابا نماڻو سائين جن فرمائيندا هئا ته سفر حاصل ڪرڻ يا حاصل ڪرائڻ جو نالو آهي تنهنڪري الله تبارڪ و تعاليٰ پنهنجي پاڪ ڪتاب قرآن مجيد والفرقان حميد ۾ ارشاد فرمائي ٿو ته ”كُل سِيرُ فِي الْاَرْضِ“ سير ڪيو زمينن جي، حيرت ۽ عبرت حاصل ڪيو. دوران سفر اوهان کي الله تبارڪ و تعاليٰ جون نت نيون قدرت جون نشانيون ملنديون نوان خيال، نوان فڪر،

نئين سوچ، نوان نظارا ۽ قدرت جي ڪاريگري هر وقت نئين انداز ۾ ملندي جو توهان الله پاڪ جي تعريف ڪرڻ کانسواءِ رهي نه سگهندو. اهوئي سبب آهي جو اوهان ڪنهن به ولي درويش فقير جي حالات کي ڏسندا ته اهي الله تعاليٰ جي حڪم سان سدائين سفر ۾ رهيا آهن جيستائين مالڪ ڪريمان کي ڪٿي مقيم نٿو ڪري. حضرت فقير بابا نماڻو سائين جن به پنهنجي دور ۾ سفر کي ترجيع ڏيندا هئا. علائقي ۾ ڪٿي به فقراءَ جو سَنگ هجي ميلو هجي ته پاڻ ضرور شرڪت ڪرڻ فرمائيندا هئا پاڻ فقراءَ جي پروگرامن جون تاريخون اڪثر ياد رکندا هئا. مگر هونئن به جنهن مهل جنهن سان ملڻ جو خيال ايندو هو ته بغير ڪنهن اطلاع جي انهن وٽ هليا ويندا هئا مختلف وقتن تي تمام فقراءَ سفر ۾ گذرڻ ڪري چڪي آهي پاڻ سفر ۾ هڪ ٻه طالب ساڻ گڏ رکندا هئا فقراءَ جا ميلا ڪرڻ پوري سَنگ سان ويندا هئا ساڻ گهڻو گڏ سفر ڪرڻ وارن ۾ نوراني سائين، گلاب سائين، عنايت سائين، علي نواز سائين، ڊاڪٽر الاهي بخش سائين، عبدالمجيد سائين، تڳڙ محمد بخش سائين سولنگي منير احمد سائين پرويز احمد سائين ديدار علي سائين مشتاق احمد سائين قاضي ۽ هي مسڪين عبدالجبار سائين سدائين سفرن ۾ ساڻ سفر ڪندا هئا مگر ڪوبه اهڙو طالب فقراءَ نه آهي جنهن ساڻ سفر نه ڪيو هجي.

سائين پاڪ حضرت بابا نماڻو سائين جن علائقي جي فقراءَ جا ميلا جنهن ۾ هميشه شريڪ ٿيندا هئا انهن ۾ محمد سائين جو ميلو حسين پيلي، انور شاهه سائين جو ميلو جهانپور شريف، بيدل بيڪس سائين جو ميلو روهڙي، پاڪ پيرل شاهه جو ميلو سهڪجي، فدا حسين شاهه سائين جو ميلو لڪي غلام شاهه، جئي شاهه بادشاهه جو ميلو سکر، سائين حسين شاهه بخاري گهوٽڪي، سائين ستارڏني شاهه جو ميلو جهانپور شريف، انباهه شريف جا ميلا، غلام مصطفيٰ سائين جو ڪيو غمدل سائين جي ورثي طور ميلو ملهائيندو هيو. شينهن فقير گڏاڻي جو ميلو خانپور مهر، غوثل سائين جو ميلو فقير غلام قادر وسير جو ميلو سردار بخش سائين تڳڙ وٽ ميلو فقير محمد سائين گهوٽو ڪچو پنڊي واري جو ميلو اهي ميلا سائين جن اڪثر ڪرڻ ويندا هئا مگر بيدل سائين جو ميلو ۽ حسين پيلي محمد سائين جو ميلو باقاعدي سان ڪندا هئا حضرت منصور آخر زمان سچل سرمست سائين جو ميلو پاڻ هميشه لاهور ۾ ڪندا هئا مگر سچل سائين جي درگاهه تي جنهن ٿايم به خيال ايندو هو ته هليا ويندا هئا.

ڪجهه اهڙا پروگرام يا ميلا به ٿيندا هئا جن تي باقاعدي سان نه بلڪه ڪڏهن ڪڏهن وڃڻ ٿيندو هو انهن ميلن ۾ شاهه عبداللطيف ڀٽائي سائين جو ميلو قلندر شهباز سائين جو ميلو بيدل سائين جو ميلو روحل سائين ڪنڊڙي واري جو ميلو نصير فقير جلالڻي سائين جو ميلو قاضي بابا ڪنڌرا واري جو ميلو قاضي بابا سکر واري جو ميلو سائين نور شاهه بادشاهه چوڪ چيڙ واري جو ميلو غمدل سائين جو ميلو استاد محب سائين ٽالپر شهداد پور واري جو ميلو. هي اهي ميلا آهن جتي سائين پاڪ جن ڪڏهن ڪڏهن شريڪ ٿيندا هئا هڪ ٻيو جهوڪ شريف، هڪ ٻيو محمد سائين ڪٽياڻ جن تي به وڃڻ ٿيو.

حضرت فقير بابا نماڻو سائين جن صحبت ۽ ڪچهري جا ڪوڏيا هئا سدائين وحدت جي وائي زبان تي جاري رهندي هئي پنهنجن صحبتي ۽ محبتي فقراءَ ڏانهن اڪثر ويندا رهندا هئا اهي فقراءَ پڻ ميخاني تي حاضري پرائيندا رهندا هئا ڪنڌ ڪوٽ، جيڪب آباد سائينجن جا ڪافي پير پاڻي ۽ دوست احباب پڻ هئا جن وٽ اڪثر اچڻ وڃڻ ٿيندو رهندو هو جنهن ۾ غلام مصطفيٰ جو ڪيو صاحب، لالا عبدالڪريم پٺاڻ، محراب خان ڏهاڻي صاحب، فقير شاهه ڏنو سائين ۽ عبدالملڪ سائين بنگوار ۽

بي ڪافي فقراء جن وٽ محفلون قائم ٿينديون هيون هڪ ڀيرو حاجي اڪبر علي سائين ملڪ اوباوڙو ۽
 آءٌ عبدالجبار سائين، حضرت بابا نماڻو سائين جن سان گڏجي ڪشمور الهرڪيو سائين ماڇي ويراڳي
 وٽان ٿيندا ڪنڌ ڪوٽ هليا وياسون جتي لالا عبدالڪريم پناڻ طالب فقير نصير سائين جلالاڻي جي
 اوطاق تي رهيل هئاسون شام جو اسان ٻنهي کي محراب خان ڏهاڻي ڏانهن تنگواڻي پيغام ڏيئي موڪليو
 ويو ته هو اسان سان صبح جو ملي، ڏهاڻي صاحب پيغام ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيا اسان واپس لالا سائين وٽ
 موٽي آيا سون، گهوٽڪي شريف کان وٺي ڪرايو پاڙو ڪندي مون وٽ مسڪيني حال ۾ جيڪو به ننگر
 پاڻي هيو سو پرباش ٿي ويو اڪبر سائين تنگواڻي کان موٽي اچي ننڊ سمهي رهيو منهنجي اندر بار بار
 خيال پئي گذريو ته اڪبر سائين سجاڳ ٿئي ته ڪجهه رقم ان کان وٺي ڇڏيان ته جيئن ضرورت مهل ان
 کان گهرڻا نه پون، شام جو لالا ننگر ڪڍي اچڻ جي اجازت وٺي گهر هليو ويو ته سائين پاڪ جن فرمايو ته
 ”عبدالجبار سائين هڪ ڀيري آءٌ ڪنڌ ڪوٽ آيس تقريبن پندرهن ڏينهن رهيس مون وٽ ڪرايو به نه
 هجي جو واپس وڃان ليڪن ارادو مضبوط هو ته پيادل سفر ڪبو ليڪن ڪنهن سان اظهار نه ڪبو سواءِ
 هادي پاڪ جي ڪنهن کي به محرم راز نه ڪبو“ اسان کي هادي پاڪ پنهنجي اندر جي خيال مان اهڙو
 ڪڍيو جو وري اهڙو خيال به نه آيو لالا سائين جا ڪافي تعداد ۾ محبان سائين جن جو ٻڌي گذ ٿي ويا
 جنهن ۾ هندو مسلم گڏ وڏي پيار جي محبت صحبت ڪچھري هلندي رهي ته اوچتو لالا هڪ حسين
 جميل هندو نوجوان جي ٻانهن کان وٺي سائين جن جي اڳيان حاضر ڪيو ۽ چيو ته سائين هن سهڻي
 ڪافي وقت کان شادي ڪئي آهي مگر اولاد نٿي ٿئي سو هي چئي ٿو ته ڀڳوان کان به نه وٺندس فقير کان
 به نشاني وارو وٺندس سو هاڻي فقير جي در حاضر آهي سو مهرباني ٿئي تڏهن سائين پاڪ جن به پنهنجي
 موج ۾ هئا سو فرمايائون ته لالا سائين اسان جي نشاني هن سان پاڻهي ئي ڳالهائيندي ورنه ان کان
 پهريائين سائين پاڪ جن دعا ڪرڻ وقت اڪثر ڀلائي ٿيندي، مالڪ ڀلائي ڪندو فرمائيندا هئا ۽ سائل
 جو ڪم ٿي ويندو هو واپسي تي محمد بخش سائين سولنگي کان ٿيندا گهوٽڪي آيا سي هڪ ڀيري
 سائين پاڪ جن سان آءٌ ۽ ٻي چند فقراء ساڻ گڏو ڪالوني ۾ محمد بچل سائين ۽ مختيار احمد سائين
 کنيڙو وارن جي گهر وڃڻ ٿيو رستي جي اڻڄاڻائي جي ڪري هڪ همراھ کان متعلقه ايڊريس معلوم
 ڪئي ته ان همراھ پهرين ئي سوال ڪيو ته ڪٿان آيا آهيو؟ مون چيو ته گهوٽڪي کان هن پڇيو ته
 ڪير ٿيندا آهيو؟ اسانجو مختلف ذاتن سان تعلق هيو مگر مون چيو ته چنا هن يڪدم پڇا ڪئي ته
 سڀئي؟ مون سائين پاڪ جن ڏانهن ڏٺو ته پاڻ سر جي اشاري سان ها جو اشارو ڏنو ۽ مون چيو ته هائو. هن
 ايڊريس ٻڌائي سو اسان فقراء جي گهر پهچي وياسين. هڪ ڀيرو ٻيهر مشتاق سائين کان واپس ٿيندي
 بس ۾ هڪ همراھ پڇا ڪئي ته ڪٿي ويندا؟ مون چيو ته گهوٽڪي هن ٻيهر پڇيو ته ڪير ٿيندا آهيو؟
 مون يڪدم جواب ڏنو ته گهوٽا ته هن ٻيهر سوال ڪيو ته سڀ؟ هن ڀيري آءٌ سائين پاڪ ڏانهن ڏسڻ جي
 بجاءِ ازخود چئي ڇڏيو ته هائو اهو شخص ته خاموش ٿي ويو ۽ مالڪن فرمايو ته تون ڪوڙ چو ڳالهايو
 جڏهن ته تون چنو آهين آءٌ پنهنجي ڪئي تي لهي بغير ڪنهن جواب ڏيڻ جي هيٺ گردن ڪري وينو
 رهيس ۽ اندر ئي اندر ۾ پنهنجو پاڻ کي غلط بياني تي ڪوسيندو رهيس، ويرم ئي ڪانه گذري ته سائين
 پاڪ جن جو خيال اچي حاوي ٿيو ۽ خيال جي صحبت شروع ٿي ويئي ۽ پاڻ فرمائڻ لڳا ته ”الله تبارڪ و
 تعاليٰ قرآن مجيد ۾ ارشاد فرمائي ٿو ته ”انا بشر مثلكم يوها“ آءٌ نامدار ﷺ جن جي باري ۾ ارشاد

فرمائن ٿا ته آءُ اوهان جي مثل بشر آهيان، هُو بلڪل اسان وانگر بشر سڏائي سگهي ٿو ڇاڪاڻ ته هن کي انهي روپ ۾ اظهار ڪرڻو هو مگر اسان کي اجازت ناهي ته اسان وٽا چئون ته اسان نبي پاڪ صلي الله عليه وآله وسلم وانگر بشر آهيون هُو مالڪ آهن اسين سندس غلام آهيون ۽ اسان کي محبوب پاڪ جي غلامي تي ناز آهي“ جڏهن هادي پاڪ جن طرفان هيڏي حقيقت سامهون آئي ته پنهنجي ڪيل غلطي تي خوشي محسوس ٿي ته اگر هي سبب ئي نه بڻي ها ته هي اظهار به نه ٿئي ها.

پرويز احمد سائين ٻڌائي ٿو ته هڪ پيري سائين پاڪ جن سان ٿي گاڏيون فقراءَ جون ساڻ هجن رات جو دير سان حضرت سچل سرمست جي درگاه درازا شريف کان روانا ٿياسون ٿورو پنڌ مس ڪيوسين ته اڳيان پوليس بيهڻ جو اشارو ڪيو اسان گاڏيون سائيڊ تي ڪيون پوليس وارن ٻڌايو ته اڳيان ٿر تي رهي آهي ڌاڙيل بيٺا آهن سو توهان اڳتي نه وڃو هو تقريبن ڳاڏيون روڪي بيٺا هئا. گاڏين جي بيهڻ تي سائين پاڪ جن پڇا ڪئي ته ڇا مسئلو آهي اسين عرض ڪيو ته سائين اڳيان ڌاڙيل ٿر ڪري رهيا آهن پاڻ فرمايائون ته هلو فقير نه ڪنهن جو دشمن آهي نه ڪو فقير جو دشمن آهي باقي جيڪي ڦريندا سي قربا، اسان گاڏين کي پلڪ ڏنو ته پٺيان ٻئي گاڏيون به هلي پيون به ٿي ڪلوميٽر جڏهن اڳتي آياسون مون ڏٺو ته ڪافي همراھ هٿيارن سان روڊ جي ٻنهي ڪنارن سان بيٺا هئا مگر ڪوبه ماڻهو اڳتي نه وڌيو نه هٿ ڏنو نه ڪا لائيت ڏني اسان خاموشي سان هليا آياسون.

هڪ ڀيرو سائين پاڪ بابا نماڻو سائين جن، نوراني سائين، رانو محمد شاکر سائين، سبحان الله سائين، آءُ عبدالجبار سائين ۽ ڊرائيور علي محمد سائين سومرو ڳوٺ مهر علي ٽالپر شهدادپور ۾ فقير استاد محب علي سائين جو ميلو ڪرڻ وڃي رهيا هئاسون گرمي جي موسم جي ڪري تمام ساجهر ئي ميخاني کان روانا ٿياسون سج اڀرڻ وقت اسين نوشهرو فيروز ٻائي پاس تي هئاسين مون ڏٺو ته هڪ نانگومست ڪپڙن کان فارغ ٻائي پاس تي الرت بيٺو آهي مون اندر ئي اندر ۾ خيال ڪيو ته هي مست سائين پاڪ جن جي استقبال ۾ بيٺو آهي ۽ ان کي ڪراس ڪندي مون دل ۾ چيو ته تنهنجي حاضري قبول آهي ته سائين پاڪ جن فرنت سيت کان پٺتي مڙي ڪري اسان ڏانهن ڏٺو ۽ مسڪرائيندي خاموش ٿي ويا مون اندر ۾ ئي ڳالهائون سائين هاڻي ته بلڪل پڪ ٿي ويئي ته هي فقير اوهان جي استقبال ۾ بيٺو هو. استاد محب علي سائين جن جو ميلو ڪيو سين رات جو ميلي جون مختلف تقريبن هلنديون رهيون رات جو غالبن تي بجلي ڌاري ويراڳ بند ٿيو ته پنهنجي فقراءَ اسان کي چيو ته اوهان سائين پاڪ جن کي عرض ڪيو ته هاڻي اجازت وٺون ۽ هاڻي پٺائي گهوٽ جي درگاه تي هلون ۽ صبحاڻي ساجهر واپس نڪري هلنداسون مون فقراءَ جي ڳالهه سائين پاڪ جن سان ڪئي ته پاڻ اسان کي فرمايو ته ”ها پٺائي صاحب اٿي ڪري توسان ڳالهائيندو هلنداسون ضرور مگر مونکي اتان صرف حقي جو ڦل وٺڻو آهي، صبح جو ساجهر ئي فقراءَ کان اجازت وٺي ٽنڊو آدم آياسون جتي شاکر سائين جون پيڻيون رهنديون هيون شاکر سائين، سائين جن کي عرض ڪيو ته سائين بيٺي بيٺي ادين سان ملندا هلون ڪپڙا چٽنج بي ڪري وٺنداسون تنهن تي سائين جن فرمايو ته بس اسان گاڏي ۾ ويٺا آهيون توهان ملي اچو رانو سائين ڪجهه ڪارٽون ڪجين ۽ انبن جا پهرين ئي ادين لاءِ ورتا هئا سي سبحان الله سائين ۽ اسان دروازي تي رکي ڏناسون بيل ڏيڻ تي شاکر سائين جو پيڻيو غفار پائي نڪري آيو هن جڏهن سائين پاڪ جن کي ڏٺو ته هن سائين پاڪ جن کي چيو ته سائين قسمت سانگي اسان وٽ آيا آهيو وري يا

نصيب آهي سو سائين ناشتي کان سواءِ آءُ اوهان کي هتان وڃڻ ئي نه ڏيندس سو پاڻ ان جي اسرار تي گاڏي مان لهي غفار پائي جي اوطاق ۾ اچي ويٺا جتي سائين جن پاڻ ۽ سڀ فقراءَ تڙپائي ڪيون نيرن پڻ ڪيو سائين پاڪ جن نيرن ڪرڻ کان پوءِ جوليئي پيا ته آرام اچي وين جو منجهند ٿي ويئي پاڻ جڏهن سجاڳ ٿيا ته غفار پائي کان موڪلائي پت شاهه پهتاسون پٽائي سائين جي درگاهه جو سلام ڪري ٻاهر آياسين ته سبحان الله سائين ۽ مونکي امر مليو ته حقي جو ڦل وٺي اچو عجب جهڙي ڳالهه اها ٻئي جو پت شاهه حقي جي ڦلن جو مرڪز هوندي اسان کي پوري پت شاهه ۾ ڦل نه مليو جتي وڃون ختم آهن پاڻ ڪريم اتان روانا ٿي سڌوئي هالا شريف اچي ويا حضرت مخدوم نوح رحمته الله عليه جن جي درگاهه جي عين سامهون اچي گاڏي بيهاري ليڪن پاڻ گاڏي ۾ ئي ويٺا رهيا اسان ۽ سبحان الله سائين سامهون ئي دڪان تي ويٺا سون جتي ڦل ملي ويو ڦل وٺي واپسي ڪئي سون ۽ بعد ۾ سچل سائين جي دربار تان حاضري ڀريندا ميخاني تي موٽي آياسون.

هڪ ڀيرو سائين پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن ۽ سائين نوراني سائين جن پنهنجي فقراءَ جنهن ۾ دیدار علي سائين دلنواز سائين علي حسن سائين رياض احمد سائين ملڪ مشتاق احمد سائين قاضي عبدالجبار سائين ۽ ٻي ڪافي فقراءَ سان گڏ فقيرن جي دعوتن تي نڪري پيا سڀ کان پهرين صادق آباد ۾ مختيار سائين ڪنڀڙو وٽ آياسون پوءِ اتان رحيم يار خان دلنواز سائين وٽ ويٺا سون ايندي سڌو آدم صحابه ۾ اڪبر سائين جي اوطاق تي رهيا سون اتان محمد رياض ۽ محمد فياض سائين ڪوڪر چڪ 182 منار وارن وٽ وڃڻو هو سو آدم صحابه ۾ سائين پاڪ جن محمد رياض سائين جن کي فرمايو ته رياض سائين توهان ڳوٺ هليا وڃو پنهنجو بندوبست وغيره وڃي ڪيو اسان اوهان وٽ هليا اينداسون رياض سائين ڪن ۾ مون کان پڇا ڪئي ته سائين بسترا ڪئين وڃي ٺاهيان مون چيو ته جيئن سائينجن جي طريقت آهي اوهان هيٺ بسترا وڃي ٺاهيو نوراني سائين جن اسان جي سُس ڀر ٻڌي مون کان پڇا ڪئي ته ڇا ٿو چئي مون عرض ڪيو ته سائين بسترن جي باري ۾ مشورو ڪري رهيو آهي تنهن تي نوراني سائين ان کان پڇا ڪئي اوهان وٽ پيرن جي اچڻ ۽ ويهڻ جو ڪهڙو طريقو آهي رياض سائين جواب ڏنو ته سائين ڳوٺ ۾ اگر ڪنهن جو به مرشد ايندو آهي ته هڪ بسترو ڪٽ تي سينگاري ٺاهيو ويندو آهي باقي سڀ بسترا هيٺ ٺاهيل هوندا آهن اهو ٻڌي نوراني سائين فرمايو ته هاڻ وڃي هڪ بسترو هيٺ ٺاه ۽ باقي سڀ بسترا کڻن تي ٺاه اڄ اسان سڀ جي ابتڙ ڪنداسي ته طالب سڀ کڻن تي ويهندا ۽ مرشد هيٺ ويهندا پيرن جي کڻن جي روايت کي توڙيون ٿا رياض سائين خاموش رهيو ۽ اجازت وٺي ڳوٺ هليو ويو ڪجهه دير کانپوءِ سائين پاڪ جن اڪبر سائين کان موڪلائي چڪ 182 منار رياض سائين وٽ پهتا جتي رات رهي صبح جو چوڪ چڙڻ سائين نور شاهه بادشاهه جو ميلو هلي رهيو هو اتي تشریف وٺي آيا ۽ ميلو ڪري واپس پنهنجي آستاني تي موٽي آيا.

تاريخ 2008_6_17 جي علي الصبح پرويز سائين موبائل تي مالڪ ڪريم جو پيغام ڏنو ته توهان مشتاق سائين آرائين، مشتاق سائين قاضي، حاجي اڪبر علي سائين ملڪ ۽ علي حسن سائين اڄ شام ميخاني تي پهچي وڃو سائين پاڪ جن محمد سائين کٽيار ۽ جهوڪ شريف وڃڻ جو پروگرام ٺاهيو آهي دل باغ و بهار ٿي قدرتي اڪبر سائين پنهنجي ذاتي مصروفيت سبب نه هلي سگهيو علي حسن سائين ڪڇي ۾ ڊيوٽي هجڻ سبب ان سان رابطو نه ٿي سگهيو باقي اسين شام جو سائين پاڪ جن وٽ

پهچي وياسين صبح جو سوڀر سڀ فقراءَ جنهن ۾ نوراني سائين، رانو محمد شاکر سائين جان محمد سائين وسير، مولابخش سائين دشتي، ڊرائيور افتخار سائين، علي ڏنو پٺاڻ، دلصفا سائين، ربنواز سائين بلال احمد سائين، گل سائين، مشتاق احمد سائين آرائين، مشتاق احمد سائين قاضي سبحان الله سائين پرويز احمد سائين ۽ هي مسڪين عبدالجبار سائين، مالڪن سان گڏ سفر ۾ روانا ٿياسون سڀ کان پهرين بيدل سائين جي درگاه تي روهڙي شريف آياسون ان کانپوءِ درازا شريف سرڪار سچل سائين جي دربار تي پهتاسون سائين پاڪ جن علم شريف وٽ اچي بيٺا، ۽ اسان کي فرمايائون ته عبدالجبار سائين اندر دربار شريف ۾ هلون ڇا مون عرض ڪيو ته حضور مالڪ آهيو جيئن اوهان جي منشاء پاڻ فرمايائون ته اسان ته سچل سائين جا غلام آهيون هو ڏسي ڏسي ٿواسان جي حاضري قبول ٿي ويئي آهي پاڻ سڌو اچي گاڏين ۾ ويٺا موري ۾ سپر ڪولاچي هوٽل تي ننگر پاڻي ڪري اچي حضرت فقير محمد سائين کٽياڻ جي دربار شريف تي پهتاسين سجاده نشين ڪنهن ڪم سبب هالا ويل هيو تمام فقراءَ پيار قرب ڏنو ويراڳ پڳتي ڪئي سون فقراءَ وٽ ننگر پاڻي ڪري سڌو جهوڪ شريف روانا ٿياسون سفر ڪندا اچي جهوڪ شريف پهتا سون حضرت صوفي شاهه عنايت سائين جي درگاه جو سلام ڪري ٻاهر اچي ويٺا سون درگاه جو ويراڳي فقير سڪندر علي سائين مليو جيڪو گهوٽڪي سائين پاڪ جن جي آستاني تي ايندو رهندو هو تنهن فقراءَ جي خدمت چاڪري ڪئي سائين پاڪ جن محبوب فقير جيهو جي ڪافي تي رات رهڻ جو ارادو ڏيکاريو سڪندر سائين وارن يڪدم هنڌ بسترن جو بندوبست ڪري ورتو ليڪن سائين نوراني سائين ۽ ڪجهه فقراءَ جي اسرار تي سائين پاڪ جن پٽائي سائين جي درگاه تي رهڻ جو پروگرام ٺاهيو اتان موڪلائي سڌو پٽ شاهه تي پهتا سون پٽائي جي درگاه جو سلام ڪري ٻاهر پاڻاري هڻي ويهي رهياسون ويراڳ ڪلام هلندا رهيا پوري رات گذارڻ کان پوءِ صبح جو سوڀر واپسي ڪئي ويئي ۽ سڌو آستاني تي موٽي آياسين.

عبدالمجيد سائين تڳڙ ٻڌائي ٿو ته آءٌ ۽ فقير سائين جن فقراءَ سميت چڪ شهبازپور ميلو ڪرڻ وياسون رات جو ميلو ڪري صبح جو تمام فقراءَ موڪلائي رواني ٿي ويئي فقير سائين جن فرمايو ته عبدالمجيد سائين پاڻ سائين صاحبڏني سائين جي درگاه کان ٿيندا فقراءَ سان ملندا پوءِ واپس هلنداسي مون عرض ڪيو ته جي سائين. اسان موٽر سائيڪل تي چڙهي چڪ شهبازپور کان روانا ٿياسون قدرت سان اسان کي علي مدد سائين ۽ يار محمد سائين به ڪونه مليا صاحبڏني سائين جي درگاه تي به سائين ٻاهر ويل هئا سو اسان سڌو جهانپور شريف هليا آيا سون. انور سائين جي درگاه جو سلام ڪري پاڻ اچي حضور سائين جن جي ويهڻ واري جاءِ جي ٻاهرين دروازي تي هٿ رکي بيهي رهيا سامهون حضور سائين ويٺو هيو اسان به ڏٺوان به ڏٺو مگر فقير سائين ملڻ بجاءِ واپس ٿيا مون عرض ڪيو ته سائين سان ملندا هلون پاڻ فرمايائون ته حق موجود ٿي ويو سو اسان موٽر تي سوار ٿي واپس روانا ٿياسون ۽ اسان پانڌي سائين جي آستاني تي آيا سي جتي وڻن جا پن پوري ميخاني ۾ تڙيل پڪڙيل هئا صفائي بلڪل نه ٿيل هئي ۽ آستاني تي به ڪوئي نه هيو فقير سائين جن فرمايو ته پيلي فقير جي ميخاني کي ائين ڇڏي نه هلون جهارو ڳول ته صفائي ڪري پوءِ هلون مون عرض ڪيو ته سائين توهان ويهي رهو آءٌ خود اڪيلي سر ڪري ٿو وٺان پاڻ فرمايائون ته نه گڏجي ڪنداسي سو جهارو ڪڍي اسان صفائي شروع ڪئي ڪافي جهارو ڪري ويا سون ته پوءِ پانڌي سائين جو وڏو پٽ آيو جنهن اچي فقير سائين

کان جهاڙو وٺڻ جي ڪوشش ڪئي پر فقير سائين جهاڙو هن کي نه ڏنو هو ٻيو جهاڙو ڪٿي شروع ٿي ويو جڏهن آستاني جي صفائي ٿي ويئي پوءِ پاڻ ويهي ان فقير سان قرب جي ڪچهري ڪئي پاڻ صفائي وغيره تي ڪافي ان کي محبت ۾ هدايت ڪئي پوءِ ان کان موڪلائي گهوٽڪي روانا ٿياسين موٽر سائيڪل تي ويهندي ئي فقير سائين پاور يعني قدم جي صحبت شروع ڪري ڏني پاڻ فرمائڻ لڳا ته اگر فقير جو دم قدم ساڳيو ناهي ته ان جو اهو حال آهي جيڪو توهان ڏٺو اهڙي صحبت هلندي رهي سفر به هلندو رهيو اسان سرحد شهر کان نڪري ٿورو ٻاهر مس آياسون ته هڪ مست گهوٽڪي طرف کان اچي رهيو آهي ته ساڳي تائيم هڪ ڪار به گهوٽڪي طرف کان اچي رهي آهي ۽ اسان گهوٽڪي طرف وڃي رهيا هئاسون جڏهن ٿيئي يعني مست، اسان ۽ ڪار هڪٻئي جي سامهون لائن ۾ گڏ ٿياسون ته مست يڪدم بيهي رهيو ته منهنجي موٽر سائيڪل کي ۽ ڪار کي يڪدم بريڪ لڳي ويو گاڏيون بند ٿي ويون فقير سائين جن فرمايو ته عبدالمجيد سائين ان کي پاور سڏجي ٿو. اسان پوري ڪوشش ڪئي مگر ڪار ۽ موٽر اصل به نه چريا ٿوري دير ئي نه گذري ته مست هلڻ شروع ڪيو ته اسان جون گاڏيون به هلڻ شروع ٿي ويون پوءِ اسان آستاني تي موٽي آيا سون.

اڳ ۾ به اظهار ڪري آيا آهيون ته سائين پاڪ جن تمام فقراءَ پير پائن ۽ طالبن ڏانهن گهڻو ايندا ويندا رهندا هئا اگر ڪوبه فقير طالب ڪجهه ڏينهن نه اچي ها ته پاڻ انهي ڏانهن هليا وڃن ها اڪثر پاڻ فرمائيندا هئا ته ڇاپا مار پوليس اچي ويئي هڪ پيري پاڻ فرمايائون ته شينهن سائين ڪورائي يارهين شريف ته نه پهچي سگهيو اسان صبح جوا ٿندي ئي شينهن سائين جي ڳوٺ هليا وياسون شينهن سائين خير ته هيو اوهاڻ يارهين شريف تي ڪونه آيا پوءِ شينهن سائين پنهنجي حياتي ۾ ڪڏهن به يارهين شريف نه گسائي. اهڙي طرح ڪوبه پرين پيارو ڪجهه تائيم تائين نه اچي ها ته پاڻ خود هليا وڃن ها اڪثر ايئن به ٿيندو هو ته ڪنهن وٽ اوچتو وڃڻ تي پاڻ سبزي وغيره به ساڻ وٺي ويندا هئا هونئن به سائين پاڪ جن جو حڪم هوندو هو ته ڪنهن وٽ به وڃو ته خالي هٿ نه وڃو ڪابه شيءِ وٺي وڃو جيڪو خالي ايندو سو خالي ويندو آهي. پاڻ مڪمل حضوري صفت جا مالڪ هئا حد درجي جو خيال رکڻو ايتري تائين جو سائين پاڪ جن ۽ نوراني سائين جن جي هٿن تي پڪي داڻو چڱندا هئا ايتري شفقت ۽ محبت جا مالڪ هئا جو اگر دوران سفر اگر جڳهه جي ڪمي آهي ته پاڻ گڏ فقراءَ کي پنهنجي جهولي ۾ ويهاري سفر ڪندا هئا اسان پاڻ ڪافي دفعا سائين پاڪ جن جي امر جي آڏو مجبور ٿي جهولي ۾ ويهي سفر ڪيو آهي ڪاٺ پيئڻ تمام سادو پسند ڪندا هئا زيادا تر سبزي ۾ ڪار بلا ۽ ٽري پسند ڪرڻ فرمائيندا هئا اڪثر فضول خرچي کان منع فرمائيندا هئا اڪثر ڪري فقراءَ جو خرچو پاڙو وغيره به پاڻ ادا ڪندا هئا مسڪين فقراءَ جي هميشه مالي مدد به ڪندا هئا تمام فقراءَ جي هر ڏک سک ۾ به ظاهر باطن هر حال ۾ شريڪ ٿيندا هئا پنهنجي طالبن کي پنهنجي اولاد وانگر پائيندا هئا.

هڪ پيري شام جو اسان پنهنجي گهر هئا سين ته سائين نوراني سائين جن جي ڪال آئي ته صبحاڻي صبح جو ٿي بجي اسان اوهاڻ کي ڪٺندا سون تيار رهجو ته خواجه غلام فريد سائين جي درٻار تي ڪوٽ مٺ هلندا سون خوشي ۾ ساري رات نند نه آئي رات جو به بجي آءُ سائين نوراني سائين جن کي ڪال ڪئي. پاڻ فرمايائون ته اسان گاڏين ۾ ويهي رهيا آهيون توهان تيار رهو نيڪ تي بجي اسان کي اوبارو ٻائي پاس تان مالڪن اچي کنيو سائين پاڪ جن ناشتو اسان فقراءَ سميت ديرو موڙ هوٽل تي

وڃي ڪيو فقراءَ ۾ سائين پاڪ جن سان گڏ نوراني سائين، محمد شاکر سائين، پرويز سائين، جان محمد سائين وسير، محمد يامين سائين گهوٽو هي مسڪين عبدالجبار سائين ۽ ٻي ڪافي فقراءَ ساڻ هئي ناشتو ڪرڻ کان پوءِ اسان ڪوٽ مئڻ شريف حضرت خواجہ غلام فرید سائين جي درگاه تي حاضر ٿياسون درگاه جو سلام ڪري ٻاهر آياسون سجاده نشين جو معلوم ٿيو ته اهي اتي نه آهن درگاه جي ڏکڻ واري سائيڊ کان پاڻاري هڻي ويهي رهيا سون ان ڏينهن تازو داتا صاحب جي دربار تي لاهور ۾ ٻن ڏينهن ۾ تنهنڪري هتي پوليس جي نفري تمام زيادا هئي جنهن زيادا هجوم ۽ ويراڳ ڪرڻ کان منع ڪيون ٿي ڪجهه ڏيڳون پڪرائي فقراءَ ۾ ورهايون ويون ڪجهه دير کان پوءِ سائين پاڪ جن واپسي لاءِ روانا ٿيا ۽ سڌو پنهنجي آستاني تي موٽي آياسون. هاڻي سائين پاڪ جن جي پنهنجي مرشد ڏانهن ڪيل پيادل سفر جو ذڪر ڪنداسون.

امن پور شريف ڏانهن پيادل سفر

عشق ۽ مشڪ لکندا نه آهن عشق هر حال ۾ نيارو هوندو آهي ۽ پنهنجي هجڻ جو ثبوت پيش ڪندو آهي اهو عشق ئي ته آهي جيڪو هر روپ ۾ نيارا نيارا رنگ پيش ڪندو آهي اهو عشق ئي ته هو جيڪو زليخان جي روپ ۾ سالها سال يوسف لاءِ هجر سهندو رهيو اهو عشق ئي ته هيو جنهن شيرين خاطر فرهاد جي روپ ۾ پهاڙن مان پاڻي جون نهرون وهايون. اهو عشق ئي ته هو جنهن مجنون جي روپ ۾ ولهين وڪوڙيو ۽ ليلا جي درجي ڪٿن جا پير چمايا. اهو عشق ئي ته هو جو هير جي خاطر رانجهي جي روپ ۾ تخت ۽ شهنشاهي کي ٺڪرايو. اهو عشق ئي ته هو جنهن حضرت بلال حبشي رضي الله عنه جي روپ ۾ ٻرندڙ آڱارن تي محمد الرسول الله صلي الله عليه وآله وسلم جا نعرا بلند ڪيا. اهو عشق ئي ته هيو جنهن حضرت اوبس قرني رضي الله عنه جي روپ ۾ پٺيه ڪڍي ڇڏي. اهو عشق ئي ته هو جنهن منصور جي روپ ۾ دار تي به انا الحق جا نعرا بلند ڪيا. اهو عشق ئي ته هيو جنهن شمس تبريز عليه السلام جي روپ ۾ مرد زنده ڪري ڪل لهرائي. ۽ اهو عشق ئي ته هيو جنهن حضرت امام حسين عليه السلام جي روپ ۾ ڪربلا ملهايو. اهو عشق ئي ته آهي جيڪو هر ميدان ملهائي ٿو. سائين عثمان فقير رحمته الله عليه فرمائي ٿو ته

عشق اوڙا، بهڙ نه ڏيندا
تي گداگر، مست ڪريندا
گلي گلي تان گهمائي هي

جيڪو به هن عشق جي اوڙ ۾ آيو تنهن کي هر شئي ترڪ ڪرڻي پئي. ان عشق جي آڙاهه جڏهن هادي پاڪ بابا نماڻي سائين جن جي اندر پيڙ پايا ته هُو سڀ ڪجهه ترڪ ڪري ۽ مرشد جي ملڪ امن پور شريف پهچڻ لاءِ پيرين پيادا لاهور روانا ٿي پيا. ۽ ساڻ هڪ فقير دوست ميول فقير مڇي جيڪو محمد سائين جو طالب هو گڏ روانو ٿيو. ۽ پاڻ ۾ اها صلاح ڪري روانا ٿيا ته ڪنهن کان به ڪجهه گهرڻو نه آهي جيڪو لنگر نصيب ۾ هوندو سو ضرور ملندو. جيڪو به دوست پهرين جيڪا به صلاح ڏيندو تنهن تي عمل ڪبو.

هادي پاڪ سرڪار فقير بابا راضي سائين جن فرمائيندا هئا ته ”سهيلي سڏائي سا ڏکندي کي ڏکائي

جا“ دنيا ۽ فقر جي هميشه الت چال رهي آهي. دنيا جي دوست جو دستور آهي ته هو اندر جي پرندڙ باهه کي پنهنجي صلاح مشوري وغيره سان تڏو ڪري ٿو. ليڪن حقيقت جو طالب پرندڙ باهه کي پنهنجي صحبت محبت ۽ نگاهه معرفت سان وڌائي ڇڏي ٿو. ۽ طالب جي ذوق شوق ۽ عشق ۾ اضافو ڪري ٿو. اهڙي ريت هڪڙي ڏينهن فقير هادي بابا نماڻو سائين ۽ ميول فقير سائين، فقير نانڪ سائين سان گهوٽڪي شهر ۾ مليا ته محبت صحبت ۽ پيار جي ڪچهري ٿي ته اهڙو موضوع آيو جو نانڪ سائين فرمايو ته اوهان سڌڙيا آهيو اوهان پيادل لاهور نٿا وڃي سگهو. هوڏانهن نانڪ سائين جي روپ ۾ هدايت ڪرڻي هئي ۽ هيڏانهن عشق جو آڙاهه ته اڳ ۾ ئي ڀريل هو پاڻ يڪدم نانڪ سائين کي فرمايو ته نانڪ سائين هينئر ئي وڃو موٽڻ ميار آهي، ساڻ ميول فقير موچي به گڏ تيار ٿي پيو.

فقير هادي بابا نماڻي سائين جي کيسي ۾ جيڪا به رقم هئي تنهن جون به پيڙيون وٺي صفت يار کي حامي و ناصر سمجهي، پاڻ کي مالڪ حقيقي جي حوالي ڪري لاهور شريف روانا ٿي ويا. ميول فقير وٽ هڪ ڪنبل ۽ هڪ ڪرمندل ساڻ هئا ۽ فقير بابا نماڻي سائين کي ساڻ هڪ پيراڳڻ ۽ ڪشتو هيو. عثمان سائين جي قول مطابق ته

عشق دي آتش، اها عثمانا

گهن کي ويندي لامڪانا

عرش ڪنون جو آئي هي

۽ هتي به عشق جي آتش پنهنجو رنگ ڏيکاريو هو ۽ هڪ طالب مطلوب جي ملڪ ڏانهن روانو هو. مڪان کان لامڪان جو سفر شروع ٿي چڪو هو.

سرڪار هادي پاڪ راضي سائين فرمائڻ ٿا ته ”دل جو درد زبان ۾ ۽ حق جو مشاهدو بيان ۾ نه ايندو آهي“ اهڙي ريت جيڪو طالب مطلوب جي وچ ۾ راز و نياز جو رابطو رهيو. ظاهر و باطن مشاهدا رهيا سي ته اسين بيان نٿا ڪري سگهون مگر ظاهر جي سفري حالات کي مختصر بيان ڪندا سين.

هي هڪ طالب جو معراج هو فنا کان بقاء ڏانهن پرواز هئي مڪان کان لامڪان جو پنڌ هو. نفی مان ڪڍي اثبات جا علم کوڙڻ جو سير هو. ”هن“ جي وچڙ ۽ ”هن“ جي ٿيڻ جو سير هيو. ورنه هادي پاڪ فقير سخي راضي سائين سرڪار فرمائڻ ٿا ته ”طالب ۽ مطلوب جي حقيقت هڪ آهي ۽ نه آهن جيئن عاشق ۽ معشوق جو عشق هڪ آهي تيئن طالب ۽ مطلوب به هڪ آهن عشق ئي منهنجو مرشد آهي“ سو هي عشق ئي ته آهي جيڪو ٻن کي هڪ ڪري ٿو شاهه صاحب فرمائڻ ٿا ته:

پڙاڏو سوئي سڏ، وروائي جو جي لهين

هئا هيڪاندا گڏ، رڳو ٻڌڻ ۾ به ٿيا

يا

احد، احمد پاڻ ۾، وچان ميم فرق

آهي مستغرق، عالم انهي ڳالهه ۾

سو سرڪار بابا نماڻو سائين به پنهنجي يار حقيقي جي سھاري، بغير ڪنھن کي اطلاع ڪئي، گھوڻڪي کان ٿي روانه ٿي ويا، سفر ۾ ميول سائين به ڪنا هئا پھرين رات وڃي ماڻيلو ۾ ترسيا ۽ ٻئي ڏينھن ساجھ روانا ٿيا. سفر ڪندا، سير و نظارا ڪندا، ڪڪ پن ۾ يار جو جلوو پسندا پنھنجي منزل ڏانھن روان ٿيا رهيا. ۽ اچي اوڀاڙو شهر جي ڳوٺ لانگھو ۾ فقير بڊل سائين ميرائي، طالب محمد سائين حسين ٻيلي وارن وٽ اچي رهيا. ۽ اتان روانا ٿي سفر ڪندا اچي چوڪ چيڙو بجھو سائين مست الست عاشق درويش برقع پوش سائين نور شاھ بادشاھ جي درگاھ تي حاضري پريائون. اتي موجود فقير محب علي سائين سان محبت صحبت ڪري ڪجھ وقت رهي اڳتي روانا ٿيا. هاڻ منزل ڪوٽ منڻ شريف خواجہ غلام فريد سائين جي درگاھ هئي. هي سمورو سير مالڪ جي منشا سان ٿي هيو، سفر ڪندا منزلون ماريندا اچي خواجہ صاحب جي درگاھ تي حاضري پريائون. اتان به نازونياز جون ڪچھريون ڪندا، ديدار درشن ڪندا ڪجھ ڏينھن رھڻ کان پوءِ ديرا غازي خان طرف سرڪار سخي سرور سائين جي حاضري لاءِ روانا ٿي ويا. پٿريلي علائقي جو سفر هوندي پيرپٿون تي پيا هئا. سسئي ۽ سور ساڻ هئا پنھل جي درشن خاطر ڪيچ طرف روانه هئا. نگاهه ۾ پنھل هو ۽ دڳ جون بد بلائون ۽ خوف و ڊپ ڊاءِ سڀ ختم هئا ۽ بقول پٿاڻي سائين ته

اڪيون ميهريار ۾ جن رکيون جوڙي
تن کي ٻوڙي، سائر سگهي ڪينڪي

اڳيان سائر هزارين مشڪلاتن، ڏڪن، تڪليفن، ڊپ ڊاءِ، وحشت، دهشت، اڪيلائي، تنهائي، اڃ بڪ ۽ خوف جي روپ ۾ موجود ۽ پهاڙ جيڏا ڏڪ ۽ ڏولاوا سامهون هئا مگر

ارادے جن کے پختہ ہوں، نظر جن کی خدا پر ہو
وہ طلاطم خیز موجوں سے، گھبرایا نہیں کرتے

سو هادي پاڪ فقير بابا نماڻي سائين وارن جي نظر ۾ به الله ڪريم هو باقي تڪليفون انهن لاءِ هيچ هيون. پاڻ جڏهن ديرا غازي خان ۾ پهتا ۽ سخي سرور سائين جي حاضري پري پاڻ هڪ فقير جي آستاني تي رهيا. ان جو ذڪر پاڻ هن ريت ڪن ٿا ته ”اسين ديرا غازي خان ۾ هڪ فقير جي آستاني ۾ رهيا سون، شام جو اسين ديرا غازي خان ۾ سلطاني سير ڪيو ۽ ڪشڪول پري اچي فقير اڳيان رکيو سون. جنهن ۾ سبزي به هئي فروت به هيو ۽ پئسا به هئا. ان تائيم رائج سڪو هڪ پئسو پنج پئسا ۽ ڏهه پئسا زيادا هلندا هئا. فقير سائين اسان جي خدمت چاڪري ڏاڍي پيار محبت سان ڪئي. صبح جو سوڀر اسان فقير سائين کان موڪلائي ملتان روانا ٿيا سون، فقير اسان کي ٿي عدد پٽاڻا ڏنا ته رستي ۾ ڪم ايندا. اسين ته مالڪ کي حامي و ناصر ۽ رازق مطلق سمجھي نڪتا هئاسون، هر حال ۾ هادي پاڪ ئي شامل حال هئا، تنهن هوندي به ڪنھن حڪمت جي هجڻ جي تحت پٽاڻا ڪنيا سون. جڏهن اسان درياءَ تي پهتا سون ته هڪ همراھ رستي تي اٿو ڳوهي رهيو هو ۽ اسين ان کان پڇو ته ڇا تو وٽ سبزي به آهي ان جواب ۾ چيو ته نه پوءِ اسين اهي ٽيئي پٽاڻا ان همراھ کي ڏنا.

پاڻ فرمائڻ ٿا ته درياءَ جي وارياسي زمين تي هلندي ڏاڍو سڪون محسوس ٿيو چين و قرار اچي رهيو هو چاڪاڻ ته پٿرن جا پنڌ ڪري ڪري تمام ٿڪجي پيا هئاسون ۽ پير پٿون ٿيل هئا ليڪن ارادن جي

اڳيان هر مشڪل گهٽ هئي. هادي پاڪ سائين راضي سائين جي شفقت هميشه شامل حال هئي تنهنڪري بر جون بد بلائون به اسان جي طابع هيون. مالڪ هادي وڏا رنگ ڏيکاري هئا ۽ حق اليقين ارادن اڳيان هي دنيا هيچ هئي. درياءَ کي ٻيڙي ذريعي ڪراس ڪيو سين. سڌو ملتان روڊ وٺي روانا ٿيا سين. ڪجهه فاصلو ٿي ٿيو ته پٺيان هڪ ڪار ايندي نظر آئي. مون ميول فقير کي چيو ته هي ڪار پاڻ کي ڪٽندي فقير ميول سائين چيو ته سائين هي اڻ سونهون علائقو آهي سو پاڻ کي ڪيئن ڪٽندو ايسائين ڪار اسان جي ويجهو پهتي. آءُ اتي بيٺو ئي رهيس ته ڪار واري اچي منهنجي ويجهو اچي بريڪ ڏنو ۽ دروازو کولي ويهڻ لاءِ چيو آءُ ۽ ميول فقير ڪار ۾ ويهي رهيا سين. ۽ ڪچهريون ڪندا رهياسين. ڪافي سفر ٿيڻ کان پوءِ ڪار واري گاڏي کي بريڪ ڏنو ۽ چيو ته هي چار روپيه وٺو ۽ هتي ملتان واري بس ايندي ۽ ٽوٽل چار روپيه ڪرايو وٺندي سو توهان بس ۾ چڙهي ملتان هليا وڃو. اسين اهو سڀ ڪجهه مالڪن جي مهرباني سمجهي قبول ڪيو سين ۽ ٿوري دير ۾ بس آئي اسان بس ۾ سوار ٿياسون ۽ اچي ملتان شريف پهتا سون. درگاهن جي حاضري ۽ سلام کان پوءِ جڏهن اسان شاهه شمس تبريز سبزواري رحمته الله عليه جي درگاه تي پهتا سين ته اتي اسان جي ملاقات فقير نشان علي سائين سان ٿي جيڪو سرڪار هادي پاڪ راضي سائين رحمته الله عليه جو دوست فقير هيو. هن اسان جي وڏي خدمت ڪئي. وڏي پيار ۽ محبت سان پيش آيو. اسان جا ڪپڙا ڌوئائين ۽ سڄي سڄي رات اسان کي زور ڏيندو هو. اسان چند روزان وٽ قيام ڪيو سين ۽ پوءِ لاهور وڃڻ لاءِ تيار ٿيا سين ته فقير نشان علي سائين اسان کي چيو ته اوهان پندرهن ڏينهن رهو منهنجو ميلو آهي ميلو ڪري پوءِ هليا وڃجو. مگر اسان کي ساعت به سال برابر لڳي رهي هئي. اسين ته ايئن ٿي چاهيو ته هيئنر محبوب جي ملڪ تي پهچون ۽ دلبر جو ديدار ڪيون سو اسان فقير نشان علي سائين کان موڪلائي لاهور روانا ٿياسون.

ملتان کان روانگي کان پوءِ پاڻ سير سفر ڪندا منزلون ماريندا. حدون اورانگهيندا. مقام طي ڪندا درجات کي پٺ تي ڇڏيندا هلندا رهيا. تقريبن ٽن مهينن جي طويل مشقت آميز سفر کان پوءِ جڏهن سرڪار بابا نماڻو سائين جن امن پور شريف جي حد ۾ داخل ٿيا ته پاڻ ان ڏينهن جو ذڪر هن ريت ڪن ٿا. ”جڏهن اسان ٿاڻا چوهنگ کان امن پور شريف ڏانهن روانا ٿيا سين ته مالڪ ڪريم حضرت بابا راضي سائين سرڪار جن اسان کي نهر جي مٿان اسان جي انتظار ۾ مليا هئا. جيئن ئي هادي پاڪ مالڪ ڪريم تي منهنجي نگاهه پئي ته آءُ يڪدم سائين جن جي قدمن ۾ وڃي ڪريس. هادي پاڪ جن يڪدم مون کي ڪٽي پنهنجي سيني سان لڳايو ان وقت سائينجن جي پُر نور نيٽن مان آنسو جاري هئا. مون کي گلي سان لڳائي بي انتها پيار ڏنو ۽ فرمايو ته ”نماڻا سائين اسان به انهن ڏڪن ۽ مشڪلاتن سان هت پهتا هئا سين“ سرڪار هادي پاڪ راضي سائين جن جو گلي لڳائڻ هو چڻ ته اسان جي بدن ۾ ڪرنت پيدا ٿي ويو ڪجهه وقت پهريون جيڪو جسم چور چور هو سنڌ ساڻا هئا هلڻ ۽ گهمڻ مشڪل هو قدم نٿي ڪچيا سو هاڻ پٽائي سائين جي قول مطابق ته

سَوَن ورهين جا ڏکڙا، هڪ لحظي ۾ لاهي

جي مصداق اسين چڻ سفر تي نه ڪيو هو ۽ ڪنهن قسم جي تڪليف نه هئي. ديدار يار جي ۽ پاڻ محبن جي محبت شفقت ۽ ازلي عنايت اهڙو ته پنهنجي هنج ۾ وٺي ورتو هو جو اسان پنهنجو سڀ ڪجهه

پلائي چڪا هئا سون، جسم بلڪل تازو توانو ٿي چڪو هو. سو سرڪار هادي پاڪ بابا راضي سائين جن اسان کي ساڻ ڪري آستانه عاليه امن پور شريف ڏانهن روانا ٿيا. جڏهن اسين آستاني پاڪ تي پهتا سين ته اتي اڳ ۾ ئي فقراء کي اطلاع ملي چڪو هو. سرڪار فقراء کي ٻڌائي چڪا هئا ته اڄ لنگر پاڻي تيار ڪيو مهمان اچي رهيا آهن، لنگر انهن سان گڏجي ڪنداسون. اسان لاءِ پاڪ صاف ڪپڙا اڳ ۾ ئي تيار رکيا هئا پاڻي گرم ٿيل هو.

امن پور شريف پهچڻ شرط هادي پاڪ بابا راضي سائين جن مون کي گڏ بستري تي ويهڻ جو امر فرمايو مون عرض ڪيو ته سرڪار مون کي اجازت ملي ته آءٌ ٻئي بستري تي ويهان ڇاڪاڻ ته منهنجا ڪپڙا ۽ جسم وغيره تمام ميرا آهن ۽ سر ۾ جئون پئجي ويون آهن مگر هادي پاڪ پاڻ مون کي گڏ ويهاري محبت صحبت ۽ ڪچهري ڪئي. ڪجهه وقت کان پوءِ امر ٿيو ته کوهي تان تڙ وغيره ڪيو ڪپڙا تبديل ڪياسون ۽ ان کان پوءِ سائين جن جي صحبت محبت و خدمت و رياضت ۾ رهياسون.

فقراء وٽ ملهائيندڙ ميلا

فقير هادي سخي سرڪار بابا نماڻي سائين جي طالب فقراء ۾ به فقر جي رسم مطابق ڏيهارڙا ملهايا ويندا آهن، جن مان سرڪار بابا نماڻو سائين جن بنفسِ نفيس شرڪت ڪرڻ فرمائيندا هئا. انهن ۾ سڀ کان مشهور ڪمون شهيد جي ويجهو نزد ڳوٺ حامد چاچڙ فقير مشتاق احمد سائين آرائين جي آستاني تي اسلامي مهيني جي هر ايكويهين تاريخ جي رات، حضرت مولا علي مشڪل ڪشا عليه السلام جي شهادت سان منسوب ايكويهين شريف ملهائي وڃي ٿي. مشتاق سائين جو شمار سائين جن بابا نماڻو سائين جي خاص الخاص طالبن مان ٿئي ٿو. پاڻ 1990ع کان باقاعدي سان ۽ پنهنجي عشق و ذوق سان ايكويهين شريف ملهائيندا اچن ٿا. فقير مشتاق سائين صاحب حال، صاحبِ ڪلام ۽ طالب فقراء وارو درويش آهي.

دادلوءِ جي ويجهو ڳوٺ عزت خان ڪورائي تعلقه پنو عاقل ۾ مشهور ملامتي فقير سائين سبحان الله سائين ڪورائي وٽ ذوالحج مهيني جي سورهن تاريخ تي فقير بابا شينهن سائين ڪورائي، جيڪو هادي پاڪ بابا نماڻي سائين جن جو پير پائي به هو ان جو ساليانو ميلو ملهايو وڃي ٿو. ان کان علاوه اڪثر سائين سبحان الله سائين وٽ ايندا رهندا هئا. پنهنجي هادي پاڪ جي عشق ۾ سبحان الله سائين اڪثر ڪئي روپ ڪندو رهندو آهي. پاڻ هميشه ملامتي روپن ۾ اڪثر خوش رهندو آهي.

ڳوٺ پنجو باغ گهوٽو ۾ فقير علي انور سائين گهوٽو جي آستاني تي هر سال يارهين شريف واري ڏينهن جو ميلو عيد ميلاد النبي ﷺ جي نالي سان ملهايو ويندو آهي جتان وري سڌو فقير علم الدين سائين وٽ ميلي تي هليا ويندا هئا.

ڳوٺ اسلام خان لاشاري تعلقه ميرپور ماٿيلو ۾ فقير علم الدين سائين لاشاري وٽ ٻارهن ربيع الاول جي رات ميلادِ مصطفيٰ ﷺ سان منسوب ساليانو ميلو ملهايو وڃي ٿو ۽ هادي پاڪ بابا نماڻو سائين خود، فقراء سميت شرڪت ڪرڻ فرمائيندا هئا.

ٻهرين ڳوٺ جيوت خان ڪورائي ۽ پوءِ ڏهر ڪي شهر ۾ سردار بخش سائين ڪورائي وٽ ٻارهن ربيع

الاول جو ڏينهن ۽ تيرهن ربيع الاول جي رات ميلادِ مصطفيٰ صلي الله عليه وآله وسلم سان منسوب ساليانو ميلو ملهائيندا هئا ۽ پاڻ هادي پاڪ بمعه فقراء شرڪت فرمائيندا هئا سردار بخش سائين هڪ تمام پياري صورت، عشق ذوق ۽ درد وارو انسان هو ريوينيئو سپروائزر رضا محمد خان جو فرزند هو اعليٰ تعليم يافته، پهرين ريلوي پوليس، پوءِ پرائمري استاد ۽ آخر ۾ واپدا ۾ لائن سپرينٽينڊنٽ ڀرتي ٿيو. هڪ ڏينهن علي الصبح ڊيوٽي لاءِ اوباوڙو روانو ٿيو ۽ سامهون ايندڙ ويڳن جي ٽڪر ۾ شهيد ٿي ويو.

ان کان علاوه حسب خواهش ڳوٺ الهيار چاچڙ ۾ فقير علي حسن سائين، نور حسن سائين چاچڙ وارن وٽ هر چنڊ جي ويهه تاريخ جي ڏينهن، ڳوٺ لانگهو ۾ ٻڍل سائين ملڪ ۽ رياض احمد سائين ملڪ وٽ هر سال محرم جي چوڏهين تاريخ جي رات، ڳوٺ چنالي ۾ بروهي سائين وٽ، ڳوٺ صالح خان ڏهر ۾ عبدالجبار سائين چنه، شهيد مشتاق احمد سائين قاضي ۽ ساڌو سائين وارن وٽ ۽ بعد ۾ اوباوڙو شهر ۾ عبدالجبار سائين جي لڏي اچڻ کان پوءِ به وٽس ميلا ملهائيندا رهندا هئا. هر طالب فقير جي پيار محبت ۽ دلي دعوت کي قبول ڪرڻ ۾ عار محسوس نه ڪندا هئا ۽ هر فقير يا ماڻهو جي دعوت تي ويڙهڻ فرمائيندا هئا جيڪو به صدق دل سان سڏيندو هو.

آستانه عاليه تي ملهائيندڙ ميلا

آستانه عاليه مرشد پاڪ بابا راضي سائين چوٽي امن پور شريف ڳوٺ جلال خان گهوٽو گهوٽڪي سنڌ تي محبت جي پانڌيڙن، وحدت جي وڻجارن جو اچڻ ويڙهڻ وقت رهندو آهي سندن هر وقت ميلو مثل رهي ٿو. هر عام و خاص لاءِ سدائين فيض جاري و ساري رهي ٿو. پر ان جي باوجود به هتي هر جمعي جي رات پري پري کان فقراء ڪهي اچي سائين جن جي صحبت ۾ شريڪ ٿيندا آهن. هر اسلامي مهيني جي يارهين شريف جيڪا هادي پاڪ راضي سائين جن طرفان عطا ٿيل آهي وڏي عقيدت ۽ احترام سان ملهائي وڃي ٿي، جنهن ۾ محفل سماع، محبت صحبت ۽ روح رهاڻيون ساري رات جاري و ساري رهن ٿيون، ان کان علاوه هر سال سانوڻ مهيني جي چار ۽ پنج تاريخ تي ساليانو ميلو وڏي پيار پاڻوهه ۽ عشق سان ملهائيو وڃي ٿو جنهن ۾ پوري سنڌ ۽ پنجاب کان فقراء اچي شريڪ ٿئي ٿو.

عطا ڪيل خلافت

فقير هادي سخي سرتاج سائين بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن پنهنجي ڪنهن به طالب کي خالي نه ڇڏيو آهي، ان کي پنهنجي حال سارو عطا ڪيو آهي ڪو به طالب فقير خالي نه ملندو. ڇاڪاڻ ته ڪوبه طالب فقير پنهنجي محبت، عقيدت، حال و خيال، ۽ عشق مطابق ئي حاصل ڪري سگهندو آهي. حضرت داتا گنج بخش رحمت الله عليه جن فرمائن ٿا ته هڪ شخص ڪنهن درويش وٽ ويو ۽ عرض ڪيو ته سائين دعا ڪيو ته الله تبارڪ و تعاليٰ مون سان محبت ڪري، ان درويش الله تبارڪ و تعاليٰ جي حضور بدست دعا عرض ڪيو ته ”اي منهنجا مالڪ هي بندو جيتري تون سان محبت ڪري ٿو، اي منهنجا مالڪ تون به ان سان اوتري محبت ڪرڻ فرما“ ان دعا کان بعد ان شخص کي اچي فڪر پيدا ٿيو ته منهنجي ته خدا تعاليٰ سان ذري برابر به محبت نه آهي، هن درويش دعا ۾ فرمايو آهي ته جيتري هي محبت ڪري ٿو تون به اوتري محبت ڪرڻ فرما. ان فڪر جي پيدا ٿيڻ سان هن جي اندر ۾ الله تبارڪ

وتعالیٰ جي ايتري ته محبت پيدا ٿي، جو هن کي الله تبارڪ وتعالیٰ اولياءِ الله جي ٿولي ۾ شامل ڪرڻ فرمايو.

ان جي بانسبت آءٌ خود راقم الحروف سائين بابا نماڻي سائين جن کان هڪ لڱا عرض ڪيو ته ”اي مالڪ! درويشن فقيرن جا هزارين لکين طالب و مرید هوندا آهن ۽ انهن هزارن لکن مان چند طالب بافيض ٿيندا آهن سو چو؟ ڇا انهن فقيرن وٽ انهن چند طالبن جو فيض هوندو آهي اگر ها، ته پوءِ باقي طالبن کي آسري ۾ رکڻ سٺي ڳالهه نه آهي.“

رائو محمد شاکر سائين، فقير مشتاق احمد سائين ۽ سائين نوراني سائين

تاريخ ثابت ڪري ٿي ته حضرت معين الدين چشتي اجميري خواجه غريب نواز رحمت الله عليه جن جا نوي لک طالب و مرید هئا ۽ انهي نوي لک طالبن مان بافيض خلفاء صرف آڱرين تي ڳڻڻ جيترا سو چو؟ منهنجي ان سوال تي پاڻ تبسم فرمايو ۽ فرمائڻ لڳا ته ”اها تنهنجي فڪر جي ڳالهه آهي مگر حقيقت ايئن نه آهي نوي لک طالب ته ڇا، پر نوي لک ڪائناتون به فقير نوازي سگهي ٿو ڇاڪاڻ ته فقير فقير ٿيندو ئي تڏهن آهي جڏهن بندو ختم ٿي وڃي ٿو باقي رب بچي ٿو فنا ٿي بقا حاصل ڪري ٿو نفي منجهان اثبات ٿئي ٿو. جڏهن فقير جي اوليٰ ۾ رب پاڻ ٻولي ته پوءِ رب جي اڳيان ڪنهن کي نوازڻ ڪهڙو مشڪل آهي الله تبارڪ وتعالیٰ جي اڳيان ڪا به مشڪل نه آهي مگر اصل ڳالهه هي آهي ته فقير وٽ هر قسم جا ماڻهو ايندا آهن اڪثر ڪائنات جا ماڻهو خواهشن جا غلام آهن ۽ مطلب ڪڍي ايندا آهن فقير انهن جي خواهشات ۽ مطلب مطابق نوازيندو رهندو آهي. ڪي اهڙا طالب آيا جن اچي مرشد کي هٿ ڏنائون ۽ مرشد به انهن سان هٿ ملايو اهي اتي هٿ تي بيٺا رهيا. ڪن طالبن اچي مرشد کي زبان ڏني، يعني زباني تعريفون ۽ ڳالهيون ڪندا رهيا مگر مرشد جي امر مطابق نه هليا ته اهڙن طالبن کي مرشد به زبان ڏني. ڪن طالبن اچي مرشد کي دل ڏني ۽ مرشد به انهن کي دل ڏني يعني يَحِبُّونَهُ وَيُحِبُّونَهُمْ.

مگر انهن نوي لک طالبن مان سرڪڻي اهي ئي چند طالب آيا جيڪي سر ڏيئي ۽ سر وٺي ويا ڇاڪاڻ ته عشق سرن جو سوداگر آهي.

گلان نال نه ماهي ملدا، جيسين سر نه ديوين
سر ديوين تان دلبر هٿون، پيالا عشق دا پيوين
راضي بيٺه سجن دي در تي، عمر نبهاوين ايوبن

سائين هادي پاڪ جن پنهنجي موجوده طالبن منجهان هن وقت تائين ٽن شخصيتن کي خلافت عطا ڪئي، طالب ڪرڻ ۽ اڳتي فيض هلائڻ جي اجازت فرمائي. سڀ کان پهرين سائين نوراني سائين، فقير مشتاق احمد سائين ۽ ٽيون راءِ محمد شاکر سائين جيڪي روبرو جي رمز مان حال حاصل هوبهو ڪيو آهي. نوراني سائين جو ذڪر پهرين ڪري آيا آهيون.

مشتاق احمد سائين ولد محمد شريف سائين ذات آرائين حال مقيم ڪمون شهيد کان ڏکڻ طرف ڳوٺ حامد ڇاڇڙ جي ويجهو پنهنجو ميخانو قائم ڪري پنهنجي مرشد هادي پاڪ جي مشن کي جاري وساري رکي رهيا آهن سندن والد صاحب حضرت بابا فريد گنج شڪر رحمت الله عليه جي لڙهي مان طالب هيو. پاڻ هڪ نيڪ ۽ الله پرست انسان هو. مشتاق احمد سائين ظاهري علوم حاصل ڪري انجنيئرنگ ۾ ڊپلوما ڪئي ۽ ڪراچي ۾ ڪجهه سال بطور انجنيئر ڊيوٽي پڻ ڪئي. ان وقت فقير ديدار سائين جي صحبت ۽ توصل سان فقير هادي مرشد مهدي سائين بابا نماڻو سائين سان پهرين ملاقات ٿي جيڪا فقير رنگيلو سائين جي آستاني تي ڳوٺ خميسو ڇاڇڙ ۾ ٿي. پهرين ملاقات ۾ ئي هميشه لاءِ طالب ۽ مطلوب هڪ ٿي ويا ۽ پاڻ ڊيوٽي ڇڏي اچي ڳوٺ رهيا. ڪمون شهيد ۾ ٽينٽ شاميانن جو ڪاروبار شروع ڪيو ليڪن اهو به جلد بند ڪري مرشد هادي بابا نماڻو سائين جي امر سان 1990ع ۾ ميخانو قائم ڪيو ۽ سائينجن جي طرفان مولا علي عليه السلام جي ياد آباد ۾ ايڪويهين شريف هر مهيني ڪرڻ جو امر صادر ٿيو. جيڪا اڄ تائين پاڻ وڏي عشق و ذوق سان ملهائيندا ٿا اچن. طالب ٿيڻ جي ڪجهه سالن بعد ئي سائين پاڪ جن کين طالب ڪرڻ جي اجازت ڏني. پاڻ صاحب حال ۽ صاحب ڪلام درويش، آهن اوائل دور ۾ سائين پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن هفتن جا هفتا هتي رهي مشتاق سائين سان محبت و صحبت ۽ رهنمائي عطا ڪندا رهيا ۽ پنهنجي حيات طيبه ۾ بابا سائين بذات خود ۽ هاڻ نوراني سائين بمعاه تمام فقراءِ شرڪت ڪرڻ فرمائڻ ٿا.

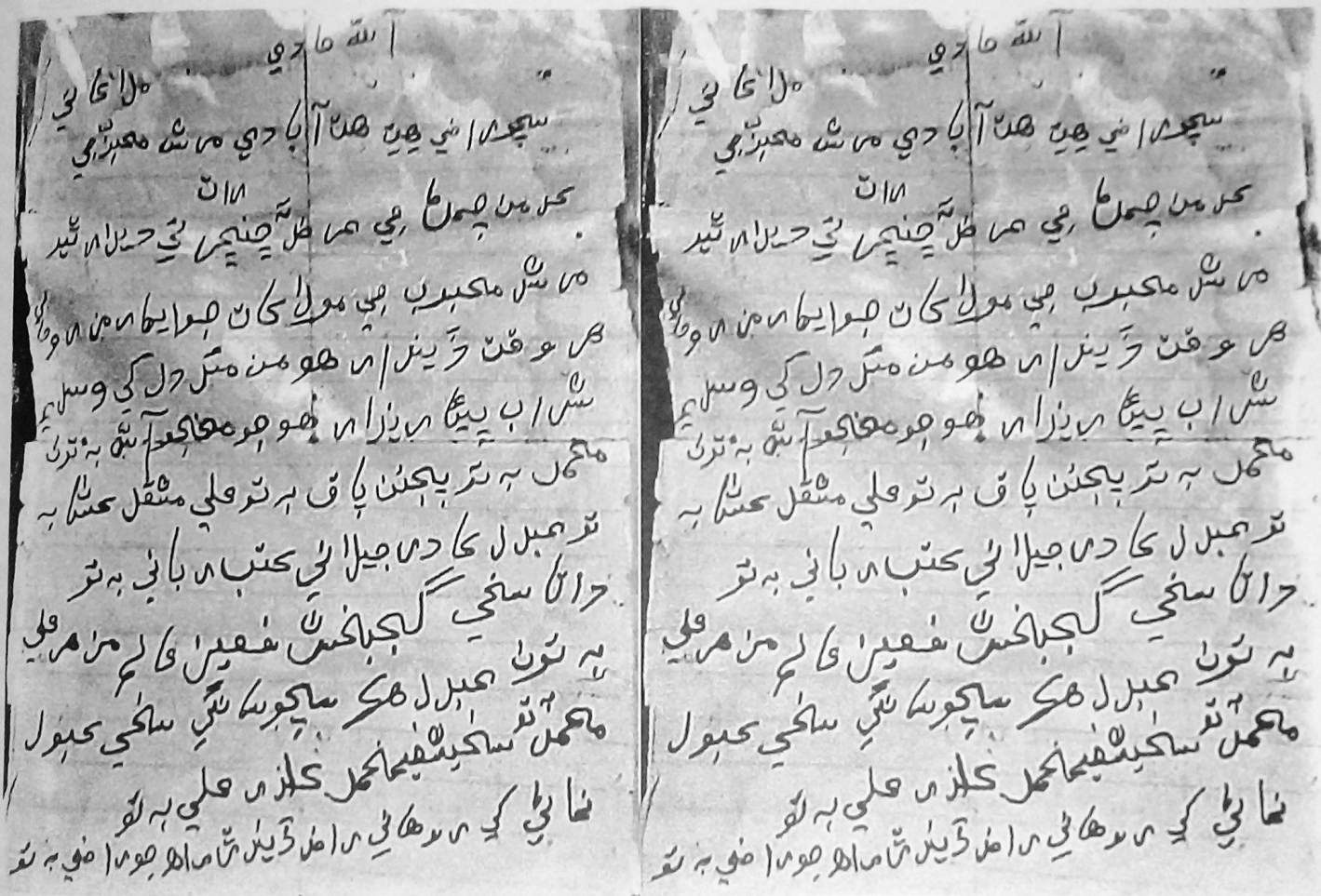
راءِ محمد شاکر سائين ولد راءِ محمد حنيف رهائش گهوٽڪي هڪ نهايت محترم شفيق انسان آهن الله تعاليٰ کين ظاهر باطن نوازيو آهي سائين پاڪ هادي بابا نماڻو سائين کين پنهنجو محبوب سڏيندا هئا، اڪثر طالبن کي فرمائيندا هئا ته جڏهن شاکر سائين اچي ته اوهان اتي ويندا ڪريو. پاڻ ڪريم اڪثر فرمائيندا هئا ته ”شاکر سائين شڪ ڇڏي حق تي آيو، پٺيان پرويز سائين پرواز ڪندو آيو. پاڻ فرمائڻ ٿا ته مون کي جيئن شاکر سائين ڏٺو ۽ سڃاتو تيئن ڪنهن به نه سڃاتو ۽ نه ڪنهن ڏٺو منهنجو واحد طالب شاکر سائين آهي جنهن جي منهن مان مون ڪڏهن به ”نه“ نه ٻڌي هميشه هاڻي نڪتي“ پاڻ هڪ سخي بهادر ۽ سچو انسان آهي. ظاهري شهنشاهيت هوندي مرشد جي عشق کين هر شيءِ کان آجور ڪيو ۽ فنا مان فيض پائي خلافت جي اعليٰ منصب تي فائز ٿيا.

خط و کتابت

هادي پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جو پنهنجي پير پائن ۽ پيار محبت ڪرڻ وارن سان خط و کتابت جو سلسلو تمام گهڻو رهيو. جنهن ۾ پيار، محبت، هدايت هيڪڙائي ۽ وحدانيت جو عڪس جهلڪي رهيو آهي خطوط تمام گهڻا آهن انشاء الله انهن کي ڪتابي صورت ۾ شايع ڪرايو ويندو چند خطوط قارئین ڪرام جي نظر ڪجن ٿا.

هي خط سائين پاڪ فقير هادي سخي بابا نماڻو سائين جن پنهنجي پير مغان حضرت فقير سخي سرتاج سائين راضي سائين صوفي قادري قلندر جن کي لکيو آهي جيڪو سائين پاڪ جي پنهنجي هٿ اکر ۾ قارئین ڪرام جي خدمت ۾ پيش ڪجي ٿو.

هت اکر حضرت فقير سخي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر سائين پاڪ جن جي هٿ اکر لکيل خط جو متن.

الله هادي سچو راضي هت هت آبادي
مرشد محبوب جي ملاقاتي

قدمن چمڻ جي عرض ته چنچر رات تي ديدار ٿيو مرشد محبوب جي ملاقات جو اها رمز روحاني هر وقت ڏيندا رهو من مئل دل کي وصل شراب پيئاريندا رهو. جو منهنجو الله به تون، محمد به تون، پنجن تن پاڪ به تون، علي مشڪل ڪشا به تون، عبدالقادر جيلاني قطب رباني به تون. داتا سخي گنج بخش فيض

عالم مظهر علی بہ تون، عبدالحق، سچو سائین سخی قبول محمد بہ تون، سخی شفیع محمد قلندر علی بہ تون، نمائی کی روحانی راز دیندڑ راہ جو راضی بہ تون.

محبوب سائین هن وقت بیو کیر بہ کونہ آہی ھک تون ئی آہین توہان چٹوٹا تہ ہیئن ہججی. جاہت لکی تہی اہو اندر جو خیال بہ تون آہین. محبوب سائین ہی مخفی راز بند تو کریان جو پردبار اچی تو اچان پری آہی ہاٹی ویجھو آہو آہی. جو بند تو کریان.

محبوب سائین بیو عرض ہیئن آہی تہ کرشن لال کی اکین جی روشنائی گھٹ آہی جو چشمو پائیندو آہی کرم نوازی کندا جو چشمو لاهی اوہان جو دیدار خاص کری جو کرشن لال جو تنہنجو آہی توہان کان سواء بی کا واہ نہ آہی جو دوا کری تون مالک مختیار آہین.

ہی خط فقیر سائین خیال اللہ سائین طرفان بابا نمائی سائین جن جی لکیل خط جی جواب ۾ لکھو

وہو.

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سائیں راضی فقیر صوفی قادری قلندر

دار الفقراء امن پور شریف ڈاکخانہ چوہنگ ملتان روڈ

تحصیل و ضلع لاہور

مسکین سائیں خیال خدا

ھو حق موجود

بخدمت اقدس محب الفقراء، باعشق، طالب الحق پیارے فقیر حضرت بابا نمانا سائیں جی

السلام علیکم، اللہ علی مدد، دائم المحبت، قائم الوجدت، سک سلامت، درد ہدایت سدا راضی ہو ویں شال، حال حقیقی نال، اللہ ہو حق

موجود، ہادی سچا مشہود

دعائے خیر۔ و دیدہ بوسی بعد۔ واضح ہو کہ۔ آپ جناب کا با وفا پر لطف محبت نامہ موصول ہوا۔ حال کاشف ہوا۔ امید ہے کہ آئندہ بھی ایسے پیار محبت شفقت نوازش سے نواز کر اپنے دل سے ہر گز دور نہیں کریں گے انشاء اللہ باتوفیق باللہ۔ آپ کی یاد آوری کا بہت بہت شکریہ۔۔۔ جناب بابا نمانا سائیں صاحب! آپ اس راز سے بخوبی واقف ہیں۔ کہ یہ مسکین بندہ مرشد محبوب کی محبت و درد عشق کی بٹھی سے کندن ہو نکلا ہے۔ اور اس ذات کی رضامرضی کے ماننے والا ہوں پیار محبت کا قائل محبوب حقیقی کا مائل اور اس کے در کا درد سائل ہوں۔ مجھے کسی شیخی جتانے والے خود غرض کو ماننے یا منانے سے کوئی سروکار نہیں ہے، خود پرست۔ خدا پرست نہیں ہوتا۔ اور خود پرست۔ خدا پرست نہیں ہو سکتا۔ خود پرست شیطان۔ خدا پرست انسان ہوتا ہے۔ یہ یار کے سامنے یار کی بات ہے۔ خود پرست۔ دوئی پسند ہوتا ہے جو انسان واللہ کو دودیکھتا ہے جیسا کہ

جن ڈنڈو ھک کی، سو بٹی جی بات نہ کن

نائی نیٹ ڈسن، راضی اللہ من ۾

ہم تم سب سچے سائیں بادشاہ کے فقر سے پیوست ہیں۔ اور فقراء طالبان حق سے فقر کی ریت و پریت نبھانے کا اللہ ہادی پاک ذات نے بار بار تلقین و ہدایت فرمائی ہے، کہ آپ فقراء طالبان حق ایک دوسرے کے حقیقی برادر۔ ایک جند جان۔ ایک حال خیال۔ ایک محبوب مالک کامل ہیں۔ اس لئے ہم کو ایک دوسرے پر سبقت لینے کی ضرورت نہیں۔ نہ کوئی چھوٹا ہے۔ نہ کوئی بڑا۔ سب میں سائیں سچا

ہے۔ کوئی بڑا نہ کوئی بچہ ہے۔ وحدت حق میں ہم سب ایک بحر عمیق کے موتی ہیں۔ اس لئے ایک ہو کر۔ ایک مالک حقیقی کو ایک دوسرے میں ایک دیکھنا چاہیے۔ ہم تم سب ایک ہیں۔ آپ کئے کلتار۔ جس باسی کو ندیئے۔ ندک ہے کمہیار۔ اگر طالب حق ہے اور وہ مرشد محبوب کی محبت میں مستغرق ہے یعنی فنا فی الشیخ طریقت پر قائم۔ اور ہادی مرشد پاک کے حال خیال۔ رازر موز سے واقفیت و آگاہی رکھتا ہو۔ تو ہمیں اس کی عزت و احترام کی نگاہ سے دیکھنا چاہیے۔ جو کہ اللہ ہادی پاک کے درد عشق سے نوازا گیا ہو۔۔۔۔۔ سخی ہادی پاک نے مخلص محبت کرنے والے کسی سچے طالب حق کو اپنی محبت شفقت رحمت سے خالی نہیں چھوڑا۔ اگر کوئی حق سچ سے منہ موڑ کر پیچھے رہ گیا ہو۔ اس کی نیت میں فرق یا فتور ہو سکتا ہے۔ مرشد کو پاک نگاہ سے دیکھنا چاہیے۔ اس کا کیا قصور۔ نیت نیک مراد حاصل

مرشد محبوب پاک کا قرب و کرم بے حد احسان ہے جس نے حق و باطل کی پہچان عطا فرمائی کہ سچ کیا ہے اور جھوٹ کیا ہے اس لئے ہم سب کو سچائی صفائی و وفائی سے ایک دوسرے کے قرب میں قریب قریب ہونا چاہیے۔ نہ نزدیکی نہ دوری۔ یہ دوستی ہے پوری۔ آپ جناب نما ناسائیں صاحب! اس بندہ مسکین کو ہر سال میلہ مبارک میں شرکت کی دعوت دی ہے۔ اور بشرطیکہ زندگی۔ اگر حیاتی وفا کی اور اللہ پاک کو منظور ہے تو بندہ آپ کا پیار دیدار محبت حاصل کرنے کی ضرورت کو شش کرے گا۔ آئندہ جو مالک کو منظور۔ وہ ہو گا ضرور۔۔۔ ایک معصوم بچہ ہوتا ہے اس کو جو کوئی پیار سے اپنے نزدیک پاس بلاتا ہے۔ تو وہ دوڑ کر آ جاتا ہے اس لئے فقیر کا روح بھی معصوم ہوتا ہے۔ جہاں پیار ملے۔ وہاں یار ملتا ہے۔ اب زیادہ لکھوں تو خط بہت طویل ہو سکتا ہے۔ بس اسی پر اکتفا کرتا ہوں۔ تمام فقراء طالبان حق سادھو سیرت و فاسائیں، فقیر سعادت مند سائیں، فقیر نورانی سائیں، رحیم اللہ، فقیر مرد خدا وغیرہ اور آپ کو اور آپ سے پیار کرنے والوں بہام ہی کو ہم سب مسکین فقراء کی طرف سے عجز و نیاز سے ہو حق موجود۔ والسلام ختم کلام

خادم الفقراء مسکین خیال خدائی۔ آستانہ المصطفائی دار الفقرا من پور شریف تحصیل و ضلع لاہور

اگر ہو سکے تو خط کے جواب میں اپنے حال دل سے آگاہ فرمادیں تو عین نوازش ہوگی۔ اگر خط لکھنے میں کوئی غلطی یا کوئی بات موافق نہ آئی ہو تو اللہ معاف فرمادیں۔

کیونکہ بندہ اپنا غلطی ہے، حق حق ہے اس میں کیا شک ہے

آپ اپنا پتہ ایڈریس درست لکھ کر ارسال فرمادیں اس لئے کہ ہمارے خط بذریعہ ڈاکخانہ آپ کو باحفاظت مل سکیں شکریہ، اللہ ہادی پاک آپ کو حقیقی عشق و محبت میں ثابت قدم قائم و دائم رکھے آمین آپ کی دعائے خیر کا طالب

فقط خیال خدا ہے سب سے جدا

یہ خط فقیر عبد الکریم صاحب کے ہاتھ یعنی دستی بھیج رہا ہوں انشاء اللہ آپ کو مل گیا ہو گا

باقی سب کی خیر۔ نہیں کوئی غیر

***

ہی خط بابا نمائی سائیں جن فقیر خیال اللہ سائیں جن جی لکیل خط جی جواب ۾ ارسال فرمایو آہی

حق موجود

سدا موجود

بخدمت اقدس، محب مقدس، صاحب شفقت، برادر حقیقت، ہادی حق، بلکل برحق، سائیں خیال خدا، سپ ۾ شامل سپ کان جدا، سلام محبت اللہ علی مدد، اللہ ہو حق موجود

بعد از ديدء بوسي و عجز و نياز عرض ته او هان جو محبت نامو مليو چا خوب فقير رهنمائي فرمائي ته

بيت نه پانئيو ماڻهان، آيتون آهين
نيومن لائين، پريان سندي پار ڏي

سو سائين فقير جو حال، خيال، گفتگو، سنگت، صحبت، محبت، قول، فعل سڀ قرآن ٿي هوندو آهي ۽ جيڪا به بات فقير جي زبان مان جاري ٿيندي آهي اها ئي مالڪ حقيقي جي بات هوندي آهي. سو ساڳي بات سمنڊ ڪوڙي ۾ سمائي خط روانو ڪيو. حقيقت ۾ ته صادق اليقين ۽ سچي طالب درد مند لاءِ وڏي هدايت، محبت ۽ رهنمائي آهي. ڇاڪاڻ ته علم جي گهڻائي مان حاصل رڳو هڪ نقطو ڪرڻو آهي، باقي سمورو علم ان نقطي جي تشريح لاءِ ئي آهي گهڻائي ته آسمان ۾ ستارن جي به آهي مگر گهرج فقط هڪ سچ جي آهي سو فقير جي بات سمجهڻ، هڪ سچي درد مند طالب لاءِ هڪ نقطو ئي ڪافي هوندو آهي سو اوهان مذڪوره نقطو ئي فقراء جي هدايت و رهنمائي لاءِ بيان فرمايو آهي.

بسطا۾ نه بات ڪئي، کولي سمجھڻ والو هو

سو هدايت و صحبت آهي به سمجهڻ واري لاءِ، درد واري، سچي عشاق ۽ محبت واري لاءِ، با وفا، با سخا، با حياءِ پيار وارن لاءِ ئي فقيرن فيض وندايو. جن فقيرن سان سچي محبت ڪئي، پنهنجو حال خيال، مال، دين دنيا، ۽ عقيبي سڀ ڪجهه قربان ڪري يار سان سچا رهي سچا ٿي ويا. پنهنجي سچائي ۽ صفائي سان فقير ۾ فنا ٿي فقير ٿي ويا. تن تي فقير پنهنجي ازلي عنایت فرمائي ڇاڪاڻ ته

دنيا بي وفا غدار کان، نڪري نروار ٿيو ڪو ڪو
لاهي سر ساه جو سانگو عاشق ايتار ٿيو ڪو ڪو

عاشق هڪ کي هڪ سمجهي هڪ ٿي ويا بي غير بات کان بلڪل پاڪ ٿي، حق کي حق ڄاڻي، حق جا به حق ٿي ويا سو ساري بات آهي محبت ۽ درد عشق جي. درد کان سواءِ ٻي ڪابه بات کي بات نه سمجهيائون ۽ صرف مالڪ کان مالڪ گهري ورتائون مگر ٻي بات جو مقصد و مطلب نه رکيائون.

سب کا تو مقصود ہے، مير فقط محبوب ہے

سو جن هيڪڙائي جو سنڌرو ساھي ٻڌو ۽ غير وجودون ترڪ ڪري، بحرِ عميق ۾ ڪاھي پيا، تن ئي وحدت جو مزو چڪيو ۽ محبت جي مام کي پروڙيو. وحدت جي پروڙ ان تي مستحڪم رهڻ ۽ محبت جي مام اها ئي آهي جيڪا سرڪار پنهنجي خط ۾ اظهار فرمائي آهي ته هڪ ٿي سڀ ۾ هڪ ڏسو ۽ هڪ ٿي وڃو.

اسان حق نون جاتا حق وے
کڏھ آپے اپنا شک وے

جڏهن پنهنجا شڪ شبهات، غير وهم، دوريون نزديڪيون، ختم ٿي وڃن تڏهن ئي مالڪ حقيقي جي وحدت جو نظارو سامهون اچي ٿو ۽ طالب ان وحدت جي مزي کان واقف ٿئي ٿو.

خودی ۽ خدا کین ماپندا من ۾
بن ترارین جاء، کانھی هڪ میاڻ ۾

سائین خیال الله سائین صاحب جي، عرض ته اگر خط ۾ کنهن قسم جي گنجائش هجي ته درگزر
فرمائیندا ۽ رهنمائی فرمائیندا. امید ته اهڙا محبت نامہ سدائین جاری رکندا ویا التوفیق با الله.
سند جي ڪل فقراء طرفان عجز و نیاز محبت و صداقت سان اوهان محبوبین ۽ سچی سائین جي
ڪل فقراء کي الله هو حق موجود

والسلام ختم ڪلام قلم بند راضي خداوند
خادم الفقراء
مسکین فقیر سائین نماڻو سائین

ایدریس
فقیر نماڻو سائین
معرفت ذوالفقار علي هوتل وارو
بگوا وه پل قادر پور روڊ پوست آفیس گهوٽڪي
تعلقہ و ضلع گهوٽڪي.

***

هي خط فقیر خیال الله سائین سند مان سانوڻ جو میلو ڪري جڏهن واپس لاهور پهتا ۽ فقیر بابا
نماڻو سائین طرفان خیریت جي لکيل خط جي جواب ۾ ارسال ڪیو.

بسم الله الرحمن الرحيم

سائین راضی فقیر صوفی قادری قلندر
دار الفقراء۔ امن پور شریف۔ ڏاکڻہ چوهنگ۔ ملتان روڊ۔ تحصیل و ضلع لاهور

مسکین سائین خیال خدا

هو حق موجود

بخدمت اقدس برادران حقیقی، طالبان حق، حضرت فقیر بابا نمنا سائین صاحب و باقی تمام فقراء بھائیوں کی خدمت میں
السلام علیکم۔ اللہ علی مدد۔ دائم المحبت۔ قائم الفقر۔ سداسلامت اللہ هادی سچا سائین سداسلامت رکھے آمین
دعائے خیر و دیدہ بوسی بعد واضع ہو کہ، آپ جناب کا پر لطف محبت نامہ ملا۔ حال کاشف ہوا۔ عرض حال یہ ہے کہ میلہ
سانون شریف پر آپ تمام فقراء بھائیوں سے ملاقات محبت و شفقت حاصل کرنے کے بعد بندہ مسکین بماء تمام فقراء اپنے مسکین
خانے پر سلامت پہنچ گئے۔ یہاں آتے ہی بہت زیادہ مصروف رہا۔ کیونکہ کلام دیوان درد عشق کی چھپوائی وغیرہ کے لیے مالی طور
پر مشکل پیش آرہی تھی۔ جو کہ پیار کرنے والے طالبان حق عقیدت مندوں سے گدا کر کے پریس وغیرہ کا خرچہ پورا کرنا پڑا ہے۔
اللہ هادی پاک میری مدد و توفیق بخشے والے ہر حال میں کافی دوائی ہیں۔ وہی ہر حال میں میری رہنمائی و مشکل کشائی فرمانے والے

ہیں، کسی غیر محرم سے سوال نہیں کرتا۔ جو کچھ مانگتا ہوں اس مالک محبوب سے مانگتا ہوں۔ دنیا و دنیا کا مال اہل دنیا کے لیے ہوتا ہے۔ میں تو اپنے مرشد کے دردِ حال، دردِ عشق، فقری، مسکینی، بیکسی، مفلسی میری مایا ہے۔ جو مجھے اپنے محبوب سے مل گئی ہے اور یہی اللہ ہادی کی طرف سے عطا کردہ اعلیٰ نعمت و رحمت ہے۔ اس لیے کہ دردِ محبت ہی طالب الحق کا مقصود ہے۔ باقی سب بے سود ہے اللہ موجود ہے سواء اللہ پاک ہر شئی نابود ہے۔ اور یہ کہ ہادی پاک سچے سائیں نے ہی تو فرمایا ہے کہ میں ایک خیال ہوں اور مجھے خیال میں دیکھو۔ خیال ہی سے ملتا ہوں۔ اور یہ بندہ مسکین نہیں کہتا کہ کوئی مجھے دیکھے۔ مجھے کیا پڑی ہے کہ مجھے کوئی دیکھے۔ یا کسی کو دکھائوں، اس لیے کہ خیال کی صورت خیال پچھانے۔ اور یہ ضرور ہے اگر کوئی طالب الحق مرشد محبوب کی محبت میں مستغرق ہو چکا ہے۔ یعنی فانی مرشد ہے۔ تو اس کو ہر ذرہ میں۔ ہر جان میں۔ ہر دل میں۔ ہر سر میں۔ ہر سہنی صورت موہنی صورت۔ لکھ پتے میں۔ ہر ڈالی میں، مرشد مولا پاک کا مشاہدِ اظاہر و باطن دیکھنے والوں کو دیکھنے میں آتا ہے۔ شک و گمان میں رہنے والوں کو یہ حال و راز نصیب میں نہیں ہوتا۔ کیونکہ شک شیطان کے حصے میں آتا ہے، جیسا کہ جنہاں چھڈیا شک گمان۔ انہاں دیکھیا سب سبحان۔ اور یہ کلام دیوان درد عشق اللہ مرشد پاک کے دردِ سوز کی امانت تمام طالبان حق کے لئے ہے۔ جو کہ خیال سائیں کے سپرد کی گئی ہے اور اس دردِ محبت کی داستان کو اہل فقراء درد مند و ریشوں طالبان میں تقسیم کرنا۔ اور اس حقانی حال کو پوری دنیا میں پھیلانے کا عزم صمیم رکھتا ہوں۔ اور مجھے حکم بھی ہے۔ اب یہ کلام عاشقانہ لنڈن انگلینڈ تک پہنچ چکا ہے، اور وہاں اس کا انگریزی میں ترجمہ کر کے پھیلا یا جائے گا۔ تانکہ وہاں کے لوگوں کو اللہ پاک کی وحدت و توحید کا پتہ چل جائے۔ کہ بندہ کیا ہے اور مولا کیا ہے۔ مطلب کہ بندہ فانی اللہ باقی ہے۔ جو کہ زمین آسمان میں سمایا ہوا ہے۔

آپ جناب نے بندہ مسکین کی کچھ زیادہ ہی تعریف کر دی ہے لیکن یہ بندہ گناہگار بہت بدکار کسی تعریف کے ہر گز لائق نہیں ہے۔ جو کچھ آپ نے اپنی حیرت سے تحریر کیا ہے وہ میں نہیں ہوں، اور یہ سب میرے اللہ ہادی لہجیال سخی سر تاج کا احسان و قرب کمال ہے۔ تمام تعریف اس ذات پاک کیلئے ہے، خالق کائنات کے لئے ہے اور وہی لائق حمد ہے۔

خودی سے جو خالی ہوا۔ وہ دیکھتا نہیں اپنے آپ کو
عاشق ہستی سے کر گذر۔ زائل کیا حجاب کو

اگر زیادہ لکھوں تو خط بہت طویل ہو جائیگا۔ اس لئے اس پر اکتفا کرتا ہوں، کیونکہ فقیر کثرت کا دریا اور وحدت کا سمندر ہوتا ہے تمام فقراء بھائیوں دوستوں کو ہم تمام فقراء المصطفائی آستانہ امن پور شریف کی طرف سے اللہ ہو حق موجود قبول ہو۔ زیادہ نیاز بے انداز دعا و سلام ختم کلام۔ آپ اپنی صحت و خیریت سے آگاہ فرمادیں۔۔۔ جواب جلد راضی خداوند۔
خادم الفقراء مسکین خیال اللہ المصطفائی آستانہ امن پور شریف چوہنگ ملتان روڈ لاہور

ہی خط بابا نمائی سائیں صوفی قادری قلندر ڈانہن لاہور جی فقراء طرفان لکیو ویو جنہن ۾ لاہور
ہادی پاک مالک راضی سائیں جن جی عرس تی نہ پھچٹ سبب ٹیل بیچینی جو اظہار کیو ویو آہی
ہی خط عارف سائیں طرفان لکیو ویو لیکن کوٹ لکپت ۽ چوہنگ جی فقراء جی طرفان گڈیل خط
آہی۔

حق موجود

سدا موجود

قابل احترام بابا نمانا سائیں

السلام علیکم اللہ ہو حق موجود۔ امید ہے کہ اللہ سائیں کے فضل کرم سے آپ تمام فقراء خیریت سے ہونگے آمین۔ ہم بھی یہاں مرشد سائیں کے کرم سے بالکل خیریت سے ہیں۔ آج شام کو میں آپ کی خدمت میں خط لکھ رہا ہوں، آپ کی طرف سے بھیجا ہوا خط میرے سامنے رکھا ہوا ہے۔ جس میں آپ نے عرس مبارک پر آنے کا لکھا ہے۔ اسے پڑھ کر میری دل سے بار بار یہ کلام نکل رہا ہے

اج آؤنا جانی میرا جیوے جانی۔ لکھی خط وصل دامیرے یوسف ثانی

ہم سب فقراء کو آپ تمام فقراء کا بہت انتظار تھا۔ اور آپ خود ہی یہ فرماتے تھے کہ پنجابیوں کا میلہ سندھ سے آنے والے درویشوں کی وجہ سے ہوتا ہے۔ اس وجہ سے ہمیں آپ سرکار کی آمد کا بہت زیادہ انتظار تھا۔ لیکن جب آپ باباجی کے نہ آنے کا سنا تو بہت تشویش ہوئی اور دل۔۔ گیا بہت پریشانی ہوئی۔ اور ہم سب نے یہ دعا کی کہ اللہ کریم اپنا کرم کریں اور آپ خیریت سے ہوں۔

یہاں سائیں پاک کا میلہ خیریت و عافیت سے ہوا۔ ہم نے پہلی کی طرح دربار شریف کے سامنے دودھ کی سبیل لگائی، اور ۴۵ من دودھ فقراء میں تقسیم کیا۔

ہمارے دل میں آپ سرکار کے آنے کی بہت چاہت تھی جو نہ جانے کیوں پوری نہ ہوئی۔ اور باباجی سرکار آپ کے یہاں تشریف نہ لانے کی وجہ سے ہمارا میلہ ادھورا رہا۔ باباجی سرکار ہماری آپ سے درخواست ہے کہ آپ ہمیں یہاں نہ آنے کی وجہ تو بتائیں کہ آپ سرکار عرس پر تشریف نہ لاسکے میرے دل کی دعا ہے کہ

اللہ کرے شل میں گھر آویں	ہن ہجر وچھوڑا سٹ سجن
پاگل کملی و حشن کر کے	چیتا لیوئی چٹ سجن
جو ہیں میرے عیب گناہ	بخش مہر کر پاک اللہ
تیری عنایت باجھوں سائیں	دکھڑے سہندی ہاں سدا سیں
مالک میتوں چت نہ چائیں	لاہ اندھیرا سخت سیاہ

بابا سرکار آپ کے درشن نہ ہونے کی وجہ سے دل بہت اداس ہے، جو کچھ ادھر لکھا ہے مجھے اس کی بھی سمجھ نہ آتی، بس یونہی قلم چلی جا رہی ہے میری آپ سے التجاء ہے کہ میرا دل آپ سرکار کی جدائی سے بہت زیادہ غمزدہ ہے اور میرا ساتھ نہیں دے رہا اگر کوئی غلطی لکھی گئی تو مجھے معاف فرمادیں میرے سامنے سائیں کا کلام پڑا ہوا ہے۔ اور اس میں جو بھی درد فراق بھرے کلام ہیں تمام ہی خط میں لکھ دینے کو جی چاہتا ہے۔ اور میری التجاء ہے۔ منت ہے۔ درخواست ہے کہ آپ سرکار کے لئے میرے دل کے سب دروازے کھلے ہیں اگر آپ کرم فرمائیں اور تشریف لائیں اگر ظاہری طور پر نہیں تو پھر باطنی طور پر ہی درشن دیں تاکہ میرا دل جو جدائی کی آگ میں تڑپ رہا ہے اسے کچھ سکون میسر آسکے۔

محترم باباجی۔ ماموں بھلا سائیں، طفیل سائیں، شاہ محمد سائیں، بابا سیانا سائیں، اور ہمارے تمام ساتھی بھی میری طرح ہی کے

جذبات رکھتے ہیں۔ اگر مناسب ہو تو عرس پہ نہ آنے کی وجہ تو بتائیں تاکہ ہمیں کچھ تو سکون ہو سکے۔ ہم سب کو آپ سرکار کے واپسی خط کا شدت سے انتظار ہے دوبارہ درخواست کرتا ہوں کہ اگر کوئی غلطی گستاخی ہو گئی ہو تو معاف فرمادیں۔

آپ کا ادھنا غلام
فقیر محمد عارف سائیں
اللہ ہو حق موجود سدا موجود
والسلام ختم کلام
۱۱-۳-۹۸ ع

***

ہی خط حضرت بابا نماٹو سائیں صوفی قادری قلندر جن پنہنجی پیر پائن سخی فقیر سیٹو سائیں پر سوز سائیں عارف سائیں و دیگر فقراء کی ہادی پاک بابا راضی سائیں صوفی قادری قلندر جن جی مقرر کیل سانوٹ جی میلی جی دعوت جی سلسلی ۾ لکیو جیکو پڑھندڙن جی خدمت ۾ حاضر آھی۔

۷۸۶

سدا موجود

حق موجود

محترم جناب فقیر سخی سیانو سائیں، پر سوز سائیں، عارف سائیں و دیگر فقراء سلام محبت، اللہ علی مدد، اللہ ہو حق موجود، سچا سائیں مشہود

بعد از دیدہ بوسی و سلام و سجود عرض ہے کہ ہم فقیر ہادی کے فضل کرم سے بخیریت ہیں اور آپ کی خیریت نیک مطلوب چاہتے ہیں۔ کیونکہ ہمارا اٹھنا بیٹھنا گھومنا پھرنا سب کچھ اللہ ہادی کی طرف سے ہے، اور جہاں مالک نہیں ہے وہاں کچھ بھی نہیں ہے۔

عارف دی گل عارف جانن۔۔ کیا جانن نفسانی ہو

مالک کا ظہور ہر ذرے ذرے میں موجود ہے اور باقی سب نابود ہے، عارف سائیں آپ کو پہلے بھی معلوم ہے کہ سانوں پاک کا میلہ آپہنچا ہے اور جیسے وقت قریب آتا جا رہا ہے ویسے انتظار کا مزا بھی دوبالا ہو رہا ہے اور ایک ایک پل کو گن گن کے گزار رہے ہیں کیونکہ

میرا روح منگدا محبوب آوے۔۔ صنم آصحن تے قدم چاگھماوے

یہ تمنا تو سب کی ہوتی ہے اور آپ کی بھی ہے کہ نمائو سائیں لاہور آئیں مگر کیا کریں کہ وجود ہم سے ساتھ چھوڑ گیا ہے اور سفر کرنا دشوار ہو گیا ہے، ورنہ کوئی بھی اور بات نہیں ہے اور ہماری ان انکساری کو سمجھتے ہوئے آپ ضرور با ضرور میلے پاک پر آئیں اور ہماری دل کی پیاس بجھائیں۔ جو بچاری آپ کے لیے منتظر و بیقرار ہے۔ فقیر ہر کیفیت کو جانتے ہیں اور ہماری التجاء بھی آپ کے سامنے ہے ہماری دل کی تمنا پوری فرمائیں کیونکہ فقیر کے دروازے سے کوئی بھی خالی نہیں لوٹا اور ہم بھی یہی سوال کیئے ہوئے ہیں، امید کہ ہماری امید بر لائے گی۔ میری بھی تو خواہش ہے کہ جانوں اپنے فقراء سے ملوں ان کے دکھ درد کا شریک کار بنوں مگر اللہ ہادی پاک نے جو منظور فرمایا ہے ہم اس پر کار بند ہیں۔

ایک عرض ہے کہ ہماری طرف سے سب فقراء کو میلے پاک کی دعوت دیں اور خود بھی ضرور آئیں، اور ہمارا میلہ ہوتا بھی تمہارے

گر تو مہر ہے تو ذرہ ہم ہیں۔۔۔ گر تو بحر ہے تو قطرہ ہم ہیں
تو صورت ہے اور آئینہ ہم، ہمیں تم سے غرض تجھے ہم سے غرض

دیگر احوال تو روبرو ہی کریں گے اور ہم سب فقراء کی طرف سے آپ کو اور سچے سائیں کے کل فقراء کو تہدیل سے اللہ ہو حق
موجود، سچا سائیں مشہود

والسلام ختم کلام۔۔۔ قلم بند راضی خداوند

خادم الفقراء

فقیر سخی نمائو سائیں صوفی درازی قادری قلندر
گھونکی سندھ

***

ہی خط حضرت بابا نمائو سائیں صوفی قادری قلندر جن پنہنجی پیر یائی فقیر راضی
رشید مستانہ سائیں، سرمستی میخانہ قصور وارن کی لکھو آھی۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سدا موجود

اللہ ہو حق موجود

قابل احترام جناب فقیر راضی رشید مستانہ سائیں

اللہ علی مدد، عشق سلامت، السلام محبت، اللہ ہو حق موجود

ہم یہاں خیریت سے ہیں اللہ ہادی پاک کے کرم سے آپ بھی بمعہ فقراء خوش و خرم ہوں گے۔ میلے پاک کے بعد کافی وقت گزر گیا
لیکن آپ کی طرف سے کوئی پرت پیغام نہیں پہنچا نہ کوئی رابطہ ہوا۔ ہم تو یہی سمجھیں گے شاید ہم سے کوئی ایسی چیز میں کمی ہو گئی ہے جس
سے آپ نے رابطہ منقطع کر رکھا ہے اگر ایسی کوئی بات ہے تو ہم آپ سے معذرت خواہ ہیں کیونکہ کمی بیشی رہ جاتی ہے کبھی ریاضت میں،
خدمت میں، یا صحبت میں اس لئے پھر معذرت کر رہے ہیں۔ کیونکہ ہادی پاک فرمایا کرتے تھے کہ جس نے راضی کاروپ دھار لیا وہ کبھی
بھی ناراض نہیں ہوتا اور ہمیں بھی امید ہے کہ آپ ناراض نہیں ہوں گے۔ لیکن خط و کتابت سے بھی محبت میں اضافہ ہوتا ہے ویسی بھی ہادی
پاک نے کمی نہیں چھوڑی، مگر پھر بھی۔ بحر عمیق ہے عشق سمندر۔ جس کا آرنہ کوئی پار ہے۔ یہ لامحدود ہے اور اس سے کبھی بھی جی نہیں
بھرتا۔ کیونکہ "اکھیاں تھکدیاں نہیں دل رجا نہیں"

درد حال والے کو درد حال والے سے ہی مزالمتا ہے اس لئے اپنے درد حال سے ہمیں بھی مستفیض کرتے رہیں کیونکہ ہم تو ہیں
خدمتگار، مالک کے آستانے کے جھاڑو بردار ہیں، اور مالک کے سوا آگے کچھ نہیں جانتے، جو کچھ جانتے ہیں تو اسی کو جانتے ہیں اور بس
۔ یہاں بھی وہاں بھی۔ ادھر بھی ادھر بھی۔ بس اسی کو جانتے ہیں جو حقیقہ لائق قدیم ذات ہے جس نے راضی کاروپ دھار کے اس جہاں
میں جلوہ نما ہوئے۔ اور اس وجود واحد کے سوا اور کوئی وجود ہی نہیں۔ یہ اس مالک کا کرم ہے جس نے وجودی سے لا وجودی میں، اور نابودی
سے بودی میں، اور بودی سے لا بودی میں پہنچا دیا۔ اب نزدیکی نہ دوری یہ دوستی ہے پوری۔ اس کے باوجود بھی کبھی جبرائیل علیہ السلام کو

قاصد بنا کے رکھا ورنہ یہ کون تھا اور وہ کون ہے اور میں کون ہوں۔ سب ہی مالک ہے۔ "تو" "میں" "کا تو وجود ہی نہیں اس کے یہ رنگ ہیں کہ روپ ہزاراں اللہ ایک۔ اس لیے جبرائیل کی طریقت کے مصداق ایک دوسرے سے خط و کتابت ہونی چاہیے ورنہ تو کوئی دوری نہیں کیونکہ

چھو تم لاکھوں پردوں میں، ہم عاشق ہیں ایسے
نگاہیں بند کر کے، دل کے اندر دیکھ لیتے ہیں

رشید سائیں خیال تو بحر بیکراں ہے لکھتے گئے تو لکھتے جائیں گے اور طوالت کے خوف سے اس پہ اکتفا کر رہے ہیں۔ اپنے حال سے آگاہ کریں۔
آپ کے جواب کا انتظار رہے گا۔ امید ہے خط کا جواب جلد ارسال کر کے ہمیں اپنی محبت سے نوازیں گے۔ سب سندھ کی فقراء بلکل
خیریت سے ہے اور امید ہے کہ یہاں پر بھی خیریت ہوگی۔ سب فقراء کی طرف سے اللہ ہو حق موجود

والسلام ختم کلام۔ قلم بند راضی خدا

خادم الفقراء

فقیر سخی نماں و سائیں صوفی درازی قادری قلندر گھونکی سندھ

رشید سائیں آپ نے مجھ سے ٹیلیفون نمبر مانگا تھا وہ تو ریاضت وغیرہ میں نہیں دے سکا اس لا پرواہی کی معذرت اور نمبر ہے
۰۷۰۳۸۸۵۸۱ اوبارڈ کا نمبر ہے اور مغرب تک بات ہو سکتی ہے شام کے ٹائم تو میں مل سکتا ہوں ورنہ جو بھی پیغام ہو گا مجھے جوں کا توں
ملے گا۔

فقط جبار سائیں اوبارڈ ۲۲-۱۰-۲۰۰۲ ع

ایڈریس

عبد الجبار سائیں

معرفت علی برادر س کریانہ اسٹور ریتی روڈ

اوبارڈ ضلع گھونکی سندھ

***

ہی خط سر مستی میخانہ قصور کان بابا نماٹو سائیں صوفی قادری قلندر جن جی پیر پائی
فقیر راضی رشید مستانہ سائیں جن لکیو جیکو فقراء جی پیش خدمت آہی۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حق موجود اللہ ہو

سدا موجود

نبی علی مدد۔ دیدہ بوسی نیاز طلب

فقیر سائیں نماں بادشاہ۔ میرے قابل احترام بزرگ
السلام علیکم!

یہاں آستانہ عالیہ سرمستی میخانہ پر خیر و خیریت۔ ہادی پاک کی مہربانی سے حالات کے مطابق دم گذر ہو رہی ہے، آنے جانے والوں کے ساتھ محبت صحبت کے دوران کسی قسم کا فکر اندیشہ کبھی لاحق نہیں ہوا۔ ہر صورت میں یار کی دید۔ دیدار صنم میں خیال لگا ہوا ہے آپ ہمارے بزرگ اور بڑے بھائی ہیں ہمارے حق میں دعا کرتے رہا کریں، آپ کی دعاؤں کا صدقہ مرشد محبوب کی مہربانی سے لامقصد خیال سے خدمت اور ریاضت میں لگے ہوئے ہیں۔

لا الہ ہو کے فقیراں نے کہنا۔۔۔ الا اللہ ہو باقی بقادر رہنا

ڈاکٹر صاحب (عبدالجبار سائیں) نے چٹھی میں خوب لکھا کبھی راضی سائیں امن پور شریف میں اور کبھی قصور شریف میں۔ بہت خوشی ہوئی کہ سچے طالبوں کو مرشد کامل ہر وقت فیض بخشا ہے۔ دونوں جہاں کے اندر نفس واحد کے سوا اور کچھ نہیں۔ کل کائنات میں کلمہ لا الہ الا اللہ کے سوا کچھ نہیں ہے

خلق فنا خالق بقا۔۔۔ لا الہ الا اللہ
ذاتی تجلی نور ضیاء - ظاہر باطن مصطفیٰ

یعنی جان جسم میں روحی راز ہو کے ساتھ وابستہ ہے۔ میرے محترم نمانہ صاحب آپ کو مبارک ہو کہ جن کو ڈاکٹر صاحب جیسے پاک خیال طالب اللہ ملے ہیں۔ الحمد للہ، اس مسکین کی دعا ہے کہ سچے سائیں کے تمام طالبوں اور تمام فقر کو سچا سائیں اپنی رحمت میں ڈھاپ لے۔ آمین

دل چاہتا ہے کہ چٹھی لکھتے جائیں مگر ساون کا میلہ قریب ہے انشاء اللہ باقی باتیں میلے پاک پر ہوتیں رہیں گی۔ اور محبت صحبت میں بیٹھ کر روحانی لذت پائیں گے۔ اور پیار ہو گا خوشیاں منائیں گے۔ جناب آپ نے فرمائش کی ہے کہ ہمارے لیے حق الے کر آئیں انشاء اللہ تھا ضرور آئے گا، اور کوئی فرمائش ہو برائے مہربانی بتادیں۔ شکریہ تمام سندھ شریف کے جتنے بھی فقراء ہیں سب کو اللہ ہو حق موجود۔ دعا سلام ختم کلام قلم بند۔ راضی خداوند

آپ کے چھوٹے بھائی
فقیر سائیں راضی رشید مستانہ خادم الفقراء
سرمستی میخانہ قصور
۲۸-۰۶-۲۰۰۲ ع

***

ہی خط جناب غلام مصطفیٰ جو کیو مختیار کار کشمور کی لکیو ویو جیکو بی سی ٹی
رینارڈ ٹیو ۶ فقیر غمدل سائیں جو طالب ہیو سائیں پاک بابا نماٹو سائیں کی سپ کان وڈیک خط پٹ
غلام مصطفیٰ صاحب جا لکیل آہن۔

بخدمت جناب برادر محقيقي سائين غلام مصطفيٰ

عرض ته خط اوهان پيارن جو پهتو احوال معلوم ٿيو پڙهي روح راضي ٿيو وري به اهڙي ياد کان نه وساريندا هادي غمدل سائين اوهان کي اسان مسڪينن جي خدمت لاءِ مقرر ڪيو آهي انهي ۾ ڪا سستي ڪرو ته وڌيڪ مالڪ آهيو هڪ ڏينهن هڪ گهڙي اميرن جي به گذري ٿي ۽ مسڪينن جي به گذري ٿي پر گهڙي اها چڱي آهي جيڪا يار جي ياد ۾ گذري جي وساريندين ته اسان کي ياد آهي ۽ خط ۾ دير ڪندا آهيون انهي مان معلوم ٿيندو آهي ته بيزار ٿي پيا آهيو عشق ۾ بيزاري نه ٿيڻ گهرجي جو عشق اسان جو رهبر آهي جو سر مال ڏيو بچي عشق خريد ڪريجي، جو پيارا محبوب سائين اوهان جو نالو غلام مصطفيٰ آهي اسان ته تنهنجي نالي تي عاشق آهيون.

يار تيري ياد میں تن من تمام ہے
میرا کام ہر دم لینا تیرا نام ہے
کر کر یاد تہاؤی سچا نت آون خیال نویں نویں

جمعي جو واعدو ڪيو هو ته مان ايندو رهندس اسان ته جمعي جي ڏينهن کي پيا واجهايون پر نا اميدي معلوم ٿي پر مون ته جمعو خطا نه ڪيو آهي وڌيڪ مالڪ آهيو متان ناراض ٿي وڃو جو اسان مسڪين آهيون جو يتيمن تي ڪاوڙ گهڻي هوندي آهي سو معاف ڪندا.
اوهان جو خادم نماڻو

***

هي خط جناب غلام مصطفيٰ جو ڪيو سائين جن جواب ۾ لکيو
بسم الله الرحمن الرحيم.
مدايون مون ۾ ڪوڙين آهن ڪانڌ،
پرين ڏي پانڊ، لڄ لڪائج لوڪ کان.

GHULAM MUSTAFA JOKHIO

B.A L,L,B

MUKHTIARKAR

REF; _____

DATE; 27 / 4 / 82

بخدمت جناب فقير سائين

ادبن نيازن پيرن چمڻ جي عرض ته اڄ توهان بزرگن جي تار به پهتي ۽ خط به پهتو تار ڏسڻ سان اکين مان ڳوڙها ڪري پيا ته رب تعاليٰ هڪ فقير سهارو ڪري ڏنو آهي خدا تعاليٰ اهو ڪين چندو پر وري خط به کولي پڙهيم پوءِ ته اوهان پيارن جي صحبت جي خوشي ٿي. مان جمع تي نه اچي سگهيس جو جمع جي ڏينهن ڪشمور ۾ هندن ۽ مسلمانن جو جهڳڙو ٿي پيو هيو جنهن جي ڪري موڪل بند آهي بابا سائين جي طبيعت به بلڪل ٺيڪ نه آهي ان جو به ڏاڍو انتظار آهي 93 ورهيه عمر آهي ڏاڍو ڪمزور ٿي ويو آهي دعا ڪندا رهندا جلد اچي پير چمبا، باقي زماني جي ڳڻپ به سڪائي ڇڏيو آهي ڪمشنر صاحب ناراض ٿيو آهي دعا ڪندا. هن منهنجي خلاف بورڊ کي لکيو آهي ته غلام مصطفيٰ جي خلاف

قدم ڪنيو وڃي رب رحم ڪندو بحر حال ڏاڍو پريشان. هڪ طرف روزگار ٻي طرف بابا سائين جي طبيعت
تئين طرف توهان جي ناچاڪائي چوٿين طرف منع ته هيڊ ڪوارٽر ناهي ڇڏڻو دعا ڪندا رهندا ته خدا
خير ڪري

اوھان جو
نوڪر + ٻانهو
غلام مصطفيٰ جوکيو
خدا جي واسطي خيريت کان واقف ڪندا رهندا مان هر روز لاڙڪاڻي ويندو رهندو آهيان جو بابا
سائين بلڪل ٺيڪ نه آهي.
خدا جي واسطي خيريت کان واقف ڪندا رهندا.

اوھان جو خادم
جوکيو.

آءُ راقم الحروف عبدالجبار سائين ڪنهن مجبوري سبب ڏهين محرم الحرام 1425 هـ تي
سائين جن هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن وٽ يارهين شريف تي نه پهچي سگهيس. ۽ ان گهڙي جيڪا
منهنجي ڪيفيت ۽ احساسات هئا سي خط جي صورت ۾ مالڪن کي لکيا سي قارئین ڪرام جي
خدمت ۾ حاضر آهن.

سدا موجود

الله هو حق موجود

جان من سائين الله هو حق موجود

تنهنجائي لفظ تنهنجي حوالي

يا الاهي اڄ ڪهڙي جرم جي سزا ملي آهي جو تنهنجي ڪچهري ۾ منهنجي غير حاضري لڳي
آهي. بلڪل هادي مون ۾ هزارين جرم آهن آءُ سراپا گناهگار آهيان ليڪن توهان ئي فرمايو آهي ته
”چڱا ڪن چڱايون، ڀلايون ٻرن“

يا

مون ۾ عيب اپار لکڻ لیکو ناهي ڪو

ڍڪين ڍڪڻهار ڏيئي پاند پناه جو

هادي آءُ بلڪل اڻڄاڻ هوس ته فقر جو رستو آسان آهي مگر هاڻ معلوم ٿيو ته ”سرتيون سڄ ئي
سڄ، متان ڪا مون سان هلي“ هاڻ اهڙي طرح لتڪايو ويو آهي جو نه پوئتي ٿو هٽي سگهان ۽ نه اڳتي
وڌي ٿو سگهان. ”جي وڃان ته پسن ڪپڙا، جي ورن ته ٿئي نينهن“ هادي هاڻي تون ئي وارث آهين تون ئي
مالڪ آهين.

منهنجي مڌاين جي ڪل پريان پئي

ڪڏهن ڪوسا نه ٿيا، ڏوراپا ڏيئي

ساجن سڀيئي، ڍڪيم ڍول ڍلايون

اي مالڪ مهربان تو کي ڪلي معلوم آهي ته آءٌ دنيا جي ماڻهن جو ستايل آهيان هاڻ مون ۾ وڌيڪ سهڻ جي سگهه نه رهي آهي جو آءٌ تنهنجي ڪنهن آزمائش ۾ پورو لهي سگهان. پر اي لائق ڪل مالڪ! تون ئي لڄيال آهين تون ئي رکوال ۽ ننگيال آهين تون ئي هن پنهنجي عاجز بندي جو حال محرم ازلي هادي حقيقي دوست آهين. هاڻ ئي اوهان جي قرب سان خبر پئي آهي ته ”اے دل تیرا سچا سچن اللہ سوا کوئی نہیں“ اهو سڀ ڪجهه هادي رهبر تنهنجي مهرباني ۽ ازلي عنايت سان آهي. جو پنهنجي محرم راضي عطا ڪئي ويئي آهي ورنه ته هي بندو بيڪار ۽ عاجز آهي. آقا! آءٌ اوهان کان سواءِ آءٌ ڪجهه به نه آهيان، ڪجهه به نه آهيان. تنهن ڪري رحيم، ڪريم، غفور شفيع سڌائڻ وارا مالڪ! مون بندي گندي جي حال تي ڪرم ڪريو آءٌ اوهان کان اوهان کي گهريو آهي ۽ پيو سڀ ڪجهه ڇڏيو آهي هي جيڪو به ڪجهه ٿي رهيو آهي اوهان جي منشا ۽ مرضي آهي، ورنه هڪ خاڪي ۾ ڪهڙو دم جو ڪجهه ڪري سگهي تنهن ڪري آءٌ اوهان جي وسيع ۽ شفيع درگاهه ۾ بدست دعا آهيان ته مون کي پيو ڪجهه نه کپي ليڪن پنهنجي حاضر مجلس کان مون کي محروم نه ڪريو اوهان ڪل ڪائنات کي گنج ڏيو سڀ ڪجهه ڏيو جنهن کي وڻي جيڪي ڪجهه ڏيو مگر مون کي اوهان جي غلامي تي فخر آهي. تنهن ڪري هن عاجز غلام کي پنهنجي حاضري کان محروم نه رکيو. بس

توکان گهران ٿو تو کي، ٻي ڪا ناهي ضرورت
دنيا کپي نه عقبِي، درڪار يار تنهنجو
مون کي ڪرائي منڙا، ديدار يار پنهنجو

آءٌ جڏهن تائين انساني روپ ۾ اوهان کي ڏٺو ته آءٌ سمجهي نه سگهيس، هزارين وسوسا، دليل ۽ خيال ايندا رهيا ۽ هاڻ جڏهن اوهان خبر ڏني ۽ معلوم ٿيو ته اوهان گوناگون گنج آهيو مخفي بحر بيڪران آهيو ته به منهنجون وايون بتال ٿي ويون ته اوهان ته منهنجي وهم و گمان، عقل ۽ قياس کان به بالاتر آهيو اهو تڏهن ٿيو جڏهن اوهان مهرباني ڪئي ورنه ته هي عاجز بيڪار بندو آهي ۽ تون ئي مالڪ آهين هي سڀ ڪجهه تنهنجي امر جي طابع آهي ۽ بس صرف ۽ صرف تون ئي مالڪ آهين ۽ گوناگون گنج تنهنجا پيد آهن ۽ هر پيد ۾ مون تو کي لاشريڪ ڏنو آهي. ۽ ڪو به تنهنجو شريڪ نه آهي. ۽ تنهنجي باري جيڪو خيال ڪيو وڃي اهو رڳو خيال ئي آهي مگر تون هر خيال ۽ حال کان اعليٰ ۽ بالا آهين. منهنجا هادي مالڪ هن عاجز گناهگار بندي تي پنهنجي شفقت، عنايت ۽ رحم و ڪرم کي قائم و دائم رکو جيئن تنهنجي شان حي القيوم آهي تيئن پنهنجي هن ٻانهي تي ازلي راز محرمي ۾ يڪتا رکو اهو ئي مون لاءِ گنج آهي ۽ توهان کان سواءِ ڪابه لالچ طمع ۽ لوپ نه آهي. اي منهنجا مالڪ منهنجي حال خيال دل کي انهي سيني ڳالهين کان آزاد ۽ پاڪ رک. ڇاڪاڻ ته هي سڀ ڪجهه تنهنجي هٿ ۾ آهي ۽ تنهنجي ازلي مهرباني کانسواءِ سڀ ڪجهه ناممڪن آهي تنهن ڪري هر ناممڪن کي ممڪن تنهنجي شان ازلي جي صفت آهي تنهنڪري سڀ صفاتي ۽ ذاتي صفتن جي صدقي منهنجي حال تي رحم ڪريو. ڇاڪاڻ ته تنهنجي شان ئي رحيم آهي

”سمیعن علیمی لطیفن خبری، هن حال کيها دل دا سڻاوان“

مالڪ تو کي معلوم آهي اڄ تنهنجي ڪچهري کان پري ۽ دور منهنجي حالت ۽ ڪيفيت
 ڪي توهان ڏسي رهيا آهيو آءُ هڪ بسمل وانگر تڙپي رهيو آهيان ڪوئي حال محرم نه آهي پنهنجي
 مطلب لاءِ دنيا وارا مون کي استعمال ڪري ڦٽو ڪري ڇڏيندا آهن پوءِ به آءُ نٿو سمجهان، توهان ته
 هزارين مشاهدا ڪرايو ٿا مگر آءُ اڻڄاڻ آهيان وري وري هليو ٿو وڃان اها ئي خامي آهي جو دنيا وارن
 سان زيادا لڳن آهي. ها مالڪ! مون کي معلوم آهي ته آءُ دنيا ۾ ڦاٿل آهيان، تارڪ الدنيا ناهيان، پر اها به
 اوهان جي ازلي عنايت آهي.

الله جس نون چاهے، اپنا راه وکھائے
 دل کر وصل دياں، باتاں سکھائے

آهن مالڪ سڀ مون ۾ هون ۾ نه هڪ، پر آءُ ڇا ٿو ڪري سگهان جو اوهان ئي فرمايو آهي ته

توڙي هلين تڪڙي، توڙي هلين وڪ
 لکبي منجهان لک، لهي ڪين لطيف چئي.

سو آقا و مولا شل پنهنجي لطف و ڪرم سان نوازين. تنهنجي ازلي عنايت کان سواءِ ڪجهه به نه
 آهيان، ڪجهه به نه آهيان. هي سڀ ڪجهه تون ئي آهين، تون ئي آهين آءُ صديق دل سان اقرار ڪيو آهي
 ته ان الله عليٰ ڪل شئيءَ محيط. ته پوءِ هي بندو به تنهنجي دائرائ اختيار ۾ آهي جيئن وڻي تيئن هلايو
 ”واڳ ڏئي تو وس، آءُ نه پاڻ وهيڻي“ مالڪ تون ئي مالڪ آهين. تون ئي ڪار ساز آهين تون ئي هادي
 تون ئي مهدي، ۽ تون ئي مولا آهين سڀ روپ رنگ ۽ بيرنگي سڀ تنهنجو ئي شان ازلي آهي. ۽ هي سڀ
 به تنهنجي شان ازلي سان هلي رهيو آهي. تون آهين ته سڀ ڪجهه آهي تو کان سواءِ ڪجهه به نه آهي،
 مگر تون آهين هئين ۽ هوندين، حي القيوم تنهنجي شان آهي تون ئي بقا آهين ۽ باقي سڀ فنا آهي بقا
 ذات واحد تنهنجي آهي ۽ تو کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه آهي اي منهنجا مولا هن عاجز بندي تي مهر ڪر
 مولا پنهنجي غلامي ۾ قبول ڪر. هادي صرف ۽ صرف هڪ التجاء هڪ مدعا ۽ هڪ ٿوئي عرض آهي.

اے کو جھڑی کر منظور سائیں۔۔ رکھ حاضر وچ حضور سائیں

نه ڪوئي دوئي نه ڪو غير .... هر صورت ۾ تنهنجو سير

قلم بند ... راضي خداوند. والسلام ختم ڪلام

عبدالجبار سائين

10 محرم الحرام 1425 هـ

سندن پير پائي

هادي پاڪ سخي سرتاج بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمت الله عليه جن جي طالبن جو
 سلسلو ته تمام وسيع آهي پر اسان هتي سائين جن جي انهن طالبن جو ذڪر ڪندا سون جيڪي هادي
 پاڪ بابا نماڻو سائين جن سان قريب تر رهيا ۽ سندن محبت، صحبت ۽ ڪچهري ۾ هڪٻئي جي
 رهنمائي پڻ ڪندا رهيا آهن.

پنجاب جي فقراء

فقير هادي شهنشاهه سائين رحمدل سائين صوفي قادري قلندر سجاده نشين درگاه عاليه امن پور شريف لاهور

فقير هادي سائين خيال الله سائين صوفي قادري قلندر المصطفائي آستانه امن پور شريف لاهور
 بابا علم دين سائين امن پور شريف لاهور... بابا ساڌو سائين امن پور شريف لاهور
 بابا سمندا سائين لاهور... مولا داد سائين لاهور... ملنگ مولا سائين ٿاڻا چوهنگ لاهور
 بابا لنڊا سائين ٿاڻا چوهنگ لاهور... بابا پلا سائين ٿاڻا چوهنگ لاهور
 صادق اليقين سائين امن پور شريف لاهور... عزيز الحق سائين آزاد کشمير
 نور الله سائين لاهور... سيد الطاف الحق المعروف پُر سوز سائين اجرا لاهور
 سيد اڪرام الحق المعروف اڪرام شاهه سائين اجرا لاهور.. بابا دين سائين ڪوٽ لکپت لاهور...
 امانت سائين ڪوٽ لکپت لاهور.. نيڪ سيرت سائين ڪوٽ لکپت لاهور
 دوست الله سائين ڪوٽ لکپت لاهور... خوش نصيب سائين ڪوٽ لکپت لاهور

سائين راضي رشيد مستانه سر مستي ميخانه راضي پور شريف قصور.. پرت پال سائين لاهور درویش
 لطيف سائين انار ڪلي لاهور... صوفي صلاح الدين سائين لاهور... مرزا انور بيگ عرف الله والا سائين
 لاهور... فضل الله سائين انار ڪلي لاهور... مرد حقاني سائين امن پور شريف لاهور... فقير بابا سيانو
 سائين ڪوٽ لکپت لاهور... هر دل عزيز سائين لائلپور... نياز محمد سائين لاهور... محمد نواز سائين
 لاهور... محمد عارف سائين سيال ٿاڻا چوهنگ لاهور.. بابا رانجهما سائين لاهور... بابا هرا سائين امن پور
 شريف لاهور... بابا مڪڻ سائين لاهور... مرتضا ئي سائين ٿاڻا چوهنگ لاهور... بابا رشيد سائين انار
 ڪلي لاهور.. بالي شاهه سائين لاهور... بابا غلام محمد سائين فيصل آباد... سائين اخلاق سائين فيصل
 آباد... مشتاق احمد سائين فيصل آباد... سائين حال فقير سائين لاهور... هر دل عزيز سائين لاهور... مهر الدين
 سائين لاهور... شڪر گذار سائين لاهور.. رحمان الله سائين لاهور.. بابا پيارا سائين لاهور... رنگ علي
 شاهه سائين.. بلند حوصله سائين امن پور شريف لاهور... بابا باوفا سائين لاهور.. بابا لال سائين لاهور...
 بابا حسين سائين لاهور... بابا فضل سائين لاهور... خوشي محمد سائين باگڙيان لاهور.. بابا پاڳ سائين
 لاهور.. بابا عاشق سائين لاهور... بابا خوشي محمد ڪوٽ لکپت لاهور.. شاهه محمد سائين لاهور.. بابا
 حسين بخش سائين لاهور... دين محمد سائين لاهور.. بابا لطيف سائين لاهور.. بابا طفيل سائين ڪوٽ
 لکپت لاهور

سند جي فقراء ۾

سائين روشن ضمير سائين مير پور خاص
 فقير شينهن سائين ڪورائي ڳوٺ عزت ڪورائي داد لوءِ.. عبدالڪريم سائين لاشاري جيڪب
 آباد.. عبدالغفور سائين سولنگي بدائي، غلام اڪبر سائين ڀٽو ڳوٺ مبارڪپور جيڪب آباد.. سائين
 وزير احمد سائين ڪلهوڙو الله رکيو سائين سولنگي ويراڳي ڪشمور

علي گل سائين المعروف سرد دل سائين ڳوٺ ڏنوماڪو... فقير جمال الله سائين چاچڙ رانوتي... استاد
عبدالصمد شيخ المعروف سعادتمند سائين گهوٽڪي... حقنواز سائين منگي ڪنڌ ڪوٽ، ڪرشن لعل
المعروف سيرت وفا سائين گهوٽڪي... خدا پرست سائين شيخ گهوٽڪي... برد بار سائين گهوٽو ڳوٺ
جلال گهوٽو... ڪل خير سائين گهوٽو ڳوٺ جلال گهوٽو... غلام نبي عرف جهنگل سائين المعروف پٽر
سائين برادر حقيقي... وفادار سائين ڪوري چڪ شهباز پور دلڪشا سائين چڪ شهباز پور فقير هادي
رنگيلو سائين منگي ڳوٺ خميسو چاچڙ ڪمون شهيد... محمد عمر المعروف محمدي سائين چاچڙ ڳوٺ
خميسو چاچڙ... حاجي محمد پريل سائين چاچڙ ڳوٺ حامد چاچڙ... قربان علي چاچڙ المعروف وڏو سائين
ڳوٺ حامد چاچڙ... پانڌي چاچڙ عرف چانڊي سائين ڳوٺ حامد چاچڙ... علي محمد سائين چاچڙ ڳوٺ
الهيار چاچڙ... مير مهر عرف سچار سائين چڪ شهباز پور... بکن باخدا سائين چڪ شهباز پور...

جن درويشن جي صحبتن ۾ شريڪ ٿيا

01 فقير سائين عبدالحق سائين سجاده نشين درگاهه عاليه سچل سرمست درازا شريف پاڻ
بابا نماڻو سائين جن سائين عبدالحق سائين جي پهرين ملاقات بابت هن طرح فرمائن ٿا ته ”آءٌ پهريون
پيرو حضرت سخي سرتاج مرشد هادي بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمته الله عليه جن سان گڏجي درازا
شريف وياسون، سنڌ پنجاب جي ڪافي فقراء سائينجن سان گڏ هئي، سرڪار راضي سائين جن لاهور
کان هڪ چادر سڄي سائين جي دربار اقدس تي چڙهائڻ لاءِ آندي هئي ۽ لنگر ۾ هڪ ڊيگ چانور
پڪائي هئي. سڄي سائين جي دربار تي حاضر ويٺا هئا سون ته فقير هادي سائين عبدالحق سائين جن پاڻ
بنفس نفيس آيا فقراء سان مليا ۽ سائين راضي سائين جن سان گڏ ويهي رهيا. هادي پاڪ جن سندن
خدمت ۾ عرض ڪيو ته سائين فقراء لاهور کان هڪ چادر سڄي سائين تي چڙهائڻ لاءِ آندي آهي ۽ لنگر
۾ هڪ ڊيگ چانور پڪائي آهي سو براءِ ڪرم اوهان پاڻ پنهنجي دست مبارڪ سان چادر چڙهائڻ ۽
لنگر پڻ تقسيم ڪرڻ فرمائڻ. تنهن تي پاڻ عبدالحق سائين تبسم فرمايو ۽ فرمائڻ لڳا ته ”چادر مون کي
ڏيو آءٌ پائيندس، سڄي سائين کي ڪافي چادرون پاتل آهن ۽ لنگر گهر حويلي ۾ موڪلي ڇڏجو“ اهو
ڪجهه فرمائڻ کان پوءِ پاڻ پنهنجي چادر ۾ ٻڌل ڪجهه ڪوليوتو به انب هئا پاڻ سرڪار عبدالحق سائين
هڪ انب سرڪار راضي سائين جن کي ۽ هڪ انب اسان کي عطا ڪيو“ جڏهن عبدالحق سائين جن
وصال ڪرڻ فرمايو ته اها لاهور واري چادر سائين عبدالحق سائين جي دربار تي چڙهيل هئي.

02 حضرت فقير ڊاڪٽر سخي قبول محمد سائين چهارم موجوده سجاده نشين درگاهه عاليه
دراز شريف جن سان امن پور شريف لاهور ۾ ملاقات ٿي.

03 حضرت فقير سائين سخي انور علي شاهه سائين جهانپور شريف.

04 حضرت فقير سخي سائين محمد سائين گهوٽو. حسين پيلي.

05 حضرت فقير سائين سيد داتا ولايت علي شاهه سائين انباهه شريف.

06 حضرت فقير سائين غمدل سائين دايو درگاهه عاليه قلندر شاهه جيلاني نبي شاهه وڳڻ.

07 حضرت فقير سائين سيد چيزل شاهه سائين درگاهه عاليه رکيل شاهه بادشاهه فتح پور.

همعصر فقراء ۽ اهل محبت جيڪي محبتن ۽ صحبتن ۾ رهيا

درگاه حسين پيلي جي فقراء

حضرت فقير محمد ط سائين گهوٽو سجاده نشين درگاه عاليه حسين پيلي
 حضرت فقير ارشاد علي سائين موجوده سجاده نشين درگاه عاليه حسين پيلي
 حضرت فقير لڌو کوکر عرف فقير نانڪ سائين.. حضرت سائين عبدالله فقير انصاري
 سکر.. حافظ محمد عالم سائين انصاري سکر... حضرت فقير غوثل سائين شهيد.. فقير سائين
 الهرکيو خان گهوٽو حسين پيلي.. فقير سائينڌنو عرف سائينل سائين حسين پيلي.. فقير جان محمد
 سائين حسين پيلي.. فقير هادي استاد محب علي سائين ٽالپر شهداد پور.. فقير سائين اعجاز علي سائين
 سجاده نشين درگاه محب علي سائين شهداد پور
 فقير ڊاڪٽر حاتم علي سائين ٽالپر شهداد پور.. فقير استاد محمد عمر سائين شهداد پور... فقير
 استاد عبدالغني سائين شهداد پور.. سائين استاد محمد ابراهيم سائين ميمڻ شهداد پور.. سائين ڊاڪٽر
 سهراب علي خان شهداد پور... فقير سيد سائين عظيم شاه سائين مهيسرو... ارباب فقير شيخ
 گهوٽڪي... محمد صديق سائين ملڪ گهوٽڪي.. استاد غلام شبير سومرو سکر.. سائين غلام نبي
 سومرو سکر.. پڊل فقير ميراڻي لانگهو اوڀاڙو... فقير ميول سائين موچي گهوٽڪي.. سائين سنجر فقير
 وسير گهوٽڪي

درگاه غمدل سائين جي فقراء

فقير هادي استاد لطف علي سائين رحمۃ اللہ علیہ سجاده نشين درگاه فقير غمدل سائين رتو ديرو... فقير علي
 مراد سائين بسمل بکراڻي ڪنڌ ڪوٽ... فقير غلام رسول سائين جيڪب آباد... سائين غلام مصطفيٰ
 جوکيو رٿاڻر ڊي سي لاڙڪاڻو... فقير محمد منل سندراڻي قادرپور... سيد شير محمد شاه سائين کودا
 شر محمد پور.. مولوي غلام رسول ڪاتب گهوٽو گهوٽڪي.. استاد محمد رفيق سائين ڊومڪي گڊو

درگاه بخت فقير جي فقراء

حضرت فقير سائين عاشق رسول سائين بخت فقير احمد پور لم... فقير بختزاده سائين محمود
 الحسن سائين سجاده نشين درگاه بخت فقير احمد پور لم... بختزاده عزيزالحسن سائين... فقير
 محراب خان ڏهاڻي تنگواڻي ڪنڌ ڪوٽ.

درگاه نور شاه جي فقراء

حضرت فقير سائين محب علي سائين درگاه عاليه نور شاه سائين... فقير سائين ماهي
 فقير درگاه عاليه نور شاه سائين... مومن سائين ڪوش

درگاه عاليه جهانپور شريف جي فقراء

حضرت فقير سائين حضور بخش شاه سائين سجاده نشين درگاه عاليه جهانپور شريف
 ... فقير سائين منگهن سائين منظور نظر انور سائين... فقير سائين پانڌي سائين منگي سرحد... فقير

سائين ستارڏنو شاه سائين جهانپور شريف ... فقير سائين ڪوثر علي شاه سائين سجاده نشين درگاه
ستار ڏنو سائين ... فقير سائين استاد عنايت سائين دايو جهانپور شريف ... فقير قادر غلام انوري سائين
مير پور ماڻيلو ... فقير دين علي سائين .... فقير يار محمد سائين چاچر ... سائين علي مراد مهر گهوٽڪي
... فقير ڪريم بخش ڪلهوڙو مير پور ماڻيلو ... فقير نور محمد عرف نورل سائين ڏنو ماڪو ... استاد فقير
جاويد سائين ڪولاچي گهوٽڪي ... علي محمد سائين سومرو گهوٽڪي ... ڦلو فقير سائين ويراڳي
بشير احمد سائين ملڪ لانگهو.

درگاه جهنگل شاه جي فقراء

حضرت فقير سيد لال شاه سائين سجاده نشين درگاه جهنگل شاه مهيسرو ... فقير سائين وڏو
شاه سائين .... فقير سيد والي شاه سائين ... سومر فقير ڪورائي

درگاه داتا ولايت شاه جي فقراء

فقير هادي سيد سائين بگن شاه بادشاه سجاده نشين درگاه عاليه داتا ولايت شاه سائين انباه
شريف ... فقير هادي سائين جان محمد شاه سائين سجاده نشين درگاه عاليه داتا ولايت شاه انباه
شريف .... فقير عبدالملڪ سائين تنگواڻي ... فقير غلام قادر سائين وسير ... فقير بابو جمن سائين
وسير ... فقير محب علي سائين وسير .... فقير يار علي سائين راهوجا ... فقير سردار بخش سائين ٽڳڙ ...
عبدالمجيد سائين ٽڳڙ ... عبداللطيف سائين ٽڳڙ فقير چٽل سائين گهوٽو ويراڳي ... فقير عبدالڪريم
سائين مڱڻهار ڳوٺ دادلوءِ

درگاه فقير محمد سائين گهوٽو جي فقراء

فقير سائين فقير محمد سائين گهوٽو ڪچو بندي گهوٽڪي ... فقير محمد يونس سائين گهوٽو
سجاده نشين درگاه فقير محمد سائين ڪچو بندي

درگاه فقير نصير سائين جلالاڻي جي فقراء

فقير هادي سائين علي گل سائين درگاه عاليه نصير فقير جلالاڻي شريف ...
لالا عبدالڪريم سائين پٺاڻ ڪنڌ ڪوٽ ... استاد غلام شبير سومرو ڪنڌ ڪوٽ

درگاه پاڪ پيرل شاه سهڪجي جي فقراء

فقير هادي دوست علي سائين سجاده نشين درگاه عاليه محمد فقير ڪتياڻ ٽنڊو ڄام سائين فقير
هادي پاڪ پيرل شاه سائين، فقير هادي سائين علي شاه بادشاه سجاده نشين درگاه پاڪ پيرل شاه
سائين سهڪجي ... فقير سائين سيد مصري شاه سائين سهڪجي ... فقير هادي سائين بلي شاه سائين
سهڪجي . فقير هادي سائين جڙيل شاه بادشاه سهڪجي ... فقير هادي سيد سائين غلام حيدر شاه
سائين سجاده نشين سهڪجي .. فقير سائين علي گل پٽو لاڙڪاڻو

درگاه بيدل بيڪس سائين جي فقراءَ

فقير هادي سائين بيگ محمد سائين سجاده نشين درگاه عاليه بيدل سائين روهڙي .. فقير سائين غلام نجف سائين سجاده نشين درگاه عاليه بيدل سائين روهڙي ... عبدالقادر قريشي صاحب روهڙي ... سائين الاهي بخش شيخ صاحب رٿاڻو سي او روهڙي

درگاه رکيل شاه جي فقراءَ

سيد حڪيم فقير سائين فدا حسين شاه لکي ... فقير محمد عارف سائين سومرو جيڪب آباد ... فقير سيد ظفر علي شاه ويراڳي جيڪب آباد

درگاه جهوڪ شريف جي فقراءَ

فقير سائين امام الدين ڊڪڙ ... سائين پنهل فقير جوڻيجو مديجي ... سائين محبوب فقير جيهو ... فقير سڪندر علي ويراڳي ... فقير عبدالمجيد ويراڳي ... استاد محمد صديق ڪلوڙ سکر

درگاه درازا شريف جي فقراءَ

سائين لعل بخش فقير گڏاڻي خانپور مهر ... فقير علي غلام سائين گڏاڻي ... خانپور مهر ... فقير بابو بچل سائين ... فقير سيد موٽڙ شاه ويراڳي پير ڳوٺ ... فقير غلام حسين فقير ويراڳي پير ڳوٺ ... محمد اشرف سائين شيخ روهڙي ... فقير غلام مصطفيٰ سائين درازا شريف. بابو سائين ڪمال فقير ڪنير، رخ فقير ماڙيجو

درگاه احمد سائين خانڳڙه جي فقراءَ

فقير هادي سائين عبدالجبار سائين مست درگاه عاليه احمد سائين ... فقير بابو جمعو سائين گهوٽو (والد بزرگوار) ڳوٺ جلال خان گهوٽو ... بابو محمد بچل سائين ڪلوڙ چنگاڻي ... فقير سائين مير احمد رک رک فارم ... سائين عبدالقادر سومرو گهوٽڪي ...

درگاه سوئي شريف جي فقراءَ

استاد خان محمد سائين رک، رک فارم گهوٽڪي .. فقير غلام رسول چاچڙ ڳوٺ الهيار چاچڙ ... فقير علي بخش سائين سومرو ڳوٺ الهيار چاچڙ ... فقير صوفي الهوداڻو سميجو ڳوٺ مراد سميجو ... استاد نور محمد مسافر سومرو ڳوٺ الهيار چاچڙ ..

انهن کان علاوه

فقير سائين حسين شاه بخاري گهوٽڪي، فقير هادي سائين رئيس مولا بخش ٿرهلِي ولهار ... فقير

هادي سائين مست مقيم سائين سجاده نشين درگاه عاليه پيدل سائين ... فقير سيد منظور احمد شاه صاحب شور ڪوٽ پنجاب ... فقير هادي سائين علي گوهر فقير سندراني ... فقير عبدالوهاب سائين سجاده نشين درگاه عاليه قاضي بابا سکر ... فقير سائين مانجهي فقير بودائي بروڻ شهداد پور ... فقير گرو عنايت سائين صادق آباد ... فقير مير زوار حسين ٽالپر خيرپور ميرس ... علامه مولانا فقير عبدالستار چشتي نور مسجد گهوٽڪي ... پيريل فقير شر نرلي اوباوڙو ... فقير محمد اڪرم سائين ملتان ... فقير سيد امام علي شاه صاحب اوباوڙو ... فقير سيد علي بلاول شاه بخاري اوباوڙو ... ميجر ڊاڪٽر قادر بخش دائود پوٽو گهوٽڪي ... فقير صفت ديوان رهندو مل المعروف موٽواڻي صاحب ... حڪيم ڪوٽري صاحب سکر ... حاجي اڪبر علي سائين ملڪ اوباوڙو ... استاد محمد پيريل چانڊيو اوباوڙو سعيد احمد سائين ڪنبوه ڳوٺ جمن پٽو اوباوڙو ... فقير سائين ريشم علي سائين ولهار سنجر پور پنجاب الهواڙيو سائين گهوٽو ڳوٺ پنجوباغ.

ميخاني جي قيام تزئين و آرائش ۾ فقراء جون خدمتون

جيئن ته پهرين به بيان ڪري آيا آهيون ته سرڪار هادي پاڪ بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر رحمۃ اللہ علیہ جي طرفان جڏهن ڪوه تي بيٺل ڪوئي جي مرمت ڪرڻ جو امر عطا ٿيو ته حضرت بابا نماڻو سائين جن جلد ئي ڪوئي جي پُستي وغيره جي رياضت ۾ لڳي ويا ۽ وڏي شوق، ذوق ۽ عشق سان آستاني جي رياضت ڪندا رهيا. ميخاني جي ڪم ۾ شروعاتي دور ۾ پاڻ اڪيلي سر شروع ٿي ويا. مگر راه ۾ همسفر ملندا رهيا ۽ قافلي جي صورت اختيار ڪندو ويو. سڀ کان پهرين ته سندن حقيقي پيءُ سائين غلام نبي عرف جهنگل المعروف پٽر سائين جن وڏي جوش جنون ۽ جذبي سان سائين بابا نماڻو سائين جن جو ساٿ ڏنو. عشق جي راه ۾ دل کولي سخا ۽ قرباني ڏني ميخاني جي قيام لاءِ پنهنجي زمين پڻ ڏنائين. ان کان علاوه جاني مالي قرباني ۾ اڳ کان اڳرا رهيا. ۽ آخري دم تائين ان حال تي قائم رهيا. ان کان پوءِ حضرت بابا نماڻي سائين جن جي اولاد جن ۾ مرد خدا سائين، نوراني سائين، حاڪم علي سائين ۽ محمد رفيق سائين پنهنجي پنهنجي وقت سان هر حال ۾ دم قدم همدم ۽ همراھ رهيا. وڏي رياضت ۽ جُهد ڪيائون.

ميخاني پاڪ جي شروعاتي دور ۾ بابا نماڻي سائين جن جي پير پائن جون به وڏيون خدمتون ۽ قربانيون شامل آهن انهن پير پائن جن هر وقت هر حال ۾ پنهنجي حال سارو ساٿ ڏنو انهن ۾ سڀ کان پهرين فقير هادي سخي سائين رحمدل سائين سجاده نشين درگاه عاليه بابا راضي سائين امن پور شريف جو نالو اچي وڃي ٿو. ان کان علاوه استاد عبدالصمد سائين المعروف سعادت مند سائين شيخ گهوٽڪي، ديوان ڪرشن لعل المعروف سیرت وفا سائين گهوٽڪي، علي گل سائين المعروف سرد دل سائين ڏنو ماڪو خداپرست سائين شيخ گهوٽڪي، بردبار سائين گهوٽو نزد آستانه هذا، فقير شينهن سائين ڪورائي ڳوٺ عزت ڪورائي، فقير وزير علي سائين ڪلهوڙو چڪ رستم، اڪبر علي سائين، عبدالڪريم سائين لاشاري جيڪب آباد، فقير رنگيلو سائين منگي ڳوٺ خميسو چاچڙ اوباوڙو ڪلخير سائين گهوٽو ڳوٺ جلال خان گهوٽو سائين غلام اڪبر سائين پٽو ڳوٺ مبارڪ پور جيڪب آباد جن آهن جن جون ميخاني جي قيام ۾ وڏيون رياضتون ۽ قربانيون شامل آهن.

جڏهن هادي پاڪ بابا نماڻي سائين جن کي مرشدي و سيدي حضرت فقير بابا راضي سائين جن جي طرفان خلافت عطا ٿي ۽ طالبيت جو سلسلو جاري ٿيو ته شروعاتي دور جي طالبن وڏيون رياضتون ڪيون، انهن ۾ خان محمد سائين ڪوري ڳوٺ ڪچو بندي، محمد بخش سائين ماڇي ڪشمور، حافظ امام بخش ڀٽو بدائي، قلندر بخش سائين ڊولڪ نواز علي نواز سائين منگي ڳوٺ سائينڌنو گهوٽو عنايت سائين گهوٽو ڳوٺ جلال گهوٽو گلاب سائين گهوٽو ڳوٺ نزد جلال گهوٽو هزارو سائين شيخ، وارث علي مير بحر ڳوٺ سائينڌنو گهوٽو، صابو موچي عرف رياضت علي سائين ۽ فقير ديدار علي سائين موچي ڳوٺ خميسو چاچڙ اوڀاڙو، فقير زمين لعل سائين جيڪب آباد، حاجي انور علي سائين گهوٽو ڳوٺ پنجو باغ، اقبال احمد سائين نوناري انڙ واه، گل محمد لاشاري، پير بخش ڀٽي جيڪب آباد، حافظ مير محمد سميجو بدائي ۽ واحد بخش کهاوڙ شهداد ڪوٽ ۽ جن سر فهرست آهن. جن پنهنجي مرشد پاڪ جو دم قدم ساٿ ڏنو ۽ هر حال ۾ شامل حال رهيا.

هادي پاڪ بابا راضي سائين صوفي قادري قلندر جن جي تمام فقراءَ چاهي سنڌ جي هجي چاهي پنجاب جي آستانه عاليه بابا راضي سائين چوٽي امن پور شريف ۾ خدمت و رياضت ڪئي آهي. هادي پاڪ راضي سائين جن رياضتن ۾ شامل رهي فقراءَ سان گڏ ڀڙ رياضت ڪرڻ فرمائي آهي. پنجاب جي فقراءَ ۾ فقير سائين خيال الله سائين، پُر سوز سائين، اڪرام شاهه سائين، سائين راضي رشيد مستان، سياڻو سائين، بادل سائين، دوست الله سائين، نيڪ سيرت سائين، ملنگ مولا سائين، بابا پلا سائين، بابا ننڍا سائين، مرتضائي سائين، مرد حقاني سائين، عارف سائين ۽ باقي تمام فقراءَ سانوڻ جي ميلي ۾ پنهنجون مقرر ڪيل ديوتيون سر انجام ڏيندا رهيا آهن.

انهن کان پوءِ اڄ ڏينهن تائين سائين پاڪ هادي مرشد محبوب بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جي فقراءَ محبت ۽ عقيدت رکڻ وارن ميخاني جي نئين سر تزئين و آرائش ۾ ۽ خدمت و رياضت ۾ اڳي کان اڳرا آهن، ۽ هي سڄو ڪم مرشد هادي پاڪ جن جي لطف و ڪرم مهرباني، ۽ عنايت سان، سندن زير نگاهه، عطا ۽ منشاء سان هلي رهيو آهي. ۽ تمام فقراءَ جن ۾ فقير مشتاق احمد سائين آرائين ڪمون شهيد، فقير علم الدين سائين لاشاري ڳوٺ اسلام خان لاشاري ميرپور ماٿيلو الطاف حسين سائين آرائين ڪمون شهيد، محمد اشرف سائين آرائين ڪمون شهيد، غلام ياسين سائين چاچڙ ڪمون شهيد، نور حسن سائين چاچڙ، فقير علي حسن سائين چاچڙ ڳوٺ الهيار چاچڙ، بروهي سائين چاچڙ ڳوٺ چنالي، عبدالجبار سائين چنا عرف عزيز حيدري اوڀاڙو، مشتاق احمد سائين قاضي، عبدالڪريم عرف ساڌو سائين قاضي ڳوٺ صالح ڏهر، رياض احمد سائين ملڪ، بڍل سائين ملڪ ڳوٺ لانگهو، دنواڙ سائين ڪنڀڙو ٽپي ڪنڀڙا رحيم يار خان، سردار بخش سائين ڪورائي ڏهرڪي، محمد رياض سائين، محمد فياض سائين ڪوڪر چڪ 182 منار صادق آباد، مختيار احمد سائين ڪنڀڙو صادق آباد، ڊاڪٽر الاهي بخش سائين گهوٽو گهوٽڪي، پرويز احمد سائين آرائين، محمد اڪرم سائين آرائين گهوٽڪي، راتو محمد ناصر سائين، راتو افتخار سائين، راتو سيٺ ساجد سائين، راتو علي بهادر سائين، حقنواز عرف پيو سائين آرائين گهوٽڪي، جان محمد سائين وسير تپيدار گهوٽڪي، سبحان الله سائين ڪورائي، ظهور احمد سائين ڪورائي، غلام مرتضيٰ سائين ڪورائي، قربان علي شيخ سائين داد لو، مولا بخش سائين دشتي ڳوٺ جمع خان دشتي جيڪب آباد، منير احمد سائين چاچڙ ۽ الهوڏايو عرف دلصفا سائين چاچڙ

ڪمون شهيد ۽ طارق سائين سومرو عادلپور جن پنهنجون پنهنجون ديوتيون پنهنجي پنهنجي وقت ۾ عشق ذوق، جوش و جذبي ۽ محبت و عقيدت سان ڏنيون به آهن ۽ ڏيئي به رهيا آهن.

انهي سڀني کان هڪ محترم قابلِ تعظيم لائق فائق ۽ سچي عشق محبت وارو نالو رانو محمد شاکر سائين جن جو آهي، جنهن ميخاني پاڪ جي نئين سر تعمير ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو آهي. سندن جاني ۽ مالي قربانيون بي انتها آهن. هادي پاڪ بابا نماڻي سائين جن جي نگاهه خاص ۽ صحبت هيٺ رهيا آهن ۽ آءٌ صرف ايترو اظهار ڪري سگهان ٿو ته عاشق و معشوق وارو مقام آهي. پاڻ مالڪ ڪريم بابا نماڻو سائين جن اڪثر فرمائيندا هئا ته مون کي جيئن شاکر سائين ڏٺو ۽ سڃاتو آهي بي ڪنهن به نه ڏٺو ۽ نه سڃاتو آهي، هي منهنجو محبوب آهي الله هادي پاڪ کين ظاهر و باطن شهنشاهيت عطا ڪئي آهي ۽ سندن درجات بلند فرمايا آهن.

طالب فقراء سان گڏوگڏ سائين هادي پاڪ بابا نماڻو سائين جن جا پوتا ۽ ڏوهٽا سندس خاندان جنهن ۾ لعل بخش عرف لالڻ سائين، ذوالفقار علي سائين، عاشق حسين سائين، عبدالحق سائين، جمال الدين سائين، خادم حسين سائين، ربنواز سائين، طالب حسين سائين، آصف علي سائين، محمد بلال سائين، اويس علي سائين ۽ عبدالخالق سائين، وقار احمد سائين، اظهار علي سائين، محمد جيئل عرف جيلو سائين، پيار علي سائين ڏاڏو مسو سائين، عمران سائين جن نهايت ئي عاجزي، انڪساري پيار ۽ پاڻو، عشق ۽ محبت سان رياضت و خدمت ۾ مشغول آهن انهن سان گڏ گل سائين مغل، راجا سائين دايو محمد يامين سائين گهوٽو الف سائين گهوٽو ڳوٺ جلال خان گهوٽو ۽ بي ڪافي فقراء پڻ خدمت و رياضت ۾ مصروف آهن.

طالب فقراء

هادي پاڪ بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جي فقراء طالبان، محبت و صحبت ۾ رهڻ وارن ۽ عقيدتمندن، ۽ محبت پيار ڪرڻ وارن جو تعداد تمام ڪثير آهي هتي سندن انهن طالبن، فقيرن ۽ صحبتين جو ذڪر ٿيو آهي جيڪي منهنجي علم ۽ ڄاڻ ۾ اچي سگهيا آهن. اگر ڪن محبان فقراء جو ذڪر نه اچي سگهيو آهي ته منهنجي ناقص علمي سبب معاف ڪرڻ فرمائڻ، ڇاڪاڻ ته ڪامل و مڪمل منهنجي مالڪ جي ذات آهي آءٌ هڪ عاجز بندو ۽ غلامن جو به غلام آهيان.

جيھي ڪي ٿيھي، ته به ٻانھي ٻروچن جي
ھو جا پائن پير ۾، تنھن جتي نه جيھي
وساري ويھي، تن ڪيچين ڪي ڪيئن رھان.

خان محمد سائين ڪوري (مرحوم) ڪچو پنڊي، ديوان گل ڀڳت سائين گهوٽڪي، حافظ امام بخش سائين پٽو (مرحوم) ۽ حافظ مير محمد سميجو بدائي، سائين پير بخش پٽي جيڪب آباد، عنايت علي سائين گهوٽو ڳوٺ جلال خان گهوٽو گلاب سائين گهوٽو نزد ڳوٺ جلال خان گهوٽو محمد رفيق سائين گهوٽو (فرزند بابا نماڻو سائين)، علي نواز سائين منگي، هزارو سائين شيخ ۽ وارث علي سائين ميربحر ڳوٺ سائينڌنو گهوٽو رميش لعل سائين، ڪنول ولد رميش لعل سائين، بابر سائين ولد رميش لعل سائين

جيڪب آباد، محمد بخش سائين سولنگي ڪشمور، فقير امام بخش المعروف فقير ديدار علي سائين مڇي، صابو مڇي عرف رياضت علي سائين ڳوٺ خميسو چاچڙ، حاجي انور علي سائين گهوٽو ڳوٺ پنجو باغ، اقبال احمد سائين نوناري انڙ واه، گل محمد لاشاري ۽ واحد بخش کهاوڙ شهداد ڪوٽ، غلام پهلوان سائين (مرحوم) ڪوري جو کوه، محمد صديق سائين (مرحوم) اقبال آباد، بابا بشير احمد سائين (مرحوم) عرف بابا سبزي والا اقبال آباد، فقير علم الدين سائين لاشاري، اڪبر علي لاشاري، وڏيرو حسين بخش لاشاري ڳوٺ اسلام خان لاشاري، منظور احمد سائين لاهوري لاهور، علي گل سائين بلوچ، فقير مشتاق احمد سائين آرائين، الطاف حسين سائين آرائين، زاهد حسين سائين آرائين، محمد اشرف سائين آرائين ڪمون شهيد محمد امين سائين سومرو ڏهرڪي، نور حسن سائين چاچڙ، فقير علي حسن سائين چاچڙ، امداد علي سائين چاچڙ ۽ غلام ياسين سائين چاچڙ ڳوٺ الهيار چاچڙ، پيار علي سائين چاچڙ ڳوٺ حامد چاچڙ، پير بخش سائين چاچڙ ڳوٺ خميسو چاچڙ، عبدالجبار سائين چنا مسلم ڪالوني اوباوڙو، مشتاق احمد سائين قاضي (مرحوم)، عبدالڪريم عرف ساڌو سائين قاضي ڳوٺ صالح ڏهر، سردار بخش سائين ڪورائي (مرحوم) ڏهرڪي، دلنواز سائين ڪنڀڙو (مرحوم) ٽپي ڪنڀڙا رحيم يار خان، بروهي سائين چاچڙ، الهوڏايو عرف دلصفا سائين ولد بروهي سائين، منير احمد سائين چاچڙ ڪمون شهيد، غلام رسول ڪورائي المعروف فقير سبحان الله سائين، ظهور احمد سائين ڪورائي، غلام مرتضيٰ سائين ڪورائي، نياز محمد سائين ڪورائي ولد شينهن سائين، ولي محمد سائين ولد شينهن سائين ڪورائي ڳوٺ عزت خان ڪورائي، قربان علي سائين شيخ داد لوءِ، عبدالروف سائين فيصل آباد، ناصر عباس ناصر سائين ملتان، محمد بچل سائين ڪنڀڙو مختيار احمد سائين ولد محمد بچل سائين ڪنڀڙو صادق آباد، اڪبر علي سائين ڪنڀڙو آدم صحابه، فقير راءِ محمد شا ڪر سائين، راءِ محمد ناصر سائين، راءِ عبدالغفار سائين، راءِ افتخار حسين سائين، ڊاڪٽر راءِ محمد عمران سائين (حال رهائش لندن) راءِ سيٺ ساجد علي سائين، راءِ جاويد احمد سائين، راءِ علي بهادر سائين، محمد عظيم سائين، رتن لعل سائين، محمد اڪرم سائين آرائين، جان محمد سائين وسير تپيدار حاجي غلام سرور سائين آرائين، حقنواز عرف پپو سائين آرائين، محمد يامين سائين گهوٽو گهوٽڪي، خادم حسين سائين ڌاريجو مندو ديرو ڊاڪٽر يعقوب شاهه سائين ڪراچي، مولا بخش سائين دشتي ڳوٺ جمع خان دشتي جيڪب آباد، بروهي سائين چاچڙ، ڪيهر عرف شينهن سائين چاچڙ، بگن سائين چاچڙ، خوشحال سائين چاچڙ، جمن سائين چاچڙ ڳوٺ چنالي، عبدالحفيز سائين چاچڙ، عبدالرشيد سائين چاچڙ، ڪمون شهيد، رياض احمد سائين ملڪ، ٻيل سائين ملڪ، مختيار احمد سائين پنهور ڳوٺ لانگهو، محمد رياض سائين، محمد فياض سائين ڪوڪر چڪ 182 منار عبدالغفار سائين منار غلام عباس سائين ڪورائي، نزد داد لوءِ، نذير احمد سائين ڪلوڙ (مينيجر) پنو عاقل، خادم حسين سائين گهوٽو (سند ن پوتو) خالد حسين سائين چنا مير پور ماٿيلو شوڪت علي سائين سيال ميرپور ماٿيلو طارق حسين سائين سومرو عادل پور ڊاڪٽر خورشيد احمد سائين سکر ۽ ٻيا.

سائين جن جو وصال

فقير پاڪ هميشه دردن جو درياه هوندو آهي راضي سائين جن فرمائڻ ٿا ته دردان نال ملاحظه دل دا.

سولان نال پيار اي نت واڌاري سو سائينجن بابا سخي نماڻو سائين جن جي حيات طيبه به هڪ دردن جو مجموعو رهي آهي جن حالات مان سائين جن گذري آيا آهن تن مان هڪ عام ماڻهو جي وس جي ڳالهه به نه هئي. آخري دور ۾ اڪثر پيشاب جي بندش جو عارضو بار بار ٿيندو رهيو. ڪنگهه، بلغم ۽ دمي جي شڪايت جو هميشه ساڻ رهيو ڦيڙن جي اها حالت هوندي هئي ته جو بقول ڊاڪٽرن جي ستر پرست ختم آهن ڏسڻ وارن جي حالت زار هوندي هئي ليڪن ان حالات جي باوجود ڪڏهن به سائين پاڪ جي چاهي تي مايوسي، پريشاني يا تڪليف جي شدت جي ڪابه نشاني نمودار نه هوندي هئي سڌائين هاشاش بھاشاش درد دلبر مل ڳيا به هوا فائدا مجھي. آءُ راقم الحروف هڪ پيري سائين جن جي شدت تڪليف ڏسي دل ۾ فڪر ڪندو رهيس ته مالڪ هي وجود سو سالن تائين وڏي ڪرب مان گذريو آهي اگر اوهان چاهيو ته هي سڀ ڪجهه بدلجي سگهي ٿو پوءِ ڇا وجه آهي جو ته يڪدم پاڻ اسان ڏانهن متوجھ ٿيندي فرمائڻ لڳا ته ”عبدالجبار سائين هي اسان کي سچل سرمست سائين طرفان امانت مليل آهي“ آءُ هٿ ٻڏي عرض ڪيو ته ”جي حضور“ مالڪن جي زندگي جا تقريبن آخري پنج ڇهه سال مسلسل علالت جي حالت ۾ گذريا پاڻ علاج معالجي کي تمام گھٽ پسند ڪرڻ فرمائيندا هئا مگر فقراء جي اسرار تي وڏي مشڪل سان ڪا دوا وٺڻ يا ڪاڻ لاءِ راضي ٿيندا هئا فقير هادي بابا نماڻو سائين جن تاريخ 23 ذوالحج سن 1435 هجري بروز آچر بمطابق 19 آڪٽوبر 2014ع تائيم اٽڪل 2:00 کان 2:30 منجھند جي درميان واصل بحق ٿيا. ذات رلي وڃي ذات سان جاءِ جھلي نه جسم. وصال وقت سائين پاڪ جن پنهنجي پوٽي بلال احمد سائين ولد حاڪم علي سائين جي جھولي ۾ سندس سيني سان ٽيڪ ڏيئي ويٺا هئا جتي سندن وصال ٿيو. سائين پاڪ جن جي رسم غسل شام جو ست بجي ادا ڪئي ويئي ۽ نماز جنازا شام جواڻ بجي ادا ڪئي ويئي غسل ۽ نماز جنازا جي سعادت مولانا عبدالمسعود ڀٽو پيش امام جامع مسجد گھوٽڪي جن کي نصيب ٿي بعد از نماز جنازا تدفين جو بندوبست 23 ۽ 24 ذوالحج جي درمياني شب ڪيو ويو ٽئين ڏينهن رسم قل خواني ادا ڪئي ويئي ۽ 04 صفر 1436 هجري بروز خميس بمطابق 27 نومبر 2014ع ڇهلم جو ختم شريف ٿيو. سائين پاڪ جن جي ظاهري زندگي جو صحيح نموني ڪاٿو لڳائڻ مشڪل آهي ڇاڪاڻ ته سائين پاڪ جن جي جنم جي تاريخ نه ملي سگهي آهي. سائين پاڪ جن جا وڏا فرزند فقير مرد خدا سائين ٻڌائن ٿا ته پاڪستان ٺهڻ وقت بابا سائين پنهنجي وارن کي ڪيس ڪندا هئا اگر 1947ع ۾ اگر ڪيس ڪرڻ جي بنياد تي چاليهه سال مقرر ڪجي ۽ پوءِ 2014ع تائين 67 سال ڳڻپ ڪجن ته پوءِ سائين پاڪ جن جي عمر 107 سال بيهي ٿي پاڻ اڪثر فرمائيندا هئا ته آءُ سو کان ڪجهه سال وڏو آهيان هي هڪ اندازو آهي باقي الله پاڪ بهتر ڄاڻي ٿو. والله علم بالصواب.

دربار شريف جي تعمير

سائين پاڪ حضرت فقير سخي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جي وصال کان ڪجهه مهينا پوءِ سائين جن جي روضي مبارڪ جي تعمير جو ڪم شروع ڪيو ويو روضي پاڪ جي تعمير جا تمام اخراجات سائين پاڪ جي محبوب صورت راڻو محمد شاڪر سائين پنهنجي عشق ذوق ۽ شوق سان ادا ڪيا آهن روضو پاڪ تمام وسيع عريض مضبوط ۽ نهايت ئي خوبصورت تعمير ٿيو آهي الله

هادي جن راتو شاڪر سائين جن کي ظاهر و باطن بادشاهي و اعليٰ مقام عطا ڪيو آهي روضي پاڪ جي تعمير جي باري ۾ راتو محمد شاڪر سائين اسان سان هن ريت اظهار ڪيو ته ”دربار شريف جو ڪم ڪنهن انجنيئر، مستري يا ڪنهن نقشي جي تحت نه ٿيو آهي بس جيئن خيال ايندو رهيو ايئن ڪندا رهياسون“ سو خيال مالڪ آهي تمام ئي ٿوري عرصي ۾ دربار شريف جڙي راس ٿي ويئي آهي شاڪر سائين جن طرفان راتا دلشاد نگراني ڪئي ۽ سمورو سامان مهيا ڪيو ۽ سمورو ڪم بلال سائين، ربنواز سائين ۽ پرويز احمد سائين جن جي نگراني ۾ ٿيندو رهيو آهي الله تعاليٰ جو بي حد احسان آهي جو جلد از جلد سمورو ڪم خوش اسلوبي سان پايءَ تڪميل تي پهچي ويو آهي.

سائين جن جو ميلو

فقير هادي سخي بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر جن جو ساليانو عرس مبارڪ سائين پاڪ جن جي وصال مطابق اسلامي ڪلينڊر مطابق هر سال ذوالحج مهيني جي تاريخ 23.24.25 تي وڏي عقيدت ۽ احترام سان ملهائيو ويندو آهي.

کلام

حضرت فقیر سخی
بابا نمائو سائین
صوفی قادری قلندر

بسم الله الرحمن الرحيم

کافي 01

آيو چمن ۾ دلبر، ٿي چو طرف بهاري
هو هو هڳاءَ هر هنڌ، عاشق ٿيو اظهاري

بشري جو ويس پائي، آيو لوڪ کان لڪائي
عجب هي ٺاهه ٺاهي، نوري ڪٿي آ ناري

ڪيڏي درد جون ڌمالون، ڪٿي ڪاف ڪوه ڪشالون
ڪٿي ڦيل مقال ڦالون، ڪٿي حال تي هساري

حسن تنهنجي جون لاتون، روشن وهڻ ۽ واتون
کنوٺ بدل ۽ ڇاٽون، چمڪار ٿيا چوڌاري

بقا مان فنا ٿيو فنا مان بقا ٿيو
عجب هي لقا ٿيو آهي الت راند ساري

آيو مسڪين ٿي نماڻو روءِ زمين جو راڻو
اتئي عبده جو هلاڻو حاذق رک هوشيارو

کافي 02

آ محبت جو مخمور عجب
سور عجب، منصور عجب
هر دم هادي حال ڏسي ٿو
خيال ٿي دل ۾ خيال وسي ٿو
آ چاهت جو هي، چور عجب
دم دما دم دم ڌمالي
هر دم هادي، خيال وصال
آ عين عيان، حضور عجب
چپ جي بازي، چپ چپوتي
روپ رنگيلو انگ پپوتي
آ محبت جو منظور عجب
عشق عيان ۽، عشق اجاگر
عشق سرن جو يار سوداگر
درد جو هي، دستور عجب
خيال جو سير آ خيال جي بازي
خيال نماڻو خيال آ راضي
خيال سندو مذکور عجب

کافي 03

آهين اصل تون پاڻ
 مرد اها ڪوئي مام پروڙي
 اشرف تنهنجو شان آ اشرف
 خاڪي پائي پھراڻ
 پاڻ پيو ٿو وندر ووڙي
 الف ڪيو آ، ميم جو برقعو
 مخفي رکي سڀ ماڻ
 عبده جو جامو جوڙي
 ناه نفي سان، ناٺ نمائي
 عشق جا اهي اهڃاڻ
 اثباتي جا علم ڪوڙي
 فائينما جو امر ڏيئي
 فتم وجهه الله پاڻ
 وحدت وارو گس ولوڙي
 وحدت ڪثرت، ڪيل ڪلائي
 نماڻو ٿي، سڃاڻ
 ڪثرت جا سڀ ٽڳا توڙي

کافي 04

آهي اصل اعتبار
 يقين کامل رک تون طالب
 روپ سروپ رنداني جوڙي
 جوڙي سپ جنسار
 خود پائي آيو خاڪي قالب
 ميم جي مام کي مرد پروڙن
 اٿئي سر اسرار
 عشق اچي ٿئي عشق تي غالب
 اول آخر ظاهر باطن
 حق اٿئي اظهار
 مٿو اهو ٿئي سڄو مطالب
 نينهن نماڻو نام رکائي
 الستي ڪري اقرار
 فقير ٿي ڪيائين سير هي سالم

کافي 05

اهو راضي يار وبراڳ آهي
دنيا ساري خواب آهي

الله هادي سچو سائين
راضي مون سان ساڻ آهي

رهندو هڪڙو ئي خيال آهي
پين خطرن خامن کي جواب آهي

اهو پيار اسان جو سردار آهي
نينهن ننگ نواب آهي

اهو عشق اسان جو اسرار آهي
نماڻو اسان جو الله آهي

ڪافي 06

اڪ دم قدم ۾ تون آوڻ جاوڻ
 ٻي مڪي ڇا رولي يار
 هڪ نظر ۾ تون ئي نظرين
 هر رنگ ۾ تون پيرنگ نظرين
 اها ريت سڪائي، سهڻي يار
 اڪ ٻي نه آئي، وائي وائي
 ڏينهان راتان، تيري تاتي
 اها پريت سڪائي ڇولي يار
 هڪ تون ئي آهين سهڻل هادي
 نماڻي ڪي رڳو تنهنجي تاتي
 ٻي ڀو ڀڳي سڀ ڇولي يار

کافي 07

اهڙي ڪا، رمز ڪجي
جنهن ۾ هادي، هت ڪجي

دل جان روح، ڏنو سي
بي ڪا، ڪا نه سڄهي

چڏيم خواهشان، ڪُلي رسمان
ته به هيئنو نه ٿو پلجي

سنگت ساٿي، ناني ماسي
تن سان سنگت، ڪين ڪجي

حقي حسن واريون اڪيون ڪاريون
تنهن سان ٿو روح رلجي

نماڻو نينهن جو نالو ڪري سنڀالو
وحدت سان، صورت پسجي

کافي 08

اهو راه رندن جو آهي
پنهنجو پار کي، پار پهچائي

گسندو رسندو ريت انهي کي
راضي راه، ڏيکائي

جهڙي تهڙي وينديس پنهل ڏي
هتڙي منهنجو چا هي

جيڪو سمجھي خيال رهبر جو
تنهن کي، پار پهچائي

ڏکڙا سڙا، سهنديس سر تي
گوندر منهنجو گهر آهي

نماڻا پئو پيار انهي ۾
بي وار کين واجهائي

کافي 09

اسين سالڪ مست، ديوانا آهيون
اسين سر ڌڙ کان، ڌار آهيون

اسين غير خيال کان پاڪ آهيون
اسان صوفي سر، آڌار آهيون

اسان علي احمد، آڌار آهيون
اسان نيزي سر، نروار آهيون

اسان حسن حسيني حيدار آهيون
اسان مالڪ خود، مختيار آهيون

اسان پنجتني ويهي ڪار ڪريون
اسان دم انا الحق، نروار آهيون

اسان قرب سچل جو پيار آهيون
اسان نماڻا ٿي، نروار آهيون

کافي 10

اسان ذکر ورتو سي ذاتي جو
محبت واري، مماتي جو

گُن وارو اسان، قول ٻڌوسي
ٻيو وهم ويو سڀ ڇاتي جو

ڀاڻ سڃاڻڻ، الله ڄاڻڻ
اهو فرق ڀڳو سي فسادي جو

نماڻا گوندر گهارڻ، ڀاڻ سڃاڻڻ
اهو قرب ٿيو آ هادي جو

کافي 11

اڄ اڱڻ تي يار پيارا، ڪي گهڙيون مون وٽ اچو
ڪيون رهاڻيون روح جون، باهه پڙڪن کان بچو

وحدت سندي وائي اٿم، ميخاني اندر نڀائي اٿم
ڌڪ ڏولائي ڏيهه جي، ۽ ڏونگرن کان بچو

هي دلڙي آهي نماڻي، يار خاطر مونجهي پراڻي
يار آهي راضي اسان تي، مونجهه مونجهارن کان بچو

کافي 12

اها يار سڪائي ربت
 لڳي ازل دي الله ڄاڻي
 تي ڪيمياگر، ڀڄ ڪونالي
 اتي هار ناهي ڪا جيت
 مين تي رانجهن هڪ ٿيوسي
 گل عامن ناهي پريت
 ديد ملائي ديدار ڪيوسي
 هي نماڻي آهي نيچ

کافي 13

اهو دم اسان جو ڪم آ، ٻيو ڪهڙو اسان کي ڪم آ
 وسري ويون پيون باتيون، اهو خيال اسان جو ڪم آ
 ٻي ڏانهن اصل ڪين واجهايون
 پنهنجو پاڻ سان ويٺاهون لايون
 راضي هادي جو اسم آ
 هي راز التو اوڙو آ
 جيڪو لائي سو مرد مٿيو آ
 هتي ڪيڙن جو ڪهڙو ڪم آ
 پور پنهنجي ۾ پيا آهيون
 نماڻا ٿي ويهي نپايون
 اهو هادي تنهنجو ڪم آ

کافي 14

آيو آدم جي اولي، ڪري اوت اولي
جي آدم نه هجي ها، ته پاڻ ئي نه بجهي ها

اهڙو ڍنگ ٺاهي، آيو پاڻ لڪائي
پنهنجو پاڻ تي ڪيئن سجدو ڪرائي ها

اهڙو پيار لڳڙوئي، پتو ڪونه پيڙوئي
محبوبي راز ٺاهي، ٻي جا ڪيئن ريجمائي ها

پيائي چڻنگ چولي، پيو پاڻ کي ڳولين
نماڻو ٿي پيو ڦولين، پيو ته ڪو ڦولائي ها

کافي 15

اسان رک رکيو آ، هادي جو

محمد مولا، مهدي جو

پور انهي ۾، جيڪي ويڙا

پنٿي اصل، ڪين جو مڙيا

جنهن قول سڃاتو قالو جو

خيال اسان جو پاڪ جي آهي

عام سان ڏاڍو ناحق جي آهي

نه سير ڪيو جنهن مماتي جو

پاڻ سڃاڻي، پاڻ کي ماڻي

نماڻو ٿي پيو موجان ماڻي

وحدت واري، وادي جو

کافي 16

اسين مستو مست، ديوانا يار
 پنهنجو پاڻ ۾ ويٺا هون لايون يار
 ٻي ڏي اصل، ڪين نهاريون
 پنهنجو ئي قرب، وڌايون يار
 اڪڙيون تنهنجون مست شرابي
 پهرين دم ويون، گهايون يار
 اک اک سان، اهڙي اڙايئي
 آئي نمائي ڪي، تاڙيون يار

کافي 17

الانسان سري وانا سره
 اهو ٻه ٻيو سي پڪو پڪو
 پرين پڇاڻڻ آبي آيا
 اهو سير ڪيو سي يڪو يڪو
 نوري هون نه ناري هون
 محمد نام نيارا هون
 پوش انهي ۾ لڪو لڪو
 ڀول انهي ۾ رهجي ويا ڪي
 ٿي رهونماڻا جمڪو جمڪو

کافي 18

بي مثل هيس، هت مثل ٿي آيس
 قرب وڌائڻ واسطي
 حيل هلايم، ڪجهه نه ٿيڻ ٿرم پوءِ
 آيم شفقت ڪرڻ جي واسطي
 ناه منجهاران عشق لڳو پوءِ
 آيم نينهن نڀائڻ واسطي
 بي سر ٿي ڪري سر ڏنم
 سر سڃاڻڻ واسطي
 نينهن نماڻا، نروار ڏنڻ ٿرم
 درد لڳائڻ واسطي

کافي 19

بحرِ عميق آ تنهنجي اندر ٿي غوطا زن غواصي
 هيڏي هوڏي پيو ڪجهه ناهي، نه دلڙي ٿي اداسي

ڪنز قدوري قافيا ڇڏي، ڪر تون خود شناسي
 باقي علم عقل سارو بلڪل آ بڪواسي

پنهنجو پاڻ ۾ پاڻ پروڙج، نه ڪر تون نراسي
 تنهنجو تو ۾ راز سمورو پنهنجو ٿي وڃ واسي

الانسانُ سري وانا سره، خوءِ سندن خاصي
 نماڻا پنهنجو پاڻ ۾ خاص ڪر خلاصي

کافي 20

تنهنجي نانءُ جو وڻندو ورد عجب
 تنهنجي حسن ديدار جو رنگ عجب
 تنهنجي جوڳ جوڳين جي، جڳت عجب
 تنهنجي سِيڪ سِيڪاري جو ڍنگ عجب
 تنهنجي پيار محبت جو انداز عجب
 تنهنجي سيرت صفت جا ونگ عجب
 تنهنجي نيچي نماڻي جا، ميخانا عجب
 تنهنجي حال خيال جا، رنگ عجب

کافي 21

تنهنجي راضي ٿيڻ جو انداز عجب

تنهنجي ڏيڻ جو آهي ڏيڍار عجب

تنهنجي ناتي نڀاڻ جو انداز عجب

تنهنجي قرب وفا جا انداز عجب

تنهنجي وفا عجب، منهنجي جفا عجب

توتي محمد شفيق جو راز عجب انداز عجب

تون ناراض هوو، مين راضي ڏسان

اهو ڏسڻ جو آهي ڏسڻ عجب

تون ئي ڏسين، مان نه ڏسان

اهو ئي آهي ڏسڻ جو ڏسڻ عجب

تون نوري، مين ناري

اهو ازلي نمائي، جو ملڻ عجب

کافي 22

توکي نُور چوان يا حضور چوان، يا ساري مظهر جو ظهور چوان
 توکي منصور چوان يا مخمور چوان، يا نينهن نشو پريور چوان
 توکي اول چوان يا آخر چوان، توکي ظاهر چوان يا باطن چوان
 توکي جان جگر يا من چوان، يا پيار پريت جو پور چوان
 توکي آدم چوان يا دم چوان، يا گل تي قائم قدم چوان
 توکي سائين چوان يا صنم چوان، يا محبت جو مذکور چوان
 توکي احد چوان يا احمد چوان، توکي حد چوان يا لاحد چوان
 توکي شد چوان يا مد چوان، يا نقطي جو منشور چوان
 توکي نام چوان يا الهام چوان، توکي قالو بلي کلام چوان
 توکي مئي ساقی يا جام چوان، يا مئي نوش مست مشهور چوان
 توکي سونهن چوان يا سينگار چوان، توکي بلبل گل گلزار چوان
 توکي يار چوان يا اغيار چوان، يا مست منگهن مخمور چوان
 توکي سوز چوان يا ساز چوان، يا توکي انا الحق آواز چوان
 توکي ناز چوان يا نياز چوان، يا تن من جو طنبور چوان
 توکي باري برحق چوان، يا توکي مرشد هادي حق چوان
 توکي نام نماڻو پڪ چوان، توکي وحدت ۾ وهلور چوان

ڪافي 23

تنهنجي حسن جي تاب شتاب مٿان، دانا ديوانا پيا ٿيندا
اچي گهوٽ هزارين گهور مٿان، نظر نشانا پيا ٿيندا

جڏهن نازمنجھاران توکڻي آ نظر، گهوٽ گهڙي مڙين لاهي سر
تنهنجي ديد جو دلبر هي آ اثر، سر نظرانا پيا ٿيندا

تنهنجي وار واسينگن ونگ وڌا، ڏاڍا ڍول اڙانگا ڍنگ وڌا
تو جي قيد اچي اڙنگ وڌا، سي نينهن نشانا پيا ٿيندا

تنهنجي شوق شمع جي جوت مٿان، حق حسن حقيقي هوت مٿان
سر گهور اچي هن گهوٽ مٿان، پتنگ پروانا پيا ٿيندا

نه ڪو لعل لبن جي لالڙ مثل، نه سونهن حسن سرهاڙ مثل
تون پاڙ آن پنهنجي پاڙ مثل، باقي بهانا پيا ٿيندا

نينهن نماڻا سر عام ملي، جامِ وصل مان پُر جام ملي
ساغر ساقي صبح شام ملي، ته پُر پيمانا پيا ٿيندا

کافي 24

تي زير نه ٿي زير، اڳيان پيش پوڻو ٿي
هيڻي حال اڳيان ماهيوال، دروېش وڃڻو ٿي

هڻڻ هستي خود پرستي، اٿڻي حال هي خستي
ڪري اختيار حوالي يار، وڻ موج ۽ مستي
هڻڻ حجاب عين عذاب، اڳيان درپيش اچڻو ٿي

مين ماري اصل ڳاري، ڇڏي يار ٿي ساڙي
خودي خام اٿڻي حرام نه ويهه تنهنجي پاڙي
پريت پيار هلندو ٿي يار نه ڪو خيش هلڻو ٿي

اصل عازي ڪر نيازي، نه ڪي حجت جي بازي
وڃائي پاڻ موجان ماڻ، ڪري وڻ يار تون راضي
ڪر زاري عمر ساري، نه ٽڪر تيش هلڻو ٿي

نماڻو يار ڪر اختيار پيءُ پُر جام وحدت جو
ٻڌي هڪ ٽڪ اها سڪ، پيءُ پُر جام محبت جو
نفي جو ناد اٿڻي استاد، اهو هميش رهڻو ٿي

کافي 25

پيا يار وسي تيڙي ويڙهي بي قصد ڪريندئين ڪهڙي

جي ڪولين اندردي ڪل تون تان يار ويڪين پلپل تون
اوجھڙ نه وڃ اوڙي

وڻي اَنفُسَڪَڙ آڪيا ماهي الانسان سري ٿي آگاهي
نال اڀي لا تون جهيڙي

تين وڃ تيڙا راز رباني مٺ نه تيڙا ڪوئي ثاني
سڀ تئين وڃ راز پڪيڙي

رڳ رڳ وڃ هي راز سمايا دل وڃ دلبر ديرا لايا
نَحْنُ اقرب نيڙي

ڪڏهان انا الحق پيا الاڻا ڪڏهان نوڙت نياز نماڻا
اهوراز عشق نيڙي

کافي 26

پریت لڳي آهي نئين
اڳي اسان ايئن رهياسون
يار ڪئي آهي سنئين

خيال اسان جو اهو ئي آهي
ڳالهه اها من کي پانئين

حرام حلال ڏي خيال ئي ناهي
ڳالهه اها دل کي پانئين

وحدت واري واٽ اها ئي
نماڻي ٻڌائي آهي نئين

کافي 27

ڀاڻ ۾ ڄاڻي، ڀاڻ سڃاڻي
اها رمز سڪائي سڃاڻي يار

ڀاڻ پنهنجو ڀاڻ ڏٺوسي
ڀاڻ پنهنجو ڀاڻ لکيوسي
پيار پنهنجو پيو ماڻي يار

ڀاڻ کي عشق ۾ ڏکيور کيوسي
ڀاڻ کي پنهنجو سڃاڻي ڏٺوسي
اهي ٻئي مزا پيو ماڻي يار

ڀاڻ ئي پنهنجو خيال ئي آهي
ڀاڻ کي ڊاهي، ڀاڻ کي ٺاهي
اهو درد ڏنو نماڻي يار

کافي 28

پهريون پاڻ ۾ پيهي پسجي پوءِ دم انا الحق نروار ڏسجي

جيڪو تو ۾ آهي اولي اهو پاڻ ۾ پرين پسجي
جيڪو تو ۾ پيو بولي اهو الله علي ڏسجي

جيڪو بولي تو ۾ ناهي اهو سارو اسرار ڏسجي
جيڪو بولي چوي آهي اهو خود خيال ڏسجي

جيڪو چوي ناهين ناهين اهو پاڻ بي پرواه ڏسجي
جيڪو چوي آهين آهين اهو سير سمورو سلجي

جيڪو بولي اندر کولي سو سچ جو سچ ڏسجي
جيڪو آيو تنهنجي چولي اهو نماڻا نروار ڏسجي

کافي 28

پهريون پاڻ ۾ پيهي پسجي پوءِ دم انا الحق نروار ڏسجي

جيڪو تو ۾ آهي اولي اهو پاڻ ۾ پرين پسجي
جيڪو تو ۾ پيو بولي اهو الله علي ڏسجي

جيڪو بولي تو ۾ ناهي اهو سارو اسرار ڏسجي
جيڪو بولي چوي آهي اهو خود خيال ڏسجي

جيڪو چوي ناهين ناهين اهو پاڻ بي پرواه ڏسجي
جيڪو چوي آهين آهين اهو سير سمورو سلجي

جيڪو بولي اندر کولي سو سچ جو سچ ڏسجي
جيڪو آيو تنهنجي چولي اهو نماڻا نروار ڏسجي

کافي 30

جوڳي ٿا جاڳن .. جوڳي ٿا جاڳن
ننڊ ڦٽائي پنهنجي، روهي رمز رڙهن

ظاهر باطن تن جا، ظاهر باطن تن جا
مچڙا مچ ٻرن

اندر اور الله سين، اندر اور الله سين
ٻاهر ٻاڦ نه ڪن

پيهي پنهنجو پاڻ ۾، پيهي پنهنجو پاڻ ۾
لوچي لعل لهن

جوڳي جالن جڳ ۾، جوڳي جالن جڳ ۾
لکيانه لوڪن

ٿي نماڻا لوڪ ۾، ٿي نماڻا لوڪ ۾
بره بهاريون ڪن

کافي 31

جيڪي آيا هن سير ۾ سي ويا گھيرا گھري
قبل الموت الانت موتو سي ويا تارا تري

جيڪي ٿيا چاسڪ چسوكي، سي ويا لڙھ ۾ لڙھي
جن سڃاتو پاڻ پنهنجو سي ويا ساجھر سري

جوڳ جهوري ۾ وڃ جھري، واھ وحدت ۾ وڃ مري
نماڻو ٿي وڃ تري، سور انهي ۾ سوري چڙھي

کافي 32

جاڏي وڊو پاڻ
آهي هادي اوڏانهين ساڻ

ھڪ ٿي مزا ماڻ
ڪڍ نه ڪنھن جي ڪاڻ

جي آھن وحدت ساڻ
سي وڃي پسندا پاڻ

نماڻا نانءُ سڃاڻ
ته پرين پسندين پاڻ

کافي 33

جلو تنهنجو پيو ڏي، جمل جمل جهلڪا
 عڪس عيان آ تنهنجو شاهد شيءِ سڀ ڪا
 الله نور السموت ولارض ۾
 صوم صلوات چاهي سنت فرض ۾
 ڏي لات تنهنجي چم چم چمڪا
 ڌرو ناهي خالي چاهي ڪڪ پن ۾
 ٿيڻ عيان مگر، محبتي من ۾
 مخفي ڏيڻ ٿو تون، جهم جهم جهمڪا
 بر ۾ بحر ۾ چاهي جل تل ۾
 ڪيو تو قيام آ انساني محل ۾
 ڪيائي اوت آدم ۾ ڪري رل مل ڪا
 خلقيل آدم اعليٰ صورت
 مام ڪو ان ۾ آ مخفي مورت
 انهي روپ ۾ به رکي راند رب ڪا
 نينهن نماڻو ڪري روپ راضي
 ڪئي سون سر تي، برهه جي بازي
 اچي عشق آڙاه ۾ ڪري ڌوم ڌڌڪا

کافي 34

جڏهان اندر پاڻي مين جهاتي اي
تي الا الله اثباتي اي

فتم وجهه الله سجاڻي
هر جا هئي اثباتي اي

هيڏي هوڏي هو هڪ آهي
ڪئي يار اچي قرباتي اي

الست بربڪم وارو قول سجاڻو
اچي ڏيندڙ هن ڏم لاتي اي

درد نماڻي کي نياز سيڪاريو
وحدت ڪئي دل راضي اي

کافي 35

چڏ ورد وظائف چال چڪر سر جو ساجن سودو ڪر

دوئي جي دور کان خالي ٿي تون پنهنجي پاڻ جو مالهي ٿي تون
در الله جي سوالي ٿي تون پوءِ گهوت اٿي يار تنهنجي گهر

ور چڏي نه وائڙو ٿي، اهو پنهل جو پيرو ٿي
اهو وحدت وارو ويرو ٿي، پوءِ سير اٿي سارو سر

جيڪي گر ۾ گوهر گهاري ويا، سي پنهنجو پاڻ کي تازي ويا
سي نماڻا ٿي گذاري ويا، توڪل ڪنيائون ترهو تر

ڪافي 36

در مرشد جو مور نه ڇڏ تون
اچي پکا پکن سان، اڏ تون

دلبر جا درشن دم دم
جامِ وصل جاني جم جم
ڇڏ مڙهيون مڪان مڏ تون

جنهن دل ۾ مرشد جو ديرو
سو من ڪڏهن نه ٿيندو ميرو
دل دليين سان گڏ تون

دين دنيا سان دل نه لائج
صورت صنم جي سيني سائج
ست ڪوڙ ڪفر، سڀ ڪڏ تون

نينهن نماڻو راز آ راضي
طالب معنيٰ عاضي نيازي
سائين کي ويٺو سڏ تون

کافي 37

ديد ملائي ديد سان
ديد ڪيو ديدار آ

وحدت جو مست مزو
اکثرين ڪيو ديدار آ

ڀاڻ ۾ پيهي يار لڏوسي
روح ته ڪيو قرار آ

نام نماڻو نالو سڃاڻي
نالي ڪيو ته نروار آ

کافي 38

در تنهنجي تي آيس، دل جي دوا ڪپي ٿي
هن مريضِ عشق کي، تنهنجي نگاه ڪپي ٿي

طرحين طرحين جا دل ۾ لاحق جو مرض آهن
ڪر تون آجو انهن کان، تنهنجي شفا ڪپي ٿي

آهي هڪڙو سوال ساقي، من تون منهنجو خدا را
هن پُر خطا کي اوسائين، تنهنجي عطا ڪپي ٿي

پنهنجي آڌار تي مون، وس وڌا ڪيا جي
هر هڪ ادا لاءِ ليڪن، تنهنجي رضا ڪپي ٿي

اهڙو پياريو ساقي، جو هوش رهي نه باقي
مدهوشي لاءِ اهڙي، تنهنجي ادا ڪپي ٿي

مون ۾ لک مديون، آهن معلوم توکي
هن مسڪين کي او مالڪ، تنهنجي سخا ڪپي ٿي

ڪافي 39

ڏٺو هت حيدر جو هادي سڄي
هلي جيڪو اوڏانهين خود کي ڏسي اچي

پاڻ کي ماري وري جيارِي
ڪنز قدوري سڀ وساري
رنگ انهي ۾ رچي اچي

جيڪو آيو فقر جي ٽولي
ان ۾ مالڪ پاڻ ٿو ٻولي
جيڪو لوپ لالچ ستي اچي

نماڻو ٿي ماڻڻ پاڻ سڃاڻڻ
خود ٿي خود کي خود ماڻڻ
انهي پيچ جيڪو پيهي اچي

کافي 40

ڏنو پُر پرين آ جام
ٿيو تن من آهي تمام

هادي واري مئي جي مستي
گم ٿي ويئي ساري هستي

جنهن پُر پياريو جام

اولو آدم جو ٺاهي وڌائين
سر ۾ سارو سير رکيائين

ڏنو هادي روحاني جام

ليٽڙو پائي پاڻ سڃاڻڻ

الانساني صحيح سر ڄاڻڻ

نماڻا بولن انا الحق ڪلام

کافي 41

ڏيئي پيار ڪري اظهار بدنام ڪيو تو

ڳجهو راز ڪري آواز گمنام ڪيو تو

ڏيئي اولو وڌوئي رولو اهو ڀولو ڀڳو تو

اهو نالو آهي نرالو راضي راز ڏنو تو

آئي وحدت ويئي غلاظت، اها عادت ڏني تو

جان سماڻو ڪيوئي نماڻو پنهنجو پيار ڏنو تو

کافي 42

رو رو روحڙا ريجهاوڙ، انا الحق
 اسان جوڳيان دي چال وي
 اسان ملنگان دي چال وي
 ڪڙ ڪڙ آب اگهاوڙ، ڦل پاوڙ
 بيوس نينهڙا لاوڙ، آب ڌڪاوڙ
 اسان جوڳيان دي چال وي
 روپوش جوڳي، رهن جڳ وچ
 ڪنهن ڪنهن نون رنگڙا لاوڙ
 اسان جوڳيان دي چال وي
 محمد مصطفيٰ نال نينهڙا لڳڙا
 العشق نعرا ڳاوڙ، درد پراوڙ
 اسان جوڳيان دي چال وي
 علي دي در تون درد مليوسي
 نماڻا ٿي نپاوڙ، دل لاوڙ
 اسان جوڳيان دي چال وي

کافي 43

سهڻا ساز وڃن منهنجي اندر ۾
 اٿئي سر ساڳيو ڏوبن چو ڏنڌر ۾
 هادي راز کوليو ڀڳو ڀو ڀولو
 نظر جيڪو ملائي رهبر جي نظر ۾
 اشارو وحدت وارو آهي اندر ۾
 ڪري خيال پختو رک تون نظر ۾
 سنجهي سمهن، سوڀرو اٿن
 اهو ٿي پيچ پيرو گهڙي ڀو اندر ۾
 ڪر پيارا عاضي، ٿئي يار راضي
 نماڻو ٿي ره تون، ٿي ڀو پڌر ۾

کافي 44

سني شيعا ناهيون..... اسان حبدار علي جا آهيون

اسان عاشق ازلي آهيون، اڄ ڪلهه جا ناهيون
 حبدار علي جا آهيون

اسان هُت هِت ثابت آهيون، حبدار حسين جا آهيون
 حبدار علي جا آهيون

آهي ۾ ناهيون ناهي ۾ آهيون، ناهي ۾ آهيون آهي ۾ ناهيون
 حبدار گهوت جا آهيون

کافي 45

شان شوکت سپ ميڙي شاهي مين هان هادي مين همراهي

رب	آرني	آپ	الايم	لن	تراني	راز	رکاي
موسي	کوه	طور	جلايم	مين	هان	کل	راز الاهي
قُم	باذني	آپ	الايم	تبريز	تي	کل	لاهاي
موبان	کون	مين	آن	جوايم	مين	هلاوان	حکم خدائي
انا	الحق	مين	آپ	الايم	منصور	تي	سولي چڙهاي
عشق	اڏي	تي	سيس	کتايم	مين	هان	کل عشق آگاهي
نفي	وچون	اثبات	بڻايم	صفاتون	ثابت	ذات	کرايم
پکرا	قصائي	کات	گهاي	سپ	هي	ميرا	سير سياحي
آدم	دا	کر	اولا	آيم	بشري	بوتا	چولا پايم
مظهر	سارا	ميم	ملايم	مين	جوڙي	خلق	خدائي
نينهن	نماڻا	نام	ڌرايم	فقر	فقيري	فيض	وندايم
انا	الحق	آواز	الايم	مين	هان	آقا	مين سپاهي

کافي 46

عاشق ٿي آگاه
ڳوٺ ڳلي پيا ڳايون ڳايون

پنهنجو آهي سير هي سارو
ٿي پيڙو ونجهه ملاح
بحر عميق ۾ ڪاهيون ڪاهيون

الانسان سري راز رباني
ٿي نحن اقرب نگاه
بيو اصل ڪين پايون پايون

سير صوفياڻو فيض فقيري
اصل آهيون شهنشاهه
حد لاحد ناهيون ناهيون

آدم اولو چولو پائي
وٺي رنداني راهه
بار بره سر چايون چايون

نينهن نماڻو نام ٽرايم
منصب آهي الله
لنٿو اها ئي لايون لايون

ڪافي 47

عجب ڳالهيون، محبت واريون
اچي هادي مون سان ڪيون

عشق سمجهايو راز روحاني
وحدت واري واٽ مرداني
وڃ پاڻ ۾ پنهنجون لايون

جيڪو اچي هن راز ڳجهي ۾
سراسر هن اسرار سچي ۾
سو سرڙو پنهنجو اچي لاهيون

گهير انهي ۾ گهڙي پئو گهيرا
محبت وارا لائي ويهه ميڙا
وڃ تون اڳتي قدم وڌايون

ڪيڙا پيڙا ڪندائي اچي جهيڙا
عشق ڪندو اچي ڪُل جا نبيڙا
نماڻو ٿي وڃ نيايون

ڪافي 48

عجب خيال هي ٿو هادي ڏکائي
خيالن کي خود هي خيال هلائي

ڪڏهن خيال دل ۾ خدائي به آهن
ڪڏهن وري اهي وائي به آهن

عجب خيالن جا ٿو چرچا ڏکائي

ڪڏهن خيال دم ۽ عدم جا به آهن
ڪڏهن سور درد ۽ غم جا به آهن

ڪڏهن هي گدائي، ڪڏهن شهنشاه آهي

اندر جي اندر ۾ اهڙي اٿس پٿري
سواءِ مرد جي ٻيو نٿو سگهي نڪري

اندر جا اندر ۾ ٿو آئينا ڏکائي

خيالن جي ڪيڏو عجب هي ٿو ڪيڏي
ڪڏهن هلائي هوڏي ڪڏهن يار هيڏي

انهي راز ۾ ٿو هو مانجهي منجهائي

خيالن جو جهنگ آ خيالن جو ٻيلو

ويهاربو اندر ۾ ڪو شينهن مريلو

گذر بگهڙ جيڪو سڀ ڪجهه ڀڄائي

سموريون ئي واڳون ڪري يار هت ۾

اچي نر ويهي رهيو آهي ست ۾

رکي نام نالو ٿو نماڻو سڏائي

ڪافي 49

عشق نه سمجھو چھريون گجران
هت سودو سر جو آهي

راز سلط جو ناھي ناھي
هت جيڪو لائي سو پائي

ڳالھيون باتيون يار هلن ٿيون
هت جيڪو سر ڏي سو پائي

مرط جيئڙ ڪامن ڪنڌا
اهو فڪر ڇڏي جيڪو لاهي

جيڪو ذڪر ذاتي ڪمائي
سو دلبر جو درشن پائي

هي راز ڪو لکن ۾ سڃاڻي
سچ نماڻا اهو آهي

ڪافي 50

ڪر حق جي ڳولا ۽ حق سڃاڻ، باقي سارو ناحق ڄاڻ

اول خودي کان خالي ٿي تون، مٽي محبت جو موالي ٿي تون
هادي هٿاران پيالي پيءُ تون، تنهنجي اندر ۾ وندر وٽاڻ

ڀاڙ وڃائي ڀاڙ کي ڳولج، عمر اڃائي تون نه رولج
هيڏي هوڏي تون نه ڦولج، پنهنجي اندر ۾ تنبو تاڻ

آبي خاڪي مان ڪر تون لاڙو، باهه هوا جو ڇڏ تون پاڙو
رمز روهي مان ٿيندوئي چاڙهو، هادي هٿاران منزل ماڙ

آهي تنهنجي وچ وڇولي، رکيو مخفي تو ۾ ڍنگ آڏولي
ڏس ته اندران ڪير ٿو بولي، پنهنجي پيارا ڪر پهچاڻ

ميم جو اولو خاڪي چولو، بشري بوتي ۾ آيو ڏولو
دور ڪري ڇڏ پوءِ ۽ ڀولو، هر سَو صاحب پنهنجو پاڻ

وٺ تون دامن هٿ حيدر جو، پوءِ پيئندين جام ڪوثر جو
نينهن نماڻا سودو سر جو، باقي ساري ڪوڙ ڪهاڻ

کافي 51

ڪئي ڪيا تو روپ ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

پلي ڪر تون اوج اوشاقي پھري اچ تون لباس خاڪي
پلي خلق جو اولو خوب، ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

لکين نالا لکين بوليون گجھه گجھارت پرت پروليون
ڪيئي ساز سروپ ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

ظاهر باطن رنگ رچايائي پاڻ لڪڻ جا ڍنگ بڻايائي
روپ سروپ بهروپ ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

ڪاڻي عاشق عشق ڪمائين ڪاڻي معشوق ناز ڏيڪائين
ڪاڻي مست سالڪ مجذوب ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

ڪاڻي نماڻو فقير سڏائين، ڪاڻي سميع بصير قدير سڏائين
ڪاڻي هادي مرشد محبوب ته به حق موجود آ حقيقت تنهنجي

کافي 52

کيڏا لڪ لڪائي او ساجن	اچي عالم ۾ اظهار ٿيڻ
کائي عشق الستي وارو	کائي مام مستي وارو
کائي هوڪو هستي وارو	دم ماري نروار ٿيڻ
کائي احد احمد بڻجي	علي ولي محمد بڻجي
کائي لا الہ لاحد بڻجي	کائي الا الله انوار ٿيڻ
ڪڏهن آدم جو اولو وٺي	بيخ بشري چولو وٺي
محبوب محمد ڍولو وٺي	عشق سندو اقرار ٿيڻ
مٽي جو هي محل بڻائي	عشق اڏي ۽ سولي سڃائي
سبحاني سندا حل ھلائي	اچي انا الحق اظهار ٿيڻ
ڪڏهن موسيٰ ٿي طور جلائين	ڪڏهن عيسيٰ ٿي مسيح سڏائين
ڪڏهن تبريز ٿي کل لھائين	ڪڏهن نيزي سر نروار ٿيڻ
کائي نفي ۽ اثباتي ٿي	کائي بڪرو ۽ کاتي ٿي
ظاهر ظهورو ذاتي ٿي	اچي عالم ۾ آشڪار ٿيڻ
کائي ملان قاضي بڻجي	ڪڏهن فاتح غازي بڻجي
کائي مرشد راضي بڻجي	ڪلجڳ جو تہ آڌار ٿيڻ
کائي مومل راڻو بڻجي	چريو مست سياڻو بڻجي
کائي روپ نماڻو بڻجي	وحدت سندو وهنوار ٿيڻ

ڪافي 53

ڪٿي سون رياضت، آئي عادت
تي مست متاسي

جسم خالي، آ زوالي
وڃي وحدت ۾ رسيا سي

لوڪ لاڙو ڪري سنڀارو
گانڍو ٿي نه گتا سي

حال اهڙو آهي دم جهڙو
پنٿي هڪ تر نه ترسيا سي

هڻي ڏاڙو ڪري مارو
نماڻا ٿي وڃي رسيا سي

ڪافي 54

ڪيچ ڏٺي ڏي وڃان ٿو ڪاهي
سر جو سودو ڪنهن ڪنهن جو آهي

سڌڙين کي سور جي ڪل ٺاهي
سڄا سر سينگاري ڏين ٿا ٺاهي

ڏٺو وات وحدت جي رستو ٺاهي
ٿي فڪر ۾ فاني پوءِ ويا ڪاهي

چپ چپوتي وڃون ٿا ڪاهي
سبق سورن جو سلط جو ٺاهي

ناتو نماڻا نياڻو آهي
پيچ پرين سان ازل کان آهي

کافي 55

گل شيءِ اعليٰ نُون نُون نُون نُون
شيءِ اعليٰ نُون نُون نُون نُون

هادي هٿاران حيرت آئي ٿي عيان اڄ عبرت آئي
صورت صنم جي سيني سمائي هر جا ويڪيم عين حضور

جاڙي به هي نظر وڃي ٿي خود ٿي خود کي خود ڏسي ٿي
مخفي سارا راز سلي ٿي جامِ وحدت ڪيو مخمور

ڪونه ٿو ڏسجي ڪاڙي ڪوئي جوئي ڏسندڙ ٻڌندڙ سوئي
هر جا حاضر حق هڪوئي دوئي ڪيو آ گل کي دُور

درد عشق جو فيض مليو آ لون لون رڳ رڳ يار رليو آ
بشري بوتو فاش ٿيو آ چار عناصر ناهيون مَور

قطرو به ۽ بحر به آهيون ذرو به ۽ مهر به آهيون
ٻيو ڪجهه اصلي ناهيون ناهيون نه ڪي بنڊا رب غفور

ڪاٿي حاڪم شوق شهاڻو ڪاٿي نوڙت نياز نماڻو
غلام ۽ آقا هڪ آ راڻو غير ڏسڻ جو ڪهڙو ضرور

ڪافي 56

گُن هجي يا فيگُون سپ سليا مون وو مون

الست به اندران قالو چيو مون
پنهنجي آڏو پاڻ جهڪيو مون

انگ پيوتي بلڪل بسمي
رنگ نيارو روپ هي جسمي

توربت زبور انجيل به آيو
هر جا حاضر عذازيل به آيو

وحدت وارو جام مليو مون
گُنتُ ڪنز مام مليو مون

روپ هزاران هڪ آ راڻو
ڪاڻي رهبر نينهَن نماڻو

ڪافي 57

ڪيم عاضي ٿيو راضي
اها ملي رمز روحاني

دائم ديرو ڪيائين پيرو
اهو ويرو آ سبھاني

ٿيم خاموش مليو اهو پوش
اچي گڏيا يار لاثاني

نماڻونينهن ۾ دائم وڃائي وهم ٿي قائم
پوءِ هر جا يار نوراني

ڪافي 58

گمراهي ۾ گم ٿي طالب   گمراهي ۾ گم
ريءَ گم ٿيڻ پيو چارو ناهي   ريءَ وحدت پيو وڻجارو ناهي
حق بنا پيو نعرو ناهي   ڇڏ غير خيال وهم
وڻ راه رنداني وحدت وارو   هر جا حاضر نينهن نظارو
هر جا هڪڙو آهي نيارو   هڪ تار طبل طلتم
ڇڏ شڪ شبه نه ٿي شودو   سر ڏيئي ڪر سر جو سودو
شينهن سان ڪوئي جالي جوڌو   ٿي ساڌو سنت وڻ صنم
ٿي غواصي غوطي ۾ اچ   پا هر نه وڃ بوتِي ۾ اچ
اندر ٻوليندڙ طوطي ۾ اچ   آ راز رباني تو ۾ زم
ٿي نماڻو ڪر تون عاضي   يار ڪري وڻ پنهنجو راضي
برسر سر تي بره جي بازي   ڇا ڪندين هڏ ڇم

ڪافي 59

گوندر گهارڻ، گڏ گذارڻ
وحدت جي اها واٽ آهي
ڇپ ڪئي سي ڇپ نه آئي
ڇپ جا اها واٽ آهي
پاڻ کي ماري وري جيارڻ
پاڻ جي اها ذات آهي
نماڻو ٿي ماڻڻ پاڻ سڃاڻڻ
نماڻي جي اها ذات آهي

کافي 60

گل مليا ، گوهر کليا
 دل ميري گلزار وي
 هادي بنا جڳ وچ جالط
 هي وڏا وبال وي
 من ميري وچ سڪ صنم کي
 دنيا ساري آزار وي
 دي هدايت باطن ظاهر
 توڻي ميرا مختيار وي
 تيري سوا نهين ڪوئي گلي
 نه ته هو جاوان مردار وي
 دکان دردان وچ دلڙي نماڻي
 آوي هادي راضي دي پيار وي

کافي 61

گرو وٽ پُر جام پيتوسي
 اڪڙين ڪيو ديدار آ
 جام جوڳي جم جم ڌنڌو
 ديد تنهنجي ۾ ديدار آ
 پاڻ ۾ پيهي پاڻ ڌنوسي
 تنهنجي صورت ۾ اسرار آ
 وحدت تنهنجي سهڻي صورت
 نماڻي کي ڪيو نروار آ

کافي 62

ڳليون پڇان پئي ڳوٺ
آءُ راڻا ٿي راضي راضي

هت اچي ڪيم سومل سوگهو
پئي اچي اها ڪوٺ
من هاڻي تون عاضي نيازي

ڪاڪ ڪنڌيون ۽ مومل ماڻا
چور ڪيا هڪا چوٽ
تون ڪٿي وئين بازي بازي

قول قديمي توسان ڪيئڙم
قالو بلي واري ڪوٺ
توسان هيئڙم سازي آوازي

آءُ ننڌر نماڻي تون آ راڻو
آءُ وني تون گهوٽ
بخش خطائون تون ٿي نه قاضي

ڪافي 63

محبت ڪيا جي مشتاق
مليو تن کي فيض فقيري

دويدو دلبر، ديد دونالي
چشمن اچي ڪيا چاڪ
پئي پئي ٻڌي تن عشق اسيري

شان شوڪت، شاهي ساري
فنا ڪئي سا فراق
پلجي ويئي سڀ پيري اميري

مئي ملي جن محب هٿاران
عشق کولين ادراڪ

ملي تن کي لطيفن خبري

صوفي معنيٰ مصفي صافي
پرت ڪئي جن پاڪ
قائم آ تن جي دستگيري

نينهن نماڻا نر نوائي
محبت نه آهي مزاق
عشق جي ڪل تي قائم قديري

ڪافي 64

مرد ويا اهي پاڻ سڃاڻي
درس دروني ديرا

پاڻ سڃاڻي خيال ئي آڻي
ڄاڻ ورتو پنهنجو ڄاڻي
پوءِ آهن وحدت وارن جا ميڙا

جيڪي گرم گرو سان گهاري ويا
اهي پنهنجي صورت تاڙي ويا
تن سان لوڪ ساري جا جهيڙا

نماڻا ويهي نپايون ويا
ڪنهن کي ڪين ٻڌايون ويا
تن کي سارو لوڪ چوي وائڙا

کافي 65

مون ڏي رات رانجهن آيو گهر ۾ گهڙي
پنهنجو قرب ڪرڻ آيو ڙي اديون

هر هر ملڻ آهي پيار وڌڻ
اها چال چلڻ چڱي آهي ڙي اديون

هر هر رسڻ آهي پاڻ ڏسڻ
اها ريت عجب ڏاڍي آهي ڙي اديون

هر هر گل سنگهڻ وري پٺ تي وڃڻ
اها پريت چڱي ناهي ڙي اديون

هر هر نماڻو ٿيڻ آهي پيار وڌڻ
اهو پيار سچن جو آهي ڙي اديون

کافي 66

مرشد جو در ڪعبو قبلو   مرشد راز   حقاني
مرشد گفت آواز الستي   مرشد سر   سبحاني

مرشد صورت معنيٰ الله   مرشد روپ   رباني
مرشد آهي حق حقيقي   سبحاني ما اعظم شاني

مرشد انا الحق آواز پڪاري   سولي مٿي   سلطاني
لا اله جي لڪ لڪوتي   ٿي الا الله   بياني

ڪنٽ ڪنزا مخفي مورت   صورت ۾   انساني
نام نماڻو صفاتي صورت   آهيون لاهد   لامڪاني

کافي 67

مهتاب رخ انور صاحب سونهن جا سرور
تنهنجي حسن مٿان هي، پيرا ڏين ٿا پٺور

ڏسي لعل لبڻ جي لالي، ياقوت بيٺو سوالي
واه نازُ ادا جي چالي، سراپا حسن جا پيڪر

رخسار تي جو خال آ واه واه عجب ڪمال آ
بريل جڻ مشعال آ پتنگ ڪرن ٿا ڦر ڦر

واه واه حسن جو تاب آ، شوق شور جڻ شتاب آ
آيو اڄ بي نقاب آ ڏيئي تاب حسن کي هيڪر

تون تير نظر جا هڻي، دلڙي منهنجي وئين ڪڍي
واه واه عجب آ بڻي، در در ڦران ٿو بي گهر

مسڪين هي نماڻو ٿو در آهي وڪاڻو
راضي رهي بس راڻو جنهن جي آهيان مان آڏر

ڪافي 68

نه ڪو ساجد نه مسجود حل هليو آ حق موجود

راند رچائي آيو اوشاقي   بات بقا جي آهي باقي
آيو پهري لباس هي خاڪي   سر سڃاڻڻ آ مقصود

پڇ هي تون دام دوئي جو   هن هن ۾ نه ڪو سنڌ سوئي جو
راند رندن ۾ اچي ڪوئي جو   لاطمع ۽ لامقصود

ڦيل مقال ڇڏ مسلاتي   پاء تون اندر ۾ جهاتي
پنهجي ڪر تون اثباتي   ناه نفی ۾ ڪر نابود

درد دفع ڪيا ڪل درجات   آگ عشق ۾ جليو جسمات
حق بنا نه ٻي ڪا بات   عابد اوڏو نه معبود

نينهن نماڻا ننگ نانگو   لاهي آ تون سر جو سانگو
سر بنا پيو ناهي لانگهو   دام دوئي جو ڇڏ وجود

کافي 69

نائي ڪر نگاه تو ۾ آهي دوست جو ديرو

ڇا هئين ۽ ڇا تون آهين جوڙ جسم جو جي تون ڊاهين
تئي سڀ آگاه چو ٿو وڃين تون اوجھڙ اوڙو

وفي آنفسڪم سمجھ اشارو تنهنجو تو ۾ نينهن نظارو
ڇت سان رکج چاه پنهنجو پاڻ سان لائج جهيڙو

ظاهر باطن ذات ظهورو سمجھ سالڪ سير سمورو
لا موجود الا الله دوئي ڪيو تنهنجو من آ ميرو

ملڪ فلڪ جو معبود آدم نابود آ بوتو بود آ آدم
اولو رکيو الله بوتو بشري رکيل آ ڦيرو

روپ هزاران هڪ آ راڻو ڪاڻي حاڪم ڪاڻي نماڻو
راز رکيائين واه واه ڀڄ دوئي جو گهاتو گهيرو

کافي 70

وحدت بنا نه واندو ويه هادي بنا نه واندو ويه

کوڙ جا مسئلا کوڙا ڄاڻين عاشق وحدت ۾ پاڻ سڃاڻين
کوپيري جو اهو پير

خيال سمجهايو راز ربوبي جيڪو مرڻئون اڳي مرنڊو
تنهنجو آهي سارو سير

اهو هادي رهبر سير ڪرايو وحدت وارو راه ڏيڪاريو
صوفي بنا پيو سمجهي ڪير

پاڻ سڃاڻي پاڻ کي ماري هڪ ٿي ويهي گوندر گهاري
اهو راز نماڻا ترت نبير

کافي 71

واه واه عجب يار جو ديدار ٿو پسان
 هر هر هر خيال ۾ پيار ٿو پسان
 جاڏي نظر وڃي ٿي، جلوو جمال آ
 ٻيو نه ڏسڻ ۾ آيو حق جو وصال آ
 ذري ذري ظاهر، يار ٿو پسان
 اول به پاڻ ٿيو آخر به پاڻ آ
 باطن پاڻ ٿيو ظاهر به پاڻ آ
 هر حال هر خيال ۾ اظهار ٿو پسان
 ناسوت ۾ ملڪوت ۾، جبروت ۽ لاهوت ۾
 باهوت ۽ هاهوت ۾، قلب ۽ قلبوت ۾
 عجب هي اسرار جو انوار ٿو پسان
 هن ۾ ۽ هن ۾، الست ۾ ۽ گن ۾
 درد جي هن ڏن ۾، جان جسم ۽ من ۾
 عجب هي عشق جو اسرار ٿو پسان
 سوز ساز سروپ ۾ راضي سندي روپ ۾
 عاشق ۽ معشوق ۾، سالڪ مست مجذوب ۾
 سواءِ ذات نماڻو نه ٻيو تڪرار ٿو پسان

کافي 72

هادي تنهنجو نام
حي القيوم آ هوڪو تنهنجو

عشق سمندر جو آر نه پار آ
مخفي تنهنجو مام
حي القيوم آ هوڪو تنهنجو

روپ رباني ۽ سير صفاتي
جوڙي ڪئي اجسام
حي القيوم آ هوڪو تنهنجو

اول آخر ظاهر باطن
جاري تنهنجو جام
حي القيوم آ هوڪو تنهنجو

ڪرڻ تنهنجو روپ نماڻو
پرت جو آ پيغام
حي القيوم آ هوڪو تنهنجو

کافي 73

هادي دي ميخاني تي
گولي تي رهسان، مول نه مڙسان
جهاڙو مٽي دونهان دڪيسان
چاڙهي اهين چڙهسان، مول نه مڙسان

دم هادي اُتي ثابت قدم رکيسان
راه اهين رڙهسان، مول نه مڙسان
راضي راه دا راڻا نماڻي دا ماڻا هي
اهين توڪل ترهي ترسان، مول نه مڙسان

کافي 74

هڪ عشق اسانجو نواب آهي
 ٻيو ڏسڻ سڀ ثواب آهي

ڏسڻ گسڻ اهڙو آهي
 رهندو هڪڙوئي خيال آهي

اچڻ ويڃڻ اهڙو آهي
 رات ڏينهن خواب آهي

تار اها ئي سار آهي
 رهندو انهي ۾ خوشحال آهي

جيڪو رهندو پيار کان ڌار آهي
 سو جڳ ساري ۾ خوار آهي

اهو پيار اسان جو سردار آهي
 رهندو جڳ ۾ نروار آهي

اهو سور اسان جو پُور آهي
 نماڻو ان ۾ وهلور آهي

کافي 75

هر جا بولي چولي يار مين گهر آئي ڍولي يار
 رمز اها ئي، سو سر ڄاڻي جيڪو پاڻ تي هٿڙا کوڙي يار
 ڀول انهي ۾ پيو ڀلائي اهو ور سمجھي ڪو ووڙي يار
 هادي مون کي سرسمجھايو بي پو پڳي سڀ ڀولي يار
 پور پهرين ۾ چڙهي وياسون دوئي دغا سڀ پڳڙي يار
 خطرا خاميون پوءِ پڳوسون اهو سبق سيڪاريو سياڻي يار
 راضي روهي قرب جو ڪيٽڙو پنهنجو ئي پيار وڌائي يار
 پور پنهنجي ۾ پاڻ ٿياسي پنهنجو پاڻ وڄائي يار
 نماڻا بڻجي ويهي رهياسون پاڻ ئي آهيون پاڻ ئي يار

کافي 76

هن شهر بحر کان دلڙي ڦري
 ميخانو وڃي اختيار ڪيو

مونجهاري جي مرض کان
 وحدت سان وڃي پيار ڪيو

هادي ڏٺو صورت ۾ ڏس
 پيهي پاڻ مان گلزار ڪيو

نينهن نماڻا اوکو اهنجو
 عشق وارن وڃي اختيار ڪيو

کافي 77

هي دلڙي نماڻي مونجهي ماندي
 ڪر اچڻ جي وائي يار
 ساڻ ساري جي سار جو لهندين
 قدم اڳڻ تي گهمائي يار
 اسان سڀ ئي اياڻا آهيون
 تون ڪر وصل جي وائي يار
 هي هُو نماڻا هڪ آهي
 ڪر وحدت جي وائي يار

کافي 78

ياد ٿيڙي من پاندي اي
 دم دم روحڙا ريجهاوندي اي
 مٿڙي جهاڙو پئي ڏيندي اي
 ول امن پور ياد ڪريندي اي
 ٿيڙي نين نوراني صورت سبحاني
 وچ دیدان مشق ٻريندي اي
 هوش نهين مدهوش رهي اي دل
 روش وهي ته به خاموش رهندي اي
 نينهن تيري وچ هي نماڻا راضي
 وچ وحدت ڏيان ٿريندي اي

ابيات

پيهي جن پاڻ ۾ ڪئي پاڻ پچاڻ
وفي انفسڪم افلا تبصرون، جاتائون چاڻ
سي سامي ٿيا سرواڻ، نماڻا پنهنجو پاڻ ۾

پنهنجو جن پاڻ ۾ پيهي جي پسيائون
ان الله عليٰ ڪُل شيءٍ قدير، وڃي مزا ماڻيائون
مزا ماڻي پاڻ ۾ پوءِ، گوهر گل ڪڍيائون
پوءِ واس ورتائون، نماڻا پنهنجو پاڻ ۾

آهي ڏسڻ ناه ۾ پيا ور سمجھ وائي
دنيا آهي شهوت، گانڊن ڏي آئي
جنهن نماڻا واپرائي، سي گڏ ٿيا گڏه سان

گڏ ٿيا گڏه سان، سي قرياقوڪ ويا
عاشق اڳتي لنگهي ويا، مڙيا ڪين وريا
وڃي ڏٺائون پاڻ ڪي، جتي اڳ هئا
نماڻا ٿي ويا، سي ته پنهنجو پاڻ ۾

لامڪاني آمڪان ۾ توڙ تون طلسم اهو
وفي انفسڪم سمجھ اشارو اٿي جڙيو جسم اهو
اولو آدم بشري بوتو لڪ جو آهي قسم اهو
سمجھ ڪر ته نام نماڻو پيو ڪنهن تي اسم اهو

پنهون ڪارڻ پنڌ، پئي ڪري ڪيچ جا
ڏيئي باهه پنيور ڪي، رڙهي هلي رند
ڪري ڪشالا ڪاف جا، ٿي موچاري منڌ
ڪين ڪڍيائين ڪنڌ، ڌاران حاصل هوت جي

حاصل ڪيائين هوت ڪي، لائي سر ڌڙجي بازي
نام ناموس ننگ ڏيئي، رهبر ڪيائين راضي
فاڌڪروني اڌڪر ڪم، فائق ڪيس فياضي
ٿي بي سروسازي، ته پنهون گڏيس پنڌ ۾

گنجو ٽڪر گام ڪري، پهتي حب ۽ هاڙو
ڏيئي ترڪ تمام ڪي، ڇڏيائين پنهون لاءِ پاڙو
ڪوهه ڪشالا ڪاف جا، ڪري روهه مٿان راڙو
سنائين سڀ سرتي، پر ٻوليائين نه پاڙو
چڙهي جڏهن چاڙهو ته پنهون گڏيس پنڌ ۾

طالب نه ٿي تقويٰ سندنو اچ عشق جي ايوان ۾
موتومري ماڻج مزا، محبت جي ميخان ۾
سر ڏيئي ڪر سر جو سودو اڏي جي امتحان ۾
چشم سنديون چوٽون کائي، چاهت جي چوگان ۾
نينهن نماڻا نينهن سان لائج، السري انسان ۾

نه ٿي وائڙو نه وڃ اويڙو چوٽو وڃين وجدان ۾
تنهنجو تو ۾ راز آسارو ڳولي ڏس جند جان ۾
دل جو دلبر دل ۾ وسندو تنهنجي مڙهي مڪان ۾
ٿي غواصي ڪاءِ غوطا، توحيد جي طوفان ۾
نينهن نشابر ٿيو نماڻا، السري انسان ۾

جي پائين جوڳي ٿيان، ته جوڳين ساڻ گذار
ڪيڙن کان پاسو ڪري، گوند رمنجهه گذار
نماڻا نام سڃاڻ، پنهنجو آهين پاڻ تون

مردن ملهايو ميدان کي، ٻڌي لاهوتي لنگ
وحدت جي هن وادي ۾، کي جوان کتن ٿا جنگ
سي آڏوتي اڙنگ، جيڪي سر ڏيئي سرها ٿيا

سر ڏيئي سرها ٿيا، ۽ ورتائون به سر
من عرف نفسه فقد عرف ربه، پروڙيائون پنهنجي ڀر
لاهوتي لاهوت ٿي، چڙهي پٽ پٽ
علم کوڙي اثبات جا، ڪيائون نينهن شاير
من راني فقد راء الحق، ڪئي پنهنوارن پچر
سبحاني ما اعظم شاني، ڪئي ڪاهوڙين خبر
نه جتي بوءِ بشر، تن نعره ٺاهيائون نينهن جا

سڌو پنڌ صورت جو باقي سڀي ولا
پلي راهه پلا وٺي، هلندا به پلا
جن کي سير صورت جو سي ٿيا ڪلهي سان ڪلها
باقي سڪا پادر ڪلا، بنا عشق الله جي

سڌو پنڌ صورت جو صورت به ساڳي
ڪڙي پير پيرا، اتي پهچي ڪوپاڳي
نڪري منجهان ناسوت، جبروت جن جهڳي
ماڻي مزا ملڪوت جا، ٿيا لاهوت روان راڳي
جڳايو جن جاڳي، سي نماڻا نينهن ۾ نهال ٿيا

هادي جي هدايت جي، ڳالهه ڪيان ڪي هي
دوئي غير غفلت، هن تڙيا ٿيئي
هادي حق سمجهايو وحدت ۾ ويهي
تڏهن ڪل پئي، نماڻي سنڌي نام جي

نماڻي سندي نام جي، تڏهن پئي ڪل
 ڏني جڏهن اوچتو اچي عشق اچل
 نه ڪي سسئي سورم نه ڪي پار پنهل
 روپن سندي راندي ڪئي واحد آءِ چل
 هئي هڪ هڪ، رڳو پڌر ۾ به ٿيا

رڳو پڌر ۾ به ٿيا، سسئي ۽ پنهل
 اونهي انهي راز جي، ڪنهن ڪنهن پئي ڪل
 نه جاڙون جبل جون، نه هجرن وصال
 ڪثرت مان وحدت ٿي، جملڪاڙي جمل جمل
 آهي هيڪڙائي هل، ريءَ نماڻي ناهي پيو

ريءَ نماڻي ناهي پيو جي جاڻ ڪو چاڻي
 من عرف نفسه فقد عرف ربه، پنهنجو پاڻ پڇاڻي
 من راني فقد راءِ الحق، صاحب ڪي سڃاڻي
 ڪيورنگ عجب راڻي، انا احمد بلي ميمي

اول عشق مجازي ساڪون، ڏٺڙي يار ڏيکالي جي
 دلڙي ساڙي لت ڳڏس، ڏي ڪي حسن دي چالي جي
 نينان نال نين ملا ڪي، ڏيٽس پُر پيالي جي
 نينهن نماڻا نروار لڳڙا، ڪيٽس قرب ڪمالي جي

برهه ڊاڊار جو آيا، برسر سرتي چايم جي
 عشق حقيقي حملا ڪيا، آن ڪي سرنوايم جي
 وس ڪنن بيوس ڪر ڪي، گهڻيان آن گهمايم جي
 عشق نماڻا احسان ڪيا، غير سڄو گنوايم جي

تار لڳي جڏهان يار والي، اهيڻ تار اتي تر ويسان مين
جنهن قرب ڪريم ڪرم ڪيتا، اهيڻ ڪرم اتي تر ويسان مين
جي محبوب چا مک موڙ ڏيوي، قسم سڄڻان دي مر ويسان مين
جي هادي حبيب دا هٿ هوبا، نروار نماڻا نر ويسان مين

ثمر ساڪون صبر دا ڏٽڙس، نفي دا ناداي تي دلشاداي
عجز نياز تي عاضي هميشه، اهو ٿيا ارشاداي تي امداداي
غير حسد بغض سارا، بلڪل ٿيا برباداي تي دل آزاداي
صورت سڄڻ دي سيني سمائي، نماڻا عشق استاداي سبق ياداي

جڏهان حسن ڏيڪالي ڏٽي، تڏهان اڏ ڳيا هوش حواس سارا
حال خيال وچ يار رهيا، پيا غير ڳيا وسواس سارا
ماءِ پيوت تي سنگت ساڻي، پل ڳيا پيا آس پاس سارا
بس هڪ دلبر دي درشن خاطر، دل رهي اداس سارا

حال هادي جڏهان حال ڏٽا، جند چٽ پئي ڦيل مقال ڪنون
حق حقيقت هادي ڏٽڙا، ٿيس آزاد پئي خيال ڪنون
اهو عجيب احسان ڪيتا، ٿيس دور سڀئي جنجال ڪنون
نينهن نماڻا پُر پلايا، جام وصل ڪلال ڪنون

درد دلبر تحفه ڏٽڙا، درد ڪون دل وچ جاءِ ڏيٽس
گُٽ قليجا قيما ڪيٽس، جند جان سڀ جلا ڏيٽس
ميڏا حسن جواني مار غرور هڪ لحظي وچ گنوا ڏيٽس
اهيڻ درد نماڻا داد ڪيتا، محب ميڪون منوا ڏيٽس

ذڪر فڪر يار دا رهيا، نه پڙهي دل قرآني
مڪ محبوب دا ويڪڙ ڪيٽي، بڻيوسي يار ديواني
گهر ٻار تي سنگت يار مارن سئي سئي طعني
مرڪ جنهن ڪون مدهوش ڪيتا، سي رهن يار نماڻي

مداح

باحضور ميران محي الدين محبوب سبحاني پيران پير دستگير رحمۃ اللہ علیہ

الف   رس اچي تون راه ۾   يا غوث اعظم دستگير
اوکي ۾ امداد   هن درد مندي جو داد کر
وبران دل آباد کر   ميران محي الدين مير
رس اچي تون راه ۾

ب   بار بره جو باري آهي   منهنجي وس نه سواري آهي
نفس ميچ کان عاري آهي   رس اچي روشن ضمير
رس اچي تون راه ۾

ت   تار گهريو آن تاري تنهنجي   سير گهريو هان سهاري تنهنجي
اچي پيس مان پناري تنهنجي   آهين بادشاه بي نظير
رس اچي تون راه ۾

ث   ثابت رک تون سير اسانجو   نه من ۾ رهي ڪو مير اسانجو
مٽاءِ دل مان غير اسان جو   تنهنجا داتا دامن گير
رس اچي تون راه ۾

ج   جوش ۽ جذبو سير جو   واهرو ٿي دلگير جو
آهي آسرو تو ویر جو   نه دانهنون ڪري دلگير
رس اچي تون راه ۾

ح   حامي ٿي هر دم اسانجو   جيئن ثابت رهي قدم اسانجو
تون ئي آهين پير اسانجو   ڪل پيرن جو تون آن پير
رس اچي تون راه ۾

خ   خوار ڪيو آ نفس اسانکي   هر دم ڏي ٿو کس اسان کي
هن حال ۾ تون رس اسانکي   نه ته رلي ويندوئي راهگير
رس اچي تون راه ۾

دانهن جو تون داد ڪر   اچي اوکي ۾ امداد ڪر
هن ۽ هن کان آزاد ڪر   تون آن والي منهنجو وير
رس اچي تون راهه ۾

ذرا غور ڪر ڪو حال تي   هن ٻانهي سنڌي ٻال تي
حال ڏي تون قال تي   ڪل تي آهين تون قدیر
رس اچي تون راهه ۾

راهه ۾ تون رس اچي   حال هيٺو تون پس اچي
ڏکي کي ڪو ڏس اچي   عشق محبت جو نظير
رس اچي تون راهه ۾

زور ناهي بس زاري منهنجي   ويئي عمر اجائي ساري منهنجي
آئي آ هاڻي واري منهنجي   ضامن پوءِ تون ضامن گير
رس اچي تون راهه ۾

سڪندي جو تون سوال ٻڌ   هن درد منڊي جي ڳالهه ٻڌ
هن هيٺي سندو حال ٻڌ   تون آن هيٺن جو همير
رس اچي تون راهه ۾

شان تنهنجو شاهي آهي   هر دم تنهنجي همراهي آهي
توتي راز الاهي آهي   باقي سڀ در جا فقير
رس اچي تون راهه ۾

صاف اسان جو سينو ڪر   ياور يار يقينو ڪر
پرین پار سفينو ڪر   سڙه ڪنئي آهي سير
رس اچي تون راهه ۾

ضامن سڀ جو يار تون   آهين اڙين جو آڌار تون
هن اوکي مان اڪار تون   تون آهين مولا جو وزير
رس اچي تون راهه ۾

طاقت ناهي هيٺي آهيان   آءُ نه پاڻ وهيٺي آهيان
ڏاڍي درد رنجيٺي آهيان   ڪرڪو مونتي قرب ڪبير
رس اچي تون راهه ۾

ظ ظالم نفس زور آور آهي
مون کي نه ايڏو پاور آهي
بس توتي ئي باور آهي
مدد ڪر منهنجي مير
رس اچي تون راهه ۾

ع عاجز آهيون عاجز آهيون
نفس جي هٿ ۾ قابض آهيون
تيا در تنهنجي تي حاضر آهيون
تون آن والي منهنجو وير
رس اچي تون راهه ۾

غ غلام جو تنهنجي در جو آ
دارين جو سو رهبر آ
هي سائل هڪ نظر جو آ
ڪر ڪا نگاهه اڪسير
رس اچي تون راهه ۾

ف فيض فقيري سائل آهيون
گهور نظر جا گهاٽل آهيون
قرب تنهنجي جا قائل آهيون
ڪر ڪو سائين فيض فقير
رس اچي تون راهه ۾

ق قرب ڪرڻ آ ڪم تنهنجو
ڪوجهن تي سائين ڪرم آ تنهنجو
سڏ ۾ سڏ ازم آ تنهنجو
اڙيو پيڙو وچ آ سير
رس اچي تون راهه ۾

ڪ ڪوجهن تي ڪرم ڪرين ٿو
چورن تي به پرم ڪرين ٿو
درد مندن جا غم وٺين ٿو
مون به ڪيو عرض صغير
رس اچي تون راهه ۾

ل لائق تنهنجي در تان سارا
غوث قطب قلندر پارا
چاهي هجن سڪندر دارا
تون شهنشاهه سپ وزير
رس اچي تون راهه ۾

م محبوب الثقلين جي صدقي
پنجتن پاڪ حسنين جي صدقي
علي ولي حرمين جي صدقي
عرض اگاهه دستگير
رس اچي تون راهه ۾

ن نعرا لڳن ٿا نينهن جا
فيض تنهنجي جي مينهن جا
ڏي پر جام عشق شينهن جا
دلبر آيو دم اخير
رس اچي تون راهه ۾

و
ولهن جو آهين والي تون
پنهنجي لاج ٿو پالين تون
ڪونه چڙين ڪو خالي تون
ڪر اسان تي قرب ڪبير
رس اچي تون راهه ۾

ه
هادي تون همراهي تون
بيواهن جو واهي تون
شان شوڪت سپ شاهي تون
تنهنجي الفت ڪيو اسير
رس اچي تون راهه ۾

ء
الله ڪارڻ عرض اگاهه
جلوو پنهنجو پرين پساء
جاني پنهنجو قرب ڪماء
دل ڪي آهي اها اڪير
رس اچي تون راهه ۾

ي
يا غوث اعظم ميران ميران
بخشي منهنجون ڪل تقصيران
هادي نماڻي جون ٻڌ اڪيران
ديدار ڪراءِ دستگير
رس اچي تون راهه ۾

کافی ۸۱

اللہ اللہ کا پتا، اللہ والوں سے ہی پوچھ
اور کیا جانیں راز اسی کو، میم کے متوالوں سے پوچھ

سر سپرد یار کر کے، فارغ ہوئے اختیار سے
بے سر بازی جنہوں نے کھیلی، ان جیالوں سے ہی پوچھ

گم صنم میں گم جو ہو کر، سر کا سودا کر دیا
خوب بے جو خیال میں، ان خیالوں سے ہی پوچھ

پڑھ کے کئی قاضی کتب، الجھ پڑے مسلات میں
علم عقل سے عشق اعلیٰ، یہ مئے والوں سے ہی پوچھ

ڈھونڈھتا ہے اس جہاں میں، کیوں خدا کو دور دور
مڑ ہی مکان ہے تیرے اندر، اندر والوں سے ہی پوچھ

نہ کبھی اس کی رضا میں، خود کو دخل انداز کر
کر کے اپنا روپ راضی، یہ رضا والوں سے ہی پوچھ

عشق والوں کے اندر میں، یار کی بیٹھک بنی
دل کے اندر ہے نما، یہ دل والوں سے ہی پوچھ

کافی ۸۲

اس عشق کے میدان میں
چاک جانا چاہیے
علم عقل دی جانہ کافی
دل سخاوت چاہیے
مولا کے در سے درد ملیو سے
شیر دلاور چاہیے
میں نماں سائیں تیرا
محبت لطافت چاہیے

کافی ۸۳

سوہنی موسم ساون دی
آئے پیارے مورے میخانے
آیا لطیفی لات کر کے
پر سوز دل مانے
مر د حقانی حق پہ ہیں
فضل اللہ دل مانے
دوست اللہ کے درد میں
نیک سیرت دے خانے
خیال خدائی خیال کے اندر
درد والیاں دے ٹکانے
ہوئیاں نماںیاں مونجھیاں ماندیاں
وہ مرتضیٰ دل جانے

کافی ۸۴

ہر وقت تجھ کو، شامل حال دیکھوں
یہاں بھی وہاں بھی، یہ خیال دیکھوں

کئی روپ تیرے، کئی رنگ کرتا
ہر رنگ میں یہ، بے رنگ بستا
ذرے ذرے ظاہر، یہ جمال دیکھوں

کہیں عین عیاں، کہیں پردہ نشیں ہے
کبھی فرش پہ توں، کبھی عرش بریں ہے
یہ حیرت یہ عبرت، یہ کمال دیکھوں

ہر وقت حاضر، کل تخلیق ہے تو
کئی روپ تیرے، بہت شفیق ہے تو
کہیں رحمان بنتا، کہیں جلال دیکھوں

میرے سنگ ہمیشہ، ہے مرشِ دِ کامل
میرے ساتھ ہر دم، ہر حال شامل
ہر مثل میں میں، بے مثال دیکھوں

کہیں راز محرم، کہیں تو بیگانہ
کہیں روپ راضی، کہیں تو نمانا
کہیں سچا سائیں ننگپال دیکھوں

اقوال زرین

قال چڙ حال وڻ
 دوئي چڙ دیدار وڻ
 زر چڙ توکل وڻ
 کلفت چڙ الفت وڻ
 آزي چڙ راضي وڻ
 ڪوڙ چڙ سچ وڻ
 هستي چڙ مستي وڻ
 ماضي چڙ مستقبل وڻ
 وقتي چڙ هر وقتي وڻ
 ماڻو چڙ نماڻو وڻ

اقوال زرین

جتي ناچيز هئي تتي چيز ڏنم
 جتي دوئي هئي تتي ديوار ڏنم
 جتي درد ڏنم تتي سرد ڏنم
 جتي سور ڏنم تتي پرپور ڏنم
 جتي نياز ڏنم تتي پرواز ڏنم
 جتي خيال ڏنم تتي حال ڏنم
 جتي نماڻو ڏنم تتي بي نياز ڏنم

ديوان نوراني

خادم الفقراء فقير هادي محمد حاجن المعروف فقير سخي نوراني سائين سجادھ
نشين درگاہ عاليہ حضرت بابا فقير نماٹو سائين صوفي قادري قلندر جي ديوان نوراني
مان چند ڪلام قارئین جي نظر ڪجن ٿا.

بسم الله الرحمن الرحيم

ڪافي 01

اڳن ساڙي يار آويس، سن دانهن ميري وے
ڏيهن رات تانگھ دل کون، لڳي يار تيري وے
ڪيٽي قول واعدے، ڪر يار پورے وے
ياري آپے يار لائي، هن هويون ويري وے
ناقص نماني، هاں يار تيري
تون لڄپال سچا، ميں لڄ تيري وے
ديدار تيرے دي، هاں يار پياي
دلڙي دکھاڻي، هن يار گھيري وے
نين نوراني، دکھا يار راضي
سکدي دي سوھنا، ڪر آس پوري وے

کافي 02

آهي مرضي جو مختيار
زورون زور زُراور يار

ناه عجب آيو ناهي
عاشق ٿو محبوب سڏائي
کڻي درد بره جو بار

هر جا وسي ٿو هر هنڌ ڏسي ٿو
پنهنجو پاڻ کي، پاڻ پسي ٿو
رکي گلي ٿو اختيار

آينما ڪنتم، اهو ئي آهي
فتم وجهه الله ڏس ناهي ناهي
ڪر آيت تي اعتبار

عين ميم سان، عبد سڏائي
الف لام سان، الله آهي
نسنگ نوراني نروار

کافي 03

انڌيري ۾ ڪيو روشن، نوراني نور جو جلوو
سڙي غير ٿيو سرمو جيئن ڪوه طور جو جلوو

اندر روشن ڪيو ٻاهر روشن، ظاهر روشن ڪيو باطن روشن
دوئي جو دور ڪيو پردو ذاتي ڪيو ظهور جو جلوو

تون آن مالڪ، تون آن خالق، تون آن قادر تون آن رهبر
ڪيو پورو پنهنجو واعدو هر دي حضور جو جلوو

مظلوم محتاج آهيان تنهنجو طالب، ختم ڪيو نفسي خلت سڄيون سالم
وريءَ واو وصال جو ڏسان محب مخمور جو جلوو

الله نور السموات تنهنجو قول آ قائم، هلي حڪم تنهنجو ٿو هر جا دائم
روحاني راز آ راضي، اکين جي نور جو جلوو

کافي 04

اي هادي سچا همراز منهنجا، تون راضي آهين تون راضي آهين
سپ ناز نياز انداز تنهنجا، تون راضي آهين تون راضي آهين

هي حال حقيقي حيرت، سپ معلوم آ توکي ساجن
آهين گڏ سدا ناهين مونکان جدا، تون راضي آهين تون راضي آهين

ڪڏهن مارين ٿو ۽ جيارين ٿو پيالو آب حيات پيارين ٿو
آهي هر هڪ تنهنجي سهڻي ادا، تون راضي آهين تون راضي آهين

هن درد جي آهي دوا، ديدار تنهنجو آ شفا
بڌ سائل جي هڪڙي آ سدا، تون راضي آهين تون راضي آهين

ڪٿي نيٺ نوراني نهار پرين، له سار نه مون کي وسار پرين
سر ساهه سارو آ توتان فدا، تون راضي آهين تون راضي آهين

کافي 05

آهي عاضي آهي عاضي
هو الله راضي هو الله راضي

جيئن ڪپڙو ڪپھ کي عاضي ڪري
ايئن بندو خدا کي پيو راضي ڪري
واه واه عشق تنهنجي آ بازي
هو الله راضي هو الله راضي

تنهنجي عشق جي آتش آڳ پري
انهي آتش ۾ پيو عاشق سڙي
مام محبت جي آ محبوب مجازي
هو الله راضي هو الله راضي

آئين يار نوراني، وبس ڪري
ڏنم ڏاڳو ڪپڙي ۾ ڌيان ڪري
واه تنهنجي آ حڪمت سازي
هو الله راضي هو الله راضي

کافي 06

تون طبيب آن ڪر منهنجي دوا، بيمار پيو هان تنهنجي ٻلي
 سڃا رب ڏي شفيع شفا، شفاعت جي سرڪي ملي
 ڏاڍو بار بره جو باري آ، بس بيوسي بي اختياري آ
 زاري تو در زاري آ، هي سور ڪنهن سان ڪين سلي
 هن درد جي آهي دوا، ديدار تنهنجو دلربا
 ديدار جي ڪر سخا، سخاوت جي دري ڪلي
 سڀ ڄاڻ هوندي اڻڄاڻو آن، واه واه يار سڄڻ ڏاڍو سياڻو آن
 هي اياڻو يار نماڻو آ، نماڻن کي ماڻ ملي
 نوراني نانءُ تنهنجو سڀ کان اعليٰ، هڪ تون آن سو تنهنجا نالا
 اهي نالا آهن نرالا، نالي جي نجات ملي

کافي 07

پسند صورت ڪيم پنهنجي، ڪڍيم نه ڪاڻ پئي ڪنهن جي
 خلق الادم اعليٰ صورت، ظاهر ظهور آ منهنجي
 بشري جو برقعو پائي، آيس محمدي مظهر ۾
 آهيان همدم هر جاءِ مان، علي الله پيس بڻجي
 صفاتي سير آ سارو ظهورو ذات منهنجي جو
 حسن هر جاءِ آ منهنجو وڻي ناهي هڪ تر جي
 شفاعت ۾ شفيع هان، آهيان رضا تي راضي
 نوراني نياز نوڙت ۾ پيو هان پيار ۾ ڪڙجي

کافي 08

جيڪو پنهنجو پاڻ سڃاڻي
 لامقصود الّا هو جو مقصد ماڻي
 پاڻ سڃاڻڻ پنهنجو ڪم آ
 فڪر فهم نه پيو ڪوئي غم آ
 پاڻ ۾ ويهي موحان ماڻي
 پاڻ کان پري ٿي، پاڻ سڃاڻج
 پنهنجو پردو پاڻ ئي لاهج
 نفي اثبات جيڪو ڄاڻي
 گل نفس ذاتقت الموت پاڻ تي آيو
 انهي پاڻ ۾ پاڻ چپايو
 رمز انهي کي جيڪو سڃاڻي
 پاڻ ۾ آيو پاڻ پيهي
 لم يلد وَلَمْ يُلِدْ بِدَوَسِپ ڪنهن هي
 پنهنجي ڀول ۾ ڀلو آ هاڻي
 پاڻ تي نالا يار رکي ٿو
 لڪ انهي ۾ يار لڪي ٿو
 نوراني نروار ٿيو هاڻي

کافي 09

ڇا عشق عاشقن سان، تو ايئن ڪيو آ

جيئن مون نماڻي ڪي، نهوڙي نيو آ

ٿيا سال سڪندي، سڪايل ڪي سڪ ۾

واعدو وصال جو توکان وسري ويو آ

نيٺين نند ناهي، ڪاڻڻ نه خوشي جو

جگر جيءُ سارو جهُري پيو آ

آ يار راضي، ڪري ڪرم نوازي

عجز ساڻ عاجز، تو در پيو آ

ڏسان نين نوراني، نروار تنهنجا

هيٺو حال منهنجو هاڻي ٿيو آ

کافي 10

حسن تنهنجو بيمثالي، هر هر نرالي شان ۾
 ڇا ڪريان تعريف تنهنجي، بي حد آ بيان ۾

ڪل شيءِ قدير تون، هر جا حاضر جا بجا
 حق ئي حق موجود تون، باقي نه ڪجهه درميان ۾

ذات تنهنجي جو ظهورو آهي سمايل صفات ۾
 صفاتي آهي سير سارو فرما يو آ فرقان ۾

لکين لقب تو لائيا، آدم کان عبد تائين
 عبد ۽ معبود تون، آئين نظر انسان ۾

حق پاڪ راضي رهنما، تون ئي منهنجو مشڪل ڪشا
 توکان سواءِ ناهي پيو عرش و زمين آسمان ۾

هر ناز تنهنجو آ نرالو سڀ ڪنهن نئين انداز ۾
 نور نوراني آ تنهنجو سڀ شان کان وڌ شان ۾

کافی ۱۱

ڈھول میرا سوھنا، راضی میرا ڈھول بول بول بول، گیت پیار والے بول

راضی سائیں، رحمدل سائیں طالب اپنے دی لاج نبھائیں
گندی مندی جیھی تیھی رکھیں اپنے کول

راضی سائیں دا، میلا لگ د ا رم جھم بونداں، بادل گج دا
مور پیچھا کوئل بولے گاؤں عشق دے بول

سندھ پنجاب دے، سارے آون رل مل سھیلیاں، مینڈڑی لاون
پا پا چھیریاں پھیریاں پاؤں سارے ساز سروں

اللہ راضی دا، نعرا وجدا دیکھ نورانی، دل نہ رجدا
حق موجود سدا موجود دا بولیں پیا بول

کافي 12

سڪندي کي نه سڪاءِ پيارا
آءُ هلي تون آءُ پيارا

تانگه طلب تنهنجي آهي
بيوس دلڙي منهنجي آهي
ننگي ننگ نپاءِ پيارا

ويجهو ٿي تون ويٺو آهين
پيار ٿي پردو پنهنجو آهين
ڏڪندي کي نه ڏڪاءِ پيارا

نالو جنهن جو نوراني آهي
سو مالڪ منهنجو جاني آهي
پلي پاڪر پاءِ پيارا

کافی ۱۳

شان جنھیں دا سب توں اعلیٰ
 سو ہے راضی رحمدل رب رحمان
 سوھنا سب توں سوھنا ماہی نال اھیں دے پریت لگائی
 ہتھ تھیں دے، اے جند جان
 نینھن لاون دی خبر نہ کائی رمز عجائب یار سکھائی
 بے حد کیتا، اے احسان
 جہڑا تیں در، سوالی آوے سوالی کدی نہ، خالی جاوے
 میں سوالی، توں سلطان
 راہ عشق دی، عشق دکھائی ظاہر باطن، راضی سائیں
 نور نورانی، شان بشان

کافی ۱۴

عجب دیدار دکھایا یار، سکھایا پیار بسم اللہ
 شکر ہر بار لکھ لکھ وار، پڑھاں میں یار بسم اللہ
 چشم چمکار دی جھلکار، دیکھاں ہر وار بسم اللہ
 شکر ہر بار لکھ لکھ وار، پڑھاں میں یار بسم اللہ
 گل گلزار خوشبوء دار، آوے ہبکار بسم اللہ
 شکر ہر بار لکھ لکھ وار، پڑھاں میں یار بسم اللہ
 راضی سرکار دی دربار، امن پور یار بسم اللہ
 شکر ہر بار لکھ لکھ وار، پڑھاں میں یار بسم اللہ
 سدا سینگار ہے زوار، نورانی یار بسم اللہ
 شکر ہر بار لکھ لکھ وار، پڑھاں میں یار بسم اللہ

کافی ۱۵

عشق اولڑی چوٹ چلیندا
 تیر مریندا پیار دا دیدار دا
 راضی رحمت آپ ہے رہندا ناز نیاز نماں جنھن دا
 واہ نین نورانی یار دادیدار دا
 روح اللہ ہو کے راز ڈسیندا عارف ہو کر آپ الیندا
 واہ سخن سچے سرکار دادیدار دا
 سیرت وفا سخی سخا کریندا بھر کر وحدت جام پلیندا
 واہ رنگ رنگیلے یار دادیدار دا
 مکھ مہتاب نورانی جنھن دا، ایویں ویکھیم ہر دم اھیں دا
 نور اللہ نروار دا دیدار دا

کافی ۱۶

کیا ہوا بے تاب دل، کیوں تڑپتی ہے سدا
جس کی تجھ کو یاد ہے، وہ تو تیرے ساتھ ہے

کیا سنتا نہیں پکار تیری، کہتی ہے تو ہو راضی خدا
دیکھا نہیں قرآن میں، وہ سمیع و بصیر ذات ہے

یہ عشق عجب مرض ہے، جس میں یاد کرنا فرض ہے
فاذکرونی اذکر کم، کی سچی تسلاات ہے

دیکھا نہیں تو نے کبھی، جس کے لیے ہے منتظر
دیکھ لیں تو کہے، وہ نورانی ذات ہے

ڪافي 17

ڳالهين ڀارن سان ني صاف
هر ڪو پاڻ، ڪري انصاف

پاڻ ڪي سڀ ڪو چڱو چوائي
پنهنجا عيب ٿو پاڻ لڪائي
ڪيڏي ڪوڙي هڻي ٿو لاف

هٿ ڀستي ڪي هر ڪو چاهي
دوئي دغا ۾ رکيو چا هي
ڪري ڪو نه ڪوئي اعتراف

رب رحمدل راضي چوائي
نه مڃڻ واري تي لعنت آهي
ڪري ٿو مڃڻ واري ڪي معاف

پوشاڪ نوراني پاڻ ٿو پائي
راضي رحمدل نانءُ رکائي
ڏسي صورت سهڻي صاف

ڪافي 18

مان چوان ٿو مان ئي آهيان تون چوڀن ٿو تون ئي آهيان
ڪير آن ڪنهن کي چوڀن ٿو تون ئي سارو تون ئي آهيان

هي راند آ رنگ برنگي هر رنگ ۾ آهي بي رنگي
سڀ ۾ آهي سير تنهنجو ڳالهه هي لوچي لهين

شان منهنجو آ شريعت حسن منهنجو آ حقيقت
طالب طريقت تي هلي معرفت منجهون لهين

هن حال حقيقت جي هدايت وٽ ته مزو ماڻهين
هي راز هادي ڏسيو هر حال ۾ راضي رهين

بي نياز بي پرواهه آهي حسن جو هو بادشاهه
ناز نوراني ڏسي مون نياز مان نوڙت ڪئي

ڪافي 19

وڪها نور جمال وءِ واسطو تينون تيرے ناں دا
درد عشق نے اڳ ڇا لائي سڪ ديدار دي روز سوالي
بره کيتا بے حال وءِ

ياري تين نال میں جو لائي بھل گياں بھيناں بابل بھائي
کدي آکے نہ ڇھيا حال وءِ

امن پور دا توں هيں والي میں هاں منگتا در تے سوالي
کر نظر کرم دي بھال وءِ

آ مل هن توں دلبر جاني وڪها اپني صورت نوراني
هے معلوم تينوں حال وءِ

کافی ۲۰

واہ واہ یار سجن ہے میرا
 لایا سب وچ سوھنے دیرا
 کتھے خیال خدائی دسدا
 ہے روپ رنگیلا جس دا
 اہو میرا ہے تے تیرا
 بن رنگ برنگی آیا
 چا پوش فقیری پایا
 سر تاج یاسین دا سہرا
 رب رحمدل نام رکھیندا
 راضی آپ خدا ہے کہندا
 جنھن دا نور نورانی ہے چہرا

کافي 21

واه واه مالڪ تنهنجو ڏندو
با اختيار تون مالڪ، بي اختيار بندو
وچون سوئي ناهي سندو

ڏوه گناه ثواب سمجھائين
نيڪي بدي کي گڏ هلائين
جيڪو جيڪي ڪندو

عشق عاشق کي محبوب ملائي
درد وندن جي دل بهلائي
شوق ڪري شرمندو

جنهن دل ۾ آ ياد الاهي
تنهنجي آهي سڀ سڻائي
جيڪو راضي رب ڪندو

ناري نوري، نور نوراني
الانسان، سر سبحاني
سڀ ڪنهن ۾ آ سندو

کافي 22

واه واه عشق ڪرايو سجدو سجدو
ڏس پنهنجي اندر ۾ حق موجود

حق حقيقت هادي ڏسي آ
تنهن اسان جي دلڙي ڪسي آ
وسريو سارو وهمي وجود
عشق اچي لائي ڄاڻي ديرو
عقل نه پائي اوڏانهين ڦيرو
تو ڏکي دردن جو دوة
ويڙه وحدت ۾ جيڪي ويٺا
پنهنجي اندر ۾ سي ٿي پيٺا
ڪيائون نفس اماري کي نابود
رب رحمان آهي راضي
باقي سب آ ڪوڙي بازي
مليو نور نوراني معبود

کافي 23

واه واه يار سڄڻ ڏاڍو سياڻو آن
سڀ ڄاڻ هوندي اڻ ڄاڻو آن

ڪنهن جي لاءِ سڪين تو ڪنهن کان لکين تو
هر جاءِ وسين تو هڪ جاءِ تڪين تو
بس راضي رضا جو راڻو آن

هر روز نيون نت چالون چلين تو
ڳجه اندر ۾ ڳالهيون ڪرين تو
ڪڏهن ملڻ لاءِ ماندو ڪڏهن ماڻو آن

تنهنجو سوز فراق ساڙي تو
درد ڏکڻ سان دل کي ڪاڙهي تو
ڪڏهن بي پرواه ڪڏهن نماڻو آن

ڏسان نور نوراني تنهنجو تو
ڏسي من مستانو منهنجو ٿيو
مان چريو تون سهڻو سياڻو آن

کافي 24

هي بندي بدڪار آهي نوڪر تعبيدار
تون سهڻو آهين سهڻو آهين سهڻن جو سردار

ڪونه ڏٺو مون ڪاڻي آهي، تو جهڙو ٻيو يار
هن ڪوجهي تي آهي ڪيڏو ڪرم تنهنجو يار

آهي راضي راضي، راضي منهنجو يار
پردي اندر پنهنجي، پاڻ ڏيئي ٿو پيار

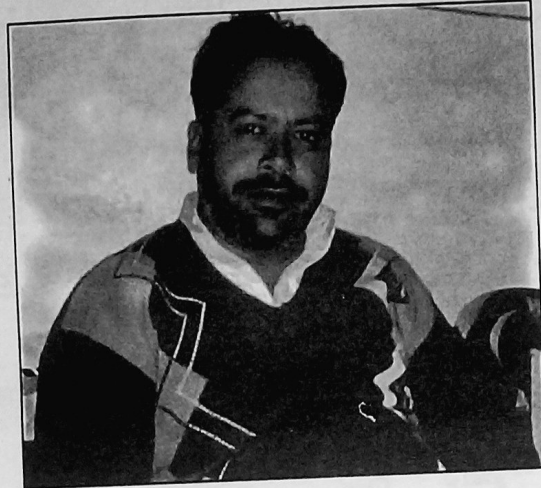
نيٺ نوراني نازن وارا، ڪڍي ڪلين ٿو يار
لب لعل گلابي آهن، آهين صورت جو سردار

بسم الله الرحمن الرحيم

تعارف مرتب

نالو عبدالجبار ولد محمد قاسم ذات ڪنڀر چنا تخلص عزيز حيدري جنم جي تاريخ 01.8.1968 وٺل پهرين ڳوٺ صالح ڏهر هاڻ مسلم ڪالوني اوڀاوڙو پرائمري تعليم، گورنمنٽ پرائمري اسڪول قائم الدين ڪلهوڙو سيڪنڊري گورنمنٽ هاءِ اسڪول اوڀاوڙو بي اي گورنمنٽ ڊگري ڪاليج گهوٽڪي ۽ بي ايڊ شاھ لطيف يونيورسٽي خيرپور 1988 کان ويڪسينيٽر جي حيثيت سان تعلق هاسپيٽل اوڀاوڙو ۾ ڊيوٽي شروع ڪئي. پٽائي سائين جو رسالو زيادا پڙهڻ سان فقر طرف رجحان ٿيو 1989 ۾ فقير ديدار علي سائين جي صحبت و محبت نصيب ٿي جنهن جي معرفت سائين پاڪ جن سان ملاقات ٿي 1992 ۾ مالڪن طالبيت جي شرف سان نوازيو. صحت کاتي جي نوڪري سان لڳاءُ گهٽ هيو ۽ سائين پاڪ جن به فرمائيندا هئا ته عبدالجبار سائين ماستري جي ڪوشش ڪريو 1990 ۾ پي ايس ٽي آرڊر به مليو مگر سياسي ۽ سرڪاري وجوهاٽ جي بنا تي جوائننگ نه ٿي محتسب اعليٰ جي ڪورٽ مان به اسان جي حق ۾ فيصلو آيو مگر آرڊر نه مليو. سائين پاڪ جن فرمايو ته عبدالجبار سائين اسان تاريخ 27.8.1995 تي اوهان وٽ 8:30 بجي صبح جو اينداسي پوءِ مشتاق سائين ڏانهن هلندا سون سائين پاڪ جن واعدو ڪيا پابند هوندا هئا ڏنل ٽائيم کان اول پهچندا هئا مگر لٽ نه ٿيندي هئي مگر ان ڏينهن سائين جن 1:30 بجي منجهند تائين نه پهتا آءٌ تمام پريشان هيس ۽ ڪڏهن ايئن ٿيو نه هيو فون تي رابطو به نه هيو مالڪ سائين 1:30 کان ڪجهه لٽ اڪبر سائين جي دوڪان تي پهتا ۽ فرمايائون ته عبدالجبار سائين مير پور ماڻيلو ۾ ڪم ٿي پيو هيو سو لٽ ٿي ويا سون ڏي احوال تنهنجي نوڪري جو چا ٿيو مون عرض ڪيو ته سائين ڪجهه به ڪونه، پاڻ فرمايائون ته وڃ وڃي آرڊر ڪڍي اچ. آءٌ خوشي مان مير پور ايس ڊي او آفيس وٺي آرڊر ورهائجي رهيا هئا آءٌ پهتس ٿي ته منهنجو نالو پڪاريو ويو آرڊر وٺي يڪدم واپس پهتس سائين پاڪ مسڪرائڻ لڳا يار مون ته تنهنجي دل خوش ڪرڻ لاءِ پوڳ ڪيو آرڊر ملي ويو مون عرض ڪيو ته

جي حضور اسان جو ڀوڳ ۾ ئي ڪم ٿي ويو ان ڏينهن کان تعليم کاتي ۾ نوڪري شروع ڪئي. لکڻ پڙهڻ ۾ پهرين شاعري ۽ ڪهاڻيون لکڻ شروع ڪيون ليڪن هادي پاڪ جي صحبت کان پوءِ تصوف ڏانهن لاڙو ٿي ويو. باقي جو لکجڻ بند ٿي ويو.

سائين پاڪ جن جي خاص عنايت جو پنهنجو ديوان جامِ عشق عطا ڪيو ۽ پنهنجي نهايت ويجهڙائي قرب ۽ صحبت و محبت عطا ڪئي. سائينجن جي حياتِ طيبه ۾ ديوان تيار ٿي چڪو هيو مگر پاڻ في الحال اشاعت کان منع فرمائي، ترتيب ڏنل ديوان بار بار سائين جن کي ڏيکاريو ۽ تصديق ڪرائي، سائينجن طرفان پنهنجي ٻڌايل سوانح عمري لکائي ويئي ۽ وصال کان پوءِ باقي ڪجهه رهيل ڪم سائين نوراني سائين جي مصلحت سان پورو ڪيو ويو. هن ڪم ۾ منهنجو سدائين هر حال ۾ معاون و مددگار مشتاق احمد سائين رهيو.

مشتاق احمد سائين قاضي

مشتاق احمد سائين ولد رحيم بخش قاضي وينل ڳوٺ صالح ڏهر سندس جنم. 04.4.1982 ۾ ٿيو پرائمري تعليم گورنمنٽ پرائمري اسڪول صالح ڏهر، سيڪنڊري تعليم گورنمنٽ هاءِ اسڪول اوبارو مان حاصل ڪئي. اسانجي صحبت ۽ پيار جي سبب سان مالڪن سان ملاقات ٿي ۽ سدائين لاءِ سائينجن جا ٿي ويا. نهايت ئي مسڪين طبقي سان واسطو هجڻ سبب تعليم اڌ ۾ ڇڏي پهرين سائين محمد شاڪر سائين جي بسم الله ميڊيڪل هاسپيٽل گهوٽڪي ۾ نوڪري شروع ڪئي بعد ۾ پاڪ فوج ۾ 27 سنڌ ريجمنٽ ۾ انفيٽري ۾ سپاهي طور ڀرتي ٿيو سيڪنڊ ڪمانڊو ۽ ميزائل فائر تائين ٽريننگون سٺي پوزيشن ۾ حاصل ڪيائين اٺن سالن کان پوءِ فوج کي الودع چئي بيهڙ سکر ۾ شاڪر سائين وٽ ڪم شروع ڪيو ڪجهه سالن کان پوءِ سکر کي ڇڏي منهنجي پاڙي ۾ دوڪانداري ڪيائين. پاڻ هڪ بهادر نير اٿڻ ۽ سچو انسان هو دوستن جو دوست ۽ محبت ۾ سر ڏيڻ وارو انسان هو غلط ڳالهه ڪڏهن به برداشت نه ڪندو هو ڪير به هجي ان کي سچ منهن تي چوڻ وارو هيو ان ڪري عزيز و اقارب جي خاص عتاب هيٺ رهيو تنهنڪري ڪنهن جي خوشامد بجاءِ تنهائي کي ترجيح ڏيندو هو. منهنجو هڪ سچو همراز همدرد، هڏڙوڪي، مخلص ۽ نهايت ئي پيار ڪرڻ وارا دوست هيو جنهن منهنجي هر حال ۾ هر مدد ڪئي ۽ منهنجو سهارو بڻيو رهيو سائين پاڪ جن ۽ تمام فقراءَ جو لاڏلو فقير رهيو سائين نوراني سائين جن کان موسيقي جي تربيت حاصل ڪيائين تمام مٺي ۽ سريلي انداز ۾ ويو ڀاڱ ڪندو هو آخري ايام ۾ ماڙي گيس ڪمپني داد لغاري ۾ سيڪورٽي گارڊ جي ڊيوٽي ملڻ سبب دوڪان بند ڪري داد لغاري هليو ويو جتي تاريخ 14.4.2015 تي رات جو تقريبن 9 بجي ڊيوٽي تي ويندي سامهون ايندڙ تيز رفتار موٽر سائيڪل جي ٽڪر ۾ شهيد ٿي هميشه لاءِ زندهه ٿي ويو سندس نماز جنازا ۾ سائين نوراني سائين طرفان سائين بلال احمد سائين شريڪ ٿيا ۽ پنهنجي دست مبارڪ سان لحد ۾ لاهي ڳوٺ باغ علي چاچڙ جي قبرستان ڪمون شهيد ۾ جاءِ ڏنائون. سائين پاڪ بابا نماڻو سائين جن جو هي پھريون ئي طالب هو جنهن سائين پاڪ جي وصال کان پوءِ هن ڌار فاني مان راهي ٿي الله تعاليٰ کي پيارو ٿيو ۽ سڀ کان پهرين مالڪن جي محفل ۾ شريڪ ٿيندو انشاءِ الله. ڏٺي در دعا آهي ته الله هادي مالڪ ڪريم کيس ڪيل خطائن جي معافي عطا ڪري پنهنجي خاص قرب ۽ جوار رحمت هيٺ جڳهه ڏي ۽ سندس جا درجات بلند فرمائي. آمين

مددي ڪتاب

جريان	نالو ڪتاب جو	ميديم	ليکڪ يا مرتب
01	ديوان درد عشق	اردو	حضرت فقير سخي راضي سائين لاهور مرتب حضرت فقير خيال الله سائين
02	فرحت الفقر	اردو	حضرت فقير سخي راضي سائي لاهور مرتب حضرت فقير خيال الله سائين
03	ديوان درد عشق	اردو	حضرت فقير سخي راضي سائين لاهور مرتب محمد سهيل سائين
04	ڪشف المحجوب	سنڌي	حضرت داتا عثمان بن علي هجوڀري لاهور مترجم عطا محمد حامي
05	درويشون ڪي ڪوئي	اردو	حضرت سخي سلطان باهورح مترجم ملڪ فضل الدين مجددي نقشبندي
06	گلزار غمدل	سنڌي	حضرت فقير سخي غمدل سائين مرتب سائين لطف علي سائين
07	جام عرفان	اردو	سيد محمد فاروق القادري ايم اي
08	صوفي سونهون ڀاڱو ٻيو	سنڌي	حضرت فقير سخي نصير سائين جلالاڻي رح
09	سوانح حيات حضرت مير محمد پهوڙ	سنڌي	حافظ محمد نواز کوسو
10	سوانح پيران پير	اردو	پروفيسر فياض ڪاوش
11	ماهان سلطان الفقر ماه مارچ 2010	اردو	مدير حماد الرحمن سروري قادري
12	رساله غوث الاعظم جواهر العشاق	اردو	حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني پيران پير رح حضرت خواجہ سيد محمد حسيني گيسودراز
13	نهج البلاغه	سنڌي	مترجم الطاف ملڪاڻي
14	رسالو سچل سرمست	سنڌي	عثمان علي انصاري
15	ديوان عرفان الله	اردو	حضرت سخي محمد شفيع سائين رح نارووال مرتب عبدالجبار عزيز حيدري
16	سچل جو سنهيو	سنڌي	ڊاڪٽر عبدالمجيد سنڌي
17	گلدسته فيض روحاني	سنڌي	الحاج مولانا علي محمد مشوري قادري
18	اسرار الاهي	اردو	خواجہ معين الدين چشتي اجميري رح

تمت بالخير

ديوان جام عشق

کلام

حضرت فقير سخي

بابا نماڻو سائين صوفي قادري قلندر

تحرير و ترتيب

چنا عبدالجبار سائين "عزيز حيدري"